

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

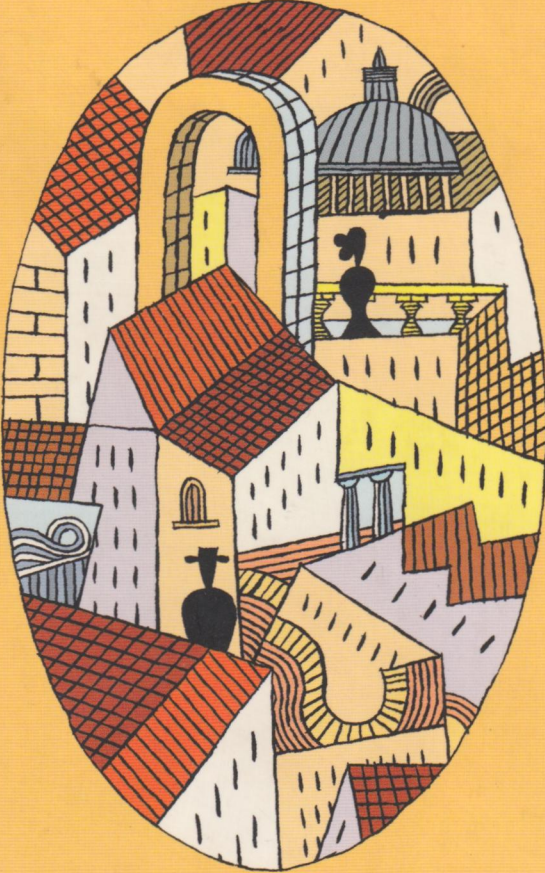
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

José Saramago
Lizbon Kuşatmasının Tarihi

Çeviren: İpek Babacan

roman

Kültür Yayınları

Genel Yayın: 777
Edebiyat Dizisi: 348

Özgün Adı Historia do cerco de Lisboa
Copyright © José Saramago et Editorial Caminho SA Lisbon, 1989
Akcalı Telif Hakları Ajansı kanalıyla alınmıştır.

© Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
İstanbul Merkez
Meşelik Sokağı 2/3 Beyoğlu 34433 İstanbul
Ankara Merkez
Atatürk Bulvarı 199/41 Kavaklıdere 06680 Ankara

Yayın Danışmanı Mürşit Balabanlılar
Editörler Defne Asal Er, Handan Akdemir

Kapak Tasarımı Birol Bayram
Redaksiyon Alev Özgüner
Tasarım ve Uygulama Tipograf (0212) 249 01 01
Birinci Basım Nisan 2004, İstanbul
ISBN 975-458-540-7
OTM 11034801

Basımevi Şefik Matbaası (0212) 472 15 00 -
Marmara Sanayi Sitesi M Blok 291 İkitelli 34306 İstanbul

lizbon kuşatmasının tarihi

José Saramago

Çeviren İpek Babacan

Roman

Pilar için

Doğruya ulaşmadan önce,
onu düzeltmek elinden gelmez.

Ama düzeltmedikçe de,
ona ulaşamazsın. Bu arada,
onu olduğu gibi kabullenme.

Öğütler Kitabı'ndan

Düzeltmen, Evet, bu simgeye *deleatur* denir, dedi, silip çıkarma gereği duyduğumuzda kullanırız bunu, adından da belli, ve gerek ayrı ayrı harfler, gerek tüm bir sözcük için işe yarar, tam da kendi kuyruğunu ısıracakken bundan vazgeçen bir yılanı hatırlatıyor bana, Doğru bir gözlem, efendim, gerçekten de, çünkü yaşama nedenli sıkı sıkıya bağlı olsak da, bir yılan bile sonsuzluk karşısında duraksardı, Şuraya bir çizim bakayım, ama ağır ağır, Çok kolay, yalnızca elinizin alışması gerekli, dikkat etmeden bakan birisi elimin o korkulan daireyi çizeceğini sanır, ama bakın hareketi burada başladığım yerde bitirmedim, kenarından içeriye girdim, şimdi de çizgiyi aşağıdan devam ettirip kıvrımın alt bölümüyle keşitirdim, canım eninde sonunda bir büyük Q harfinden başka bir şey değil, Çok yazık, pek çok şey vaat eden bir çizgiydi, Benzerlik sanrısıyla yetinelim, ama aslında size doğrusunu söyleyeyim, efendim, keramette bulunmama izin verirseniz, yaşamın ilginç yanı her zaman farklılıklardadır, Bunun düzeltmeyle ne ilgisi var, Siz yazarlar bulutlarda yaşarsınız, değerli bilgeliğinizi gereksiz ve sudan şeylere harcamazsınız, metinlerin elle yazıldığı zamanlarda yanlışları, eksik, sırası ve yeri değişmiş harfler diye sınıflandırırdık, çünkü o zamanlar farklılık ve kusur aynı şeydi, *Deleatur*'larımın bu kadar kesin olmadığını itiraf etmeliyim, eğri büğrü bir çizgi her şeye ye-

tiyor, yazıcılara, o şanlı ve yakın akraba olan eczacılar aşiretine sonsuz güvenim var, bilmece çözmede öylesine becerikliler ki, hatta hiç yazılmamış olan şeylerin bile şifresini çözebiliyorlar, Sonra da düzeltmenler sorunları çözmeye koyuluyor, Siz bizim koruyucu meleklerimizsiniz, size bel bağlıyoruz, sözgelimi siz, saçlarımdaki ayrık çizgisi bir cetvelle çizilmişçesine düzgün oluncaya kadar saçlarımı tekrar tekrar tarayan sevecen anemi hatırlatıyorsunuz bana, Benzetmenize teşekkür ederim, ama eğer sevgili anneniz vefat ettiyse, mükemmelliğin peşinde kendi hesabınıza koşmanız gerekir, her şeyi daha derinlemesine düzeltmek zorunda olduğunuz bir gün gelir her zaman, Düzeltmelere gelince, bunları yapmasına yapıyorum, ama daha ciddi sorunları, bakıyorum da, bir sözcüğün üzerine başka bir sözcük yazarak çabucak çözümlüyorum, Bu ses tonuyla söylemeyin bunu, çok fazla özgürce davranmaksızın elimden geleni yapıyorum, kim elinden geleni yapıyor ki, Evet, efendim, daha fazlası beklenemez sizden, hele sizin konumunuzda, bir değiştirme arzusu duymazken, değişimler uygulamaktan zevk almazken, düzeltme merakı hissetmezken, Biz yazarlar boyuna değiştiririz, sürekli bir tatminsizlik duyarız, Başka da bir çare yoktur, çünkü mükemmellik yalnızca Tanrı katında vardır, ama yazarların yaptıkları düzeltmeler başkadır, daha sorunludur, ve bizim yaptığımız düzeltmelerden epeyce farklıdır, Düzeltmen camiasının yaptığı işten gerçekten de zevk aldığını mı söylemeye çalışıyorsunuz bana, Yok o kadar uzun boylu değil, kişinin mesleğine bağlı bir şey bu ve doğuştan düzeltmen diye bir olgu bilinmiyor, bu arada, biz düzeltmenlerin yüreğimizin derinliklerinde zevk düşkünü olduğumuz çok kesin, Bunu daha önce hiç duymamıştım, Her yeni gün beraberinde, birtakım üzüntü-

ler, tatminler ve değerli dersler alınacak birtakım da şeyler getirir, Deneyimlerinize dayanarak konuşuyorsunuz, Ders almaya mı değiniyorsunuz, ben zevk düşkünlüğünden söz ediyorum, Elbette kendi deneyimime dayanarak konuşuyorum, yargıya varabilmek için bir deneyim olması gerek, ama ben aynı zamanda başkalarının davranışlarını gözlemlemekten de yararlandım, bu da bir ahlak bilimi olarak en az bu denli aydınlatıcı, Bu ölçüte göre geçmişteki bazı yazarlar bu tanıma uyar, yani olağanüstü düzeltmenler tanımına, Balzac'ın yaptığı düzeltmeleri düşünüyorum da, göz kamaştırıcı bir düzeltmeler ve eklemeler örneği, Kendi yurttaşlarımızdan birini örnek vermeden geçmeyelim diye, aynı şey bizim Eça de Queiroz* için de geçerli, Bana öyle geliyor ki, Eça da, Balzac da, bir bilgisayarın karşısında metinlere sözcükler ekleyerek, bunların sırasını değiştirerek, çizgiler çıkarak, bölümlerin sırasıyla oynayarak kendilerini bu modern çağın en mutlu insanları hissederlerdi, Biz okuyucular da onların mutlak bir biçime ulaşmadan önce, eğer böyle bir şey varsa, hangi yollardan geçip kaybolduklarını hiçbir zaman bilemezdik, Yok canım, önemli olan sonuçtur, Camoens ve Dante'nin ölçüp biçmelerini ve bocalamalarını bilmek bir işe yaramaz, Siz, efendim, şu anda şimdiden yirmi ikinci yüzyılda yaşayan, makul, modern bir insansınız, Bana söyler misiniz, öbür simgelelerin de *deleatur*'da olduğu gibi Latince adları var mı, Eğer varsa, ya da vardiysa, bu konuda o kadar uzman değilim, belki de telaffuzları öylesine zordu ki, unutulup gittiler, Karanlık çağlarda, Size karşı çıktığım için beni bağışlayın, ama ben olsam o deyim kullanmazdım, Sanırım beylik bir deyim olması yüzünden, Bu yüzden de-

* Eça de Queiroz (1845-1900), Portekizli roman yazarı. – ç.n.

ğil, bir yıllıktaki beylik laflar, klişeler, tekrarlar, yapaylıklar, basmakalıp sözler, nakaratlar ve atasözleri, bunların hepsi kulağa yeni gelebilir, bu yalnızca bunlardan önce ve sonra gelen sözcüklerin nasıl ele alınacağını bilme meselesidir, Öyleyse neden karanlık çağlar demeyeceksiniz, Çünkü insanlar yazmaya ya da düzeltmeye başlayınca bu çağ karanlık olmaktan çıktı, tekrarlıyorum, daha başka incelikler ve güzellikler getiren bir uğraş bu, Deyim hoşuma gitti, Benim de, asıl nedeni bunu ilk kez kullanmış olmam, ikincisinde hoşluğu azalır, Beylik bir lafa dönüşmüş olur, Ya da bilgi içeren sözcük olan konuya dönüşür, Sözlerinizde biraz şüpheci bir acılık mı seziyorum, Daha çok acı bir şüphecilik gibi geliyor bana, Aynı hesaba gelir, Ama aynı anlamı taşımaz, yazarlarda hep bu farklılıkları hemen duyma eğilimi vardır, Belki de benim kulaklarım ağır işitmeye başladı, Beni bağışlayın, bunu demek istememiştim, Alınganlık etmiyorum, devam edin, önce bana niçin böylesine bir acılık, ya da sizin yeğlediğiniz gibi, bir şüphecilik hissettiğinizi söyleyin, Düzeltmenlerin günlük yaşamlarını bir düşünün, efendim, kitapları bir kez, iki kez, dört, hatta bazen beş kez okumak zorunda olmanın korkunçluğunu bir düşünün, bu kitaplar ki, Herhalde ilk kez okunmayı bile hak etmeyen kitaplar, Böylesine ağır sözcükler söyleyenin ben olmadığımı unutmayın, edebiyat çevrelerindeki yerimin fazlasıyla bilincindeyim, kuşkusuz zevk düşünüyüm, itiraf ediyorum, ama saygılıyım, Bunun ne kötü yanı olduğunu anlayamıyorum, dahası ustalıkla yarıda bıraktığınız cümleler apaçık böyle bitecek gibi geldi bana, yarıda kalma işaretleri görünmese bile, Bilmek isterseniz, yazarlara danışın, cümlelerin benim yarıda bıraktığım bölümü ve sizin tamamladığınız bölümünü sorun onlara, göreceksiniz

ki Apelles* ve kunduracının ünlü meseliyle yanıt vereceklerdir, kunduracı resimdeki figürlerden birinin ayağına giydiği sandaldaki bir hataya işaret edip ressamın bu hatayı düzeltmesini sağladıktan sonra diz anatomisiyle ilgili fikirlerini söylemeye kalkışmış, Bu noktada Apelles onun küstahlığına öfkelenerek, Kunduracı, demiş ona, sen çizmeden yukarıya çıkma, tarihi bir söz, Hiç kimse kendisine ders verilmesinden hoşlanmaz, Bu olayda Apelles haklıydı, Belki de, ama ancak bilgili bir anatomi uzmanı resmi incelemeye gelmediği sürece, Siz kesinlikle bir şüpheciniz, Bütün yazarlar birer Apelles'tir, ama kunduracının kapıldığı heves de insanlar arasında en yaygın olanıdır, hem zaten, düzeltme uğraşının bu dünyada hiç sonu gelmeyecek bir uğraş olduğunu yalnızca düzeltmenler öğrenmiştir, Benim kitabımın düzeltmelerini yaparken kunduracının hevesine sık sık kapıldınız mı, Yaşın ilerlemesi bize aslında kötü olan iyi bir şey kazandırıyor, bizi yatıştırıyor, kapılacağımız hevesleri yumuşatıyor ve bunlar dayanılmaz olduklarında bile daha az ivedi oluyorlar, Başka bir deyişle, kişi sandaldaki hatayı görüyor, ama sesini çıkarmıyor, Hayır, geçiştirdiğim şey diz konusundaki yanlış, Kitabı beğendiniz mi, Beğendim, Sesiniz pek hevesli çıkmadı, Siz de sorunuzu hevesle sormadınız gibi geldi bana, Bu bir taktik meselesi, yazar, ne pahasına olursa olsun, biraz alçakgönüllük göstermelidir, Düzeltmen her zaman alçakgönüllü olmalıdır ve ola ki alçakgönüllü olmamaya kalkışırsa, bir insan olarak, onu mükemmelliğin doruğunda olmak zorunda bırakır bu, Diyelim ki ifadeyi, aynı cümlede üç kez kullanılan olmak fiilini düzeltmedi, bu bağışlanamaz, sizce de öyle değil mi, Sandalı unutun, konuşmada her şey

* Apelles, İÖ 4. yüzyılda yaşamış Yunanlı ressam. – ç.n.

mazur görülür, Kabul, ama sizin hafife almanızı bağışlayamam, düzeltmenlerin edebiyat ve yaşam konusunda çok deneyimli, ciddi kişiler olduklarını size hatırlatmalıyım, Unutmayın ki, kitabımın konusu tarih, Geleneksel tür sınıflandırmasına göre gerçekten de böyle tanımlanabilir, oysa, başka çelişkilere de işaret etmeye hiç niyetim olmadığı için, benim naçizane görüşüme göre, efendim, edebiyat olmayan her şey yaşamdır, Tarih de öyledir, Sizi gücendirmek istemem ama, özellikle tarih, Resim ve müzik de, Müzik doğduğundan beri buna direndi, bir gidiyor, bir geliyor, sanırım sırf kıskançlıktan, kendisini sözcükten koparmaya çalışıyor, ama hep sonunda boyun eğiyor, Ya resim, Eh, resim boya fırçalarıyla gerçekleştirilen edebiyattan öte bir şey değil, Umarım insanlığın yazı yazmayı öğrenmeden çok önce resim yapmaya başladığını unutmadınız, Şu atasözünü bilir misiniz, köpeğiniz yoksa, ava kediyle gidin, başka bir deyişle, yazı yazamayan insan resim çizer ya da yapar, sanki bir çocukmuş gibi, Ne demeye çalışıyorsunuz, yani edebiyatın doğmadan önce zaten var olduğunu mu, Evet, efendim, tıpkı insanın yaratılmadan önce, bir anlamda, zaten var olması gibi, Ne değişik bir fikir, İnanmıyor musunuz, efendim, çok uzun bir zaman önce yaşamış olan Hz. Süleyman, daha o zaman bile, güneşin altında yeni hiçbir şeyin olmadığını doğrulamıştı, dolaşısıyla eğer o denli uzak bir çağda bunu kabul etmişlerse, biz bugün, ansiklopedide okuduklarımı doğru hatırlıyorsam, otuz yüzyıl sonra ne diyebiliriz ki, Ne tuhaf, bir tarihçi olarak bile, ansızın sorulacak olsa, bunca yıl geçmiş olduğunu hiçbir zaman hatırlayamazdım, İşte zaman böyledir, biz fark etmeksizin geçip gider, günlük yaşamına dalmışken insanın birden akli başına gelir ve, Aman Tanrım, zaman nasıl da geçiyor, daha bir dakika

önce Hz. Süleyman hâlâ yaşıyordu ve şimdi üç yüzyıl geçti, diye haykırır, Siz yanlış meslek seçmişsiniz gibi geldi bana, filozof ya da tarihçi olmanız gerekirdi, bu disiplinler için gerekli yetenek ve mizaç var sizde, Gerekli eğitimden yoksunum, efendim, ve eğitim olmaksızın basit birisi nasıl başarılı olabilir, dünyaya düzgün genlerle gelmem büyük bir şanstı, ama bunlar adeta ham bir durumdaydı, sonra da ilkokuldan öte bir öğrenim görmedim, Kendi değerli çabalarınızın sonucunda kendi başınıza öğrenim görmüş birisi olarak gösterebilirdiniz kendinizi, bunda utanılacak bir şey yok, geçmişte toplum otodidaktlarla iftihar ederdi, Artık öyle değil, ortaya ilerleme çıktı ve bunların hepsine son verdi, şimdi kendi başına öğrenim görenlere dudak bükülüyor, yalnızca eğlendirici dizeler ve öyküler yazanlar otodidakt olmaya ve bunu sürdürmeye hak kazanıyorlar, onlar şanslı, ama bana gelince, edebi yaratıcılık bakımından hiçbir zaman yetenekli olmadığımı itiraf etmeliyim, O zaman, filozof olun, dostum, Siz şakacı bir insansınız, efendim, bunun yanı sıra da istihza yeteneğiniz belirgin, ben de ciddi ve derin bir bilim olan tarihe nasıl olup da kendinizi adadığınızı merak ediyorum, Yalnızca gerçek yaşamda müstehtiziyimdir, Tarih hep gerçek yaşam değilmiş gibi gelmiştir bana, edebiyat, evet, ama ötekilerin hiçbiri, Oysa tarih, daha böyle adlandırılmadığı zamanlarda, gerçek yaşamdı, Bundan emin misiniz, efendim, Siz sahiden de ayaklı bir sorgulamanın ve elleri olan bir kuşkunun ta kendisisiniz, Geriye yalnızca başım kalıyor, Her şeyin bir sırası var, beyin icat edilen son şeydi, Siz bir bilgesiniz, efendim, Abartmayın, sevgili dostum, Son provaları görmek ister miydiniz, Buna gerek yok, yazar olarak kendi düzeltmelerimi zaten yaptım, artık geriye yalnızca olağan bir son gözden geçirme işi kaldı, bu da si-

zin sorumluluğunuz, Güveninize teşekkür ederim, Bunu hak ediyorsunuz, Demek, efendim, tarihin gerçek yaşam olduğuna inanıyorsunuz, Elbette inanıyorum, Tarih gerçek yaşamdı demek istemiştım, Buna hiç kuşku yok, Eğer *deleatur* var olmasaydı, biz ne olurduk, diye içini çekti düzeltmen.

Ancak doğanın sunabileceğinden binlerce kez daha keskin bir görme yetisi, gökyüzünün doğusunda geceyi gündüzden ayıran ilk farklılığı algılayabileceği zaman, müezzin uyandı. İster yaz olsun, ister kış, hep bu saatte, güneşe göre uyanırdı ve zamanı ölçmek için hiçbir aygıta gereksinimi yoktu, odanın karanlığındaki azıcık değişimden, alnında belli belirsiz hissettiği ilk ışıktan, kirpiklerine değip geçen hafif bir soluktan ya da, bilindiği yahut inanıldığı kadarıyla, Hz. Muhammed'in cennetindeki müminlere eşlik eden güzel hurilere özgü, bugüne dek hiç açıklanamamış özel ve gizli bir sanat olan, o ilk ve neredeyse algılanamaz okşamadan başka hiçbir şeye. Anlaşılmaz bir gizem olmasa da, gizli ve harikulade olan şey, onların bekâretlerini yitirdikleri anda yeniden kazanabilmeleri, herkesin dediğine göre, sonsuz yaşamdaki yüce mutluluk bu, böylelikle de ne onların, ne de başkalarının çektiklerinin, ne de hak edilmeyen acıların bu yaşamla birlikte bitmediği, hiçbir kuşkuyla yer vermeksizin kanıtlanıyor. Müezzin gözlerini açmadı. Biraz daha yatmayı sürdürebilirdi, yeryüzünün ufkuna güneş yavaş yavaş yaklaşmaya başlasa da, daha öylesine uzaktaydı ki, kentteki hiçbir horoz gündeğümü kırıptılarını gözlemek için kafasını kaldırmamıştı. Köpeğin biri havlamasına havlamıştı, ama boşuna, çünkü ötekilerin hepsi uykudaydı, belki de havladıklarını düşlerinde gö-

rüyorlardı. Bu bir düş, diye düşünüyorlar ve uyumaya devam ediyorlardı, düpedüz uyarıcı rayihalarla dolu, ama bunlardan hiçbirinin en basitinden kesin bir tehlike ya da korku kokusu olacak kadar yoğunlaşıp onları irkilterek uyandırmayacağı bir dünyanın ortasında. Müezzin yataktan kalkıp karanlıkta el yordamıyla giysilerini buldu ve odadan çıkmadan önce giyindi. Cami sessizdi, sanki yerin yarılıp kendisini yutacağı korkusuyla ayaklarını ihtiyatla sürüdüğünden, kararsız adımlarının kemerlerin altında yankılanmasından başka hiç ses yoktu. Gündüzün ya da gecenin başka hiçbir saatinde değil, yalnızca müminleri sabah namazına çağırmak için minarenin merdivenlerinden tırmanmaya başlamak üzere olduğu bu erken saatte, görünmeyen yarattığı bu azabı duyumsardı. İçinden gelen boş bir korkuyla, ya güneş ırmağın üzerine tırmandığında kent sakinleri hâlâ uyuyor olup da gün ışığından gözleri kamaştığı için irkilerek uyandıklarında yüksek sesle zamanında onları namaza çağırmayı ihmal eden müezzin nerede diye bağırırlarsa diye düşünür, bir suçluluk duygusuna kapılırdı, daha merhametli birisi şöyle diyebilirdi, Belki de zavallı adam hastadır, ama bu doğru olmazdı, kaybolmuş olurdu, evet, en karanlık kuyulardan çıkan kötü bir cin tarafından yerkürenin diplerine sürüklenmiş olurdu. Kıvrıla kıvrıla yükselen merdivenler, hele bu müezzin artık epeyce yaşlı olduğundan, zor tırmanılıyordu, neyse ki gözlerinin bağlanması gerekmiyordu, değirmeni çevirirken başları dönmesin diye gözbağı takılan katırlar gibi. Tepeye tırmandığında serin sabah esintisini ve doğan gün ışığının henüz renksiz olan titreşimlerini yüzünde hissedebiliyordu, zira gün öncesi var olan ve insanın yüzünde sanki görünmeyen parmaklar dokunmuşçasına belli belirsiz bir ürperti yaratan o salt duruluğun ren-

gi yoktur, yalın bir izlenimdir bu, acaba şüpheciler ve ateistler erdemli kılınsın diye, bunca inançsızlığa uğramış ilahi yaratıcı aslında tarihin bir oyunu olabilir mi diye düşündürür sizi. Müezzin şerefeyi çevreleyen korkuluğun üzerinde elini yavaş yavaş gezdirerek kutsal Mekke kentinin yönünü gösteren kabartmayı buldu. Artık hazır-
dı. Güneşin ilk ışıklarını yeryüzünün teraslarına saçmasına ve kendisinin de boğazını temizlemesine zaman tanımak üzere birkaç saniye daha bekledi, çünkü bir müezzinin daha ilk seslenişinde avazının yüksek ve temiz çıkması gerekir, meramını bu anda belli edecektir, konuşma çabasıyla ve yiyecek avuncuyla boğazı gevşediğinde değil. Müezzinin ayaklarının dibinde bir kent, daha da ötede bir ırmak yer alıyor, her şey hâlâ uykuda, ama huzursuz. Gün ışıkları evlerin üzerine yayılmaya başlıyor, suyun yüzeyi gökyüzünü yansıtıyor, bunun üzerine müezzin derin bir soluk alıp kulakları yırtan bir nidayla, Tanrının büyüklüğünü gökyüzüne ilan ederek sesleniyor, *Allahü ekber*, bu sözcükleri, aynen bunu izleyen sözcükler gibi, vecit içinde feveran ederek dile getirip tekrarlıyor, dünyayı Allaktan başka tanrı olmadığına, Hz. Muhammed'in Allahın resulü olduğuna tanıklık etmeye davet ediyor ve bu temel hakikatleri doğruladıktan sonra müminleri namaza çağırıyor, Haydi salâha gelin,* ama insan yaratılıştan tembel olduğu için, müezzin hiç uyumayan Allaha inansa da, gözleri hâlâ yumulu olanları acıyarak kınıyor, Dua etmek uyumaktan iyidir, *As-salatu jayrun min an-naum*, diyor bu dili anlayanlara, ve Allahın tek tanrı olduğunu beyan ederek seslenişini bitiriyor, *La ilaha illallah*, ama bu sefer yalnızca bir kez,

* Arapça ezan metnindeki “Hayyealessalâh” sözünün Türkçe’deki anlamı. – ç.n.

çünkü kesin hakikatleri belirtirken bu yeterlidir. Kent dualarını mırıldanıyor, güneş yükselerek terasları aydınlattı ve çok geçmeden kent sakinleri avlularında görünecekler. Minare ışığa boğuldu. Müezzîn kör.

Tarihçi kitabında böyle bir betimleme yapmadı. Yalnızca müezzînin minareye tırmandığını ve oradan müminleri camide namaza çağırdığını yazdı, sabah mı, öğle mi, günbatımı mı belirtmeksizin, çünkü ona göre bu gibi ufak ayrıntıların tarihsel önemi yoktu ve o dönemin yaşamını yazarın buna değinecek kadar bildiğini okurun bilmesi yeterliydi. Bu bakımdan da ona borçluyuz, çünkü onun konusu savaş ve kuşatma olduğundan ve en yiğitçe eylemi kaleme aldığından, en teslimiyetçi bir durum olan dua gibi bir esrime konusuna hiç değinmeyebilirdi, çünkü dua eden kişi hiç karşı koymadan teslim olur ve sonsuza dek yenilgiye uğrar. Gelgelelim, dua ile savaş arasındaki bu çelişkilere karşı gelebilecek bir şeyi gözden kaçırıp atlamaktansa, burada, yakın bir geçmişe dayandığı ve bütün ünlü tanıklar hâlâ hayatta olduğu için Ourique’te gerçekleşen o çok kutlu mucizeyi burada kaydedebiliriz, Hz. İsa Portekiz Kralı’na görüldüğünde ve kral O’na seslendiğinde, ordunun yere kapanarak dua etmeye başladığını, tekrarlıyoruz, burada kaydedebiliriz. İnançsızlara görün, Tanrım, inançsızlara, senin gücüne inanan bana değil, Ama Hz. İsa’nın Magriplilere görünmeye hiç niyeti yoktu, ne yazık, aksi takdirde o meşum savaş yerine, bugün bu vakayinamelere, sonunda bu uğurda yaşamlarını yitiren yüz elli bin barbarın görkemli biçimde din değiştirmelerini kaydedebilirdik, ne yazık onların ruhlarına, seslerini cennete doğru yükseltebilirlerdi. İşte yaşam böyle, bazı şeylerden kaçınılamıyor, bilgiçlik taslayıp akıl öğreterek Tanrıya yakarmaktan hiç vazgeçmiyoruz, oysa yazgının ço-

ğu zaman en şaşırtıcı ve çarpıcı sonuçlar getiren kendi ödünsüz yasaları var, o kızıştırıcı savaş çılgılığında iki ölümsüz koşuk yaratabilen Camoens gibi. Doğada hiçbir şeyin yoktan var edilmediği ve yok olmadığı ne denli doğru, her şeyden yararlanılıyor.

Güzel dönemlerdi bunlar, tatmin bulmak istediğimizde yalnızca uygun sözcükler seçerek bunu isterdik, zor durumlarda bile, düş kırıklığına uğramışsak bile, sözgelemi iyileşme umudundan yoksun bir hasta gibi. Örneğin, yine bu kralın bacakları doğuştan güdüktü, bugünlerde dendiği gibi dumura uğramıştı, ama hiçbir doktor ona parmağıyla bile dokunmadığı halde, mucizevi bir biçimde iyileşti, zaten bir doktor dokunsaydı da, bir işe yaramazdı. Örnek niteliğindeki bu sonucu sağlamak için, ki kim bilir bu sayede Portekiz bağımsızlığına kavuşmuş olabilir, semavi güçlere yakarma gereği duyduğuna ilişkin de hiçbir gösterge yok, Meryem Ana'yı ve Tanrıyı kastediyoruz, altıncı sıradaki melekleri değil. Dom Egas Moniz, genç Afonso'nun hocası, yatağında uyurken Kutsal Meryem'in hayali ona görünmüş ve Dom Egas Moniz, uyuyor musun, demiş, o da, uykuda mı yoksa uyanık mı olduğunu bilmediğinden, emin olmak için, Hanımefendi, siz kimsiniz, diye sorunca da, nazik bir sesle. Ben Meryem Ana'yım ve sana Resende mintikasında ki Carquere'ye gitmeni buyuruyorum demiş, orada toprağı kazarsan bir zamanlar benim adıma inşa edilmiş bir kilise bulacaksın, orada benim heykelimi de bulacaksın, yazık ki bu kadar ihmal edildikten sonra esef verici bir halde olduğundan onu onar, sonra da orada nöbet tutmalısın, çocuğu mihraba yatır, seni temin ederim o anda iyileşecek ve sağlığına kavuşacak, daha sonra da ona iyi bak, çünkü bildiğim kadarıyla Oğlum onu inanç düşmanlarını ortadan kaldırmakla görevlendirecek ve bu-

nu güdük bacaklarıyla yapamayacağı belli. Dom Egas Moniz olabildiğince büyük bir mutluluk içinde uyanmış, yaverlerini toplamış ve katırına binip Carquere'ye doğru yola koyulmuş, adamlarına Meryem Ana'nın belirttiği yerde toprağı kazmalarını buyurmuş, bir de bakmışlar ki kilise orada, ama onlardan çok bizim şaşırmamız gerek buna, çünkü o mübarek zamanlarda yücelerden gelen uyarılar hiçbir zaman durup dururken ya da yanıltıcı olmazdı. Dom Egas'ın Meryem Ana'nın talimatını harfi harfine yerine getirmedeği doğru, çünkü ona toprağı kazmasını söylerken, anladığımız kadarıyla, kendi elleriyle kazmasını kastetmişti, oysa Dom Egas ne yaptı, başkalarına, büyük olasılıkla toprak işçisi olan serflere toprağı kazmalarını buyurdu, zira o zamanlarda bile bu toplumsal eşitsizlikler vardı. Meryem Ana'nın kolay kolay gücenmediğine şükredelim, yoksa küçük Afonso'nun bacaklarını yeniden güdükleştirirdi, çünkü iyilik yapan mucizeler olduğu gibi, bazı mucizelerin de zarar verdikleri ortaya çıkmıştır, Kutsal Kitap'taki zavalı domuzlar buna kanıttır, çünkü Sevgili İsa cinli adama musallat olan ifritleri alıp onların bedenlerine koyduğunda kendilerini uçurumdan aşağıya atmışlardı, böylelikle de o masum hayvanlar din uğruna can verdiler, üstelik olan yalnızca onlara oldu, zira asi melekler daha da yüksekte düştüler ve başkaldırdıklarında hemen şeytanlara dönüştürüldüler ve bildiğimiz kadarıyla içlerinden hiçbirinin ölmemesi, bu talihsiz ırka tümüyle son verme fırsatını dikkatsizce elinden kaçırın Ulu Tanrımızın ilahi takdirsizliğini bağışlamamızı güçleştiriyor, düşmanın canını esirgeyen onun ellerinde can verir uyarısında bulunan atasözü akıllıca söylenmiştir, umarız ki Tanrının iş işten geçtikten sonra bir gün pişman olması için bir neden çıkmaz. Yine de, O eğer o ölümcül anda geç-

miş yaşamını hatırlarsa, umarız ki ruhu aydınlanır ve hepimizi, âciz domuzları ve insanları, Şeytanın işi ve damgası denen o cürümlerden, günahlardan ve tatminsizlik acılarından bizi esirgemiş olması gerektiğini anlar. Çekiç ve örs arasındaki, dövüle dövüle tavına gelmiş demiriz biz, ne var ki dövölmekten alev sönmüş.

Şimdilik kutsal tarih konusu bu kadar yeter. Öte yandan, müezzinin Lizbon'da gündoğumundaki o güzel uyanışını, sanki karşımızda duran bir görgü tanığının ifadesiymiş, ya da en azından ille de Lizbon'a ilişkin olması gerekmeyen çağdaş bir belgeden ustaca yararlanılmış gibi, bir sürü olgusal ayrıntıyla kimin kaleme aldığını bilmek istiyoruz, çünkü bu etkiyi yaratmak için yalnızca bir kent, bir ırmak ve duru bir sabah yeterli, bu da bildiğimiz gibi bileşimlerin en basmakalıbı. İşin tuhafı, bunun yanıtı kimsenin bunu kaleme almadığı ve edinen izlenime karşın hiç kaleme alınmadığıdır, her şey düzeltmenin birinci ve ikinci okumalarda fark edilmeksizin gözden kaçırılanları okurken ve düzeltirken aklından geçen belirsiz düşüncelerden ibaretti. Düzeltmende şu olağandışı, kişiliğini bölme yeteneği var, gereken yere bir *deleatur* ya da virgül eklerken, aynı zamanda, sözcük türetmemi bağışlarsanız, kendisini başkalaştırıyor, bir imgenin, benzetmenin ya da eğretilemenin çağrıştırdığı yolu izleyebiliyor, gerçi bunun ne anlama geldiğini yalın bir dille açıklamak güç, ama alçak sesle tekrarlanan bir sözcüğün yalnızca tınısının çoğu kez, çağrışım yoluyla, onun ufacık çalışma odasını birkaç misli büyük bir mekâna dönüştürebilen, çoksesli sözel yapılar oluşturmaya neden oluyor. Burada tarihinin müezzin ve minareden söz ederken çok az bilgi verdiği, eğer böyle acele yargılar hoş görülebilirse, yalnızca düşman karargâhına birazcık yerel bir renk ve tarihsel bir ortam kazandırmayı amaçla-

diği gözüne çarptı, ama burası kuşatılanların değil, saldırganların karargâhı olduğuna göre, bu anlambilimsel gafı iyisi mi hemen düzeltelim, zira kuşatılanlar, bu arada, Hristiyanların tespihlerindeki boncuk sayısı olan yedi yüz on dört yılından bu yana, bir zaman aralığı dışında, kendilerinin olan kentte belli bir konfor içinde yerleşmiş durumdalar, oysa Magripliler'in tespihlerindeki boncuk sayısı, herkesin bildiği gibi, farklıdır. Takvimler konusunda yeterinden çok bilgisi olan ve Hicret'in, o olmazsa olmaz referans kitabı *Tarihleri Doğrulama Sıratı*'nda yazılı kurallara göre, Hz. İsa'dan sonra, kısaltılmışıyla iÖ altı yüz yirmi iki yılında on altı Temmuz'da başladığını bilen düzeltmen, bu düzeltmeyi kendisi yapmıştı, bu arada unutmamak gerekir ki, Müslüman yılı aya göre hesaplandığından ve dolayısıyla güneşle yönlenen Hristiyan yılından daha kısa olduğundan, geçen her bir yüzyıl için her zaman üç yıl düşmeliyiz. Bu titiz adam eğer kendini hayal gücünün zaman zaman sorumsuzca uydurmacalarına kaptırarak, kolayına geldiği için kusur edip besbelli hatalara düşmese ve kuşku-lu hususlar ileri sürmeseydi, iyi bir düzeltmen olurdu, en azından üç hata sıralayabiliriz gibi geliyor, ki bunların kanıtlanması durumunda, tarihçinin kendisini hafife alarak bir tarihçi olması ögüsünde bulunmasının hiçbir nedene dayanmadığı açıkça ortaya çıkacaktır. Felsefe gelince, Tanrı bizi korusun.

Anlatının geriye dönük düzeni uyarınca, birinci kuşku-lu husus, minare şerefelerindeki taşlarda, Mekke'nin yönünü gösteren, bir olasılıkla ok biçiminde, işaretler olduğu yolundaki hayali fikirdir. Arapların ve diğer Magriplilerin coğrafya ve harita bilgileri o dönemde ne denli gelişmiş olsa da, bir kısmı öbürlerinden daha kutsal olan taşlardan hiç yoksun olmayan gezegenin yüzeyin-

deki bir Kâbe'nin konumunu ima edilen kesinlikle belirlemeyi bilmeleri hiç olası değil. Bütün bunlar, ister huşu, diz çökme, ister bakışları aşağı ya da yukarı yöneltmek olsun, tahmin yoluyla, önemli olan şeyin Tanrı ve Allahın bizim kalbimizi okuyabilmesi ve biz cehaletimiz yüzünden başka bir yöne bakarsak buna gücenmemesi olduğu, deyim yerindeyse, sezilerek yerine getirilir, cehalet diyorsak da, bu bizimki kadar onlarınki de olabilir, zira vaat ettikleri yerde her zaman bulunmazlar. Düzeltilmen insanlara yol işaretlerine güvenip kesinkes inanmalarının öğretildiği bir çağın adamı, dolayısıyla, müezzinin kör olmasını düşünerek ani bir yufka yüreklilikle bu tarihe aykırılığın aklını çelmesine şaşırmayın. Kumaş ne denli kaliteli olursa olsun, düğümlerin kaçınılmaz olduğu bilinir, hatta bazıları kumaş ne denli iyi olursa, o kadar çok da düğüm olduğunu ileri sürerler, ve bir düğümün bulunduğu yerde, mutlaka ikinci bir düğüm vardır, işte şimdi de ikinci hataya geldik, bu kez iş çok daha ciddi, çünkü yazılmış olsaydı, neyse ki yazılmadı, müezzinin uyandıktan sonra yaptıklarıyla ilgili betimlemeyi doğru ve Müslüman yaşam tarzına uygun kabul etmemek okurun aklına bile gelmeyecekti. Israrla söylüyoruz ki bu bir hata, çünkü tarihçinin yeğlediği terimle müezzin müminleri namaza çağırmadan önce apdes almamış, dolayısıyla da sonuçta kirli durumda bulunmaktadır, eğer başlangıcından beri henüz dört yüzyıldan biraz fazla bir zaman geçtiğinden İslamın bir bakıma hâlâ beşikte olduğu düşünülürse, bu hiç olası bir durum değildir. Daha sonraları epeyce gevşeme olacak, sıkı sıkıya uyularak oruç tutulmayacak, açıkça anlaşılabilir olan kurallara düzmece yorumlar getirilecektir, insanlar için asıl sorun ilkelere sıkı sıkıya uymaktan daha yorucu bir şeyin olmamasıdır, beden boyun eğmeden önce ruh çok-

tan zayıflamıştır, ama kimse ruhu sorumlu tutmaz, kınanan, hakarete uğrayan ve ayıplanan hep zavallı bedendir. Şimdi, hâlâ içinde bulunduğumuz salt iman dönemlerinde, ola ki müezzin ruhunu arındırmadan ve önce ellerini yıkamadan minareye tırmanma cüretinde bulunsaydı, en aşağılık bir insan durumuna düşerdi, böylece de düzeltmenin bağışlanamaz düşüncesizliği dolayısıyla kendisine yöneltilen suçlamadan aklanmaktadır. Düzeltmenin tarihçiyile olan görüşmesi sırasında mesleki becerisini sergilemesini işitmiş olmamıza karşın, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin yazarı, belki de yorgunluğa bağlı bir bezginlik ânında, ya da çıkacağı yolculuğun kaygısıyla, son okuma işini tek başına, hiç denetlenmeksizin, *deleatur* uzmanı olan düzeltmene bıraktığında, ona duyduğu güvenin sonuçlarına ilişkin ilk kuşku belirtisinden söz etmenin sırası geldi. Müezzinin gündoğumu betimlemesi yazarın bıkip usanmadan yürüttüğü çalışmanın, geniş kapsamlı araştırmalarının, ayrıntılı karşılaştırmaların ürünü olan bilimsel metninde, bunda ya da bir başkasında, ezkaza yer alsaydı diye düşündüğümüzde tüylerimiz ürperiyor. Gerçi insanın kendi kuşkularını sorgulaması her zaman akıllılık olur ama, örneğin, yazarın anlatısında köpeklerden ve köpeklerin havlamasından söz etmesi kuşkulu, çünkü yazar, Arapların gözünde köpeğin, tıpkı domuz gibi, kirli sayılan bir hayvan olduğunu, dolayısıyla da dinlerine bağlı olan Lizbonlu Magriplilerin bir sürü köpekle burun buruna yaşadıklarını varsaymanın ahmakça bir cehalet belirtisi olacağını bilir. Evin kapısının yanında bir domuz ağılı ve evdeki süs köpeği için kulübe yahut hasır sepet Hristiyan icatlarıdır, Müslümanların Haçlı savaşçılarından köpekler diye söz etmeleri de bir raslantı değildir, her ne kadar bunun bir kanıtı yoksa da, domuz diye de söz ede-

bilirlerdi onlardan. Açıkçası, eğer bu doğruysa, ne yazık ki artık aya bakarak havlayan ya da pire üşüşmüş kulağını kaşıyan bir köpeğe inanamayacağız, oysa günün birinde bulabilecek olsak, gerçek, bunu ister doğrulasın, ister çürütsün, her şeyin üzerinde tutulmalıdır, bu nedenle de Lizbon'daki son dingin gündoğumunu betimleyen sözcükleri yazılmamış saymak zorundayız, o düzmece anlatının, tutarlılık içerse de, ki en büyük tehlike de burada, düzeltmenin zihninden hiç dışarıya çıkmadığının, saçma ve hayali bir düştten başka bir şey olmadığının biz zaten farkındayız.

Dolayısıyla, düzeltmenin yanıldığı, yanılmadıysa kafasının karıştığı, kafası karışmadıysa bir şeyler uydurduğu kanıtlanmış olmaktadır, ama her kim hiç yanılmamış, kafası karışmamış ya da bir şey uydurmamış ise, ilk taşı o atsin. Bilgenin dediği gibi, beşer şaşar, bunun da anlamı, eğer her şeyi kelimesi kelimesine kabul etmemiz yanlış değilse, hiçbir zaman yanılmayan birisi beşerden sayılamaz. Yine de, bu yüce özlü söz hiçbirimizi aksak yargılardan ve çarpık görüşlerden aklamak için evrensel bir mazeret olarak kullanılamaz. Bilgisi olmayan kişi sorma alçakgönüllülüğünü göstermelidir, düzeltmenin de bildiğini sandığı şeye körü körüne inanmayacak kadar akıllı ve basiretli olduğunu varsayarsak, zira en büyük hataların nedeni cehaletten çok budur, her zaman bu basit önleme başvurulmalıdır, özellikle de şu anda çalışmakta olduğu evden ya da çalışma odasından ayrılması bile gerekmediğine göre, çünkü konuları aydınlatmak için gerek duyacağı tüm başvuru kitapları burada elinin altında. Bu tıklım tıklım kitap dolu raflardaki binlerce sayfa, uyanan bir merak kıvılcımını ya da kendi açıklamasının peşinde koşan kuşkudan başka hiçbir şey olmayan o dolaysız ışığı beklemekte. Şu halde yaşamı boyun-

ca bunca farklı bilgi kaynağını derlemiş olduğu için bu düzeltmeni alkışlayalım, ancak, şöyle bir göz gezdirdiğinizde arşivinın bilişim teknolojisinden yoksun olduğu görünüyor, yazık ki maddi olanakları her şeyi karşılamıyor, burada belirtelim ki, bu meslek dünyada en az para getiren mesleklerden biri. Bir gün, Allah büyüktür, her bir kitap düzeltmeni elinin altında bir bilgisayara sahip olacak ve bunu gece gündüz bir göbek bağıyla merkezi veribankasına bağlayacak, böylece o zaman yegâne endişesi, ya da endişemiz, bu yığınla veri arasına, tıpkı bir manastıra giren şeytan gibi, akıl çelici bir hatanın sokulvermesi olacak.

Yine de, o günler gelene dek, kitaplar yanıp sönen ışıklı bir galaksi gibi duruyor, içlerindeki sözcükler de, uçuşan başka bir kozmik toz bulutu gibi, onlara bir anlam yükleyecek ya da orada yeni bir anlam arayacak o bakışı bekliyor, zira nasıl evrene ilişkin açıklamalar değişkenlik gösteriyorsa, bir zamanlar sonsuza dek değişmez gibi görünen söz de birdenbire başka bir yorumu, gizil bir çelişki olasılığını, kendi yanlışlığının kanıtını sunar. Burada, hakikatin sayısız maskeye yapıştırılmış bir yüzden başka bir şey olamayacağı bu çalışma odasında, Portekizcenin olağan sözlükleri ve kavram dizinleri, Morais, Aurélio, Moreno ve Torrinha, birkaç gramer kitabı, bu mesleğin vademekumu sayılan *Örnek Düzeltmenin Elkitabı* duruyor, ama ayrıca sanat, genel olarak dünya tarihi, Romalıların, Perslerin, Yunanlıların, Çinlilerin, Arapların, Slavların ve Portekizlilerin, kısacası ayrı bir ırk ve ulus oluşturan hemen hemen her topluluğun tarihi, ve bilim, edebiyat, müzik, dinler, felsefe, uygarlık tarihleri, küçük *Larousse*, *Quillet*'nin kısaltılmış nüshası, küçük *Robert*, *Politika Ansiklopedisi*, *Lusitanya-Brezilya Ansiklopedisi*, bazı ciltleri eksik olarak *Britan-*

nica Ansiklopedisi, Tarih ve Coğrafya Sözlüğü, bu konuları içeren bir dünya atlası, João Soares'inki, eskisi, *Tarihi Yıllıklar, Çağcılar Sözlüğü, Evrensel Biyografi, Kitap Satıcıları için Kılavuz, Fabl Sözlüğü, Mitoloji Sözlüğü, Biblioteca Lusitana, Antikçağ, Ortaçağ ve Çağdaş Dönem Karşılaştırmalı Coğrafya Sözlüğü, Tarihi Çağdaş İncelemeler Atlası, Edebiyat, Güzel Sanatlar ve Ahlak ve Siyaset Bilimleri Genel Sözlüğü*, ve son olarak genel envanter değil de, en görünenler arasında *Genel Biyografi ve Tarih, Mitoloji, Eski ve Çağdaş Coğrafya, Antikçağ ve Yunan, Roma, Fransız ve Diğer Kurumlar Sözlüğü*'nü, bu arada *Az Rastlanırlar, Gerçeğe Benzemeler ve Garabetler Sözlüğü*'nü de unutmamak gerek, bu sonuncusu, tuhaf bir rastlantıyla, bu macera öyküsüne tıpatıp uymakta ve bir hata örneği olarak daha sonraki araştırmacıların da yüzyıllarca yinelemeyi sürdürdükleri aritmetiksel bir eksiltmeyi, bilge Aristo'nun bildiğimiz sineğin dört tane ayağı olduğu yolundaki iddiasını içermektedir, oysa çocuklar bile kendi acımasız deneyleri dolayısıyla sineğin altı tane ayağı olduğunu bilirler, çünkü Aristo'nun zamanından bu yana bunları koparıp durmuşlar ve büyük bir hazla bir, iki, üç, dört, beş, altı diye saymışlardır, oysa bu aynı çocuklar büyüyüp de bilge Yunanlı'yı okuduklarında, birbirlerine, Sineğin dört tane ayağı vardır, demişlerdir, işte yetkili bir bilgi uzmanının etkisi böyledir, bize hep öğretilen birtakım derslerden hakikat böylesine zarar görür.

Böcekbilim sınırlarının içine doğru yönlendirilen bu beklenmedik saldırı düzeltmene yüklenen hataların aslında onun değil, karşı gelinmeksizin çok daha önceki yapıtları tekrarlayıp duran kitapların hataları olduğunu kesinkes göstermektedir bize, durum böyle olunca da, düzeltmen kendi iyi niyetinin ve başka birisinin hatası-

nın kurbanı olduğu için üzgünüz. Bu kadar lütufkâr davranınca da, daha önce kınadığımız o evrensel mazeret yarılgısına düşebileceğimiz doğru, ama önce bir önkoşul, yani düzeltmenin sırf kendi iyiliğı için başka bir bilge olan Bacon'un *Novum organum* adlı kitabında hatalarla ilgili olarak verdiği olağanüstü derse akıl yorması koşulunu koyacağız. Bacon hataları şu dört gruba ayırır, *idola tribus* ya da insan doğasına bağılı hatalar, *idola specus* ya da bireye özgü hatalar, *idola fori* ya da dil hataları ve son olarak da *idola theatri* ya da sistem hataları. Birincisi duyulardaki kusurlardan, önyargı ve tutkuların etkisinden, bizim her şeyi, miras kalan bilgeliğe göre yargılama alışkanlığımızdan, her şey arasında gerçekte var olandan daha çok örneksime bulma eğilimimizden, zihnimizin uğradığı sınırlanmalara karşın doymak bilmez merakımızdan ileri gelir. İkincisinde, hataların kaynağı bir yandan zihinler arasındaki farklılıktır, kimi ayrıntılarda, kimi kapsamlı genelleştirmelerde yitip gider, bir yandan da birtakım bilimleri yeğleyip her şeyi bunlara indirgemek yatkınlığımızdandır. Üçüncü gruba, yani dil hatalarına gelince, sorun sözcüklerin çoğı kez artık bir anlam taşımaması, ya da bu anlamın belirsiz olmasından doğar, son olarak, dördüncü grupta da sistem hataları o kadar çoktur ki, bunları burada sıralamaya kalkacak olsak bitiremeyiz. Öyleyse düzeltmen de bu katalogdan yararlansın ve gelişsin, ayrıca Seneca'nın bugüne yakışacak kadar az ve öz olan sözünden de faydalansın, *Onerat discentem turba, non instruit*, düzeltmenin annesinin yıllarca önce hiç Latince bilmeden, çok az bildiğı anadiline, Ne denli çok okursan, o denli az şey öğrenirsin, diye dobra dobra bir şüphecilikle çevirdiğı kursosuz bir özlü sözdür bu.

Gelgelelim bu araştırma ve tartışmadan kurtarılacak

bir şey varsa, o da müezzinin kör olduğunu yazmanın yanlış olmadığının doğrulanmasıdır, zira zaten yazıldı bile. Minare ve müezzinden yalnızca söz eden tarihçi, bir olasılıkla neredeyse bütün müezzinlerin, o dönemde ve daha bir süre, kör olduklarının bilincinde değil. Ola ki bu olgunun bilincindeyse de, belki dua okumanın özür-lülerin özel bir sanatı olduğunu, ya da Magripli toplum-larının değerli görme organından yoksun kişilere iş ver-me sorununu kısmen de olsa böyle çözümlemeye karar verdiklerini sanmaktadır, bu uygulamaya hep sapıldığı ve sapılacağı gibi. Bu kez yazarın payına düşen hata, hiç ayırt etmeden herkesi etkiler. Şunu bilin ki, müezzinler onlara fiziksel olarak üstesinden gelebilecekleri bir iş ya da mesleki eğitim sağlama gibi insancıl bir tutum yüzün-den değil, minarenin tepesindeki yüksek konumdan av-lulardaki ve teraslardaki özel yaşamı rahatsız etmelerini önlemek için körler arasından seçilirlerdi. Düzeltmen bu bilgiyi nasıl edindiğini artık hatırlamıyor, herhalde güvendiği bir kitaptan okumuştur, hiçbir şey değişme-diğine göre de, evet, efendim, müezzinler kördü diye di-retebilir. Hemen hemen hepsi. Yine de, bunu düşünecek olduğunda, bu adamların pırıl pırıl gözleri acaba oyuluyor muydu diye sormaktan kendini alamıyor, bir za-manlar ve belki de hâlâ bülbüllere yaptıkları gibi, karan-lıkta duyulan sestten, kendi seslerinden ya da belki de bi-zim uydurduğumuz sözcükleri, her şeyi, hayır duayı ve bedduayı, hatta isimsiz olan ve bu sözcüklerle sonsuza dek isimsiz kalacak olanı tekrarlamak dışında hiçbir şey yapmayan Öteki'nin karanlıkta duyulan sesinden baş-ka hiçbir ışık belirtisi algılamasınlar diye.

Düzeltmenin bir adı var, adı Raimundo. Eğer adlar ve soyadları normal tanımlayıcı özelliklere ve yaş, boy, morfolojik tip, deri rengi, göz rengi, saçların düz mü, kıvrıkcık mı, dalgalı mı olduğu, yoksa dökülmüş mü olduğu, sesin tınısının duru mu, sert mi olduğu, kişiye özgü hareketler, yürüme tarzı gibi öbür özelliklere faydalı bir şey ekleyecekse, uluorta sözünü ettiğimiz kişiyi tanımanın zamanı geldi, çünkü insan ilişkileri deneyimleri, bir kez bu ayrıntılardan ve daha da fazlasından haberimiz olsa bile, bu bilginin bir işe yaramayacağını ve eksik olan bilgiyi gözümüzde canlandıramayacağımızı göstermiştir. Belki yalnızca bir kırışık yahut tırnakların biçimi ya da bileğin kalınlığı yahut kaş çizgisi ya da görünmeyen eski bir yara izi ya da yalnızca şimdiye dek hiç değinilmemiş ve en çok itibar edileni olan soyadı, onunki Silva, tam adı da Raimundo Silva, çünkü gerektiğinde sevmediği Benvindo adını atlayarak kendisini böyle tanıtıyor. Kimse yaşamda kendi payına düşenden hoşnut değildir, bu genellikle doğrudur, aslında herkesten çok onun hoşuna gitmesi gereken, anlamı belli, yaşama hoş geldin oğlum demek olan Benvindo adından o hoşlanmıyor, hayır, efendim, ve neyse ki diyor, özel isimler gibi nazik bir konuya kişinin vaftiz babasının karar verme geleneği kayboldu gitti, oysa Raimundo adından çok hoşnut, bir biçimde başka bir çağın vakarını di-

le getiren bir ad bu. Raimundo'nun anne babası, onun vaftiz annesi olmayı kabul eden hanımın mirasının oğullarının geleceğini güvenceye alacağını ummuşlardı, bu nedenle de, âdete göre çocuğa yalnızca vaftiz babasının adı verildiğinden, onlar erkek adına dönüştürerek vaftiz annesinin adını da eklemişlerdi. Kader, bizim de çok iyi bildiğimiz gibi, her şeyi aynı özeni göstererek gözetmez, oysa burada hiçbir zaman yararlanılamayacak mal mülk ile büyük bir kararlılıkla reddedilen adın denk düştüğü kabul edilmeli, ne var ki uğradığı düş kırıklığı ve reddetme arasında bir neden ve sonuç ilişkisinin varlığından da kimse kuşku duymamalı. Raimundo Benvindo Silva'nın yaşamının hiçbir döneminde hüsrandan kaynaklanan bir güceniklikten doğmayan gerekçeleri, bugünlerde yalnızca estetik, çünkü bu iki isim-fiilin birbiri ardı sıra çıkardığı ses onun hoşuna gitmiyor, ya da, bir bakıma, etik ve ontolojik, çünkü onun düş kırıklığına uğramış düşüncesine göre, bazılarının bu dünyada iyi bir yere sahip oldukları gerçeğiyle ters düşmeksizin, bu dünyada hoş karşılandığımıza inanmak ancak kara miizahtır.

Ahşap tavan panosunun hâlâ yerli yerinde durduğu bir sundurmanın altında, başka bir çağdan kalma gibi duran dar bir uzantı biçimindeki verandadan ırmak görülebiliyor ve kırmızı köprü çizgisinden Pancas ve Alcohete bataklıklarına dek, gözün gündoğumuyla gece arasında yakalayabildiği engin bir deniz bu. Ufku kaplayan nemli sis elinizi uzatsanız neredeyse tutacaksınız gibi yakınlaştırmış onu, aşağıdaki yamacın ortalarında yer alan katedral ve koyu renkli, bulanık suya doğru alçaldıkça yer yer görünen çatılarla birlikte kent bu yöne indirgenmiş bir görünümle sınırlı, suda seyreden beyaz köpük dalgası bir teknenin geçişiyle yarıyor, öbürleri güçlük-

le yol alıyor, ağır ağır, sanki bir cıva akıntısına karşı çabalıyorlarmışçasına, gerçi bu benzetme günün bu saatin-den çok, gece vakti daha yerinde. Raimundo her zaman-kindenden daha geç kalktı, sabahın ilk saatlerine kadar çalışmış, uzayıp giden işini bitirmişti ve sabah pencereyi açınca, bu saatte, halk deyimiyle havanın kapayacak mı yoksa açacak mı, buna karar verdiği öğle saatinde gördüğümüzden daha yoğun bir sisle karşılaştı. O sırada katedralin kuleleri yalnızca bulanık görünen bir karaltı halindeydi, Lizbon'da ise insan seslerinin uğultusundan, belirsiz seslerden, pencere çerçevesinden, görünen ilk çatıdan ve sokaktan geçen bir otomobilden başka bir şey yoktu. Kör müezzin çoktan avazını semaya doğru yükseltmişti, ve dünyaya baktığımız atgözlüklerimizin gerisindeki gözlerimize inanacak olursak, sabah aydınlık, kıpkırmızı, buradaki yeryüzüyle yukarıdaki gökyüzü arasındaki atmosferin rengi maviydi, oysa düzeltmen, neredeyse müezzin kadar kör olduğu bugün, kuşatma, palalar, kılıçlar ve ölümcül mancınıklarla ilgili huzursuz düşlerle geçen tedirgin bir geceden sonra uyanınca bu savaş silahlarının nasıl yapıldığını hatırlayamadığını düşünüp sinirlenen birisinin huysuzluğu içinde söylendi yalnızca, mancınıklardan söz ediyoruz, düş gören kişinin aklından geçen sözleriyle ilgili daha çok şey de söylenebilir, ama biz ilerde gerçekleşecek olguları önceden haber vermenin çekiciliğine kapılmayalım, şu an için bu mancınık denen şeyin ne çeşit bir silah olduğunu, nasıl doldurulduğunu ve ateşlendiğini sonunda keşfetme fırsatını bir daha bulamayacağımıza üzülelim, zira çok gizemli şeylerin düşlerde açığa vurulması o kadar da seyrek görülen bir şey değildir, bunların arasına, tam anlamıyla basmakalıp sayılacak ve düş gören özsaygı sahibi herhangi birisine yakışmayacak olan, piyangoda ka-

zanacak sayıyı katıyor da değiliz. Hâlâ yatakta kalan Ramundo Silva, aklı karışmış olarak, bu ölümcül mançırı-
nıkların niye aklına takıldığını soruyordu kendi kendine. Portekizcedeki adı *baleares* olmakla birlikte, bu adın Balear Adaları'yla hiçbir ilişkisi yok, Portekizcede top mermisi anlamına gelen *bala* sözcüğünden geliyor, bunlar da bildiğimiz gibi güller, evler ve içlerindeki korku dolu insanlar hedef alınarak duvarlara ya da kalelerin üzerine doğru fırlatılan taşlar, oysa *bala* sözcüğü o zamanlar kullanılmıyordu, sözcükler hafife alınarak şimdiki zamandan geçmişe, geçmişten şimdiye taşınamaz, bu yüzden dikkatli olmak gerekir, yoksa birisi çıkıp, Ben anlamıyorum, der. Uykuya daldı, on dakika kadar böyle kaldı ve yeniden uyandığında, artık zihni açılmış olarak, bu silahlarla ilgili düşünceleri aklından kovarak, cesaretle kılıç ve pala imgelerinin zihnine üşüşmesine korkusuzca izin verdi, gölgelerle kaplı odada gülümsedi, çünkü bunların neredeyse kesinlikle *Lizbon Kuşatmasının Tarihi* yüzünden düşünce giren, ama kuşkusuz kendisinden kökenlenen belirgin fallik simgeler olduklarının bilincindeydi, zira eğer ucu sivri silahların gömülü kökleri olduğu söylenebilirse, her şeyi anlamak için onun yanındaki boş yatağa bir bakmanız yeterdi. Sırtüstü uzanıp kollarını gözlerinin üzerinde kavuşturdu ve heyecansız bir biçimde mırıldandı. Bir gün daha, bugün de müezzini duymamıştı, o denli dinine bağlı, sağır bir Magripli nasıl olup da namazı, hele sabah ezanını kaçırma-
mayı becerebiliyordu, mutlaka bir komşusundan rica ediyordu. Allah aşkına, kapımı hızlı hızlı vur ve ben gelip açıncaya kadar da vurmayı sürdür. Erdem günah kadar kolay değildir, ama yardım görebilir.

Bu evde hiçbir kadın yaşamıyor. Haftada iki kez dışardan bir kadın geliyor, ama yatağın boş tarafının bu

ziyaretlerle bir ilgisi olduğunu sanmayın, bu ziyaretler başka gereksinimleri karşılıyor, ve şunu hemen söyleyelim ki, düzeltmen daha ivedi gereksinimlerini tatmin etmek için kente gidiyor, bir kadın kir alıyor, rahatlıyor ve ödeme yapıyor, hep ödeme yapması gerekti, hiç tatmin olmadığına bile başka çaresi yoktu, çünkü tatmin olmak fiilinin, herkesin inandığının tersine, tek bir anlamı vardır. Dışardan gelen kadın, gündelikçi diyebileceklerimizden, onun çamaşırlarını yıkıyor, ortalığı düzeltiyor ve belli başlı ev işlerini yapıyor, büyük bir tencere çorba pişiriyor, hep aynını, sebzeli fasulye çorbası, bu birkaç gün gidiyor, düzeltmen başka yiyecekleri sevmeyi için değil, bunları arada sırada, bir alışkanlık haline getirmeden gittiği lokantalarda da bulduğu için. Böylece bu evde hiç kadın yok ve hiç olmadı. Düzeltmen Ramundo Benvindo Silva bekâr ve evlenmeye hiç niyeti yok, ben ellili yaşlardayım, diyor, bu yaşta beni kim sever, ya da ben kimi severim, gerçi, herkesin bildiği gibi, sevmek sevilmekten daha kolaydır, ve kulağa geçmişteki bir üzüntü gibi gelen bu son laf şimdilerde gurur adına bir ilkeye dönüştürüldü, gerek bu lafı, gerek bir önceki soruyu içinden geçiriyor, çünkü herhalde sahip olduğu arkadaş ve tanıdıklara gidip de içini dökemeyecek kadar içine kapanık bir insan o, yine de bu öykünün gidişatına bakılırsa, onları buraya karıştırmaya hiç gerek yok. Hiç erkek ya da kız kardeşi yok, annesi babası zaman içinde öldüler, varsa bile akrabaları dağıldı, ve onlardan haber aldığı zaman da, bu ona bir güvence sağlamıyor, mutluluk silinip gitti, yas tutmanın anlamı yok, ve ona gerçekten yakın olan şey, devam edebildiği süreç, okuduğu metinler, bulup çıkarmak zorunda olduğu hatalar ve bir de, gerçi en iyisi bunun üstesinden gelmeyi yazarlara bırakmak ama, arada bir çıkabilecek bir so-

run, sözelimi ölümcül manciniklarla ilgili olarak yine aklına takılan ve bir türlü aklından gitmeyen şu müziç kuşku. Raimundo Silva sonunda yataktan kalktı, ayaklarıyla pantuflarını aradı, terliklerini, terliklerini demek daha doğru, ve bir yandan pijamalarının üstüne rob-döşambrını giyerek çalışma odasına geçti. Temizlikçi kadın arada bir büyük bir ciddiyetle kitaplarının üzerinde biriken tozun alınması gerektiğini bildiriyor, özellikle ender olarak başvurduklarını koyduğu üst raflarda toz, kim bilir nereden gelmiş küller kadar kara bir toz, daha çok yüzyıllardır birikmiş bir alüvyon tortusuna benziyor, sigara dumanından olamaz, çünkü düzeltmen sigarayı bırakalı yıllar geçti, zamanın getirdiği toz bu, başka bir şey denemez. Yine de, belli olmayan bir nedenle, bu iş hep erteleniyor, galiba gösterdiği iyi niyetten dolayı kendine bağışlanmış gözüyle bakan temizlikçi kadın da bundan hoşnut, ama hatırlatmaktan da geri kalmıyor, Beni suçlayamazsınız.

Raimundo sözlükleri ve ansiklopedileri karıştırıyor, *Silahlar*'a, *Ortaçağ*'a başvuruyor, *Savaş Araçları*'na başvuruyor, ve o dönemin ilkel silahlarıyla ilgili terimleri buluyor, şu kadarını söylemek yeter ki, o günlerde eğer hedef aldığınız kişi sizden iki yüz adım uzaktaysa onu öldüremezdiniz, bir eşine rastlanmayacak kadar büyük bir kayıp, avlanmaya gelince de, eğer elinde bir yay ya da arbalet yoksa avcının bir ayıyla, yahut bir ge-yiğin boynuzlarıyla, ya da bir yabandomuzunun dişleriyle çıplak elle boğuşması gerekiyordu, günümüzde bu denli tehlikeli yegâne spor boğa güreşleri ve toreadorlar da o eski savaşçıların sonuncuları. Bu kalın ciltlerin içinde hiçbir yerde bir açıklama yok, Magriplileri bu denli korkutan bu ölümcül silahın neye benzediği konusunda azıcık bir fikir bile veren bir tek resim yok, ama bu

bilgi eksikliği Raimundo Silva için yeni bir şey değil, şimdi ise, mancınının niçin *balear à funda* diye adlandırıldığını öğrenmek istiyor, bir kitaptan öbürüne geçiyor, tekrar tekrar araştırıyor, sabrını yitiriyor ve sonunda paha biçilmez ölçüde değerli Bouillet'den Balear Adaları yerlilerinin eski zamanlarda dünyanın en iyi okçuları sayıldıklarını öğreniyor, demek açıklama buydu, bu adalar da adlarını bundan aldılar, çünkü Yunanca *ballô* sözcüğü fırlatma anlamına gelir, bundan daha açık bir neden olamaz, sıradan herhangi bir düzeltmen *ballô* ile Balear arasındaki doğrudan doğruya olan etimolojik bağı görebilir, Portekizcedeki hata, Sayın Tarihçi, mancınınığı *balear* diye tanımlamak olmuş, oysa *balearica* daha doğru olurdu. Ama Raimundo Silva bunu değiştirmeyecek, eski alışkanlıklar zor yitirilir, kullanım her zaman değilse de bazen yasa haline gelir, ve ermişliğe özenen bir düzeltmenin uyduğu on emirden birincisi de yazarı kızdırmaktan her zaman kaçınılması gerektiğidir. Kitabı yerine kaldırdı, pencereyi açtı ve o anda koyu, gerçekten yoğun olan sisi yüzünde duyumsadı, eğer katedralin kuleleri yerine büyük caminin minaresi duruyor olsaydı, bunu kesinlikle göremezdi, minare öylesine ince, narin, hemen hemen cisimsizdi ki, böylece saati gelmiş olsaydı, beyaz gökyüzünden, doğrudan doğruya Allahtan, müezzinin sesi gelirdi, bir kez olsun kendine övgüler dizerdi, bunun için O'nu bütün bütün kınayamayız, O kendinin ne olduğunu mutlaka bilir.

Öğleye doğru telefon çaldı. Okumaların nasıl gittiğini öğrenmek isteyen yayıncı arıyordu, üretim bölümünden, o bölümde çalışan başka herkes gibi abartılı bir kibarlık yansıtan sözcükler kullanan Monica konuştu önce, Senhor Silva, dedi, Üretim bölümü durumu öğrenme arzusunda, sanki eskiden sözcülerin, Zatıâllileri öğren-

mek istiyorlar, dedikleri gibi tekrarlıyor, Üretim bölümü okumaların durumunu öğrenme arzusunda, ne zaman teslim etmeyi umuyorsunuz, oysa birbirlerini tanıdıkları onca yıla karşın Monica, Raimundo Silva'nın kendisine yalnızca Silva adıyla hitap edilmesinden nefret ettiğini daha anlayamamış, bu adı Santo ya da Sousa kadar alelaide bulduğu için değil, Raimundo'nun telaffuzunun yokluğunu hissettiği için, bu yüzden de ters bir sesle ve duyarlı bir insan olan Monica'yı haksız yere gücendirerek cevap verdi, İşin yarın hazır olacağını söyleyin onlara, Söylerim Senhor Silva, söylerim, ve başka bir sözcük söylemesine fırsat kalmadan birisi telefonu onun elinden çekip aldı, Ben Costa, Ben de Raimundo Silva, dedi düzeltmen, Evet, biliyorum, mesele şu ki metni bugün istiyorum, programım bozuluyor, eğer kitabı yarın sabah baskıya gönderemezsem kıyametkopacak ve sırf sizin okumayı geciktirmeniz yüzünden, Kitabın türü, içeriği ve sayfa sayısı düşünülürse, okuma beklenenden daha uzun sürmedi, Bana ne beklemem gerektiğini sakın söylemeyin, işin bitmesini istiyorum, Costa sesini yükseltmişti, patronlardan birinin kulak misafiri olduğunun bir belirtisiydi bu, bir müdürün, ya da hatta yayınevi sahibinin kendisinin. Raimundo Silva derin bir soluk aldı ve, Aceleyle düzeltme yapmak her zaman yanlışlara yol açar, diye belirtti, Geç yayımlanan kitaplar da önyargılara yol açar, yayınevi sahibinin konuşmayı dinlediği belliydi, ama Costa sözlerini sürdürüyor, Bir günlük iş kaybindansa, bir iki baskı hatasını göze almanın yeğ olduğunu söyleyeyim size, hayır, yayınevi sahibi orada değil, müdür de yok, patron da yok, aksi takdirde Costa kitabı bir an önce yayınlama uğruna baskı hatalarını böyle çabucak yeğlemezdi, Bu bir kriter meselesi, diye cevap verdi Raimundo Silva, ama bir türlü yatışmayan Costa

onu uyardı, Bana kriterlerden söz etmeyin, sizin kriterlerinizi çok iyi biliyorum, benimkiler ise çok basit, o metni hiç gecikmeden yarın istiyorum, gerisi size kalmış, top sizde, İşin yarın hazır olacağını ben Monica'ya zaten açıkladım, Yarın baskıda olması gerekiyor, Olacak, saat sekizde birisini gönderip aldırabilirsiniz, Bu çok erken, o saatte basımevi daha kapalı olur, Öyleyse ne zaman isterseniz o zaman birisini gönderin, harcayacak başka zamanım yok, ve telefonu kapattı. Raimundo, Costa'nın küstahlığına, zavallı Costa, durmadan üretimden söz eder, kötü niyetsiz kabalığa, alışıktır ve kırılmaz, Üretim'de sıkı bir programa uymak gerekir, evet, kesinlikle efendim, der, yazarlar, çevirmenler, düzeltmenler ve kapak tasarımcıları olabilir, ama küçük üretim ekibimiz olmasa onların becerileriyle ne başarılabilirdi görmeyi isterdim, bir yayınevi bir futbol takımı gibidir, forvette gösterişli birtakım hamleler sergilenir, paslar verilir, top zıplatılarak ilerlenir, topa kafa vurulur, ama eğer kaleci felce uğramışsa ya da romatizmalıysa, her şey yitirilir, şampiyonluğa veda edilir, ve Costa bu kez bir cebir formülü ile özetler, Yayıncılıkta, üretim bölümü bir futbol takımının kalecisi gibidir. Costa haklı.

Öğle yemeği vakti geldiğinde, Raimundo Silva üç yumurta ve acılı domuz sosisiyle omlet yapacak, karaciğerinin hâlâ dayandığı bir pisboğazlık bu. Omletin yanında bir kâse çorba, bir portakal, bir kadeh şarap ve bunların üstüne kahve, onun gibi yaşamını oturarak sürdüren hiç kimse daha fazlasını dileyemez. Gereğinden çok su ve deterjan kullanarak, bulaşıkları dikkatle yıkadı, tabakları kuruttu ve mutfak dolabına kaldırdı, düzenli bir insandır, kelimenin tam anlamıyla bir düzeltmendir o, eğer herhangi bir sözcüğün aynı mutlak anlamı taşıyarak var olduğu ve sonsuza dek var olacağı söylenebilir-

se, zira mutlaklık için daha azı yetmez. Yeniden çalışmaya başlamadan önce, havaya bakmaya gitti, gökyüzü biraz açılmıştı, ırmağın öbür yakası karanlık bir çizgi, uzunlamasına bir mavilik halinde görünmeye başlıyor, ama hava hâlâ çok soğuk. Çalışma masasının üzerinde dört yüz doksan üç sayfalık metin duruyor, bu sayfalar-
dan iki yüz doksan üçü, düzeltilmiş, kalanlar çok uzun sürmese gerek, düzeltmenin önünde tüm bir öğleden sonra var, akşam da var, evet, bir de akşam var, çünkü bu titiz meslek adamı metni baştan sona, sanki herhangi bir okurmuş gibi, son bir kez okur, sonunda okuduğunu yanlış aramadan rahat bir bir biçimde okumanın zevki ve doyumunu vardır, bir gün, Eğer bir şâhinin gözleriyle incelenseydi, Juliet'in cildi acaba nasıl görünürdü, diye soran yazar ne kadar haklıydı, işte düzeltmen de hep tetikte olmayı gerektiren işinde tıpkı bir şahin gibi, hat-
ta gözleri yorulmaya başlayınca bile, ama sıra son oku-
maya gelince, Juliet'e ilk kez bakan, masum ve aşktan gözleri başka kimseyi görmeyen Romeo'nun ta kendisi kesiliyor.

Lizbon Kuşatmasının Tarihi konusunda, Romeo mest olmak için fazla neden bulamayacağını bilincinde, oysa Raimundo Silva, hataların düzeltilmesine ve düzeltilecek hatalara ilişkin, biraz çetrefilli olan ön konuşma sırasında, yazara kitabı beğendiğini söylemişti, aslında yalan da söylemiyordu. Ama soruyoruz kendimize, bir şeyi çok beğenmekle hiç beğenmemek arasında beğenmek ne anlama geliyor, daha azı var ve az beğenmek var, ve bütün bunda evet'in, ya da belki hayır'ın ne kadara işaret ettiğini anlamak için de bunu yazmak yeterli değil, yüksek sesle söylemeniz gerekir, işitmek şaşmaz bir biçimde en yüksek titreşimi yakalar, ve yanıldığımızda yahut yanılmış olmaya izin verdiğimizde bunun

nedeni yalnızca işittiklerimizi yeterince dinlememiş olmamızdır. Öte yandan, o konuşma sırasında pek böyle bir yanlışlığı olmadığı da düşünülmeli, çok geçmeden de bunun, Raimundo Silva'nın, Beğendim, diyerek ilgisizlik içinde dile getirdiği gibi, belli belirsiz ve akli başka yerdeyken dile getirilmiş bir beğenme olduğu ortaya çıktı, bu sözcükler ağızdan çıkar çıkmaz da soğuyup gitti. Bu dört yüz otuz yedi sayfada da ilk kez okuduğu bir tek yeni olgu, tartışmalı yorum, yayımlanmamış belge bulamadı. Kuşatmayı anlatan o bitmez tükenmez, bayatlamış sözler, yer betimlemeleri, kraliyet mensuplarının ne konuştukları ve ne yaptıkları, Haçlıların Oporto'ya varışları, Tajo'ya girinceye kadar nerelerden geçtikleri, Aziz Petrus yortusunda meydana gelen olaylar, kente verilen ültimatom, kuşatma için girişilen çabalar, savaşlar ve saldırılar, kentin teslim olması ve sonunda yağmalanması, *die vero quo omnium sanctorum celebratur ad laudem et honorem nominis Christi et sanctissimae ejus genitricis purificatum est templum*, Lizbon'un kuşatılması, fethedilmesi ve bu konuda yazılıp çizilenler sayesinde edebiyat panteonunda adı sayılan Osberno'ya atfedilen bu sözler, bu dili bilen birisi kabaca çevirdiğinde, yoz caminin Azizler Yortusu'nda en kutsal Katolik kilisesine dönüştürüldüğü, bundan böyle müezzinin Allah'a dua etsinler diye müminleri kesinlikle namaza çağıramayacağı, bir tanrının yerine öbürü geçtikten sonra onun yerini de bir çanın alacağı anlamına geliyor, ne yazık ki müezzinin gitmesine izin vermediler. Zavallı, kör bir adam o, ama aynı adı taşımaktan başka onunla hiçbir ortak yanı bulunmayan Haçlı Osberno da, kılıcı elinde, kaçmaya bile gücü kalmamış ve sanki kendi mezarını kazmak istercesine yerde eşelenip debelenen yaşlı bir Magripli'yi görünce gazabından gözünü bürüyen kanla

kör olmuştu, Magriplinin korkusu öbür seferkiler gibi hayali değil, gerçek bir korkuydu, isteği gerçekleşecekti, şimdilik daha hayattaydı, ama uzun sürmeyecekti bu, öldükten sonra da kendi kendisini gömemeyecekti, diye düşündü düzeltmen, bu sırada toplu mezarlar kazılmaya başlamıştı. Arada sırada, ırmaktan boğuk düdük sesleri geliyordu, bunlar gemileri uyarmak için sabah-tan beri öttürülüyordu, oysa Raimundo Silva, belki de birdenbire üzerine çöken derin sessizlik nedeniyle ancak şimdi farkına vardı bu sesin.

Aylardan Ocak ve karanlık erken bastırıyor. Çalışma odasının atmosferi ağır ve havasız. Kapılar kapalı. Düzeltilmen kendisini soğuktan korumak için dizlerine bir şal örtmüş, çalışma masasının hemen yanındaki soba ayak bileklerini neredeyse yakıyor. En soğuk havalarda, ısınmak için bir aşağı, bir yukarı yürüyebileceği buz gibi bir koridordan daha iyi bir olanağı bulunmayan birisi için en iyi çözümün dışarıya çıkmak olduğu çetin ve ilkel zamanlardan kalma evin eski ve konfordan yoksun olduğunu görmek kolay. Oysa *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin son sayfasında, Raimundo Silva ateşli bir vatanseverliğin hırs dolu dışavurumunu keşfedecek, ve eğer tekdüze ve yavan bir varoluş onun vatanseverliğini sulandırmamışsa, bunu algılamakta hiç zorluk çekmeyecek, o zaman ürperecek, doğru, ama nedeni kahramanların ruhlarından kopup geldiği hemen anlaşılan o soluk, bakalım tarihçi ne yazmış, Kalenin doruğunda, yukarıdaki mavi gökyüzüne doğru yavaş yavaş yükselerek, ışığın öptüğü, rüzgârın çarptığı yeni bir Hristiyan kentinin doğum ertesindeki kutsal vaftizini dünyaya ilan eden haçın yanı başında, Müslüman hilali son kez, kesin ve sonsuza dek battı, Dom Afonso Henriques'in, Portekiz armasındaki beş kalkan simgesini taşıyan sancağı bir za-

fer sarhoşluğu içinde gururla açıldı, hastır, düzeltmenin ulusal ambleme küfrettiğini sakın sanmayın, tersine, masum hatalar uydurduğu için müstehzi bir dille azar işitmiş olarak başkalarının hatalarını görmezlikten gelmek zorunda kalan birisinin doğal feveranı bu, oysa haklı olarak sayfanın kenarlarına öfkeyle bir sürü *deleatur* kondurmak geliyor içinden, ne var ki, böyle bir şey yapmayacağını biliyoruz, çünkü bu tür düzeltmeler yazarı kızdırır, kunduracı çizmeyi aşmasın, çünkü yalnızca bunun için para alıyor, dedi sabırsız Apelles ödün vermeksizin. Bakın bu hatalar mancınık sözcüğüyle ilgili olarak bulduğumuz hatalar kadar ciddi değil, onlar olası bir evet ile hayır arasında kararsızca gidip gelen sudan şeyler, zira doğrusunu isterseniz bu silahların *bale-arica*'lar ya da başka bir adla betimlenmelerine bugün metelik bile vermiyoruz, ama tümüyle kabul edilemez olan şey, Birinci Dom Afonso'nun döneminde armaya değinme saçmalığı, oysa ancak onun oğlu Sancho zamanında Portekiz bayrağında arma görüldü, üstelik bunların nasıl resmedildiklerini, ortada bir haç mı oluşturduklarını, yahut her bir amblemin bir köşede mi yer aldığını, ya da en güvenilir kaynaklara göre en olası varsayım olarak, bayrağın yüzeyini tümüyle mi doldurduklarını bilmiyoruz. *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin son sayfasını sonsuza dek lekeleyecek ciddi bir falso, ama yegâne falso bu değil, bunun dışındakiler çınlayan borazan sesleriyle, davullarla ve çılgın bir tezahüratla, geçit resmi yapan atlı birlikleriyle öylesine zengin bir biçimde derlenmiş ki, şimdi sahneyi gözümüzde canlandırmaya çalışalım, o çirkin bayrağın indirilip yerine Hristiyan Portekiz'in bayrağının çekilmesini izleyen, bir ağızdan, Portekiz Çok Yaşa, diye bağırان, askerce bir galeyan içinde kılıçlarıyla kalkanlarını döven piyadeler ve atlılar, da-

ha sonra, hınç içinde ayaklarının altında yalnızca Magripli kanını değil, o Müslüman hilalini de çiğneyen kralın önünden geçerek yürümeleri, ikinci bir hata ve tümüyle saçma, zira Lizbon surları üzerinde böyle hiçbir bayrak hiçbir zaman yükselmedi, tarihçinin bilmesi gerektiği gibi, bayrak üstündeki hilal, iki ya da üç yüzyıl sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun icadıydı. Raimundo Silva'nın tükenmez kaleminin ucu hâlâ armadaki kalkanların üzerinde duruyordu, ama derken düşündü ki, eğer bunları ve hilali çıkarırsa, sayfada bir deprem olacak, her şey yıkılıp çökecek, bu da olayın büyüklüğüne oranla etkileyicilikten yoksun bir tarih olacaktı, insanlara ilk bakışta yalnızca birkaç renkten oluşan bir kumaş parçası gibi görünen bir şeyin önemini öğretmek için eşsiz bir yoldur bu, desenler de başka başka renktedir, sözgeli mi çok iyi bildiğim gibi kaleler ya da yıldızlar, aslanlar, tek boynuzlu atlar, kartallar, güneşler, oraklar ya da çekiciler, yaralar, güller, kılıçlar ya da palalar, pergeller, tekerlekler, sedir ağaçları, filler ya da öküzler, papaz başlıkları, eller, palmiye ağaçları, atlar ya da şamdanlar ve elinizde bir kılavuz ya da katalog yoksa bu müzede yolunuzu kaybedebilirsiniz, hele eğer birisi bayrakları, hepsi de aynı ailenin olan armalarla süslemeyi hatırlamışsa büsbütün kaybolursunuz, çünkü o zaman elinizde sonsuz bir liste olur, zambaklar, istiridyeler, tokalar, leoparlar, arılar, çanlar, ağaçlar, piskopos asaları, piskopos taçları, kabaralar, ayılar, semenderler, balıkçılar, yüzükler, ördekler, kumrular, yabandomuzları, bakireler, kuzgunlar, karavelalar, mızraklar, kitaplar, evet, kitaplar bile, Kutsal Kitap, Kuran, *Das Kapital*, kim ne yazmışsa, vesaire vesaire, bundan da insanların başka türlü görünmeye çalışmadıkça, kim olduklarını söyleyemedikleri sonucuna varabiliriz, biri hakarete uğrayan, öbürü yücel-

tilen bayraklar olayını bir kenara bırakmamız için bu da yeterli bir neden, ama bunun bir dereceye kadar yararlı olsa da bütünüyle bir yalan, en korkunç bir utanç kaynağı olduğunu da akıldan çıkarmayarak, sırf biz bunu düzeltme ya da yerine, herkesin heves ettiği, ama hep özlem duyduğu, asıl gerçeği koyma cesareti göstermediğimiz için, Allah bize acısın.

Zahmetli çalışmalarla geçen bunca yıldan sonra ilk kez, Raimundo Silva kitabı baştan sona son bir kez okumayacak. Daha önce açıkladığımız gibi, yığınla not düşülmüş dört yüz otuz yedi sayfa var, bunların hepsini okumak bütün gece ya da gecenin büyük bir bölümünde uyumamak demek, hiç içinden gelmeyen bir işkence bu, çünkü kitabı da, yazarını da beğenmemeye başladı, yarın saf okuyucular, Aristo'nun ileri sürdüğü gibi, sineğin dört tane ayağının olduğunu söyleyecekler ve okul çocukları da bunu tekrarlayacaklar, ve Lizbon'un Magriplilerden geri alınmasının bir sonraki yüzüncü yıldönümünde, iki bin kırk yedi yılında, ola ki Lizbon hâlâ yerinde duruyorsa ve Portekizliler de burada yaşamayı sürdürüyorlarsa, şu ya da bu başkan çıkıp zafer kazanmış ordunun simgesinin güzelim kentimizin mavi gökyüzünde kâfir Müslümanların hilalinin yerini aldığı o yüce anı anacak.

Yine de, mesleki ilkeleri, en azından, uzman gözleriyle sözcükleri tarayarak, bu yoldan dikkatinin yoğunluk derecesini değiştirirse, kendi önemsiz bir hatasını keşfetme umuduyla, sayfaları yavaş yavaş gözden geçirmesini gerektiriyor, ansızın yerini güçlü ışığa bırakan o gölge gibi, ya da yan gözle son dakikada kaçamak bir imgeyi yakalamak gibi. Raimundo Silva'nın o usandırıcı sayfaları toparlayıp toparlayamadığını bilmiyoruz, buna karşılık, Osberno'ya atfedilen kaynağa göre, Dom

Afonso Henriques'in Haçlılara seslendiği, özellikle kurucu kralımızın kaydedilen ilk konuşması gibi böyle önemli bir konuda, zira başka bir konuşmaya ilişkin güvenilir bir kanıt yok, başkalarının verdiği derslere güvenmeyen, *Tarih*'in yazarının kendisinin burada Latince'den çevirdiği konuşmayı okurken onu gözlemek ilginç. Raimundo Silva konuşmayı baştan sona tümüyle saçma buluyor, çevirinin doğruluğunu sorgulama konusunda uzman olduğundan değil, çünkü bu sıradan düzeltmenin yetenekleri arasında Latince bilgisi yer almıyor, ama akli başında hiç kimsenin hitabet yeteneğinden yoksun olan Kral Afonso'nun böylesine ağdalı, o dönemde adeta çocukça lakırdılar gibi olan bir dilin sınırlı ifadelerinden çok, altı ya da yedi yüzyıl sonra, rahiplerin verdiği o gösterişli vaazlara benzeyen bir konuşma yapacağına inanmasına olanak bulunmadığından. Yüzünde küçümseyen bir gülümsemeyle okurken, düzeltmeni birdenbire bir çarpıntı tuttu, eğer Egas Moniz gerçekten vakayiname-lerde anlatıldığı gibi mükemmel bir hoca idiyse, eğer sırf Carquere'ye giderken sakat çocuğa eşlik etmek ya da sonradan boynuna bir ip geçirilmiş olarak Toledo'ya gitmek için dünyaya gelmemişse, o zaman öğrencisine bir miktar Hristiyan ilkesi ve siyasi düstur mutlaka aşıl-mış olması gerekir, bu bilginin aktarılması için de Latince kusursuz bir dil olduğuna göre, prensin söz konusu tiradı tam zamanında, bütün o yabancı ve son derece uygar Haçlılara yapabilmesi için, anadili olan Galıçya lehçesine ek olarak, *quantum satis** Latince de bildiği varsayılabilir, zira o dönemde onların anladıkları yegâne dil beşikteyken öğrenmiş oldukları dil ve tercümanlık yapan rahiplerin yardımıyla yabancı dilde öğrendikleri bir-

* (Latince) Yeterli ölçüde. – ç.n.

kaç sözcüktü. Dolayısıyla, Dom Afonso Henriques'in Latince biliyor olması ve o ünlü toplantıya kendisi yerine bir temsilci göndermeye gerek duymamış olması gerekir, hatta o ünlü sözlerin yazarı belki de kendisiydi, Barbosa Machado'nun *Biblioteca Lusitana*'sında bize büyük bir ciddiyetle bildirdiği ve ayrıca o dönemde Alcobaça Kraliyet Manastırı'nda, Aziz Fulgentius ile ilgili bir kitabın son sayfaları arasında korunduğundan söz ettiği *Santarém'in Fethinin Tarihi*'ni kendi el yazısıyla ve bundan geri kalmayan Latinceyle yazmış olan birisi için tümüyle akla yakın bir varsayım. Düzeltmenin okuduğu bir tek sözcüğe bile inanmadığını söylemek gerekir, şüpheciden de öte sayılır, kendisi de zaten bunu belirtti, ama tarafsız olma kaygısıyla, aynı zamanda da bu zorunlu okumanın tekdüzeliğini gidermek için, tıpkı benim tahmin ettiğim gibi, çağdaş tarihin temel aldığı birincil kaynağı arayıp bularak buna başvurdu, saf Machado, Fray Bernardo de Brito ve Fray António Brandão ne yazmışsa hiç sağlama almadan doğrudan kopya etmişti, işte tarihi yanılığlar böyle ortaya çıkıyor, falanca filanca Beltrano'nun Cicrano'dan işittiği üzere şöyle şöyle dediğini söylüyor, ve böyle üç açıklama bir öykü oluşturmaya yetiyor, oysa *Santarém'in Fethinin Tarihi*'ni Coimbrada'daki Santa Cruz cemaatinin bir üyesinin yazdığı su götürmez bir gerçek, ama onun adı kütüphanedeki haklı yerini alacak ve gaspçı kralinkini silecek kadar ömürlü olmamış.

Raimundo Silva şimdi ayakta, şalı omuzlarına almış, ama bir ucu her hareketinde yerde sürükleniyor, ve sanki bir sözcünün duyuru okuması gibi yüksek sesle okuyor, yani soylu kralımızın Haçlılara seslendiği konuşmayı şu sözcüklerle okuyor, Biliyoruz ve gözlerimizle tanık oluyoruz ki, sizler yiğit, gözü pek ve keskin zekâlı insan-

larsınız, doğrusu, burada bulunmanızla zaten bildiğimiz cesaretiniz gözlerimizde azalmadı. Burada, hediyelerimizle zenginleşmiş olarak bu kenti kuşatmamızda bize katılabilmeniz için, varlıklı kişiler olan sizlere ne vaat etmemiz gerektiğini öğrenmek için toplanmadık. Giderek huzursuzluk çıkaran Magriplilerden dolayı hiçbir zaman servet biriktiremedik, zaten bazen bununla da güvenlik içinde yaşanamaz. Ama sizlerin bizim ne gibi olanaklarımızın bulunduğunu ve sizinle ilgili niyetlerimizi bilmenizi istiyoruz, bunun da vaatlerimizi küçümsemenize yol açmayacağı duygusu içindeyiz, zira topraklarımızın sahip olduğu her şeyi emrinize sunuyoruz. Öte yandan, bir şeyden eminiz, maddi ödül vaatlerinden çok dindarlığınız ve böylesine yüce bir eylemi gerçekleştirme arzunuz sizleri bu girişime yönlendirecektir. Şimdi, adamlarınızın naralarının sizlere söyleyeceklerini bastırmaması için, kimleri isterseniz seçin, böylece bir kenara çekilip sükûnet içinde oturur ve bu güvencenin gerekçelerini tartışır, halka bir duyuruda bulunmadan önce tekliflerimize ilişkin karşılıklı bir anlayışa varırız, böylelikle de, her iki taraf da bir anlaşmaya vardıktan ve gerekli yeminlerden ve teminatlardan sonra, Tanrının muzaffer olması için bu anlaşma onaylanır.

Hayır, bu konuşma diplomasi konularında fazla deneyimi olmayan, acemi bir hükümdarın işi değil, bunda kıdemli bir kilise mensubunun parmağı, eli ve kafası sezinleniyor, belki de birlikte ve gizliden gizliye, Duro boyunca yol alan Haçlıları Tajo'ya gelip fethetmeye yardım etmeleri için, bir sürü şeyin yanı sıra onlara, Hiç değilse, sizlerin bize yardım etmeniz gerektiğine ilişkin nedenleri dinleyin ve gelip kendi gözlerinizle görün, diyerek ikna etmeyi başaran Oporto Piskoposu Dom Pedro Pitões'in kendisi ile hiç kuşkusuz Braga Başpiskoposu

Dom João Peculiar. Oporto'dan Lizbon'a kadar yolculuk üç gün sürdüğü için de, bu iki din adamının yolda, tasarımı geliştirme amacıyla plan yaptıklarını varsaymak için fazla bir hayal gücüne gerek yok, ileri sürülenleri tartıp biçerek, öğütlerde bulunarak, olası tehlikeler konusunda birbirlerini uyararak, bir yandan basiretli davranıp fikirlerinin hepsini açığa vurmazken, öbür yandan da bol keseden cesaret vererek ve toprak çorak ve çiftçi biraz deneyimsiz de olsa ender olarak meyve vermeyen bir ayartma stratejisi olan iltifatta bulunmayı unutmayarak. Raimundo Silva, kızarak, rol yaparcasına şalını yere atıyor, mutsuzluk içinde gülümsüyor, Bu insanın inabileceği bir konuşma değil, taşra piskoposlarının konuşmasından çok Shakespeare'vari bir tiradı andırıyor, sonra çalışma masasına dönüyor, oturuyor, umutsuzca kafasını sallıyor, Dom Afonso Henriques'in Haçlılara aslında ne söylediğini hiçbir zaman bilemeyeceğimize eminiz, en azından iyi günler demiştir, ama gerisi, ya gerisi, ve bu bulgunun, bilememenin kör edici açıklığı birdenbire ona çok büyük bir talihsizlik olarak görünüyor, Lizbon'un, kendisinin oturmayı yeğlediği ve bir zamanlar tüm kentin yer aldığı bu bölümünde, aslında neler söylendiğinin bir kaydı olarak, parşömene, papirüse, kâğıt parçasına yazılmış bir yazı, gazete kupürü, mümkünse bir not, ya da taşta oyulmuş bir yazı, söylem sanatı açısından belki de böylesine bir vesileye uygun etkinliği hiç taşımayan bu yapay metinden daha az incelikli olsa da, özgün metni bulabilmek için, bir şeyden feragat edebilirdi, ne ya da ne kadar diye sormuyor kendine, eğer varsa ruhundan, eğer sahip olmuşsa malından mülkünden.

Akşam yemeği, öğle yemeğinden biraz daha hafif, çabuk ve basit bir olaydı, ama Raimundo Silva, özellikle de bir gece önce az uyuduğu için, birazdan üzerine çö-

kecek olan uyku halini bastırsın diye bir fincan yerine iki fincan kahve içti. Sayfalar birbirini ardı sıra çevriliyor, sahneler ve olaylar birbirini izliyor, tarihçi kralın tiradından sonra artık Haçlılar arasında çıkan ciddi anlaşmazlıkları, Lizbon'u fethetmek için acaba Portekizlilere yardım etsinler mi, etmesinler mi, burada kalsınlar mı, yoksa daha önce planladıkları gibi, Türklerin zincire vurduğu Hz. İsa'nın onları beklediği Kutsal Topraklar'a doğru yolculuklarını sürdürsünler mi diye tartışmalarını ele almak için yazısını süslemeye başlamıştı. Orada kalma fikrini benimseyenler, Magriplileri kentten kovmanın ve Hristiyanlaştırmanın da Tanrıya hizmet olduğunu savunurken, bu öneriye karşı olanlar böyle bir hizmetin Tanrının gözünde daha önemsiz olacağı ve orada bulunanlar kadar şanlı şövalyelerin, köylüler ve ayaktakımı arasında, bu cehennem deliğindense, cenk nerede en çok tehlike gösteriyorsa orada bulunmaktan, oraya yardım etme yükümlülüğünü taşımaktan gurur duydukları yanıtını verdiler, köylüler, kuşkusuz, Magripliler, ayaktakımı da Portekizlilerdi, ama tarihçi, belki de bu iki hakaret arasında seçim yapılamayacağı için, bundan hiç emin değildi. Savaşçılar azgın sözler ve hareketlerle çılgın gibi, Tanrı beni bağışlasın, diye bağıştılar ve Kutsal Topraklar'a doğru yolculuğu sürdürme fikrini destekleyenler, ister İspanya'dan gelenler olsun, ister Afrika'dan, denizdeki gemilerden zorbalık yoluyla para ve mal kopararak, kale duvarları yüksek ve Magripliler de sayıca fazla olduğundan, Lizbon kentinin fethedilmesine kıyasla daha az yaşam tehlikesi karşılığında daha çok kâr ve çıkar elde edeceklerini belirttiler, on ikinci yüzyılda ticaret gemileri, yalnızca tarihçinin açıklayabileceği bir tarihe aykırıydı. Dom Afonso Henriques'in, tekliflerinin incelenmesinin kargaşayla, ya da Portekizlile-

rin deyimiyle *algazarra* ile sonuçlanacağını öngörmekte yerden göğe hakkı var, bu Arapça sözcük Kolonyalı ve Bolonyalılar, Flamanlar, Bretonlar, İskoçlar ve Normanlardan oluşan bu karışık topluluğun bağırış ve yagaralarını nitelemeye aynı ölçüde işe yarar. Aziz Petrus yortusu boyunca süren bir söz dalaşından sonra muhalif hizip sonunda yatıştı, ve yarın, yani otuz Haziran günü, artık hemfikir olan Haçlı temsilcileri, dolaylı ya da dolaysız başka ödünlerin yanı sıra, şimdiden ötedeki surlardan kendilerini izleyen düşmanların malları ve mülkleri karşılığında, Lizbon'un fethedilmesine yardım etmeye hazır olduklarını krala bildirecekler.

Raimundo iki dakikadır, bu değişmez tarih olgularının kaydedildiği sayfaya öylesine gözünü dikmiş ki, sanki dalıp gitmiş gibi, yorgun gözlerinden ve hızla üzerine çökerek onu uyuşturan uyku halinden yararlanarak orada pusuya yatmış, bu dolambaçlı belagatin kıvrımları arasında ustalıkla gizlenmiş ve şimdi onu kasten kışkırtan son bir hata, hain bir baskı hatası olabileceğinden kuşkulandığı için değil. Gerçi, onu biraz önce uyuşturmuş olan uyku hali demek daha doğru olur. Zira son üç dakikadır Raimundo Silva, aptal bir doktorun yazdığı bir reçeteden kalan ve kendisinin de birtakım kitapların arkasına gizlediği benzedrin haplarından birini yutmuşçasına uyanık. Sanki büyülenmiş gibi, tekrar tekrar okuyor, durmadan aynı satıra, Haçlıların Lizbon'un fethedilmesinde Portekizlilere yardım edeceklerini vurgulayarak belirten satıra geri dönüyor. Bir rastlantıyla, ya da belki kaderdi bu, anlamı apaçık olan bu sözcükler bir tek satırda yer alıyordu ve bir yazıt, bir beyit ya da değiştirilemez bir özdeyiş etkisi yaratıyor, ama aynı zamanda da sanki alay ederek, Başka bir şey söylet bana, istersen, der gibi kışkırtıcı. Gerilim öylesine arttı ki,

Raimundo Silva birden artık buna dayanamadı, ayağa kalktı, iskemlesini geriye itti ve şimdi kitaplıklardan, divandan ve çalışma masasından artakalan kısıtlı mekân da heyecan içinde ileri geri yürüyor, kendi kendine tekrar tekrar, Ne saçmalık, ne büyük saçmalık, diyor ve sanki bu radikal görüşü doğrulama gereği duyarcasına, sayfayı yeniden eline aldı, bu sayede artık daha önceki kuşkularımızı bir kenara bırakıp böyle bir saçmalık olmadığını doğrulayabiliriz, çünkü orada açıkça yazıldığına göre Haçlılar Lizbon'un fethedilmesine yardım edecekler, bunun kanıtını da, kuşatmanın, surlara saldırının, sokaklardaki ve evlerin içindeki çarpışmaların, ölçsüz kıyımın ve kentin yağmalanışının betimlendiği daha sonraki sayfalarda bulacağız. Öyleyse, Bay Düzeltmen, bu yanlış, gözümüzden kaçan bu hatayı nerede bulduğunu göster bize, doğru, senin engin deneyimin bizde yok, biz bazen görmeden bakarız, ama okuyabiliriz, inan bize, evet, son derece haklısın, her zaman her şeyi anlamayız, nedenini anlamak kolay, gerekli eğitimden yoksunuz, Bay Düzeltmen, gerekli eğitimden, hem de, bir sözcüğün anlamını sözlüğe bakarak doğrulamayacak kadar tembel olduğumuzu kabul etmeliyiz, bunun sonuçları da kaçınılmaz. Bu abes, diye diyor Raimundo Silva, sanki bizi yanıtlarcasına, Hiçbir zaman böyle bir şey yapmam, hem neden yapayım, bir düzeltmen işini ciddiye alır, oyun oynamaz ya da hile yapmaz, gramer ve başvuru kitaplarında belirlenenlere saygı duyar, kurallara uyar ve bunları değiştirme girişiminde bulunmaz, yazılı olmayan ama kutsal olan bir etiğe boyun eğer, geleceğe saygı duymalı, âdetlere uymalı ve kendi özel eğilimlerini bastırmalı, duyabileceği kuşkuları kendine saklamalıdır ve yazarın *olumlu* bir fiiline bir *olumsuzluk takısı* eklemeye gelince de, bu düzeltmen bunu yapmaya-

cak. Mr. Jekyll'in söylediklerine karşı, Mr. Hyde* bunların tam tersini söylemeye çalışıyor, ama Castelo mahallesindeki bu eskiden kalma binada, insanın iki çelişik yanı olan, bir melekle bir ifrit arasındaki savaşın bir örneğini daha izlediğimizi anlayabilmek için bu ikisinden söz etmemiz gerekmez, düzeltmenler de buna istisna oluşturmaz. Oysa ne çare ki, Raimundo Silva'nın yüzündeki gülümsemeden ve ondan hiç umulmayan, tam anlamıyla kötülük taşıyan bakışından anlaşıldığı üzere, bu çarpışmayı Mr. Hyde kazanacak, Jekyll'in tüm izleri yüzünden silindi, belli ki bir karara ve kötü bir karara vardı, eli titremeden tükenmez kalemını alıyor ve sayfaya bir iki harf ekliyor, tarihçinin tarihsel doğruluk uğruna hiç yazmadığı, yazmayı göze alamayacağı harfleri, bir *olumsuzluk takısı* bu, ve kitap şimdi Haçlıların Lizbon'un fethinde Portekizlilere yardım *etmeyeceklerini* yazıyor, böylelikle yazılmış ve, farklı da olsa, doğru olarak kabul edilmiş oluyor bu, yanlış diyebileceğimiz bir şey doğru diyebileceğimiz bir şeye baskın çıkmış oluyor, birisinin de tarihi yeni baştan anlatması gerekecek, ama nasıl.

Kendisini mesleğine adanmış olduğu bütün o yıllar boyunca, Raimundo Silva, yukarıda söz edilen, yazıya dökülmemiş, ama yazarların fikir ve görüşlerine ilişkin olarak düzeltmenlerin davranışlarını düzenleyen etiği hiçbir zaman bilerek çiğnemedi. Haddini bilen bir düzeltmen için, yazar, eğer yazarsa, yanılmazdır. Sözgelimi, Nietzsche'nin düzeltmeni, dini bütün bir adam olmasına karşın, belli bir sayfaya *olumsuzluk takısı* koyarak fi-

* Robert Louis Stevenson (1850-1894) adlı İngiliz roman yazarının *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde* adlı romanında, aynı kişinin iyi ve kötücül yanlarını temsil eden karakterlerin adları. - ç.n.

lozofun, Tanrı öldü, sözünü, Tanrı ölmedi, diye değiştirme dürtüsüne karşı direndi. Eğer düzeltmenlere özgürlük verilseydi ve ceza yasasından daha sıkı bir yığın yasakla elleri kolları bağlı olmasaydı, çok geçmeden dünyanın yüzünü değiştirirler, susayanlara içecek, açlara yiyecek, kargaşa içinde yaşayanlara barış, dertlilere sevinç, yalnızlara arkadaş, umudunu yitirenlere umut vererek evrensel bir mutluluk âlemi kurarlardı, elbette yoksulluk ve suç da bir çırpıda silinirdi, zira bütün bunları yalnızca sözcükleri değiştirerek yapabilirlerdi, ola ki birisi bu yaratıcılar konusunda kuşku duyuyorsa, dünyanın ve insanın aynen bu yoldan, sözcüklerle, olup bitenler şöyle değil de böyle olsun diye bazı sözcükler değil de başka bazı sözcüklerle yaratıldığını hatırlamaları yeter, Olsun, dedi Tanrı, ve ne olacaksa hemen oldu.

Raimundo Silva artık okumayacak. Bitkin düştü, bütün gücünü, uğruna yalnızca mesleki namusunu değil, huzurunu da biraz önce tehlikeye attığı o *olumsuzluk takısına* harcadı. Bugünden sonra, er ya da geç, ama kaçınılmaz olarak, yaptığı yanlışlığı birisinin açıklamasını isteyeceği o anı düşünerek yaşayacak, bu belki öfkeye kapılan yazar, belki zeki ve kolay kolay yatışmayan bir eleştirmen, yahut belki yayıncıya mektup yazacak olan dikkatli bir okur, ya da hatta yarın sabah metni almaya gelecek olan Costa'nın ta kendisi olacak, çünkü yüzünde o kahramanca ve mağdur ifadeyle, Kendim gelmeyi yeğledim, bu iş bana düşmese de fazla iş üstlenmek her zaman daha iyidir, diye çıkagelmesi çok olası. Eğer Costa metni çantasına koymadan önce sayfaları karıştırmaya kalkışırsa ve yanlışlığın kirlettiği o sayfaya gözü değerse, forma haline getirilmiş bulunan metinde yeni bir sözcük bulunca şaşırırsa, bu sözcüğü okuma zahmetine girerse ve cümlenin taşıdığı yeni anlamı anlaya-

cak olursa, o dakikada dünya bir kez daha değiştirilmiş olacağından, kısa bir an başka bir yaşam sürülüyor olacak, Costa, hâlâ duraksayarak, Senhor Silva, burada galiba bir hata var, diyecek, kendisi de bunu doğrulamak zorunda kalacak ve öyle görünecek, Ne kadar akılsızım, nasıl olduğunu anlayamıyorum, belki de yorulmaya başladığım içindir, o meşum sözcüğü yok etmek için *de-leatur*'a gerek yok, yalnızca silmesi yeter, bir çocuk bile yapar bunu, böylece dünya da daha önceki dingin yö-rüngesine yeniden oturur, eskiden olduğu gibi olmayı sürdürür, ondan sonra da Costa, gerçi bu tuhaf yanlışlığa bir daha hiç değinmeyebilir, ama her şeyin üretim ekibine bağlı olduğunu ortalığa yaymak için bir gerekçe daha olur elinde.

Raimundo Silva uzandı. Elleri ensesinde kavuşmuş olarak sırtüstü yatıyor, soğuğu hissetmiyor daha. Yaptığı şeyi düşünüp taşınmakta biraz güçlük çekiyor, işin en kötüsü, hareketinin ciddiliğini kabullenemiyor, hatta gözden geçirdiği başka metinlerin anlamını değiştirme fikrinin daha önce hiç aklına gelmemesine şaşıyor. Tam düşünürken, vicdanını yoklamak, olaya dışardan bakmak üzereyken, düşündüğünü fark ediyor ve korkuya kapılıyor. Sonra omuzlarını silkiyor, ruhunu kaplamaya başlayan kaygıları erteliyor, Bakalım, değişikliği yerinde bırakmaya yahut yok etmeye yarın karar veririm. Sağa dönüp sırtını yatağın boş tarafına çevirmek üzereyken, sis düdüğünün artık duyulmadığını fark etti ve bu sessizliğin ne kadardır sürdüğünü merak etti. Hayır, ben yüksek sesle kralın konuşmasını okurken onu işitiyordum, açıkça hatırlayabiliyorum, iki cümle arasında, sanki siste kaybolmuş bir boğanın, sürüden uzakta, bembeyaz gökyüzüne doğru böğürmesine benzeyen o bağırta, ne tuhaf, engin denizi, ya da bu ırmağı dolduracak bir sesle

bağırabilen hiçbir deniz yaratığı yok, gidip havaya bir bakmalıyım. Kalktı, kışın hep yatak örtüsünün üzerinde serili bıraktığı kalın ropdöşambrına sarınıp pencereyi açmaya gitti. Sis kaybolmuştu, tüm o ışıldamaları, daha çok öbür yakadakiler olmak üzere yamacın aşağısını kaplayan, yanıp sönen alevler gibi suya yansıyan sarı ve beyaz ışıkları örtmüş olması inanılır gibi değil. Hava daha da soğuk. Raimundo Silva, Fernando Pessoa'ya uygun bir tarzda, Sigara içseydim şimdi ırmağı seyrederken, her şeyin ne denli bulanık ve belirsiz olduğunu düşünürken, bir sigara yakardım, ama içmediğime göre, sigarasız, her şeyin gerçekten belirsiz ve bulanık olduğunu düşünmem gerekiyor, her ne kadar sigara, eğer içseydim, tıpkı duman gibi, başlı başına her şeyin belirsizliğini ve bulanıklığını ifade etse de, eğer içseydim. Düzeltmen pencerenin önünde oyalanıyor, İçeriye gel, yoksa üşüteceksin, diye seslenecek kimse yok, birisinin usulca seslenişini hayal etmeye çalışıyor, ama bir an bulanık ve belirsiz düşünmek için duralıyor, sonunda sanki birisi bir kez daha, İçeriye gel, rica ederim, diye seslenmiş gibi, bu sözü dinliyor, pencereyi kapatıyor ve yatağa dönerek sağ tarafına dönüp bekliyor. Uykuyu.

Costa kapının zilini çaldığında daha saat sekiz olmamıştı. Birbiri ardı sıra gördüğü kötü düşler yüzünden iyi uyumamış olan düzeltmen sonunda derin bir uykundaydı, en azından, beyninin düşünebilecek kadar bir bilinçlilik düzeyine ulaşmış olan bölümünün vardığı sonuç buydu, yani bu derin uyku sonunda baskın çıkmıştı, kapı ziline dört kez, beş kez, derken sanki düşmesi takılmış gibi sürekli çalıp durmasına karşın, bir de beyninin öbür bölümünü uyandırmanın güçlüğü olmasaydı keşke. Raimundo Silva doğal olarak kalkması gerektiğini anladı, ama kendisinin yarısını, hatta belki daha fazlasını, yatakta bırakıp kalkamazdı, Costa ne derdi sonra, gelen mutlaka Costa'ydı, artık gecenin bir yarısında polis gelip bizi yataktan çekip sürüklemeye göre, evet, Costa ne der eğer Raimundo Silva'nın yalnızca yarısını, belki Benvindo olan yarısını, karşısında görürse, insan nereye çağrılırsa çağrılısın her zaman bir bütün olarak gitmeli, Benim bir yarım burada, öbür yarım yolda gecikti, diye ileri süremez ya. Kapının zili hâlâ çalıyordu. Costa endişelenmeye başlıyor. Evde çıt çıkmıyor, sonunda düzeltmenin uyanık yarısı boğuk bir sesle seslenmeyi başarıyor, Geliyorum, bunun üzerine de uykuda olan yarısı kımıldamaya başlıyor, ama isteksizlik içinde. Şimdi, bu iki yarısı dengesiz bir bütünleşmeyle, sanki başka birisine ait bacakların üzerinde düşecek gi-

bi yürüyerek odayı geçiyorlar, sahanlığa açılan kapı bu odayla bir dik açı oluşturuyor ve her iki kapı da tek bir hareketle açılabiliyor, gelen Costa, onu bu saatte rahatsız ettiği için özür diliyor, Beni bağışlayın, sonra günaydın demediği birden aklına geliyor, Günaydın, Senhor Silva, böyle erken uğradığım için özür dilerim, ama şu metni almaya gelmiştim, Costa gerçekten de bağışlanmak istiyor, ağlamaklı ses tonu başka bir anlama gelemmez, Evet, elbette, diyor düzeltmen, çalışma odasına geçin.

Raimundo Silva, kemerini bağlayarak ve kareli desenli mavi ropdöşambrının yakasını kaldırarak yeniden görüldüğünde, Costa metin tomarını eline almış, sanki elinde tartıyormuş gibi tutuyor bunları, Bunlar gerçekten az buz değil, diye anlayışlı bir yorumda bile bulunuyor, ama sayfaları karıştırmıyor, biraz tedirginlikle, Başka düzeltmeler de yaptınız mı, diye soruyor, Raimundo Silva da, neyse ki kimse nedenini soramayacağından için için gülümseyerek, Hayır, diye cevap veriyor, Costa bir tek sözcükle hem gizleyen, hem de açıklık getiren bu kısacık *Hayır* cevabının kendisini aldattığının farkında değil, Başka düzeltmeler de yaptınız mı, diye sormuştu Costa, düzeltmen de, gülümseyerek, Hayır, diye cevap vermişti, ama şimdi diken üstünde, İsterseniz kendiniz bir göz atın, diyor, Costa bu lütufkârlığa şaşıyor, ama bu duygu çabucak geçiyor, Zahmet etmeye değmez, buradan doğruca basımevine gidiyorum, metin geldiği anda baskıya vereceklerine söz verdiler bana. Costa sayfaları karıştırıp hatayı bulacak olsa, düzeltmen onu, bağlam ve yadsıma, aykırılık ve görünüm, bağdaşım ve belirsizlik gibi bir iki uydurma sözcükle ikna edebileceğinden emin, ama Costa şimdi bir an önce çıkıp gitme kaygısında, basımevinde onu bekliyorlar, üretim ekibi zamana karşı savaşta bir zafer daha kazandı diye

çok sevinçli, Bugün geri kalan yaşamının ilk günü, elbette ki daha ciddi görünmeli, sorunların son dakikada çözümlenmesi kabul edilemez, daha geniş ve daha güvenli sınırlar içinde çalışmalıyız, oysa düzeltmen o sözüm ona kareli ropdöşambrının içinde, solgun cildiyle üzücü bir çelişki oluşturan abartılı boyalı saçlarıyla ve tıraşsız yüzüyle orada dururken öylesine çaresizlik içinde bakıyor ki, gençliğinin en güzel yıllarını yaşayan Costa, iyiliği bir alay konusu olarak gören bir kuşaktan olmasına karşın, haklı yakınmalarını kendine saklıyor ve neredeyse sevecenlikle çantasından gözden geçirilecek yeni bir kitabın sayfalarını çıkarıyor. Bu seferki kısa, iki yüz sayfadan biraz daha fazla, aceleye de gerek yok. Bu davranış ve bu sözcüklerle onun ne demek istediği Raimundo Silva'nın gözünden kaçmıyor, gözleri kadar kulakları da okumaya uyarlanmış olduğundan, bir sesli harfteki ekli yahut eksik yarım bir tınıyı bile çözebilir, tıpkı saf saf yaşayıp ölen, başkaları hesabına doğrulayan ve yadsıyan, ama her işi sanki kendi işiymiş gibi ele alan bir sürü insanın başına geldiği gibi, sorumlu olmadığı bir hata için ulak ve kurye görevi yapan, açık yürekli Costa'yı aldattığı için neredeyse pişmanlık duymasına neden oluyor bu, ama Allah büyüktür, gerisi de hayal gücünün bir ürünü.

Costa, gün böylesine iyi başladığı için, mutluluk içinde çıkıp gitti, Raimundo Silva da sütlü kahve ve tereyağlı tost hazırlamak üzere mutfığa geçiyor. Bu kural ve ilke adamı için tost neredeyse kötü bir alışkanlık ve tam anlamıyla bir açgözlülük belirtisi, işin içine birden fazla duyum karışıyor, hem görsel, hem dokunsal, aynı zamanda kokusal ve tatsal, önce ılık ılık parlayan krom nikelajlı tost makinesi, sonra ekmek dilimlerini kesen bıçak, kızarmış ekmeğin ve eriyen tereyağının güzel koku-

su, en sonunda da, insanın ağzının suyunu akıtan, ağza, damağa ve dile yayılan, dişlere sıvanan koyu renkli, kı-zarmış ama yumuşacık kabuğun tanımlanması zor ta-dı ve şimdi daha da yoğun olan yine o güzel koku, böy-le bir lezzeti icat eden kişinin yeri cennet olmalı. Raimun-do Silva bir gün, ekmek ve ateşle yapılan bu kusursuz bileşimin bir an damarlarına yayıldığı duygusuna kapı-larak, bu sözcükleri yüksek sesle söyledi, çünkü açıkça-sı tereyağı bile fazlaydı ve tereyağı olmasa da mutlu olur-du, yine de ana maddeye, insanın iştahını ve aldığı zev-ki artıran bu katkıyı eklemeyi reddetmek için aptal ol-mak gerekir, söz ettiğimiz bu tereyağlı tostta olduğu gi-bi, aynı şey sözgelimi sevgi için de söylenebilir, yeter ki düzeltmen biraz daha deneyimli olsaydı. Raimundo Silva yemeğini bitirdi, tıraş olmak ve görünümünü dü-zeltmek için banyoya gitti. Yüzü tümüyle köpükle kap-lanıncaya kadar aynadaki görüntüsüne bakmaktan ka-çınıyor, saçını boyama kararından şimdi pişman, ken-di aldatmacasının tutsağı oldu, çünkü görüntüsünün kendisinde yarattığı hoşnutsuzluk bir yana, eğer bundan sonra saçlarını boyamazsa, var olduğunu bildiği beyaz saçlar, bir gün sırf gösteriş olsun diye durdurmaya ka-rar verdiği o yavaş ve doğal süreç yerine, hunharca sal-dırarak birden, bir anda, ortaya çıkacak. Bedenin, suç-suz yere bedelini ödemek zorunda kaldığı, ufak tefek ta-lihsizlikler bunlar.

Yeniden çalışma odasına dönen Raimundo Silva, yeni işi merak ederek Costa'nın bıraktığı metni inceli-yor, *olumlu* bırakmak mı, yoksa *olumsuzluk takısı* ek-lemek mi iyi olur diye aklını çececek yeni sorulara, ya da her taşından altından çıkacak ve sorgulanmayan olgu bı-rakmayacak olan sonsuz bir *Belki* içeren varsayımsal bir not ekleme gibi daha da baştan çıkarıcı dürtülere neden

olacak bir *Geniş Kapsamlı Portekiz Tarihi* olmasın sakın bu. Ama bu bir sürü roman arasında yalnızca biri, orada zaten yazılı olanlara bir şey ekleme kaygısı duymasına gerek yok, çünkü bu gibi kitaplar, anlattıkları kurgular, gerek kitaplar, gerek kurgular, sürekli bir kuşku ögesiyle, sessiz bir doğrulamayla, öncelikle de hiçbir şeyin doğru olmadığını ve hiç değilse bir süre doğruymuş gibi davranma gerektiğini bilme huzursuzluğuyla yaratılmışlardır, ta ki biz artık silinemez değişim kanıtlarına direnemeyinceye kadar, o zaman geçip giden zamana döneriz, zira gerçek zaman budur ve anlamadan geçtiğimiz anı, biz başka bir anı kurarken geçip giden anı, yeniden kurmaya çalışırız, bu bir andan öbürüne böyle sürüp gider, her roman böyledir, geçmişten bir şeyler kurtarmak için girişilen umutsuzca bir çaba, bir hüsrandır. Bu arada, romanın mı insanı kendisini unutmaktan alıkoyduğu, yoksa unutmamanın olanaksızlığının mı onu roman yazmaya ittiği henüz anlaşılmamıştır.

Raimundo Silva'nın, ne zaman bir düzeltme işini yapıp bitirse, kendi kendisine bir gün izin verme gibi sağlığa yararlı bir alışkanlığı var. Bir soluklanma, ya da kendi deyimiyle rahatlama sağlıyor bu, böylece çıkıp dünyaya karışıyor, sokaklarda geziniyor, vitrinlerin önünde oyalanıyor, parkta bir banka oturuyor, bir iki saat bir sinemaya girip eğleniyor, sevdiği bir tabloya bir kez daha bakmak için ani bir kararla bir müzeye dalıyor, kısacası bir ziyarette bulunan ve öyle kolay kolay geri dönmeyecek birisinin yaşamını sürüyor. Oysa bazen de bunların hepsini bir güne sığdıramıyor. Çoğu zaman öğleden sonra saatlerinde, ne yorulduğu, ne de sıkıldığından, sırf içinden gelen ve tartışmanın anlamsız olduğu bir ses onu çağırdığı için eve dönüyor, evde bir kitabın sayfaları bekliyor onu, başka bir kitabın, çünkü onun

çalışmasına değer veren ve saygı duyan yayıncı şimdiye dek onu hiç işsiz bırakmadı. Yıllardır bu tekdüze varoluşu sürdürmesine karşın, kendisini hangi sözcüklerin, ne gibi bir çatışmanın, tezin, görüşün, ne gibi bir basit olay örgüsünün beklediğini hâlâ merak ediyor, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nde de aynı şey olmuştu, buna da şaşmamalı, zira okul döneminden bu yana, bu gibi uzak olaylarla ilgilenecek ne fırsatı, ne de eğilimi olmuştu.

Oysa bu sefer Raimundo Silva eve geç dönmeyi öngörüyor, büyük bir olasılıkla bir sinemadaki gece yarısı seansına girecek, ola ki kendisinin hata yaptığı için hem sorumlusu, düzeltmen olarak hatayı düzeltmediği için, hem de suç ortağı olduğu aldatmacayı fark ederse diye, Costa'nın kolayca ulaşabileceği yerlerden uzak kalma kaygısı içinde olduğunu anlamamız için fazla duyarlı olmamız gerekmiyor. Üstelik, daha saat ona geliyor, basımevinde kâğıt toplarını yerleştirmeye başlamışlardır, yazarı uzmana yakışan ağır ve tedbirli hareketlerle sayfaları bir araya getirip oluğa sabitledikten sonra gerekli ayarları yapacak, düzmece *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ni anlatan sayfalar bir iki dakika içinde hızla görünmeye başlayacak, tıpkı bir iki dakika içinde telefonun çalmaya başlayabileceği gibi, şimdiye kadar çalması tuhaf, öbür ucunda Costa bağırıp çağırarak, Açıklanamaz bir hata, Senhor Silva, neyse ki tam zamanında fark ettim, hemen bir taksiye atlayıp buraya gelin, bu durum sizin sorumluluğunuzda, kusura bakmayın ama telefonla çözümleyebileceğimiz bir şey değil bu, burada tanıkların önünde bulunmanızı istiyorum, Costa öyle heyecanlı ki sesi tiz bir tonla çıkıyor, aynı derecede, hatta daha da heyecanlı olan Raimundo Silva, hayalinde canlandırdığı bu sahnelerin etkisiyle, telaş içinde giyini-

yor, havanın nasıl olduğuna bakmak için pencereye gidiyor, hava soğuk ama gökyüzü açık. Öbür yakada, uzun bacalardan çıkan duman sarmalları önce dimdik yükselirken, sonra rüzgârla kırılıp ağır ağır güneye doğru yönelen bir buluta dönüşüyor. Raimundo, Lizbon'un eski temellerini örten damlara bakıyor. Ellerini verandanın korkuluğuna dayamış, dokunduğu soğuk, sert demiri hissediyor, şimdi sakın, artık düşünmüyor, yalnızca bakıyor, içinde bir boşluk hissediyor, birden bu boş gününü nasıl geçirebileceği geliyor aklına, daha önce hiç yapmadığı bir şey yapsa, yaşamın kısalığından yakınanlar, ne şekilde sunulmuş olursa olsun, ondan yararlanamamışlarsa, suçu kendilerinde aramalıdır.

Verandadan ayrıldı, kâğıtların arasında, birinci gözden geçirme tamamlandıktan sonra yayıncılarda kalan asıl metni değil de, ikinci ve üçüncü okumalarla birlikte hâlâ onda duran *Kuşatma*'nın birinci metnini aradı, bunları bir kesekâğıdına koydu, işte şimdi telefon çalıyor, Raimundo Silva ürperdi, alışkanlıktan sol eli uzandı, ama geri çekildi, bu kara cisim patlamak üzere olan zaman ayarlı bir bomba, saldırmaya hazır bir çingiraklıyılan gibi. Düzeltmen, sanki telefon edilen yerden ayak sesleri işitilebilirmiş gibi, usulca uzaklaşıyor, Bu Costa'dır, diye kendi kendine mırıldanarak, ama yanılıyor ve sabahın bu saatinde kendisiyle kimin, kimin ve hangi nedenle, konuşmak istediğini hiçbir zaman bilmeyecek, bir iki gün içinde Costa ona, Evinize telefon ettim, ama kimse, hatta başka birisi bile, cevap vermedi, demeyecek, birisi, Ne yazık, sana iyi bir haber verecektim, diye tekrarlayıp durmayacak. Telefon sürekli çalıyor, ama Raimundo Silva açmayacak, sahanlığa vardı bile, onca kuşku ve endişeden sonra dışarı çıkmak üzere, büyük olasılıkla yanlış numara çeviren birisiydi, böyle şeyler ola-

biliyor, ama bizim hiçbir zaman bilemeyeceğimiz bir şey bu, yalnızca bir varsayım, yine de düzeltmen bu varsayımdan yararlanmak istiyor, içi daha rahatlayacak, mevcut koşullarda böylesi bir iç rahatlığı yalnızca bir ertelemenin getireceği kararsız bir rahatlamadan daha fazlası olamayacağından, bu deyim biraz hafif kaçıyor. Bu çanağı elimden alın, dedi Hz. İsa, ama bir işe yaramadı, çünkü her seferinde elinde yeni bir çanak olacaktı.

Raimundo Silva dik, dar merdivenlerden inerken, pervasız davranışı keşfedildiğinde kendisini bekleyen o kötü anları savuşturmak için hâlâ zaman olduğunu düşünüyor, yalnızca bir taksiye binip basımevine koşması yeter, Costa, işinin ehli olmanın kendi özelliği olduğunu bir kez daha kanıtlamanın sevinci içinde, mutlaka orarlardadır, üretim bölümünü temsil eden Costa, sanki basıma başlayın buyruğunu vermek için basımevine gelmeyi çok sever, tam bunu yapmak üzereyken de Raimundo Silva, Durun, bekleyin, diye bağırarak kapıdan içeri girmiş olur, tıpkı bir idam mahkûmuna soluk soluğa son dakikada kraldan af kararı getiren ulakla ilgili öyküde olduğu gibi, ne rahatlayış, ama kısa bir süre için, zira günün birinde öleceğimizi bilmekle her şeyin sonuyla, nişan almak üzere olan ölüm mangasıyla karşı karşıya kalma zorunluluğu arasında muazzam bir fark vardır, daha önce mucizevi bir biçimde bundan kurtulmuş olan, ama şimdi kendisini çaresiz bir durumda bulan birisinden daha iyi kim bilebilir bunu, Dostoyevski birincisinde kurtulmuştu, ama ikincisinde kurtulamadı. Sokaktaki parlak, soğuk ışıktaki, Raimundo sonunda ne yapacağını düşünüp taşınıyor, ama bu düşünüp taşınma yanıltıcı, yalnızca bir görüntü, düzeltmenin gözünün önüne sonu kaçınılmaz olan bir tartışma geliyor, uzlaşmaz satranç oyuncularıyla ilgili o bilinen söz geçerli burada,

bir piyona bir kez dokundun mu, sevgili Alekhine, oynamış olursun, yazdığımı bir kez yazdım, yazmış oldum. Raimundo Silva derin derin içini çekiyor, ayağını bastığı yeri de kapsayan tuhaf bir sahiplenme duygusuyla soldaki ve sağdaki sıra sıra binalara bakıyor, güneşin altında hiçbir dünyevi malı olmadığı gibi, vaftiz annesi Benvinda'dan beklenen hayali mirası yıllarca önce yitireli beri, elde etme umudu da yok, eğer her yerde görüldüğü gibi, doğanın gerektirdiğinden ne daha az, ne daha çok haris olmayan yasal ve ödüllendirilmiş vârislerinin duaları ona rahatlık sağlıyorsa, huzur içinde yatsın. Ama işin doğrusu, kaleye yakın olan bu mahallede hatırlayamadığı kadar uzun yıllardır yaşamış olan ve evinin yolunu bulmak için her türlü bilgiye sahip olan düzeltmen, biraz önce söz edilen yeni bir sahiplenme zevkinin yanı sıra, bir sonraki köşeyi dönüp de gölgeli kesimdeki Rua Bartolomeu de Gusmão'ya sapınca bile devam edecek olan açık ve özgürleştirici bir zevk duygusu algılıyor şimdi. Yürürken, beceriksizlik, kasten sahtecilik, önceden tasarlanmış kötü niyet, düzenbazlığa kıskırtma gibi haklıdan da öte gerekçelerle işten kovulduğunu dile getiren resmi bir mektup biçiminde, tepesindeki Demokles'in kılıcı onu izlerken, bu güven tazelenmesinin nereden çıktığını soruyor kendi kendine. Soruyor ve işlediği suçun, aslında suçun değil, bunun kaçınılmaz sonuçlarının kendisine bir cevap verdiğini geçiriyor aklından, yani, tam da eski Magripli kentinin yer aldığı noktada bulunan Raimundo Silva'nın zihninde, kuşkusuz Haçlılara Portekizlilere yardım ettirmeme yolunda resmen karar vermiş olması, böylelikle de Portekizlileri kendi kısır ulusal güçleriyle ellerinden geldiğince uğraşmaya yöneltmesi sayesinde, bu tarihsel ve topografik rastlantının çok yönlü ve alacalı bir bilinçliliği var,

eğer onlar o zamanlar ulus olarak betimlenebilirlerse, zira yedi yıl önce, öbür Haçlıların yardım etmelerine karşın, surların önüne kadar gelmişler ve daha fazla yaklaşma girişiminde bile bulunmamışlar, yalnızca akınlar düzenlemişler, meyve bahçelerini ve sebze bahçelerini yakıp yıkmışlar ve özel mülklere başka türlü zararlar vermişlerdi. Şimdi, Raimundo Silva için, bu ayrıntılı düşüncelerin yegâne amacı, bedeli ağır da olsa, tersine bir kanıt olmadıkça, ya da Efendimiz Tanrı başka türlü takdir etmedikçe, Lizbon'un Magriplilere ait olmaya devam ettiği kesin gerçeğini gün ışığına çıkarmaktır, çünkü tekrarlama sizi sıkmazsa, Haçlıların ağzından o bozum edici ret kararının çıktığı ölümcül andan beri yirmi dört saat geçmedi ve böylesine kısa bir süre içinde Portekizlilerin kendi başlarına karmaşık kuşatma, abluka, savaş ve saldırı taktikleri ve stratejileri tasarlamalarına olanak yoktu, zamanı geldiğinde bütün bunların süresi kısılır diye umalım.

Elbette ki, düzeltmenin şu anda varmak üzere olduğu Café Graciosa, denizden gelerek boğazdan geçen serin esintiye karşın görkemli ve ılık olan bu Haziran gökyüzünün altında, içinde bulunduğumuz bin yüz kırk yedi yılında burada yoktu. Bir café, haberleri izleyebilmek için her zaman ideal bir yer olmuştur, müşteriler burada boş zamanlarını geçirirler, herkesin birbirini tanıdığı bir işçi mahallesinde olması dolayısıyla, Günaydın, Nasılsın, Evde her şey yolunda gidiyor mu, gibi gerçek anlamı fazla umursanmadan sorulan sorular ve bunlara verilen cevaplar dışında biçimselliğin asgariye indirildiği, sonra da hemen hepsi de bir sürü ciddi konudan oluşan o günün gündemine geçildiği bir yer burası. Kentte, Galiçyalı Ibn Arrinque'nin, Allah onun cezasını versin ve cehennemin dibine göndersin, birlik-

lerinin kovaladığı bir sürü kaçağın gelmesi dolayısıyla, herkes bir ağızdan feryat figan içinde ve zavallı kaçaklar, yaralarından kanlar akarak, bağırsıp ağlaşarak, çoğunun elleri kopmuş, Portekiz kralından bir ön uyarı amacıyla en acımasızca işkencelerle kulakları ya da burunları kesilmiş olarak, perişan durumda geliyorlar. Haçlılar da, diyor café'nin sahibi, gemiyle buraya doğru geliyorlarmış, lanet olasıcalar, söylentiye göre iki yüz gemi buraya varmak üzereymiş, bu sefer durum gerçekten ciddi, bu sözlerimi unutmayın, Ah zavallılar, diyor şişman bir kadın, gözyaşını silerek, biraz önce Porta de Ferro'daydım, orada sefalet ve bahtsızlık kol geziyor, doktorlar nereye koşacaklarını bilmiyorlar, suratları kan ve et yığınınna dönüşmüş adamlar gördüm, zavallı bir adamın gözleri oyulmuştu, korkunç, korkunç, dilerim Peygamber'in kılıcı bu katillerin üzerine iner, İnecek, diye lafa girdi elinde bir bardak sütle tezgâha dayanmış duran bir genç, eğer iş bize düşerse, Asla teslim olmayacağız, dedi café'nin sahibi, Portekizlilerle Haçlılar yedi yıl önce de buradaydılar ve kuyruklarını bacaklarının arasına kısıtırarak def olup gittiler, Çok doğru, diye sözlerini sürdürdü delikanlı, eliyle ağızını sildikten sonra, ama Allah kendilerine yardım etmeyenlere yardım etmez, son altı gündür ırmakta demirlemiş duran o Haçlı gemilerine gelince de, saldırıp onları batırmak için ne bekliyoruz diye soruyorum kendime, Bu hak ettikleri bir ceza olurdu, dedi şişman kadın, halkımızı uğrattıkları bütün o cefaya karşılık, Bu karşılık yetmez, diye yine söze katıldı café'nin sahibi, çünkü bize çektirdikleri her eza-yı, biz onlara en azından yüz misli ödettik, Ama benim gözlerim bir daha yuvalarına dönmeyecek olan ölü kumrular gibi, dedi müezzın.

Raimundo Silva içeriye girdi, herkese günaydın de-

di, her günkü ağız sulandıran lezzetli yiyeceklerin sergilendiğı camek nın arkasındaki bir masaya oturdu, kekler, milf yler, kremalı kornetler, tartlar, s tla lar, moka-lı pastalar, bir de, Fransızca s zc ge uygun biçimdeki o olmazsa olmaz kruvasanlar, ilk ısırıda sönüp tabakta kırıntılardan, Allahın kocaman ıslak parmağıyla ağızına götürdüğü göksel cisimciklerden başka hiçbir şey kalma-macasına ayrışsın diye kabartılmış bir çörek, sonra da eğer varlıkla hiçlik bağdaşıyorsa, geriye korkunç bir koz-mik boşluk kalıyor. Tezg hın gerisindeki adam, caf 'nin sahibi değil o, yıkamakta olduğu bardakları bir kenara bırakarak düzeltmenin sipariş ettiği kahveyi getiriyor, bu caf 'ye her gün değil, arada sırada gelmesine karşın, onu tanıyor, her zaman da vakit ge iriyormu  gibi bir izle-nim yaratıyor, bugün daha rahat görünüyor, kesek ğı-dını açıp içinden gelişigüzel sayfalardan oluşan kalın bir tomar çıkartıyor, garson kahve fincanıyla su bardağını koyacak bir yer bulmaya çalışıyor, kâğıda sarılı  ekeri fincan tabağının kenarına bırakıyor ve arkasını dönüp gitmeden önce sabah boyunca dile getirdiği gözlemini, havanın çok soğuduğunu, tekrarlıyor, Neyse ki, bugün sis yok, düzeltmen iyi bir haber almı casına gülümsüyor. Doğru, neyse ki sis yok, ama bitişik masada oturup süt-l  kahvesiyle milföy yiyen  ı man bir kadın, meteoro-loji ya da kadının ısrarla telaffuz ettiği biçimde metro-loji raporuna göre, ak ama doğru belki yine sis inecek, diyor, kimin aklına gelir, gökyüzü şu anda öylesine açık ki, güneş pırıl pırıl parlıyor, düzeltmenin söylemediği, ama buraya eklemekten geçilemeyecek şiirsel bir gözlem bu. Servet gibi, zaman da kararsız, dedi düzeltmen, bu sözcüklerin basmakalıplığının farkında olarak. Kesin ifa-deler karşısında benimsenecek en sağduyulu tutum, ger- i bunlar, Yunanlıların ve Romalılarınkiler gibi zaman-

la daha da kesinleşirlerse de, zamanın onları paramparça edip zaman sona erdiğinde unutulup gitmelerini bekleyerek, dinleyip hiçbir şey söylememek olduğundan, ne garson, ne de kadın buna cevap vermedi. Garson bardak yıkama işine, kadın da tabağında kalan milföyüne döndü, şimdi her an, karşı koyulmaz olsa da, görgüsüzlük sayıldığı için kaçamak bir biçimde ıslak işaretparmağıyla tabağındaki kırıntıları toplamaya başlayacak, ama hepsini birden değil, birer birer toplayacak, çünkü deneyimle bildiğimiz gibi, milföy kırıntıları tıpkı kozmik toz zerrecikleri gibi, sonsuzdurlar, sonsuz bir sisin bitmez tükenmez damlacıklarıdır. Bu aynı café’de, savaşta ölmeseydi, bir delikanlıyı daha bulurduk, müezzine gelince, Haçlılardan Osberno’nun, ama o ünlü Osberno değil, üzerine çullanarak kılıcını kaldırıp onun kanını döktüğü zaman bağışlayıcı bir korkudan nasıl öldüğünü öğrenmek üzere olduğumuzu hatırlamamız yeter, Allah, kendi merhametine karşın bahtsız olan kullarına acısın.

Raimundo Silva kahvesini içerken, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*’nin onun ilgisini çeken sayfalarını aramaya koyuldu, kralın konuşması değil, savaş sahneleri de değil, o mancınıklara *balear* mı, yoksa *balearica* mı denmesinin daha doğru olacağı konusuna duyduğu tüm ilgi yok oldu, şartlı teslim olma ve yağmalama konusunda da başka bir şey bilmek istemiyor. Aradığını buldu, tomarın içinden dört sayfayı ayırıyor ve dikkatle yeniden okuyarak, fosforlu sarı kalemle daha önemli cümleleri işaretliyor. Şişman kadın bu tuhaf uğraşı kuşku-lu bir saygıyla gözlüyor, derken hiç beklenmedik bir biçimde, başka birisinin hareketleriyle kişinin kendi düşünceleri arasında doğrudan doğruya hiçbir neden ve sonuç ilişkisi bulunmaksızın, ansızın kırıntıları bir araya

getirip tumbul beş parmağıyla topluyor, sıkıştırıyor ve ağzına götürerek iştahla yuttuktan sonra dudaklarını şapırdatıyor. Bu gürültüden rahatsız olan Raimundo Silva, kuşkusuz, ayıplayarak baktı, birtakım çocukluk alışkanlıklarına gerilemenin insan türünde değişmez bir özellik olduğunu düşündü, eğer Dom Afonso Henriques bütün oburluğuyla yemeği parmaklarıyla yiyorsa ne olmuş, o dönemin âdeti böyle, yine de bir et parçasına bıçak saplayıp bunu ağza götürme gibi birtakım yenilikler de görülüyor değil, geriye yalnızca bıçağın ucuna sivri uçlar eklemek kalıyor, bu icat için geç bile kalındı, sonuçta şu dalgın mucitlerin yalnızca çiftçilerin buğday ve arpalarını hasat edip toplamak ve arabalara yüklemek için kullandıkları kaba ağaçtan yapılma tırmıklara dikkat etmeleri yeter, üstelik, deneyimin açıkça gösterdiği üzere, eğer sarayın konforuna boyun eğerse, kimse sanatta ya da yaşamda ilerleme kaydedemez. Ama café'deki kadının böyle bir mazereti yok, çünkü anne ve babası ona sofrada nasıl davranılması gerektiğini öğretmeye büyük özen gösterdi, gelgelelim onun, büyük olasılıkla Magriplilerin ve Hristiyanların benzer alışkanlıklara sahip oldukları o ilkel dönemlerden kalma eski alışkanlıkları nüksediyor, bu da tartışmalı bir görüş, çünkü bazıları Hz. Muhammed'in müritlerinin çok daha uygar olduklarını ve öbürlerinin, inatçılıklarıyla iftihar eden düpedüz köylülerin, görgü kurallarına ilişkin hiç denecek kadar az şey bildiklerini ileri sürüyorlar, ama bir gün Bakire Meryem'e, O'nun İlahi Oğlu'nu unutacak kadar şevkle tapmaya başladıkları zaman her şey değişecek, bu arada Ebedi Peder'e gösterdikleri saygısızca umursamazlığa da değinmeden geçmeyelim. Böylece de, oldukça doğal bir biçimde, fazla çaba göstermeden, bir olaydan öbürüne geçerek, Café Graciosa'daki bir kadının yediği mil-

föyden, hiç açlık duymayan, ama bize binlerce arzu ve gereksinim bahşeden O'na nasıl vardığımızı görebiliyoruz.

Raimundo Silva, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin sayfalarını tekrar kesekâğıdına koyuyor, yalnızca ilgi duyduğu dört sayfayı ayırıp katlıyor ve dikkatle pardösüsünün iç cebine koyuyor, sonra da garsonun, iş arıyormuş gibi görünen ve yüzünde bütün gün yiyeceği en doğru dürüst yemeğin bu olacağını öngören birisinin içten ifadesi okunan genç bir adama bir bardak sütle çörek verdiği tezgâha yaklaşıyor. Düzeltmen bütün bu ayrıntıları bir bakışta anlayabilecek kadar uyanık ve duyarlı bir gözlemci, bir gün evde aynaya bakarken kendi gözlerinde buna benzer bir ifadeyi gördüğünü bile ileri sürebiliriz, ama bunu ona sormanın bir anlamı yok, çünkü biz bugünle çok daha fazla ilgiliyiz, geçmişten de yalnızca birtakım anılarla, onun geçmişinden çok genel olarak geçmişle, o pervasız sözcüğün değiştirdiği geçmişle ilgiliyiz. Şimdi geriye bunun bizi nereye götüreceği kalıyor yalnızca, kuşkusuz öncelikle Raimundo Silva'ya, çünkü sözcük, hangi sözcük olursa olsun, bizi onu kullanan kişiye götürme gibi bir kolaylık ya da erdem taşır, sonra belki de, kim bilir, iz süren av köpekleri gibi o sözcüğün peşine takılan bizlere, ama kuşatma henüz başlamadığından bu konulara girmek için daha çok erken, café'ye gelen Magripliler hep bir ağızdan bağırlıyorlar, Zafer bizimdir, zafer bizimdir, taşıdığımız silahlar buna yeter, ama bunun başarılması için Hz. Muhammed'in ne yapıp edip yardım etmesi gerekiyor, çünkü biz hiç silah görmüyoruz ve eğer halkın sesi Allahın sesiyse, silah deposu da gereksinimlerini karşılayacak ölçüde dolu değil, Raimundo Silva garsona, Bu paketi benim için saklayın, siz kapatmadan önce gelip alırım, diyor, café'yi

kastediyor elbette, garson da paketi arkasındaki rafta duran kapaklı iki kavanozun arasına sıkıştırıyor, Burası güvenli bir yer, diyor, Raimundo Silva çok yakında bir yerde, hemen köşeden sapılan Rua do Milagre de San António'da oturduğundan, paketi niçin evde bırakmadığını ona sormak aklına gelmedi, ama garsonlar ketum insanlardır, günbegün, yaşamları boyunca her gün, azizlere yakışan bir sabırla, ortalıkta dolaşan söylentileri dinlerler ve bundan usanırlar, mesleki kibarlıklarından ve kendi varlık nedenleri olan müşterileri gücendirmekten se büyük bir ilgi gösterir ve dikkatle dinlerler, ama aslında hep başka bir şeyi düşünürler, sözgelimi, düzeltmen eğer, Birisinin telefon etmesinden korkuyorum, diye cevap verecek olsa cevabı kimi ilgilendirirdi. Delikanlı kekini yiyip bitirdi ve şimdi çevresini hiç umursamadan, bardakta kalan sütüyle dişlerine ve dişetlerine sıvanmış olabilecek kırıntıları çalkalıyor, sevgili annelerimizin ve babalarımızın dedikleri gibi, sakla samanı gelir zamanı, oysa yüce bilgelik akan bu sözler onlara servet sağlamadı, bildiğimiz kadarıyla da, Vaftiz Anası Benvida'nın hayıflanılan malının mülkünün kaynağı bu değildi, Tanrı bağışlasın onu, eğer bağışlayabilirse.

Café'deki garson dedikodulara aldırış etmemekle akıllıca davranıyor. Uluslararası cephede ciddi gerilimler olduğunda, istikrarsızlığın ve mali sorunların ilk belirtileri turizm endüstrisinde görülür. Burada, bu Lizbon kentinde bir kuşatma ve saldırı tehlikesi söz konusu olsaydı, bu turistler buraya gelmezlerdi, bu sabah, biri dürbünlü ve kameralı Japonlarla, öbürü de anoraklarını ve canlı renkli şortlarını giymiş Amerikalılarla dolu iki otobüs geldi. Rehberlerin arkasında toplanıyorlar, sonra yan yana, iki kol halinde, yamaçtan tırmanmaya başlıyorlar, bir nişte Aziz Georgius'un heykelinin bulunduğu Rua

da Chão da Feira'ya girmek üzereler, azizi ve aynı türden daha azman canavarlara alışık olan Japonların gözüne gülünç denecek kadar küçük görünecek korkunç ejderhayı hayranlıkla inceleyecekler. Amerikalılara gelince, parıldayan zırhı içindeki, hiçbir savaşta yenilmeyen bu şövalyenin yanında, kemendiyle yabani inek yakalayan Uzakbatılı bir kovboyun solda sıfır kaldığını kabul etmek zorunda kaldıklarında çok utanacaklar, gerçi Aziz Georgius'un artık bu savaşlardan vazgeçtiği ve geçmişteki şan ve şöhretiyle geçindiği yolunda bazı kuşku- lar da yok değil. Turistler uzaklaşıp gittiler ve sokak birdenbire sessizliğe gömüldü, hatta cansızlaştı demek geliyor içimizden, eğer böylesine soğuk bir sabah- ta, bu- rası ne denli dingin ve insanlar da ne denli sessiz olursa olsun, insanın ruhunda ve bedeninde kızgın bir yaz gününün dermansızlığını çağrıştırmadan edemeyen cansız sözcüğü kulağa aykırı gelmezse. Arazinin engebeli olması dolayısıyla, buradan, katedralin çan kulelerinin tepesindeki, oyun çomaklarını andıran yükseltilerin üzerinden ırmak görülebiliyor, çok uzakta olmasına karşın, oradaki dinginliği duyumsayabilir ve ışıldayan bir yol oluşturan suyun üzerinde uçuşan martıları gözünüzde canlandırabilirsiniz. Oralarda bir yerde Haçlıları taşıyan beş geminin bulunduğu doğru olsaydı, savunmasız kenti mutlaka top ateşine tutmaya başlamış olurlardı, ama böyle bir şey olmayacak, çünkü bu yakadan Magriplilere bir zarar gelmeyeceğini çok iyi biliyoruz, bir zamanlar Portekizlilerin, dinsizleri bu sefer' Lizbon gibi eski bir kentten değil de, zamanında Tanrının başkasının geçmemiş olduğu kutsal topraklarda yağmurun ve rüzgârın silemediği çıplak ayağının izini bırakarak yürüdüğü yerlerden kovmak üzere yola devam etmeden önce, yalnızca içme suyu ikmali ve yolculuğun güçlüklerinden

ve fırtınaların çilesinden sonra dinlenmek için limana girenlerin yardımından medet umamayacakları söylenmiş ve sonra da gelecek kuşaklar okusun diye bunlar yazılmıştı.

Raimundo Silva, Rua do Milagre de Santo Ant3nio'ya sapan k3şeyi döndü ve evinin önünden geçerken, belki de çevresindeki sesleri yalnızca yarım bir bilinçlilikle dinlediğı için, bir an bir telefon zili sesi işitir gibi oldu, Acaba benimki mi, diye merak etti, ama ses yakından geliyordu, sokağın öbür tarafındaki berber dükkânından geliyor olabilir, tam o sırada aklına başka bir olasılık geliyor, Costa'nın ille de telefon edeceğini düşünmek ne dikkatsizlik, ne büyük aptallık, Kim bilir, her an buraya gelebilir, her zaman yardıma hazır olan hayal gücü de bu sahneyi onun gözünde canlandırdı, Costa arabasının direksiyonunda, son hızla Rua do Limoeiro'dan geçiyor, katedralin oradan saparken otomobil lastiklerinin çıkardığı gıcırtı dinmiyor, eğer Raimundo Silva buradan uzaklaşmazsa, Costa motoru gürültüler koparan otomobiliyle ufukta belirecek, evinin önünde birden frene basacak ve soluk soluğa, Arabaya binin, arabaya binin, sizinle konuşmalıyız, hayır, bu meseleleri burada konuşamam, diyecek, çünkü her şeye karşın Costa kibardır, herkesin ortasında gürültü koparamaz. Düzeltmen daha fazla beklemeksizin Escadinhas de São Crispim'in basamaklarından iniyor ve ancak Costa'nın bakınıp duran gözlerinden gizlenebileceğı dönemece saptıktan sonra soluk almak için duruyor. Korkusunu yatıştırmak için bir basamağa oturuyor, onun kokusunu algılamak için burnunu uzatıp yaklaşan bir köpeğe hoş diyor ve kâğıt tomarından ayırdığı dört sayfayı iç cebinden çıkarıyor, açıyor ve kucağında düzeltiyor.

Irmağa kadar basamak basamak alçalan damlara ba-

karken aklına, tarihçinin verdiği az ve, onun da kibarca kabul ettiği gibi, oldukça kuşkulu bilgiye göre, Magripli surları boyunca yürüme fikri gelmişti. Oysa burada, Raimundo Silva'nın gözlerinin önünde, yıkılması olanaksız hisarın değilse bile, tam öbürünün durduğu yerde ve sıra sıra sivri çatılı yapıların geniş pencerelerinin altından aşağıya doğru uzanan bir kale duvarının en azından bir bölümü var. Dolayısıyla, Raimundo Silva kentin dış kesiminde, kenti kuşatanlardan biri o, ve neredeyse o pencerelerden biri açılarak, şarkı söyleyen bir Magripli kız görünecek, Burası gururlu, ele geçirilemez Lizbon kenti, burası Hıristiyanlara cehennem olacak, şarkısını bitirince de tepeden bakarak pencere camını tıkladıyor, ama eğer düzeltmenin gözleri kendisini aldatmıyorsa, muslin perde usulcacık çekilip kapatıldı, bu yalın hareket de, eğer düz anlamları söz konusuysa, o sözcüklerde bir tehdit vardıysa bile bunu hafifletmeye yetti, zira Lizbon, tüm görünümüne karşın, bir kent değil, pekâlâ da bir kadın, bu tanımın burada bir anlam taşıdığını ve yegâne kutlu cehennemin bu olmadığını varsayarsak, cehennem de aşk cehennemi olabilir. Köpek yine sokuldu, Raimundo Silva endişeyle bakıyor ona, kim bilir belki de kuduzdur, nerede okuduğunu hatırlamıyor, ama bu korkunç hastalığın bir belirtisinin kuyruğun sarkık durması olduğunu bir yerde okumuştı, bunun ki de oldukça sarkık görünüyor, belki de kötü muamele gördüğü içindir, çünkü hayvanın kaburgaları sayılıyor, üstelik kesin olan başka bir belirti de, hayvanın dişlerinden ve ağzından akan iğrenç salya, ama bu sokak köpeğinin salyası yalnızca burada, Escadinhas de São Crispim'de pişen yemeklerin kokusu yüzünden akıyor. Merak etmemize hiç gerek yok, köpek kuduz değil, Magripliler döneminde yaşıyor olsaydık belki, ama gü-

nümüzde, modern, hijyenik, örgütlü olan böyle bir kentte başboş bir köpeğin görüntüsü bile şaşırtıcı, büyük olasılıkla köpek avcılarında mutlaka bulunması gerekmeyen çeviklik ve gençliğe özgü atıklık gibi nimetler gerektiren, bu gözlerden uzak yokuşu yeğlediği için ağa ya kalanmadı.

Raimundo Silva, zihninde güzergâhı izleyerek, sayfaları araştırmayı sürdürüyor, yan gözle köpeğe bakınca da tarihçinin, kuşatılanların aylarca çektikleri kıtlığın yarattığı dehşetle ilgili betimlemelerini hatırlıyor, ne kedi, ne de köpek sağ kalmıştı, fareler bile yok olmuştu, ama eğer böyle olduysa, o zaman müezzinin müminleri sabah namazına çağırmak için minareye tırmandığı o huzurlu gündoğumunda bir köpeğin havladığını söyleyen kişi mutlaka doğruyu söylüyordu, ve köpek temiz sayılmadığı için Magriplilerin bu hayvanı ortalıkta görmeye katlanamadıklarını ileri süren kişi de yanıliyordu, şimdi onların evlerinin içinde köpekleri yasakladıklarını ve onları okşama ve yemek kaplarından yoksun bıraktıklarını kabul edelim, ama asla engin İslam dininden uzaklaştırmadılar, çünkü doğrusunu isterseniz, eğer kendi pisliklerimizle uyum içinde yaşayabiliyorsak, insanlariinkinden çok daha masum olan başkalarının pisliklerini, burada köpek türününki söz konusu, ne diye böylesine şiddetle reddedelim, insanlar köpek deyimini öylesine kötüye kullanıyorlar ki, düşmanların suratlarına vurulan bir hakaret bu, Hristiyanlar Müslümanlariinkine, Müslümanlar Hristiyanlariinkine ve her ikisi birden Musevilerinkine. En yakından tanıdıklarımıza değinmeden geçmeyelim, buraya gelen o Portekizli soylular av köpekleri ve bekçi köpekleriyle öylesine haşır neşirdiler ki, onlarla birlikte yattıkları zaman, odalıklarıyla birlikte yattıkları zamanki kadar, hatta daha bi-

le fazla zevk alıyorlardı, ne var ki, göreceğiniz gibi, en amansız düşmanları için kullanabilecekleri en kötü sözcük Köpek'ti, Köpoğlu Köpek dışında, bundan daha büyük hakaret yoktu. Bütün bunlar da insanların kendilerince koydukları ölçütler yüzünden ortaya çıktı, sözcükleri yaratanlar onlar, hayvanlar, zavallılar, kavgayı dinlerlerken bu anlambilimsel inceliklerin farkına varmazlar, Köpek, der Magripli, Köpek sensin, diye karşılık verir Hristiyan, derken mızrakla, kılıçla ve hançerle kavgaya girerler, bu arada av köpekleriyle bekçi köpekleri de birbirlerine, Köpek olan biziz, deyip buna hiç aldırış etmezler.

Hangi yoldan gideceğine karar veren Raimundo Silva kalkıyor, pantolonunun tozlarını silkiyor ve basamaklardan aşağıya inmeye başlıyor. Köpek onun peşinde, ama kendisine taş atılmasına alışık gibi, uzakta kalıyor, adamın yalnızca eğilip yerden bir taş alıyormuş gibi yapması yetiyor, o zaman köpek korkup kaçıyor. Basamakların sonunda, köpek duraksadı, sanki kendi kendisine, Acaba daha ileri gitsem mi, gitmesem mi, diye soruyor gibi, ama Calçada do Correio Velho'dan aşağı yürümeye devam eden düzeltmeni izlemeyi sürdürmeye karar verdi. Buralarda ya da biraz daha ileride, São Crispim semtinin sınırlarına rastlayan bir yerde, kale duvarı sağ taraftan aşağıya doğru, büyük olasılıkla kimilerine göre adını Ferro adında bugüne hiçbir izi kalmayan birisinden alan Porta de Ferro'ya kadar uzanıyordu, belki de Largo de Santo António'da katedralin önündeki bu modern kaldırım taşlarını kaldırıp altını iyice kazacak olsak, o dönemden kalma temelleri, eski silahların paslanmış kalıntılarını, bir mezardan gelen ceset kokusunu, sevgililerin değil, hep bir ağızdan, Köpek, diye bağırdıktan sonra birbirlerini öldürmeye koyulan savaşçıla-

rın birbirine dolanmış iskeletlerini bulurduk. Otomobiller gelip geçiyor, Madalena dönemecinde tramvayların gıcirtısı duyuluyor, film yönetmenlerinin özel bir ilgi gösterdikleri 28. otoyoldalar, ötede, katedralin önüne doğru dönen bir otobüs yine turistlerle dolu, bunlar Fransız olup kendilerini İspanya'da sanıyor olmalılar. Köpek yoldan karşıya geçmeye çekiniyor, onun en çok tanıdığı dünya tepeye doğru yükselen sokaklar, gerçi yüzyıllarca önce Rua dos Bacalhoeiros'a kadar kale duvarlarına paralel uzanan Rua da Padaria'dan aşağıya doğru inmekte olan adamın geriye dönüp baktığını görüyor, ama daha ileriye gitmeye cesaret edemiyor, belki de geçmişteki korkunç bir olayı hatırladığı için şu anda hissettiği korkuya dayanamıyor, soğuk suyla ıslatılan kediler de, köpekler de, ürkerler. Köpek aynı yolu izleyerek Escadinhas de São Crispim'e dönüyor ve başka birisinin gelmesini bekliyor.

Düzeltilmen bir kez daha göz atıyor, tarihçinin mazgallarla çevrili bölüme ulaşma yollarından biri olduğunu ileri sürdüğü merdiveni incelemek için Arco Escuro'dan içeriye giriyor, aslında basamakları ancak üç kuşak öncesinden bu yana var olan bu merdiven, eskisinin yerinde duruyor. Raimundo Silva karanlık pencereleri, güherçileyle kaplı kirli dış cepheyi, döşenen çinileri dikkatle inceliyor, bin yedi yüz altmış dört tarihli bir tanesinde Aziz Anne kızı Meryem'e yazmayı öğretiyor, bunun her iki yanındaki yuvarlak kabartmalarda da, ateşi söndüren Aziz Martial ve toprak çömlekleri onaran, kayıp nesnelerin bulunmasında adeta sihirbaz sayılan Aziz Antonios resmedilmiş. Elde özgün bir belge yoksa, ikinci yöntem yazıtı bakmaktır, acaba yazıtın tarihi yapının yapıldığı tarihi, yani depremde dokuz yıl sonrasını mı göstermektedir, buna hiç kuşkumuz yok. Düzeltilmen top-

ladığı bilgiyi inceliyor ve çok daha aydınlatıcı buluyor, böylece Rua dos Bacalhoeiros'a döndüğünde, kentin ve yaşamın özelliklerine hiç ilgi göstermeden sokakta dolaşan ve bu iki apaçık tarih arasında bağlantı kuramayacak olan cahillere küçümseyerek bakacak. Ama biraz sonra, burasının alelaide bir gümrük görevlileri levhasına değil de, başka bir mimari adla anılmaya layık olduğunu aklından geçirerek Arco das Portas do Mar'ın önüne vardığında, sözcük ve onun anlamları arasındaki karşıtlığı düşündü, kendisini yokladı ve bulduğu şeyi kınadı, Yine de, başkalarını yargılamaya ne hakkım var, bütün yaşamım boyunca Lizbon'da yaşadım ve kitaplarda anlatılan, zaman zaman baktığım, ama müezzin kadar kör olan gözlerimle aslında görmediğim şeyleri görmek için kalkıp buraya gelmek hiç aklıma gelmedi, ve Costa'dan korkum olmasa, kale duvarlarının, kapıların planını araştırmayı belki de hiç düşünmezdim, şimdi anlıyorum ki bunlar Dom Fernando'nun yaptırdığı kalenin duvarları, gezip dolaşmam bittikten sonra mutlaka daha çok şey bileceğim, ama daha az şey bileceğim de doğru, başka bir deyişle, bakalım meramımı anlatabilecek miyim, daha çok şey bildiğimin farkına varmak, daha az şey bildiğimin farkına varmama neden oluyor, dahası, bilmek ne demek diye sormadan edemiyor insan, tarihçi haklıydı, ben felsefeci olmalıydım, eğilip yerden bir kafatası alan, yaşamlarının geri kalanı boyunca onun bu dünyadaki önemini irdeleyen ve dünyanın bir kafatasıyla ilgilenmesi için bir neden olup olmadığını sorgulayan o saygın felsefecilerden biri, işte şimdi de bir zamanlar Preguiça adıyla bilinen, akıttığı suyla bugüne kadar bir sürü insanın susuzluklarını ve çalışma isteklerini dindirmiş olan ünlü çeşmenin bulunduğu Arco da Conceição'ya geliyoruz, hanımlar, beyler, turist-

ler, gezginler ya da yalnızca merak duyanlar, diyor vazgeçilmez turist rehberi.

Raimundo Silva'nın acelesi yok. Büyük bir ciddiyetle güzergâhı inceliyor, içi rahat etsin diye aklından notlar alıyor, kendi eşzamanlılık savını tamamlayıcı notlar, orada Calçada do Correio Velho'da kasvetli bir cenaze levazımatçısı bürosu, mavi denizdeki bir sürat teknesinin geride bıraktığı, uzayıp giden köpük gibi, mavi gökyüzünde bir jetin arkasındaki beyaz çizgi, Rua da Padaria'da Pensão Casa Oliveira Bons Quartos, Portas do Mar'ın hemen bitişiğinde Restaurante Come Petisca Paga Vai Dar Meia Volta, eski kemerin yerinde Arco da Conceição Birahanesi, Arco de Jesus'e bitişik bir binanın köşesinde taşa oyulu Mascarenha'ların arması, burada Magripli surlarının bir kapısı, duvarda bir protesto sloganı, aslında Mascarenha'lar olan Coculim kontplarının sarayına ait neoklasik giriş kapısı, demir işlikleri varmış, tüm bu ihtişamın geldiği nokta burası işte, istisnasız her şey için geçerli olduğu gibi, bir ölümlü, geçici şeyler dünyası, zira uçağın geride bıraktığı iz buharlaşıp yok oldu bile ve geri kalanını da zaman halledecek, bizim yalnızca sabırla beklememiz gerekiyor. Düzeltmen Arco do Chafariz d'El-Rei'den Alfama'ya girdi, Aziz Petrus kulesinin oralarda bir yerde, Rua de São João da Praça'daki bir restoranda öğle yemeğini, balık tava, domates soslu pilav ve salatadan oluşan geleneksel bir Portekiz yemeği yiyecek, ve eğer şansı varsa bir de, çoğu kişinin bilmediği, sabahın benzersiz tazeliğini, ikisi de aynı kapıya çıkan ama sırf bu iki sözcüğü de yazıp kulağımıza hoş gelen seslerini işitme zevki adına tekrarladığımız, çiyini ve sisini içeren, salatanın göbeğindeki yumuşacık yaprakları. Lokantanın kapısında, büyük olasılıkla yaklaşık on iki yaşlarında bir çingene kızı, hiçbir

şey söylemeksizin, yalnızca düzeltmene bakarak, elini uzatmış duruyordu, düşünceye dalmış olduğundan çingeneyi değil, yalnızca açlığın kendini hissettirmeye başladığı ve hâlâ sadaka isteyecek birilerinin var olduğu, kedilerin ve farelerin kendi türleri içinde olagelen bir hastalık ya da savaş yüzünden doğal bir yoldan ölmelerine dek varlıklarının kesinlikle hissedildiği günlerden kalma, Magripli bir kızı gördü, zaten ilerleme bir olgu, günümüzde Lizbon'da hiç kimse yemek amacıyla bu gibi hayvanları avlamıyor, ama çingene kızın gözlerindeki bir ifade kuşatmanın henüz bitmediği konusunda onu uyarıyor.

Raimundo Silva geri kalanları daha yavaş dolaşarak inceleyecek, Pátio do Senhor da Murça'da, duvarın başka bir bölümü, surların yükseldiği Rua da Adiça, yeni adı Norberto de Araújo olan sokakta, dipleri aşınmış, muazzam bir duvar uzantısı, bunlar gerçekten de yaşayan duvarlar, barbarlar döneminden beri, en azından dokuz ya da on yüzyıldır buradalar ve ayakta kalmışlar, Aziz Luzia ya da São Brás, bir farkı yok, kilisesinin çan kulesini kahramanca koruyorlar, bu noktada, hanımlar ve beyler, eski Portas do Sol vardı, doğuya dönük olduğundan tanyerinin pembemsi soluğu önce buraya düşerdi, şimdiyse geriye yalnızca adını bu önemli konumdan alan bir meydan kaldı, ama gündoğumuna özgü ışıltılar değişmedi, bin yıl güneş için gelip geçici ufacık bir insan soluğu gibidir, bu besbelli. Duvar, çok geniş bir açı oluşturarak buralardan kale duvarlarına kadar uzanıyor, böylece de aşağıdaki ırmaktan kaleyle bittiği yere kadar tüm kenti çevreliyordu, başı dimdik, eklemleleri güçlü, kollarını kıvrıp parmaklarını sıkı sıkı kavuşturmuş, karnını tutan hamile bir kadın gibi. Kendini yorgun hisseden düzeltmen, Rua dos Cegos'tan yukarıya

doğru yürüyor, Pátio de Dom Fradique'ye giriyor, kayalara oyulmuş evlerden oluşan bu köyü korumak için zaman burada iki kola ayrılıyor, Gotlar, Romalılar ya da Fenikeliler döneminden beri, bir bakıma, hep böyle oldu, derken Magripliler, ilk Portekizliler, onların çocukları ve bizim atalarımız olan torunları geldi, önce güç ve zafer, sonra çöküş evreleri, birinci, ikinci ve üçüncü, bunların her biri de kendi içlerinde bölümlere ve altbölümlere ayrılıyor. Geceleri, aşağıdaki evlerin oralarda üç hayalet belirir, geçmişin hayaleti, geleceğin hayaleti ve olabilecek şeylerin hayaleti, bunlar konuşmazlar, sanki kör gözlerle birbirlerine bakıp susarlar.

Raimundo Silva serin akşamüstü gölgesinde, taştan bir banka oturuyor, sayfaları son kez inceliyor ve görece başka bir şey kalmadığını doğruluyor, bu bir envanter dökümü günü olsa bile, kaleyle ilgili bugün oraya dönmesini gerektirmeyecek kadar bilgisi var. Gökyüzünün rengi beyaza dönüşmeye başlıyor, belki de meteoroloji dairesinin tahmin ettiği sisin bir habercisi bu, ısı da hızla düşüyor. Düzeltmen avludan ayrılarak, Rua do Chão da Feira'ya doğru yola koyuluyor, önünde Porta de São Jorge var, hâlâ azizin fotoğrafını çekenler buradan bile görülebiliyor. Buradan gözükmese de, evi en çok elli metre ötede ve bu düşünce aklından geçer geçmez, kendisinin tam da eskiden Porta de Alfofa'nın olduğu yerde oturduğunu ilk kez fark ediyor, içinde mi, dışında mı, buna karar vermeye artık olanak yok, böylece de Raimundo Silva'nın kuşatılanlardan mı, yoksa saldıranlardan mı, müstakbel bir fatih mi, yoksa umutsuz bir mağlup mu olduğundan emin olamayız.

Kapının altında kendisini bekleyen, Costa'nın attığı öfkeli bir mesaj yoktu. Karanlık bastırdı ve telefon çalmadı. Raimundo Silva, raflarda Magriplilerin Lissibo-

na adını verdikleri kente ilişkin daha çok bilgi edinebileceği kitapları arayarak, huzurlu bir akşam geçirdi. Havaya bakmak için verandaya çıktığında geç olmuştu. Sis vardı, ama dünkü kadar yoğun değildi. İki köpeğin havlamalarını işitiyordu, ama nedense bu onu daha da sakinleştirdi. Köpekler yüzyıllardır havlıyorlardı, dolayısıyla dünyada bir değişiklik yoktu. Yatmaya gitti. Gündüz harcadığı güç dolayısıyla bitkin düştüğünden güzelce uyudu, ama birkaç kez gördüğü düş yüzünden uyanıp yeniden uyudu ve düşünde, tıpkı ırmağın kenarına dayalı duran dar ağızlı bir torbaya benzeyen, içi boş bir hisar gördü, çevresinde de ağaçlı yamaçlar, ormanlar ve vadiler, dereler, yer yer evler, meyve bahçeleri, zeytinlikler, karanın içlerine doğru giren bir haliç vardı. Uzakta da, Amoreiras kulelerinin karaltısı.

Yayıncılar ya da onlar adına birisi, işlenen suçü keşfedinceye kadar, uzun ve bitmez tükenmez görünen on üç gün geçti, Raimundo Silva da bu sonu gelmeyen süreyi sanki bedeninde etkisini yavaş yavaş, ama sonunda en ölümcülü kadar kesin etki gösterecek bir zehir varmış gibi yaşadı, her birimizin yaşam boyu hazırlandığı ve yaşamın koruyucu bir koza, elverişli bir rahim ve gelişimin mayasını sağladığı ölüm için tam bir benzetme bu. Hiç gereğı yokken dört kez yayınevine uğradı, çünkü bildiğimiz gibi, serbest çalıştığından ve işini evde yapabildiğinden, günlük yönetim işleri, yayın işleri, üretim, dağıtım ve depolama gibi her an denetim altında olan işleri gören sıradan çalışanların sırtına binen sıkıcı işlerle yükümlü olmayan düzeltmenin görevi, bunlara kıyasla, özgür bir alana sahiptir. Ona ne istediğini sorduklarında, o da, Hiçbir şey, diye cevap veriyordu, buralardan geçiyordum da bir uğrayayım dedim. Konuşmaları dinleyerek, insanların yüzlerindeki ifadeleri inceleyerek, bir kuşku izi, üstü kapalı, kışkırtıcı bir gülümseme, gizli bir anlam sezebileceğı bir cümle yakalamaya çalışarak bir süre oyalanıyordu. Kendisine bir zarar vereceğı korkusuyla değil, sırf aldatmış olduğı için Costa'yı görmezlikten geliyordu, böylece Costa, birisine haksız davrandığımız ve onun bundan hâlâ haberi olmadığı zaman, yüzleşmeye cesaret edemeyeceğimiz, hak-

sızlığa uğramış masumiyetin ta kendisi oldu. Raimundo Silva'nın yayınevine tıpkı suç işlediği yere geri dönen bir suçlu gibi gittiğini söylemek geliyor içimizden, ama bu tümüyle doğru olmaz, suçunun ne zaman anlaşılacağı ve yargıçların toplanarak ne hüküm verecekleri Raimundo Silva'ya elbette çekici geliyor, foyası ortaya çıkan bir yalancı, düzenbaz ve hiçbir mazereti yok.

Düzeltilmen aptalca bir hata yaptığını çok iyi biliyor, bu ziyaretlerin zamanı gelince sapkın bir kötü niyetin iğrenç dışavurumları olarak hatırlanacağından da emin. Kötü bir şey yaptığınızı biliyordunuz, yine de kendi özgür iradenizle, özgür irade sözünü kullanacaklar, içtenlikle itiraf etmeyi gözünüz yemedi, ağızlarından gözünüz yemedi sözü çıkacak, işi oluruna bıraktınız, bizi uğrattığınız zarardan sapkın bir zevk, evet sapkın bir zevk alıyordunuz, ve bu son sözlerin basmakalıplığı işittiği ağır sözlerle ve ahlak dersiyle bağdaşmayacak. Onlara yanıldıklarını, Raimundo Silva'nın yalnızca biraz huzur ve özgüven arayışı içinde olduğunu söylemeye çalışmanın bir yararı olmaz. Oraya her gidişinde, Daha anlaşılmadı, diye rahatlıyor, ama özgüven ve huzur varıysa bile kısa süreli oldu, dairesine girer girmez kendisini, Lizbon'un hiç kuşatılmadığı kadar kuşatılmış hissetti.

Batıl inançları olmadığından, ayın on üçünde başına nahoş bir şey gelmesini beklemiyordu. Yalnızca kehanete inananlar, ayın on üçüncü gününde aksilik ve talihsizlik korkusuna kapılırlar, Ben hiçbir zaman bu saçma batıl inançlardan etkilenmedim, birisi bu fikri ileri sürecek olsa, büyük olasılıkla cevabı bu olurdu. Bu kökten şüphelik, telefonun öbür ucunda müdürün sekreterinin sesini duyduğunda niçin kızarak şaşırdığını açıklıyor, Senhor Silva, bugün öğleden sonra saat dörtte bir

toplantıya katılmanız isteniyor, kadın bu sözleri, sanki önünde duran, tüm gerekli sözcüklerin yerli yerinde olduğundan ve zihinsel işkenceyle akıl karıştırmanın etkisini azaltabilecek herhangi bir sözcüğün çıkarıldığından emin olmak için dikkatle tasarlanmış bir nottan okuyormuş gibi, sert bir sesle söyledi, ayın on üçünün kararlıları esirgemediğinin, zayıflar üzerinde egemenlik kurduğunun kanıtı karşısında, artık şaşkınlık ve kızgınlık hiçbir anlam taşımaz. Alıcıyı yerine koydu ve çevresine bakındığında kesin bir biçimde dairenin sallandığı izlenimine kapıldı, Kendine gel, dedi. Bu gibi anlarda, stoacı, eğer bu klasik insan türü tümüyle ölüp yerini çağdaş alaycıya bırakmamış olsaydı gülümserdi, öte yandan, o da filozof ve gezgin atalarıyla pek bir benzerlik taşımamakta. Ne olacaksa olsun bakalım, Raimundo Silva'nın yüzünde sönük bir gülümseme var, mazlumluğa boyun eğmiş bakışlarını erkekçe bir hüznün yumuşatıyor, karakterlerin egemen olduğu romanlarda böyledir, ikinci bir okumada çok şey öğrenirsiniz.

Düzeltilmen kendi kendisine tedirgin olup olmadığını soruyor ve buna bir cevap bulamıyor. Katlanamadığı şey, yayın yönetmenlerinin bu sorumsuz düzeltilmelerle ilgili niyetlerini, sağlam tarihsel olgulara gösterdiği küstah saygısızlığı nasıl cezalandıracaklarını öğrenmek için saat dörde kadar beklemek zorunda olmak, oysa bu tarihsel olguların kesin bir biçimde pekiştirilerek müdahaleden korunması gerekir, yoksa güncellik duygumuzu yitirir ve bunlardan türeyen ve yol göstermeleri için bel bağladığımız kavram ve inançlara ciddi zararlar veririz. Artık hata keşfedildiğine göre, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ndeki *olumsuzluk takısının* gelecekteki sonuçları, yazgıda daha yavaş, sayfa sayfa ilerleyen, okurların fark etmedikleri, ama masif tahtadan bir eşya bek-

lerken tahtanın içinde bir oyuk oluşturan tahta kurtları gibi görünmez bir iz bırakacak bir kuluçka döneminin mi geçerli olacağı konusunda fikir yürütmenin bir anlamı yok. Gözden geçirdiği sayfaları bir kenara itti, o önemli günde Costa'nın bıraktığı romanın sayfaları değişti bunlar, ince bir şiir kitabınıninkilerdi, ve yorgun kafasını ellerine dayayarak adını ve yazarını aklına getiremediği, ama ona belli belirsiz *Tarzan ve Yitik Krallık* gibi gelen, eski Romalılarla ilk Hristiyanların bulunduğu, Afrika cengellerindeki bir kentte geçen bir öyküyü hatırladı, doğrusu roman yazarlarının hayal gücü sınır tanımıyor, bu da, eğer başka her şey de uyuyorsa, ancak Edgar Rice Burroughs olabilir. Bir amfiteatr vardı ve Hristiyanlar vahşi hayvanların, yani aslanların önüne çıkarılıyordu, çünkü aslan Afrika hayvanıdır, bu inandırıcı tarihçi gerçi kanıt sunmamış ya da kaynak belirtmemiş, ama bu zavallılardan çok heyecanlı olanları aslanların kendisine saldırmasını beklemeyi, kendisini, deyim yerindeyse, ölümün kucağına atarmış, cennete ilk giden olmak için değil, kaçınılmazı beklemeye katlanma gücü olmadığı için. Gençliğinde okuduğu kitaplardan bu hatırladıkları, kişinin düşüncelerinin izlediği bilinen yollardan, Raimundo Silva'ya tarihin akışını hızlandırmanın, zamana ivme kazandırmanın, şu ya da bu gerekçeyle, sözgelimi, Saat dörtte dışçide randevum var, onun için binbir dereden su getirmeyi bırakın da ne istediğinizi söyleyin, diyerek hemen yayınevine gitmenin kendi elinde olduğunu düşündürdü, Costa'yla konuşacaksa bu biçimde konuşurdu, ama söylemeye gerek yok, müdürün sekreteri aradığına göre, üretim bölümüyle olan toplantıya gitmiyordu, onun durumu en yüksek düzeyde ele alınacaktı ve, işin tuhafı, bu da onun gururunu okşuyordu, Ben herhalde aklımı kaçırdım, diye mı-

rıldandı, üç gün önce söylediği sözleri tekrarlayarak. Bu karışıklık içinde, öbürlerine baskın çıkan duyguyu bir bulabilse, o zaman kendisine daha sonra, O korkunç durumda neler hissettin, diye sorulacak olsa, Endişelendim, ya da kayıtsız kaldım, ya da eğlendim, ya da tedirgin oldum, ya da korktum, ya da utandım, diye cevap verebilirdi, doğrusunu isterseniz, ne hissettiğini bilmiyor, yalnızca saatin bir an önce dört olmasını ve Romalılar alkışlarlarken ağzını açmış olarak kendisini bekleyen aslanla o ölümcül karşılaşmanın zamanının gelmesini diyor, dakikalar böyledir işte, her ne kadar tenimize süründükten sonra biz geçelim diye genellikle bir adım geriye giderlerse de, her zaman içlerinden bir tanesi bizi yutmaya hazırdır. Zaman ve kaderle ilgili bütün eğretilemeler acıklıdır ve aynı zamanda boşunadır, diye düşündü Raimundo Silva, belki tam bu sözcüklerle değil, ama aslında anlam önemli olduğundan, böyle not aldı, bunu düşünmek de hoşuna gitti. Oysa öğle yemeği yemek pek içinden gelmiyordu, boğazında bir düğüm vardı, bu tanıdık bir duyumdu, midesinde de bir yumru vardı, bu ise hiç de alışılmış bir şey değilse de, durumun ciddiyetini gösteriyordu. Bugün günü olduğu için orada bulunan temizlikçi kadın onun tuhaf görüldüğünü düşündü ve, İyi değil misiniz, diye açıkça sordu, bu sözcükler umulmadık bir uyarıcı etki gösterdi, çünkü eğer davranışları yabancılara hasta olduğu izlenimini veriyorsa, o zaman kendisini toparlamalı, onu kemiren bu hastalık halini yenmeliydi, bu yüzden, İyiyim, diye cevap verdi ve o anda bu doğruydı.

Yayınevinin kapısından içeriye girdiğinde saat dört beş vardı. Bu kez, geçen sefer aradığı her şeyi buldu, fısıldaşmalar, kaçamak bakışlar, kıkır kıkır gülüşmeler, ayrıca birkaç kişinin yüzünde, kabul etmek zorunda kal-

sa bile, kanıtları tam olarak yeterli bulmayan bir insanın şaşkın ifadesi. Onu müdürün ofisinin önündeki bekleme odasına aldılar ve bir çeyrekten daha uzun bir süre orada beklettiler, bu da zamanı hiç de belli olmayan korkulara karşı önlem almanın boşunalığını gösteriyor. Saatine baktı, aslan gecikmişti besbelli, bugünlerde Romalıların yaptığı yollarda bile, cengelin içinde otomobil sürmek son derece tehlikeli, ama bu durumda birisinin, kanıtlanmış psikolojik taktiklere başvurmanın, onu sinirleri yıpranıncaya dek bekletmenin, bunalımın kenarına sürüklemenin ve ilk saldırıya karşı savunmasız bırakmanın iyi bir fikir olduğunu düşünmesi çok daha olası. Raimundo Silva, buna karşın, koşullar göz önünde bulundurulursa, sanki yaşamı boyunca doğru olgularla yalanlar arasındaki farkı görmeksizin, homo sapiens'in zihninde gelişen sonsuz söylemler ve safsata yoluyla çağlar boyunca birikmiş savunucu ya da karşı çıkıcı fikirler arasında bir seçim yapmayı öğrenmekten ve doğru olguların yerine yalanlar koymaktan başka hiçbir şey yapmamış gibi, olabildiğince sakin olduğunu düşünüyor. Birdenbire, kapı ardına kadar açıldı ve müdürün sekreteri beklenirken, yayın müdürünün sekreteri göründü. Gelin birlikte benimle, dedi ve Raimundo Silva, yanlış cümle yapısını fark etmesine karşın, sakin olduğu yolundaki nitelendirmesinin yalnızca yüzeysel ve yalınkat olduğunu algıladı, kanepeden ayağa kalkarken dizleri titriyor, kanındaki adrenalin yükseliyor, avuçlarından ve koltukaltlarından ter fışkırıyor, hatta tüm sindirim sisteminin genişlediğinin bir belirtisi olarak karnında bir ağrı hissediyordu, Mezbahaya götürülen bir buzağı gibiyim, diye düşündü, neyse ki kendi kendisini küçümseyebiliyordu.

Sekreter çekilip, Buyrun girin, diyerek ona yol ver-

di, sonra kapıyı kapadı. Raimundo Silva, Günaydın, dedi, orada bulunanlardan iki kişi, Günaydın, diye cevap verdiler, üçüncüsü, yayın müdürü yalnızca, Oturun, Senhor Silva, dedi. Aslan da oturmuş bakıyor, canavarın solgun Hıristiyan etinin dokusunu ve tadını ölçüp biçerken yalandığını varsayabiliriz. Raimundo Silva bacak bacak üstüne atıyor, sonra hemen bacağını indiriyor, o anda da orada bulunan bir kişiyi, yayın müdürünün solunda oturan kadını tanımadığını fark ediyor, sağındaki üretim müdürünü tanıyor, ama bu kadını daha önce gördüğünü hatırlayamıyor, Kim olabilir. Daha dikkatle bakmaya çalışıyor, ama yayın müdürü konuşmaya başladı, Sizi neden buraya çağırdığımızı biliyorsunuzdur, sanırım, Biraz biliyorum, Genel müdür bu meseleyle şahsen ilgilenmek arzusundaydı, ama son dakikada katılmasını engelleyen ivedi bir durum ortaya çıktı. Yayın müdürü, sanki Raimundo Silva'nın şahsen genel müdür tarafından sorgulanma fırsatını kaçırdığı için talihsizliğinden yakınmasına zaman tanımak istercesine sustu, ama düzeltmenin suskunluğu karşısında, ilk kez sesine, her ne kadar kulağa neredeyse uzlaşmacı bir tınıyla yumuşak gelse de, bastırılmış bir kızgınlığın yansımasına izin verdi, Size minnettarım, diye sözlerini sürdürdü, üstü kapalı da olsa sorumlu olduğunuzu kabul ettiğiniz ve eğer yadsıyacak ya da kendinizi haklı gösterecek olsaydınız bizi sokacağınız nahoş bir durumdan kurtardığınız için. Raimundo Silva, şimdi kendisinin, Biraz fikrim var, sözünden daha fazla bir şey söylemesini beklediklerini düşündü, ama tam konuşacakken üretim müdürü söze karıştı, Hâlâ inanamıyorum, Senhor Silva, siz bu yayınevi için yıllarca çalıştınız ve sizin gibi deneyimli bir meslek adamının böyle bir hata yapması, Bu bir hata değildi, diye onun sözünü kesti yayın mü-

dürü, Senhor Silva'ya yardım eli uzatmanın yararı yok, çünkü onun kadar biz de biliyoruz ki, bu hata oldukça kasıtlıydı, öyle değil mi Senhor Silva, Oldukça kasıtlı olduğunu düşünmenizin nedeni nedir, efendim, Bu odadan içeri girdiğinizde söylemeyi amaçladığınız şeyden vazgeçmek üzere değilsiniz herhalde, Ben hiçbir şeyden vazgeçmiyorum, yalnızca bir soru soruyorum. Yayın müdürünün öfkesi, bu sözlerdeki alaycılık yüzünden, daha da belirginleşti, Sanırım bir açıklama isteme ve özür dileme talebinde bulunma, almaya niyetli olduğumuz başka önlemler bir yana, sizden çok bizim hakkımız, genel müdürün temsilcisi olarak özellikle de benim hakkım, Çok doğru, efendim, sorumu geri alıyorum, Sorunuzu geri almanıza gerek yok, *olumsuzluk takısını* çok okunaklı olmakla birlikte işlek ve akıcı olan her zamanki el yazınıza benzemeyen kalın, düzgün harflerle yazmış olmanız dolayısıyla, hatanın kasıtlı olduğu kanısındayız. Bu noktada yayın müdürü, sanki fazla konuşmuş ve dolayısıyla son söz sahibi olma konumunu zayıflatmış olduğunun bilincine vararak, birdenbire sustu. Bir sessizlik oldu ve Raimundo Silva bütün bu zaman içinde kadının gözlerini ondan ayırmadığı izlenimine kapıldı, Kim olabilir bu, ama kadın sanki bu mesele onunla bir ilgisi yokmuş gibi hiçbir şey söylemiyordu. Üretim müdürü, kendi hesabına, sözünün kesilmesine içerlemiş olarak, görünüşe bakılırsa hiçbir yere varmayan bir tartışmaya tüm ilgisini yitirmiş görünüyordu. Bu aptal, böyle bir durumun bu yoldan ele alınmaması gerektiğini göremiyor, durmadan konuşuyor, kendi sesini duymak hoşuna gidiyor, bütün kozları Senhor Silva'ya veriyor, o da herhalde kıs kıs gülüyordur, bu ani sessizlik nasıl da işine geliyor, ödü patlaması gerekirdi, oysa sakın sakın oturuyor orada. Üretim müdürü, Raimundo Silva'nın sa-

kin olduğu konusunda yanılıyordu, öbür düşündüklerinde yanılmıyor olsa da, çünkü gerçek şu ki yayın müdürünü kendi geçerli görüşümüzü oluşturacak kadar tanımıyoruz. Raimundo Silva hiç de sakın değil, bu konuşmanın beklenmedik bir yöne kayması sayesinde yalnızca sakın görünüyor o kadar, oysa tam anlamıyla vahim bir konuşma olacağını sanıyordu, ciddi bir resmi suçlama, savunulamaz bir şeyi kendisinin kekeleyerek savunma çabaları, öfke, alaya alma, kavgaya, tehditler, hepsinin üstüne de belki, İşinize son verildi, bizden referans mektubu da beklemeyin, diye işten atılması ya da buna gerek kalmaması. Raimundo Silva bir şeyler söylemesi gerektiğini anlıyor, çünkü öncelikle aslan kendisiyle doğrudan doğruya dalaşmıyor, bir kenara çekildi ve kırık bir tırnağıyla yeleğini kaşıyor, belki de bu amfiteatrda sonunda hiçbir Hristiyan ölmeyecek, görünürde bir Tarzan olmasa bile. Önce üretim müdürüne dönerek, sonra da suskun kalan kadına kaçamak bir bakışla, Bu eklemeyi yaptığımı yadsımak için hiçbir çabada bulunmadım, ortaya çıktığında da yadsımayı hiçbir zaman düşünmedim, ama önemli olan bunu yapmamış olmak, önemli olan, bence, niye yaptığımı bulmak, diyor, Umarım bunu bilmediğinizi söylemeyeceksiniz bana, dedi yayın müdürü istihzayla, durumu yeniden denetimi altına alarak, Çok doğru, efendim, bilmiyorum, Bu da iyi doğrusu, bu adam bilerek sahtecilik yapıyor, yayınevini ve yazarı ciddi ahlaksal ve maddi zarara uğrattıyor, henüz özür dilemedi ve en masum bir edayla, kendisi hipnotik bir esrime halindeyken, gizemli bir gücün, gaipten gelen bir ruhun etkisiyle kalem oynattığına inanmamızı istiyor. Yayın müdürü, güzel konuştuğunu düşünerek, ama gülümsemesini sarsılmaz bir alaycılığa dönüştürmeye çalışarak gülümsedi. Esrime halinde olduğumu san-

mıyorum, diye cevap verdi Raimundo Silva, her şeyin hangi koşullarda olduğunu açıkça hatırlayabiliyorum, ama bu kasıtlı hatayı nasıl olup da yaptığımı açıklayabileceğim anlamına gelmez bu, Ah, demek ki kasıtlı olduğunu itiraf ediyorsunuz, Elbette, Şimdi sizin yalnızca bunun bir hata değil, düpedüz aldatmaca olduğunu ve bilinçli olarak yayınevine zarar vermeyi ve yazarı küçük düşürmeyi umduğunuzu kabul etmeniz yeter, Aldatmacayı kabul ediyorum, geri kalanına gelince, bunlar hiç aklıma gelmedi, Belki de o anda sinirleriniz bozuktu, diye fikir yürüttü üretim müdürü, yardım etmeye çalışıyormuş gibi. Raimundo Silva yayın müdüründen ters bir tepki geleceğini tahmin ediyordu, ama gelmedi, sonra bu cümlelerin göstermelik olduğunu, işine son verilmeyeceğini kavradı, her şey sözcüklerle son bulacaktı, evet, hayır, belki, ve öyle bir rahatladı ki, bedeninin güçsüzleştiğini, ruhunun bir yükten kurtulduğunu hissedebiliyordu, şimdi doğru sözcükleri söyleme sırası ona gelmişti, sözgelimi, Evet, o anda sinirlerim bozuktu, ama metni Costa'ya teslim etmeden önce saatler geçtiğini de unutamayız, Raimundo Silva bu *unutamayız* sözcüğünü usulca sözlerine sokuşturduğu için kendi kendisini kutladı, böylece yargıçların safına geçiyordu, sanki onlara, Kendimizi aldatmayalım, der gibi. Yayın müdürü, Tamam, dedi, kitap bir dizgi hataları listesiyle birlikte dağıtılacak, saçma bir hata listesi olacak bu, metinde *olumsuzluk takısı* olan yerde bunun tersi okunsun, diye uyaracak, metinde Haçlılar *yardım etmediler* yazılan yer Haçlılar *yardım ettiler* diye okunsun, okurlar bizimle çok eğlenecekler, ama talihimiz yaver gitti de hatayı zamanında fark ettik, yazar da çok anlayışlı davrandı, hatta size gerçekten saygı duyduğu izlenimini edindim, bir süre önce ikiniz arasında geçen bir sohbetten söz et-

ti, Evet, bir sohbetimiz oldu, *deleatur* konusunda, Ne konusunda, diye sordu kadın, *Deleatur* konusunda, bu sözcüğün anlamını bilmiyor musunuz, diye hırçın bir sesle sordu Raimundo Silva, Elbette biliyorum, ama demin sizi işitemedim. Kadının, görünüşe göre herkesi şaşırtan söze karışması konuşmalarının konu değiştirmesini gerektirdi, Bu hanım, diye bilgi verdi yayın müdürü, bundan böyle yayınevimizle çalışan bütün düzeltmenlerin amiri olacak, ister işin teslim tarihi ve çalışmanın düzeni, ister işin doğru yapılmasını sağlama almak için son denetim olsun, tüm sorumluluk onun olacak, ama şimdi yine konumuza dönelim, yayıncılar bu nahoş olaya kapanmış gözüyle bakmaya karar verdiler ve Senhor Silva'nın yıllarca çok iyi çalışmış ve sadakatle hizmet etmiş olması göz önünde bulundurularak, bu yanlışlığı bir fazla çalışma, zihinsel yorgunluk sonucu olarak kabul etmeye hazırız, kısacası, bir daha hiç tekrar etmemesini umarak, meseleyi kapanmış kabul edeceğiz, ne var ki, Senhor Silva'nın yayıncılara, bir de yazara özür mektubu yazması gerekiyor, yazar bunun gerekmediğini, bir gün kendisinin sizinle bu meseleyi konuşacağını söyledi, ama bu mektubu yazmanın, Senhor Silva, göreviniz olduğunu düşünüyoruz, Elbette, yazarım, Çok iyi, yayın müdürü açıkça rahatlamıştı, söylememize gerek yok, gelecekte bir süre sizin çalışmanıza özel bir dikkat göstereceğiz, bilerek metinleri değiştireceğinizi düşündüğümüzden değil, böyle ani dürtülerin bir daha tekrarlamasına karşı önlem almak için, ve bir dahaki sefere daha az hoşgörülü olacağımızı size söylememe gerek yok. Yayın müdürü sözlerini bitirip düzeltmenin gelecekle ilgili niyetleri, en azından bilinçli niyetleri konusunda bir açıklama yapmasını bekledi, çünkü öbürleri bilinçdışındaydı ve dolayısıyla bunları kestirmeye olanak yoktu. Ra-

imundo Silva kendisinden ne beklediğini anladı, sözcüklerin başka sözcükler gerektirdiği yadsınamaz, işte bu nedenle insanlar, Sözcükler birbirini kovalar, derler, ama en az bu kadar şurası da doğrudur ki, Kavgı iki kişinin işidir, Romeiro'nun Bay Telmo'nun ölümcül merakını gidermeyi reddettiğini varsayalım,* o zaman büyük olasılıkla mesele çözümlenecek ve hiçbir çatışma, dramatizm, ölüm ve yaygın bir mutsuzluk olmayacaktır ya da bir erkeğin bir kadına, Beni seviyor musun, diye sorduğunu ve kadının ona yalnızca sfenks gibi ve mesafeli bakarak, onu yıkacak olan o Hayır sözcüğünü, ya da ikisini birden yıkacak olan o Evet sözcüğünü söylemeyi reddedip suskun kaldığını varsayalım, şu halde eğer herkes, bir cevap beklemeden, dahası istemde bulunmadan ve arzu etmeden, söylediğiyle yetinse, dünyanın daha güzel olacağı sonucuna varmamız gerekir. Ama Raimundo Silva bir şey söyleme zorunluğu duyuyor, Yayınevinin önlemler almak istemesini anlayabiliyorum, ben kim oluyorum ki onların kararlarını eleştireyim, kısacası, özür dilemek ve böylelikle aklım başımda olduğu sürece, bunun bir daha tekrarlanmayacağına söz vermek istiyorum, bu noktada sanki kendi kendisine sözlerini sürdürmesinin doğru olup olmadığını sorarcasına duradı, ama sonra her şeyin söylenmiş olduğunu düşündü ve sustu. Yayın müdürü, Güzel, dedi ve beklenen sözleri eklemeye hazırlandı, konuşurken ayağa kalkarak ve bir barış göstergesi olarak elini Raimundo Silva'ya uzatırken gülümseyerek, Mesele kapanmıştır, şimdi işinize dönün, oysa onun solunda oturan kadın bu soylu davranış sırasında söze karıştı, Eğer izin verirsiniz, beni şa-

* Romeiro ve Telmo, Ameida Garret'in (1799-1854) yazdığı bir romantik trajedideki kahramanların adlarıdır. – ç.n.

şırtan şey, Senhor Silva'nın, sanırım adı buydu, bir düzeltmen olarak özgün metne saygı duymak ve onu korumak gibi ciddi bir görevi varken, ve düzeltmenlerin varoluş nedeni de bu iken, bir cümlelinin anlamını değıştirmek, niçin böylesine sorumsuzca davranmış olduğunu açıklamak için en ufak girişimde bulunmaması. Aslan ansızın, kükreyerek, korkunç tırnaklarını, keskin pençelerini göstererek yeniden belirdi, şimdi bu arenada bir başına kalmış olarak, yegâne umudumuz Tarzan'ın, eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, bir sarmaşığa tutunmuş ve Aaaaiiooo diye bağırarak sonunda yetişmesi, hatta kendisine yardım etmeleri için filleri bile getirebilir, onların harika bellekleri var. Beklenmeyen bu saldırı karşısında, yayın müdürünün de, üretim müdürünün de, belki daha çok yeni üstlendiği mesleki zorunluluklarının bilincinde olan narin bir kadının kendilerini zayıflıkla suçlamasından kaçınmak için, yine kaşları çatıldı ve buna uygun bir sertlikle düzeltmene baktılar. Kadının yüzünde hiçbir sertlik olmadığını, sanki bu durumdan içten içe zevk alıyormuş gibi, yalnızca şakacı bir gülümseme olduğunu fark etmemişlerdi. Raimundo Silva, şaşıarak ona baktı, hâlâ genç, yaşı kırkın altında, uzun boylu olduğu belli, teni solgun, kumral saçlı, düzeltmen yakınında olsaydı, bir iki ağarmış saç telini saptayabilirdi, ağzı biçimli ve dolgun, ama dudakları kalın değil, ne tuhaf bir durum, Raimundo Silva'nın yüreğinde bir huzursuzluk, daha doğrusu heyecan kıvılcımı kıpırdıyor, şimdi bunu niteleyecek doğru sıfatı seçmemiz gerek, örneğin cinsel gibi, ama şeytana uymayacağız. Gerçi bu gibi durumlarda, dünyanın başlangıcından beri zamanın hiç yapmadığı bir şeyi yaptığı, durduğu söylenir, ama Raimundo Silva cevabını fazla geciktiremeyecektir. Kadın hâlâ gülümsüyor, ama sözlerinde görmezlikten geline-

meyecek bir sertlik ve düşmanlık var, müdürler bile bu kadar açık davranmamışlardı, Raimundo Silva aynı saldırganlıkla cevap verme ya da bu kadına bağımlı oluşunun gerektirdiği uzlaşmacı tutumu benimseme arasında bocalıyor, gelecekte en ufak bahaneyle kendisine zor anlar yaşatabileceği belli, bu yüzden, zaman darlığının elverdiğince düşündükten ve dış görünüm gözlemleriyle geçen zamanı da hesaba kattıktan sonra, cevap verdi, Yeterli bir açıklama bulsam benden daha mutlu birisi olamazdı, ama, eğer bu kadar zaman sonra bulamadıysam, bulabileceğimden kuşkuluyum, eğer bir iyi yanımlı varsa, bununla hepimizde var olan kötü yanımlı arasında bir iç savaşım, bir edebiyat yapıtına gönderme yapmamı başlıyorsanız, bir Dr. Jekyll ile Mr. Hyde, ya da benim sözcüklerimle, ani bir kötülük dürtüsü ile iyilikçi ruh kavgası olduğuna inanıyorum, Fernando Pessoa, anlamdaş sözcükleri birbirine karıştırarak, ne çok düzeltme hatası ve başka tür hatalar yapmıştır, korkarım bu durumda yer yerinden oynar. Kendisi bu konuşmayı yaparken, kadının yüzündeki gülümseme hiç silinmedi, hâlâ gülümseyerek, Jekyll ve Hyde dışında, başka bir kişi de olabilir misiniz, diye sordu, Şimdiye dek Raimundo Silva olmayı başardım, Güzel, yayınevinin ve gelecekteki uyumlu ilişkimizin hatırına, bakalım öyle kalabilecek misiniz. Mesleki açıdan, eminim başka türlü olabileceğini kastetmiyorsunuzdur, Ben yalnızca sizin cümlelerinizi tamamlıyordum, düzeltmenin görevi, ister üslup, ister anlam bakımından olsun, herhangi bir belirsizliği giderecek çözümler önermektir, Belirsizliğin dinleyenin ya da okuyanın zihninde olduğunu bildiğiniz kanısındayım, Özellikle eğer uyarıcı onlara yazan ya da konuşandan gelmişse, Ya da o kişi uyarıcıları kendisi üretiyorsa, Ben öyle birisi değilim sanırım, Olmadığınızı sanıyor-

sunuz, Çok ender olarak kesin konuşurum, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ne eklediğiniz *olumsuzluk takısı* ke-sindi, bu aldatmacayı haklı göstermiyorsanız, en azın-dan açıklayın, çünkü hiçbir haklı yanı yok, Kusura bak-mayın, ama bütün bunları daha önce konuştuk, Bana bunu söylediğiniz için teşekkürler, davranışınız konusun-da ne düşündüğümü tekrarlamak zorunda kalma zah-metinden kurtardınız beni. Raimundo Silva cevap ver-mek üzere ağzını açtı, ama birden müdürlerin yüzlerin-deki şaşkınlığı fark edince susmaya karar verdi. Bir ses-sizlik oldu, kadının gülümsemesi sürüyordu, ama belki de deminden beri gülümsediğinden, yüz kaslarının se-ğirdiği görülüyordu, Raimundo Silva da kendini boğu-lur gibi hissediyordu, odadaki atmosferin ağırlığı omuz-larına çökmüştü, Bu kadından nefret ediyorum, diye dü-şündü ve sanki bundan sonra yalnızca onların sorula-rını kabul edip bunlara cevap vereceğini anlatmak ister gibi müdürlere baktı. O cephede oyunun kazanılmış ol-duğunu biliyordu, müdürler, her ikisi de, ayağa kalkı-yorlardı ve biri tekrarladı, Meseleyi kapanmış kabul edi-yoruz, şimdi işinize dönün, ama elini Raimundo Silva'ya uzatmadı, bu kuşkulu barışın kutlanması gerekmiyor-du, düzeltmen odadan ayrıldıktan sonra, yayın müdü-rü üretim müdürüne dönerek, Belki de işine son verme-liydik, bu daha basit olurdu, dedi, ama kadın, İyi bir dü-zeltmeni yitirmiş olurduk, yorumunda bulundu, Başımı-za başka işler de açacak, biraz önce işittiklerimize ba-kılırsa, Belki de açmaz.

Raimundo Silva yolda basımevinden dönmekte olan Costa'ya rastladı. Sert bir sesle ona iyi günler diledi ve geçip gitmek üzereyken Costa onu hafifçe, pardösüsünün koluna belli belirsiz dokunarak, kolundan tuttu, Cos-ta'nın gözlerinde ciddi, hemen hemen acıyan bir ifade

vardı, sözleri de suçlayıcı oldu, Bana niye bunu yaptınız, Senhor Silva, diye sordu, Raimundo Silva da ne cevap vereceğini bilemediğinden başını çocuk gibi sallamakla yetindi, Ama ben size bir şey yapmadım. Costa kafasını salladı, elini çekti ve koridor boyunca yürümeye koyuldu, bu adamın kendisini kişisel olarak incittiğini ve bu meselenin aslında ikisini, Costa ve Raimundo Silva'yı, aldanan ve aldatanı ilgilendirdiğini anlamamasına inanmıyordu, onlar için ölüm döşeginde kurtarıcı bir hata listesi olmayacaktı. Costa, koridorun sonuna vardığında dönüp sordu, İşinize son verdiler mi, Hayır, işime son vermediler, İyi olmuş, sizi kapının önüne koysalardı, iş işten geçtikten sonra, kendimi daha da kötü hissedirdim, Costa namuslu bir insandır, sözcük kullanımı kısıtlıdır, ciddi kaçmasın diye üzgün ya da kırgın demedi, sözlüklere göre yaygın bir deyim olan kötü hissetme ifadesini kullandı, arı diltçiler ne denli yadsırlarsa yadsısınlar, benzersiz bir deyimdir bu. Costa'nın kendisini kötü hissettiği kesindi, başka hiçbir deyim onun ruh halini de, Raimundo Silva'ninkini de daha iyi dile getiremezdi, Raimundo Silva'ninkini de, çünkü bilmem kaçınıcı kez, Kendimi nasıl hissediyorum, diye sorduktan sonra ancak yine aynı kesin cevabı verebilmişti, Kötü hissediyorum.

Eve vardığında temizlikçi kadın kendisine bir not bırakarak gitmişti, dışarı çıktığı zamanlar hep aynı notu buluyordu, Her şey yerli yerinde, ütüleyebilmek için çamaşırları götürüyorum, bu hamaratlık gösterisi, gerçi o bunu kabul etmezdi, ama kadının onun yokluğundan yararlanarak erken gittiği anlamına geliyordu, kaç saat çalıştığı konusunda hiç kuşkusu olmayan Raimundo Silva da bu açıklamayı kabul edip hiçbir şey söylemiyordu. Birtakım uyumlu ilişkiler, karmaşık bir küçük yalan-

lar ve yadsımlar dizgesi sayesinde oluşturulur ve sürdürülür, sanki bazı davranış ve pozların harmanlandığı bir tür baledir ve, iştikten bıkmayacağımız, Bildiğimi biliyorsun, ama bundan söz etmeyelim, özdeyişi ile özetlenebilir. Raimundo Silva'nın yaşadığı ve arada sırada, adını bilmesinin belki de hiçbir zaman gerekmeyeceği bir kadının yalnızca gündelik işleri yapmak üzere bulunduğu bu evde, hizmetçiyle evin sahibi arasındaki ilişkiden söz edildiğinde, ortaya çıkarılması gereken birtakım sırlar, gizemler, kilitli dolaplarda iskeletler olduğundan değil. Ama bu iki insanın yaşamının aynı zamanda hem mat, hem de saydam olduğunu görmek son derecede ilginç, Raimundo Silva için bu kadından daha yakın birisi yok, oysa onun, çalışmadığı zamanlar nasıl bir varoluş sürdürdüğünü hiç merak etmedi, adına gelince, yalnızca, Senhora Maria, diyor ve kadın eşikte beliriveriyor ve, Senhor Raimundo, bir şey mi istediniz, diye soruyor. Senhora Maria kısa boylu, zayıf, melez olduğu düşünülecek kadar esmer, kendinden kıvrıcık saçlarından ne kadar gururlansa yeri, çünkü güzel bir kadın sayılmaz. Her şey yerli yerinde, dediği ya da bunu yazdığı zaman, belli ki bu sözcükleri kötüye kullanıyor, çünkü onun her şeyi yerine koyma anlayışı, her şeyin yalnızca temiz ve düzgün görünmesi, ya da başka bir deyişle, gözden kaçan ya da temizlenmeyen şeyleri kimse- nin fark etmemesi yolundaki altın kuralı uygulamaktan ibaret. Yalnızca, dağınıklığın Raimundo Silva'nın çalışmasıyla doğru orantılı olduğu çalışma odası bunun dışında kalıyor, kendisi böyle istiyor, düzenlilik, titizlik, geometrik uyum takıntısı olan ve, Bu kâğıt koyduğum yerde değil, diyerek Senhora Maria'yı zora sokacak başka düzeltmenlere benzemiyor, Raimundo Silva'nın çalışma odasında kâğıtlar hep onun koyduğu yerde durur, çün-

kü Senhora Maria'nın onlara dokunması yasaktır, dolayısıyla da her ne zaman Raimundo Silva bir kitabı ya da sayfaları nereye koyduğunu unutsa, her zaman, Benim suçum değil, diye karşı çıkabilir.

Nota boş vererek, kâğıdı buruşturup çöp sepetine attı. Ancak bundan sonra pardösüsünü çıkardı ve üstünü değiştirerek pamuklu bir gömlek, ev pantolonunu ve havanın serin olmasından ötürü değil, üşüdüğü ve ender olarak ısındığı için, örgü bir yelek giydi, hatta giysilerinin üzerine kareli bir ropdöşambr bile giydi, son derece kılıksız giyinmiş oluyordu, ama bundan daha rahatı olamazdı, üstelik ziyaretçi de beklemiyordu. Yayınevinden evine dönerken yol boyunca, düşünmemeyi başarmıştı, kimisi buna olanaksız der, ama Raimundo Silva belirsiz düşünceleri birbirinden ayrı duran bulutlar gibi uçuşturma sanatının ustasıdır, hatta fazla yakınlaşan bir düşünceyi üfleyerek nasıl uzaklaştırabileceğini bilir, önemli olan, bunların birbirlerine değerek bir bütünlük, ya da eğer zihinsel atmosferde elektriklenme varsa daha olumsuz bir şey, gök gürültülü ve şimşekli bir sağanak oluşturmamalarıdır. Birkaç dakika düşüncelerinin Senhora Maria üzerinde yoğunlaşmasına izin vermişti, ama şimdi zihni yine bomboştı. Böyle kalması için de, televizyonun durduğu salona geçti ve düğmesine bastı. Burası daha da soğuktu. Açık gökyüzü sayesinde, deniz yönünden gelen güneş ışıkları hâlâ kente vuruyordu, yumuşak bir ışık yayarak alçalan güneş, yamaçtaki pencereleri çok geçmeden önce meşale alevleri gibi, sonra solarak camlarda ufacık bir kıvılcıma dönüşen, en sonunda da alacakaranlığın küllerini binaların arasına serpiştirmesiyle çatıları karartarak sönecek olan bir ısıltıyla okşamaya hazırlanıyordu, derken aşağıdaki gürültü dinecek ve kent bu sokaklardan Raimundo Silva'nın

oturduğu yere kadar yükselen sessizliğin içine gömülecekti. Televizyondan ses gelmiyor, daha doğrusu Raimundo Silva sesi kıstı, yalnızca gerek ekranda, gerek mobilyalarda, duvarlarda ve görmeden, düşünmeden bakan Raimundo Silva'nın yüzünde oynayan ışıklı görüntüler var. Neredeyse bir saattir Capcanlı programının video kliplerini izliyor, daha iyi bir ad bulunamadığından şarkıcı diye adlandırılanlar ve dansçılar bedenlerini kıvırıyorlar, bu şarkıcılar, bazıları biraz kuşkulu olan, tüm insan duygu ve coşkularını aktarıyorlar, her şey yüzlerinden okunuyor, sesleri duyulmuyor, ama bunun önemi yok, bir yüzde bunca kıpırtı olabilmesi inanılmaz, seğiren, dudak büken, buruşan, gözdağı vericesine kaşlarını çatan yüzler, eşcinsel bir yaratık, sahte ve müstehcen, aslan yeleli olgun kadınlar, biçimli kalçalı, bazıları baştan çıkarıcı bacaklı ve göğüslü, öbürleri dal gibi ince ve şeytansı derecede erotik kızlar, bir saygınlık havası yaratmak için ilginç kırıksıklıklarını gösteren olgun beyler, bütün bunlar oynayan ışıklarla oluşuyor, hepsi sessizliğe gömülmüş olarak, sanki Raimundo Silva onları boğazlarından yakalayıp bir su perdesinin arkasında boğmuş gibi, sağırlığın evrensel zaferi. Şimdi tek başına bir adam görünüyor, dudakları pek oynamamakla birlikte, şarkı söylüyor olmalı, altyazıda Leonard Cohen adı verildi, bu görüntü ısrarla Raimundo Silva'ya bakıyor, ağız hareketleriyle bir soru soruyor, Niye beni dinlemiyorsun yalnız adam, kuşkusuz şunu da ekliyor, Dinleyebiliyorken, iş işten geçmeden önce, dinle beni, bir video klip öbürünü izliyor ve bunların hiçbirini tekrar edilmiyor, durmadan başa alıp birkaç kez oynatabileceğiniz bir disk değil bu, Yeniden görünebilirim ama ne zaman, bilmiyorum, beni özleyebilirsin, bu yüzden fırsatı kaçırma, fırsatı kaçırma, fırsatı kaçırma. Ra-

imundo Silva eğilip sesi açtı, Leonard Cohen sanki ona teşekkür eder gibi bir hareket yaptı, şimdi şarkı söyleyebilirdi ve söyledi, bazı şeyleri ancak yaşamış olan ve kendisine bunun nasıldığını ve niçinini soran birisinin söyleyebileceği şeylerin şarkısıydı bu, sevmiş olan ve kendisine kimi sevdiğini ve niçinini soran, ve bu soruları soruktan sonra cevabını, bir tek cevap bile, bulamayan birisinin, oysa bütün cevapların var olduğuna ve yalnızca sorularımızı nasıl dile getireceğimizi öğrenmemiz gerektiğine inanılır. Cohen şarkısını bitirdikten sonra, Raimundo Silva yeniden sesi kısıtı, sonra televizyonu kapattı. Dairenin tam ortasında yer alan salon birdenbire kapkarlık bir geceye gömüldü, ve düzeltmen kimse görmeksizin ellerini gözlerine götürebildi.

Mantıklı olan herhangi bir kişi şimdi herhalde bütün bu zaman boyunca Raimundo Silva'nın nasıl olup da müdürün odasında geçen aşağılayıcı sahneyi hiç aklına getirmediğini, ya da, eğer aklına getirdiyse, bir karaktere tutarlılık ve olaylara gerçeğe uygunluk kazandırmak üzere, buna niçin değinilmediğini soruyordur içinden. Pekâlâ, işin doğrusu, Raimundo Silva birkaç kez bu nahış olayı düşündü, ama düşünmek koşullara göre başka başka anlamlara gelebilir, ve kendisine en çok bunu hatırlama izni verdi, daha önce gökyüzündeki bulutlardan ve atmosferdeki elektriklenmeden söz ederken, bulutların ayrı ayrı ve atmosferin düşük voltajlı olduğunu söylerken, farklı sözcükler kullanarak açıklamıştık bunu. Bir olguyu kenarlarından deşen eylemli düşünme ile durağan ve umursamaz olan, şöyle bir bakıp yoluna devam eden, tıpkı henüz hastalığına teşhis konmadığı için kendisini sağlıklı sayan adam gibi, söz edilmeyenin var olmadığına inanan bu öbür tür düşünme, buna düşünme denebilirse, arasında fark vardır. Oysa bu savunma

sistemlerinin sonsuza dek süreceğini sananlar çok yanılır, kişinin düşünmesindeki belirsizliğin bir takıntıya dönüştüğü bir an gelir, bir kural olarak da, biraz daha canını acıtmayı sürdürür. İşte akşam yemeğinde kullandığı bir iki tabağı yıkarken Raimundo Silva'nın başına gelen de buydu, yayıncıların aldatmacayı keşfetmelerinin on üç günü bulmadığı aklına geldi birdenbire, bu da o eski batıl inancı ortalığa salmakla kalmayıp, aynı zamanda yeni bir batıl inanç gereğini doğurarak şimdiye dek günahsız sayılan başka bir günün daha olumsuz enerjiyle yüklenmesine yol açtı. Müdürlerin huzuruna çıkması için çağrıldığında, her şey zaten ortaya çıkarılmış ve tartışılmıştı, Bu serseriye ne yapacağız, diye sormuştu genel müdür ve yayın müdürü de yazara telefon ederek bu gülünç olayı anlatmış ve ondan bol bol özür dilemişti, Aslında kimseye güvenemiyorsunuz, demişti, bunun üzerine de yazar, inanılmaz görünse de, Dünyanın sonu gelmedi ya, bir hata listesi sorunu çözer, diye cevap vermiş ve gülererek, Bu adam neyi hatırlıyor olabilir, demişti, sonra Costa'nın aklına bir fikir gelmişti, Düzeltmenlerden sorumlu birisi olmalı, Costa neyin yanlış gittiğini bilir, bu öyle iyi bir fikir olarak göründü ki, üretim müdürü, sanki kendisinin aklına gelmiş gibi, bu meseleyi üst düzey yönetime götürdü, onlar da büyük bir hevesle, ayın on üçünden önce doğru kişiyle görüşme yaptılar, onu işe aldılar ve kanıtlanan, sonunda da itiraf edilen bu apaçık suçtu ele alacak olan ivedi oturma *yetkisi dolayısıyla* katılmasına izin verecek makama getirdiler, gerçi itiraflar bağlamında, suçlu fazlasıyla suskun kaldı ve lafını esirgedi, bu tutum da giderek yeni görevlinin sinirine dokundu, son saldırısına girişirkenki öfkeli feveranı yalnızca böyle açıklanabilir, Ama ben onun sorusunu cevaplandırdım, diye mırıldandı Ra-

imundo Silva, bulaşığı bitirdikten sonra, ellerini kurula-
layıp sıvadığı gömlek kollarını düzeltirken.

Şimdi masasının başında oturmuş, şiir kitabının say-
falarını önüne almış, bu düşünceyi izliyor, ama aslında
düşüncesinin önünde gidiyor demek daha doğru olur-
du belki de, çünkü düşüncelerin uçuştüğünü bildiğimi-
ze göre, belli bir düşünceyi izlemekle yetinecek olursak,
çok geçmeden bunun izini yitiririz ve uçağı icat etmeye
kalkarız, sonra bir de bakarız ki, insanlar yıldızlara ulaş-
mış. Üzerinde düşündüğünde, Raimundo Silva daha
ilk sözlerinden başlayarak kadına karşı hissettiğı düşman-
lığı bastıramamasını anlamaya çalışıyor, *Deleatur*'un an-
lamını bilmiyor musunuz, en çok da bu soruyu sorar-
kenki kışkırtıcı, hatta kaba ses tonunu hatırlayınca ca-
nı sıkılıyor, sonra da sanki ortada halledilecek kişisel bir
mesele, çok eskiye dayanan bir kin varmış gibi, iki can
düşmanı arasındaki son düelloyu, oysa bu ikisinin da-
ha önce hiç karşılaşmadıklarını, karşılaştılsa da, bir-
birlerinin farkına varmadıklarını biliyoruz. Kim olabi-
lir acaba, diye merak etti Raimundo Silva, aklından bu
düşünce geçerken de, düşünceye vurduğu gemi biraz ol-
sun, kendisinin öne geçip kendi başına düşünebileceğı
kadar gevşetti, hâlâ genç sayılabilecek bir kadın, kırk ya-
şında yok, baştan sandığı kadar uzun boylu değil, teni
solgun, omuzlarına saldığı kumral saçları var, gözleri de
kahverengi, saçlarıyla aynı koyulukta, ve ufacık, dolgun
dudakları var, ufacık ve dolgun, ufacık, dolgun, dolgun.
Raimundo Silva karşısında duran kitaplığa bakıyor, ça-
lışma yaşamı boyunca okuduğı bütün kitaplar orada,
tek tek saymadı, ama bir kütüphaneyi dolduracak kadar
kitap var, başlıklar, adlar, bu bir roman, bu bir şiir ki-
tabı, bu bir oyun, bu politikada çıkarcılıkla ilgili, biyog-
rafiler, anılar, başlıklar, adlar, adlar, başlıklar, bazıları bu-

gün bile ünlü, öbürleri bir dönem ünlü olmuşlar ve sonra saatleri durmuş, kimisi de yazgılarının belirlenmesini bekliyor. Ama biz neyse, yazgımız da odur, diye mırıldandı düzeltmen, bir önceki düşüncesini cevaplandırarak, yazgımız biziz. Elektrik sobasının yanmamasına karşın, birden sıcak bastığını hissetti, ropdöşambrının kemerini çözdü, koltuğundan kalktı, bu hareketlerin bir amacı var gibiydi, oysa yalnızca beklenmeyen bir esenlik, gülünç denecek kadar bir coşkunluk, pişmanlıktan uzak, kutsal bir dinginlik duygusunun dışavurumuydu, başka bir açıklaması yoktu. Oturduğu daire birdenbire küçük göründü gözlerine, o üç engin mekâna, kente, ırmağa ve gökyüzüne açılan pencere bile şimdi kör bir gözetleme deliği gibiydi, doğrusu şu ki sis yoktu ve gece serinliği insanı zindeleştiren bir ferahlık veriyordu. Tam o anda değil de, daha öncesinde, Raimundo Silva, Acaba adı ne, diye düşündü, bu bazen olur, bir şey düşünürüz, ama bunu kabullenmeyi ya da buna güvenmeyi istemeyiz, sözgelimi en son aklına gelen, kadının adının bir kez olsun geçmediğini kesin olarak hatırlaması gibi birtakım yan düşüncelerle bunu uzaklaştırırız, Bu meslektaşınız, diye belirtmişti yayın müdürü, bundan böyle amiriniz olacak, ve ya hiç olası olmayan bir görgüsüzlük, ya da kendisinin ve herkesin içinde bulunduğu gergin durum dolayısıyla, kadın tanıştırılmamıştı, Senhor Raimundo Silva, Senhora Falanca. Bu düşünceler Raimundo Silva'yı doğrudan doğruya, Adı nedir, diye sormaktan alıkoymuştu ve şimdi bu soruyu sormuş olduğundan beri başka şey düşünemiyor, sanki o kadar saat geçtikten sonra, yazgısındaki yere varmış gibi, yazgı sözcüğü burada hiçbir ontolojik ya da varoluşçu yan anlamlarıyla değil, bir yolculuk anlamında kullanılmıştır, hani yolcuların, kendilerini nelerin beklediğini biliyor-

larmış gibi, Varacağım yere vardım, sözünü kullanmaları gibi.

Raimundo Silva'nın hareketleri için bir açıklama artık beklenmemeli ve gerekmemeli. Çalışma odasına döndü, José Pedro Machado'nun *Vocabulario*'sunu açtı ve A harfiyle başlayan özel adlar bölümündeki sütunları ağır ağır gözden geçirmeye koyuldu, ilk özel ad Aala, ama kadın adı mı, erkek adı mı olduğu yazılmamış, kim bilebilir, birisinin dikkatsizce gözden geçirdiği belli, yoksa her iki cins için de geçerli olan bir ad mı, tut ki böyle, düzeltmenlerin başında olan hiçbir kadının adı Aala olamaz. Raimundo Silva M harfinde, parmağı Maria adının üzerinde, uyuyakaldı, bu kuşkusuz bir kadın adıydı, ama temizlikçi kadınınkıydı, rastlantıların bol olduğu bir dünyada bir rastlantı olasılığı geçersiz olamaz.

Raimundo Silva'nın, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin yazarına yazdığı mektubun gerekli ve yeterli ölçüde özürler içermesine ve gönderen ile alan arasındaki candan ilişkilerin elverdiğince, karşılıklı güveni kötüye kullanmayan, ince bir espri üslubu taşımasına karşın, gerçek bir şaşkınlığı silememiş ve birtakım anlamsız davranışlara onun nasıl kapıldığı ciddi biçimde sorgulanmış olmalıydı. Bu mektup, insana özgü zaatlardan dem vuraarak yazarın yüreğindeki son direnci de kıracaktı, o zaten aydın kimliğine zarar verecek bu saldırının kendisine bildirilmesi üzerine, yayın müdürünü şaşırtarak, Dünyanın sonu gelmedi ya, diye cevap vermişti, gerçek yaşamda elbette böyle bir özveriyle karşılaşamaz, ne var ki, bu düşüncenin tarihçiden kaynaklanmadığını söylemeye gerek yok, dolayısıyla yalnızca çifte anlamı pekiştirmek için uyduruldu ve herhangi bir yerde olduğu kadar, bu anlatının başka bir sayfası için de önemli. Çöp sepeti çok geçmeden buruşturulmuş kâğıtlarla, atılmış sayfalarla, her türlü düzeltilmiş taslaklarla, bütün gün üslup ve dilbilgisiyle, bir mektubun bileşenlerini dengelemeye yarayan ufak tefek uyum öğeleriyle becelleştikten sonra geriye kalan gereksiz her şeyle doldu, ve sinirleri bozulan Raimundo Silva yüksek sesle, Yazarlar böyle şeylere katlanmak zorunda mı kalıyorlar, zavallılar, diyerek içini boşalttı, yalnızca bir düzeltmen olduğu için de sevindi.

Telefonun çaldığını işittiğinde, Raimundo Silva mektubunu postaya vermiş, dairesine çıkan merdivenleri tırmanıyordu. Hiç acele etmedi, bir bakıma yorgun olduğundan, bir bakıma da kendisini ilgisiz ve kayıtsız hissettiğinden, büyük olasılıkla şiir kitabının düzeltmelerinin ya da o kara gün ona bıraktığı romanın ön okumasının nasıl gittiğini sormak, Hatırlıyor musunuz, demek için Costa arıyordu. Costa'ya vazgeçip kapatması için zaman tanıdı, ama telefon çalıp duruyordu, sanki birisi cevap almak için değil de, görevi olduğu için pes etmemeyi aklına koymuştu. Serinkanlılıkla anahtarı kilitte sokarken, arayanın Costa olamayacağını hatırladı, Costa artık onunla doğrudan temasta olmayacaktı, zavallı Costa, suçsuz bir kurbandı, gerektiğinde düzeltmen grubuyla eşit koşullar içinde mücadele edebilecekken hiyerarşideki düzeyi neredeyse makine gibi getir götür işine indirgenmişti. Raimundo Silva çalışma odasının eşğinde durdu, telefon, sanki efendisinin döndüğünü işitince heyecandan deliye dönen bir ev köpeği gibi, onun varlığını hissetmişçesine, iki kat daha tiz bir sesle çalmayı sürdürüyordu, yalnızca masanın üzerinden yere atlayıp, dili dışarda, soluk soluğa, keyiften salyası akarak, okşanıp kucaklanma hevesi içinde hoplayıp zıplaması eksik kalıyordu. Raimundo'nun bir tanıdığı arada bir telefon eder, zaman zaman da şu ya da bu kadının onunla konuşup hatırını sormak istediği ya da istediğini söylediği olmuştur, ama bu çok zaman önceydi, kadınlardan gelen telefonlar geçmiştaydı ve orada kalmıştı, şimdi seslerini duyacak olsa, başka bir dünyadan geliyormuşçasına doğüstü bulacağı seslerdi bunlar.

Elini alıcının üzerine koydu, sanki telefona çalmasının durması için son bir fırsat tanır gibi bir an daha bekledi, ama sonunda kendisini bekleyeni tam olarak bil-

diğini düşünerek alıcıyı kaldırdı, Senhor Silva ile mi görüşüyorum, diye sordu santral görevlisi kadın, az ve öz cevapladı, Karşınızdayım, Kimse cevap vermediği için kapatmak üzereydim, Sizin için ne yapabilirim, Dr. Maria Sara adına arıyorum, sizinle görüşmek istiyor, bir dakika bekleyin. Bir sessizlik, sonra bağlantı kurulurken gürültüler oldu, bu süre Raimundo Silva'nın düşüncelerini toparlamasına yetti, Adı Maria Sara, demek ki bilmeden bir ölçüde doğru tahminde bulunmuştu, çünkü eğer bilmiş gibi parmağı Maria adının üzerinde uyuyakaldığı doğruysa, bunu çoktan unutmuş olduğu da doğru ve uyanınca, kafasını kitabın üzerindeki elinden kaldırıncaya, sonra da her iki eliyle gözlerini ovuşturunca, bu güvenilmez konum işaretini sayfadan uzaklaştırmıştı, böylece elinde yalnızca sınırlayıcı iki başvuru kalmış olur, aradığı şeyin olsa olsa Manuela ve Marula arasında olması gerektiğini bilebilirdi ancak, bu adların ikisi de, söz konusu kişinin karakteri ve kişiliği ile tümüyle uyumsuz olduğundan, hemen geçersiz sayılabilir. Santral görevlisi, Sizi hemen bağlıyorum, dedi, bütün santral görevlilerinin yaygın kullandıkları bir deyim, bu meslek grubunun dili, yine de birtakım sonuçlar vaat eden sözcükler bunlar, iyi şeyler için olduğu kadar, kötü şeyler için de. Nasıl söylerse söylesin, bağlayacağım, arayacağım, aktaracağım, bağlantı kuracağım, görüştüreceğim, temas kuracağım, onun yardımını isteyen yazgıyı umursamaksızın, Sizi hemen bağlıyorum, dedi, onun zihninde mesele yalnızca iki kişi arasındaki iletişime olanak sağlamak, oysa bu dolaysız işlem bile tehlikesiz değil ve özen gerektirir, her bir sözcüğün tehlikeli bir büyücü çömezi olduğu her gün bize hatırlatılsa da, bu uyarılara aldırmış eden yok.

Raimundo Silva birden kendini iki kat daha yorgun

hissederek bir koltuğa çökmüştü, Diz titremesi yaşlılık alametidir, diyen atasözü haksız yere onunla dalga geçiyordu, daha yeni elli yaşına basan birisi yaşlı değildir, belki geçmişte öyleydi, ama günümüzde insanlar kendilerine daha iyi bakıyorlar, losyonlar, kremler, çeşitli cilt bakım ürünleri var, sözgelimi bugünkü uygar dünyada, tıraştan sonra yüzüne cildi yakan şap süren birisini nerede bulursunuz, bu modern çağda kozmetikler kraliçe, kral, başkan gibi baş tacı ediliyor, ve eğer dizlerindeki titremeyi gizleyemiyorsa, tanıklar önünde en azından huzurlu bir görünüm takınmanın bir yolunu bulur. Tanıkların yokluğunda ise, Raimundo Silva'nın yüzü seçirmeye başlıyor, oysa telefonun öbür ucunda, soğukkanlı Dr. Maria Sara, alıcıyı kulağına götürmeden önce, kuşkusuz zarif bir hareketle saçlarını sol omzundan geriye atıyor ve sonunda konuşmaya hazır, Geçen gün tanıştırılmamıştık, size kendimi tanıtayım, adım Maria Sara, ben sizinkini biliyorum, demek üzereydi ki Raimundo Silva alışkanlıktan dolayı, kendi adını söyledi, ama tam adını söyledi, Benvindo'yu da ekleyerek ve utancından oracıkta yerin dibine geçti. Öte yandan, Dr. Maria Sara, kendisiyle ilgili başka bilgi vermemiş olmasına karşın, bu güveni görmezlikten geldi ve düzeltmenin yaralı duyarlılığına ne denli çok merhem sürdüğü aklına bile gelmeksizin ona Senhor Silva diye hitap etti, Çalışmamızı nasıl düzenleyeceğimizi görüşmek istiyordum, ne düşündüklerini öğrenmek için bütün düzeltmenlerle toplantı yapıyorum, evet, özel toplantılar, başka bir yolunu düşünmüyorum, eğer size uygunsa, yarın öğlen, tamam, şu halde sizi bekliyorum, yarın görüşmek üzere. Sonra da telefonu kapattı, ama Raimundo Silva'nın kendine gelmesi biraz zaman aldı, şimdi daire sessizliğe gömüldüğünden, en hafif bir titreşim bile işitilebiliyor, bu da ken-

tin soluk alışı, ırmağın akışı ya da yalnızca düzeltmenin yüreğindeki çarpıntı olabilir.

Gece boyunca sanki birisi onu tutup sarsmış gibi birkaç kez irkilerek uyandı. Uykusuzlukla baş etmek için gözlerini kapadı ve çok geçmeden huzursuz bir uyuşukluk durumundan yeni bir rahatsız uyku durumuna geçti, ama hiçbir düş görmedi. Gece yarısına doğru yağmur başladı, ne denli hafif bir yağmur olsa da, verandanın damındaki gürültü her zaman bunun ilk belirtisi olurdu ve Raimundo Silva'nın uykusu yağmur damlalarının pıtırıtısı ve yankılanmasıyla bölündü, yavaş yavaş açtığı gözleri panjurların çatlakları arasından sızmaya başlayan solgun ışıkla buluştu. Bu saatte uyanan herkes gibi, yeniden uykuya daldı, ama bu kez acaba fena halde boya gerektiren saçlarını boyamaya zamanı bulup bulamayacağı ve boyalı olduğunu gizleyebilecek kadar ustaca bu işi yapıp yapamayacağıyla ilgili kaygılar yüzünden kötü düşler gördü. Uyandığında saat dokuzu geçiyordu ve o anda, Hiç zamanım yok, diye düşündü, sonra da fikrini değiştirdi. Banyoya gitti ve gözlerini kırptırarak, aynanın iki yanındaki iki lambanın parlak ışığı altında, taralı olmayan saçları ve buruşuk yüzüyle kendini inceledi. Saçlarının diplerinden çıkan beyazlar ne yazık ki görünüyordu, saçlarını kabartması bunları gizlemeye yetmezdi, çare boyamaktı. Tereyağlı tost düşkünü olmasına karşın bundan fedakârlık edip yeniden banyoya gitti, burada kapıyı içerden kilitleyip sahte para basma işine, yani kutunun üzerindeki talimata uygun olarak ürünü saçlarına uygulamaya koyuldu. Saçlarını boyadığında evde tek başına bile olsa, kapıyı hep içerden kilitler, bunu gizlice yapardı, aslında bunun kimse için bir sır olmadığını bilmesi gerekirdi, ama kendi gözünde moral bozucu olan bu işlemi yaparken birisi onu gö-

recek olsa, utancından mutlaka ölürdü. Gerçek oldukları zamanlarda saçları, Dr. Maria Sara'ninkiler gibi kumraldı, oysa şimdi ikisinin arasındaki ton farkını, niteliklerini, karşılaştırmaya olanak yoktu, çünkü Raimundo Silva'ninki, uzun zaman unutulduktan sonra bir tavan arasında, başka bir çağın maskeleri olan eski resimler, mobilyalar, süs eşyaları, biblolar arasından bulunup yine ortaya çıkarılan, rüküş, güve yemiş bir perukla çarpıcı bir benzerlik taşıyan tek renkli saçlardı. Çıkmak için hazır olduğunda, saat on bir buçuğa yaklaşıyordu, geç kalmıştı, derhal bir taksi bulacak kadar talihi yaver gitmezse, başka bir atasözünü, bu kez eski bir tanesini, çağrıştıracak bir duruma düşecekti, Kötü şeyler çoğu zaman daha kötü şeylerin sırtında gelir, veciz ve, Bir kötü şeyden bir sürü kötü şey doğar, diye yorumlanabilecek, anlamlı bir söz. Rua do Milagre de San António' da oturuyor olması gerçekten bir şanstı, çünkü böyle bir yağmurlu günde, böylesine تنها bir sokağa bir taksi gelebilmesi için mucize gerekirdi ve seslendiğinde sürücü başka bir yöne gittiğini işaret etmeden duruverdi. Raimundo Silva, keyfi yerinde olarak, yayınevine vardı ve yayının bölümüne doğru yöneldi, ama sonradan, şemsiyesini bırakırken, aptallık ettiğini kavradı, endişesi iki oldukça farklı açıdan belli oluyordu, biri gitme korkusu, öbürü varma arzusu, yayınevi onun için itici bir yer olmuştu, öte yandan da, biraz önce bir mucizenin gerçekleşmesinde aracı olduğunu göstermiş birisini kendisine düşman etmeyi göze alarak, taksi sürücüsünü, Acelem var, diye daha hızlı gitmeye zorlaması, tam öğle vakti oraya varmak için değildi. Kentin aşağı kesimine inmek zaman aldı, yağmurun kilitlediği trafiği yarmak ise akıntıya karşı kürek çekmek gibiydi. Raimundo Silva sabırsızlık içinde ter döktü, soluk soluğa ve yeni sorum-

lulukların tartışılacağı, mutlaka da kısa bir süre önceki itibar kaybıyla ilgili sorunun yeniden gündeme geleceği bir görüşmeye en uygunsuz en olumsuz ruhsal durum içinde ofisin kapısından içeri girdiğinde saat on ikiyi on geçmişti bile.

Dr. Maria Sara koltuğundan kalkıp candan bir biçimde onu karşıladı, Nasılsınız, Senhor Raimundo Silva, Özür dilerim, geç kaldım, bu yağmurda taksinin buraya gelmesi biraz zaman aldı, Zıyanı yok, buyrun oturun. Düzeltmen oturdu, ama Dr. Maria Sara masasının başına döndüğünde yeniden kalkmaya davrandı. Lütfen, kalkmayın, elinde getirdiği kitabı, yumuşak siyah deri döşemeli iki kanepenin arasında duran sehpanın üzerine bıraktı. Sonra oturdu, bacak bacak üstüne attı, üzerinde kalın kumaştan, beli sıkı bir etek vardı, bir sigara yaktı. Düzeltmenin gözleri, onun bedeninin üst bölgelerini kıpırdatan hareketi izledi, saçları omzuna kadar inen yüzünü hatırladı ve tavandaki lambanın ışığı altında parıldayan beyaz saç tellerini görünce şaşırdı, Saçlarını boyamıyor, diye geçirdi aklından, oradan elinden geldiğince çabuk çıkıp gitmek geldi içinden. Dr. Maria Sara ona sigara içmek isteyip istemediğini sormuştu, ama ancak bu soruyu tekrarladığında duydu onu, Hayır, teşekkürler, sigara kullanmıyorum, diye cevap verdi, bakışlarını yere doğru çevirerek ve heyecanından belirlemediği renkteki, dekolte bir bluz görüntüsünü zihnine kazıyarak. Şimdiyse, büyülenmiş olarak, gözlerini sehpadan ayıramıyordu, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi* duruyordu orada, yazarın adı, kalın puntoyla kitabın başlığı görülecek biçimde, kasten kendisine doğru çevrilmiş olarak, kapağın tam ortasında bir resim, Haçlıların armasını taşıyan ortaçağ şövalyeleri ve kale surlarının üzerinde orantısız derecede büyük çizilmiş Magripliler, bu

uzaklıktan bunun eski bir elyazmasından kopyalanmış bir röprodüksiyon mu, yoksa ortaçağ üslubunda yapılmış, dolayısıyla sahte-naif sayılabilecek, modern bir çizim mi olduğunu anlamak güçtü. Bu kışkırtıcı kitap kapağına bakmayı sürdürmek içinden gelmiyordu, öte yandan bakışlarının o anda kendisine herhalde acımasızca, son bir ölümcül hamleyle zehirini akıtmak üzere olan bir kobra gibi bakmakta olan Dr. Maria Sara ile karşılaşmasını da hiç istemiyordu. Oysa o doğal, ölçülü tuttuğu bir sesle, sesinde belli hiçbir iniş çıkış olmaksızın, ağzından çıkan o üç sözcük kadar uluorta bir biçimde, Bu kitap sizin, dedi, uzun bir duraklamadan sonra da bazı heceleri daha çok vurgulayarak ekledi, Başka bir deyişle, bu sizin kitabınız. Raimundo Silva şaşırarak başını kaldırdı, Benim mi, diye sordu, Evet, dizgi hataları listesi olmayan tek kopya bu, Haçlıların Portekizlilere yardım etmeyi reddettiklerini hâlâ ileri süren tek kopya, Anlamıyorum, Benimle nasıl konuşmanız gerektiğine karar verinceye kadar vakit kazanmaya çalıştığınızı söylemek istiyorsunuz galiba, Bağışlayın beni, niyetim bu değildi, Kendinizi savunmanıza gerek yok, tüm yaşamınızı özür dileyerek geçiremezsiniz, ben yalnızca hata listesi olmayan bu kopyayı, aldatmacayı içeren, hatayı ya da gerçektışılığı, istediğiniz sözcüğü siz seçin, giderme kaygısı gütmeyen kitabı niye size verdiğimi sorarsınız diye umuyordum, Şu halde söyleyin, bu kitabı niye bana veriyorsunuz, İş işten geçti, size bunu söylemek içimden gelmiyor artık, oysa dudaklarını kıpırdattığında hissedilen hafif gerilime karşın, konuşurken gülümseyordu, Size yalvarıyorum, diye directti Raimundo Silva, onun gülümsemesine karşılık vererek, böyle bir durumda gülümsediğini fark etmek kendisini de şaşırttı. Hakkında hiçbir şey bilmediğim ve hemen hemen hiç kuş-

kusuz benimle eğleniyor olan bir kadına gülümsemek. Biraz gergin görünen Dr. Maria Sara sigarasını söndürüp bir tane daha yaktı, Raimundo Silva onu yakından gözlemliyordu, denge kendi lehine dönüyordu, ama bunun nedenini anlayamıyordu, bütün bunların anlamını ise hiç anlamıyordu, demek ki düzeltmenlerle ilgili yeni uygulamaları tartışmak ya da yalnızca talimat verilmek için çağrılmamıştı, burada olup bitenler *Kuşatma* meselesinin ayın on üçünde, hüküm giymek üzere buraya geldiği o kara saatte kesin olarak çözümlenmediğini açıkça gösteriyordu, Canımı daha da sıkacağını sakın sanma, diye geçirdi aklından, aslında gerçekleri yanlış yorumladığını anlamak istemeyerek, çünkü gerçekte zan altında işten atılma gibi bir sıkıntıdan kurtarılmıştı, kendisine iyi davranıştan dolayı madalya verilmesini ya da, önceden varolmayan, ama anlaşılan şimdi yaratılmış olan, baş düzeltmen konumuna getirilmeyi umması da söz konusu olamazdı.

Dr. Maria Sara birden ayağa kalktı, hiçbir hoyratlık izlenimi yaratmadan ve doğal zarafetini yitirmeksizin böylesine çabuk hareket edebilmesi ilginçti, masasına gidip oradan aldığı bir kâğıdı Raimundo Silva'ya uzattı, Bundan sonra bütün son okuma çalışması bu talimatlara uygun olacak, geçmişte yapılanlardan hiçbir köklü sapma söz konusu değil ve göreceğiniz gibi, en önemlisi, sizin durumunuzda olduğu üzere, düzeltmenin kendi başına çalışması durumunda, metinler son bir kez gözden geçirilecek, bunu ben yapabilirim ya da başka bir düzeltmen yapabilir, ancak ilk okuyan düzeltmenin benimsediği ölçütler kesinlikle geçerli olacak, yalnızca herhangi bir hatadan kaçınmak ve gözden kaçanları düzeltmek için son bir gözden geçirme yapmayı amaçlıyoruz, Ya da kasıtlı saptırmaları, diye ekledi Raimundo Silva,

acı bir gülümseme takınarak, Yanılıyorsunuz, bir soygun sonrasında evin kapısına çift kilit vurulur demeye bile değmeyecek bir olaydı o, çünkü hırsızların geri dönmeyecekleri ve kapının açık kalabileceği kanısındayım, orada yazılan kurallar sağduyuya dayanıyor, kaşarlanmış suçluları caydırmak ve işledikleri suçları cezalandırmak üzere tasarlanmış bir ceza yasasının maddeleri değil bunlar, Benim gibi mi, Size daha önce de söylediğim gibi, tekrarlanmayacak tek bir olay, kimseyi suçlu kılmaz, Güveniniz için teşekkür ederim, Benim güvenime gereksiniminiz yok, bir temel mantık ve basit psikoloji meselesi bu, bir çocuğun bile anlayabileceği bir şey, Ama benim de kusurlarım var, Herkesin vardır. Raimundo Silva cevap vermedi, elinde tuttuğu kâğıda bakmayı sürdürdü, ama okumadan, çünkü onun gibi tecrübeli bir düzeltmen için, bir yeniliği açıklamaktan daha fazla bir süre gerektirecek bir yenilik gerçekleştirmek güç olurdu. Dr. Maria Sara koltuğundan kalkmadı, ama doğrulmuş ve biraz öne doğru kaykılmış olarak oturuyor ve kendi açısından görüşmenin bittiğini, bir iki saniye içinde son sözleri söylemek üzere ayağa kalkacağını belli ediyordu, çoğunlukla önemsemediğimiz sözcükleri, ayrılırken söylenen, tekrarlanma ve alışkanlık yüzünden anlamlarından soyunan sözleri, aslında bu yorum da en az bu kadar tekrarlanmıştı, başka bir yerde, başka bir zamanda yapılan ve daha fazla irdelenmeye değmeyecek bir yorumu tazelemek için bu araya sıkıştırıldı, bakınız Şairin Öldüğü Yılki Portresi. Raimundo Silva kâğıdı dikkatle dörde katlayıp pardösüsünün iç cebine koydu. Derken Dr. Maria Sara'yı yanıltan bir hareket yaptı, ayağa kalkar gibi yaptı, ama hayır, söylemek üzere olduğu sözleri yarıda kesmemek için kalkmaya yalnızca hazırlanıyordu, kısacası, bu da az çok şu anlama geliyor, her

ikisi de dakikalarca kararsız bir denge durumunda yaşamışlardı, düzeltmen iradesi dışında Dr. Maria Sara'nın hareketine uyma zorunluğu duymuş, oysa kadın da onun niyetini yanlış anladığını fark edince ayağa kalkmaktan vazgeçmişti. Sinema, hatta tiyatrodan bile daha etkili olarak, bu incelikli hareket koreografisini nasıl sergileyeceğini bilir, hatta bu hareketleri birbiri ardı sıra ayırıştırabilir ve bileştirebilir, oysa bizim iletişim deneyimimiz, bu görsel imge zenginliğinin sözcüklere duyulan gereksinimi azaltmadığını göstermiştir, ne sözcük olursa, hatta insan bedeninin eylem ve etkileşimlerine, var olan ya da var olduğu ima edilen isteme, daha iyi bir ad bulamadığımızdan içgüdü dediğimiz şeye, coşkuların kimyasına ve sözcük yetersizliği yüzünden değinmekten vazgeçtiğimiz tüm öteki şeylere ilişkin bize çok az şey söylediklerini bilsek bile. Ama bizim burada sinemayla ya da tiyatroyla, hatta yaşamla bile işimiz olmadığından, ne yapmamız gerektiğini söylemekle daha çok zaman harcamak zorunda kalıyoruz, özellikle de birinci, ikinci ve bazen üçüncü bir girişimden sonra gerekli şeylerin ancak en azının söylenmiş ve bunun bile yoruma açık olacağının farkında olmamız nedeniyle, övgüye layık bir iletişim çabasıyla, umutsuzluk içinde, odaksal düzleme yaklaşmamız ya da oradan uzaklaşmamız olanaksızlaşınca kadar, odaksal ögenin ana çizgilerini bulanıklaştırma ve böylece tanımlanamaz kılma pahasına, ta en başa dönüyoruz. Oysa neyse ki bu kez, sözlerin iletileceği o bocalama ânında beklettiğimiz Raimundo Silva'yı, hatta bu nitelendirmeyi bağışlarsanız, irade gücünü yitirdiği için değil, belki de dostça son bir umut beslediği için uslu uslu oturan Dr. Maria Sara'yı bile gözden kaçırmadık, bakalım Raimundo Silva, en önemlisi, sözcükle ses uyuşmadığında ya da sözcük ve ses amaçla uyuş-

madığında ortaya çıkan kakafoniden kaçınarak, doğru sözcükleri seçebilecek mi, bu sorunu nasıl çözecek, Lütfen, dedi ve kesinlikle iyi bir başlangıç yaptı, bu kitabın bana verilmesine karşı tepkimin, içinde bir hata listesi bulunmadığını işitince şaşırmamın nedenini anlamak kolay, bu tıpkı insanın bedeninde acıyan bir nokta olması gibi, birisi oraya dokunacak olsa, tüm beden içgüdüsel olarak kasılır, bu olayı tümüyle zihnimden silmek istediğimi söyleyebilirim yalnızca, Buraya son gelişinizde olduğundan çok daha az gergin görünüyorsunuz, Ateşler söner, zaferler anlamlarını yitirir, insan yüzleşmekten bıkar, ve dediğim gibi, ben olanları unutmak istiyorum, Size sunacağım öneriyi kabul ederseniz, korkarım buna olanak olmayabilir, Öneri mi, Ya da, isterseniz tavsiye diyelim, Dr. Maria Sara, yanında duran alçak bir raftan bir dosya alıp kucağına koydu ve ona, Şirketin geçmişte yayımladığı ya da reddettiği kitaplarla ilgili dosyalanmış tüm raporlar burada, dedi, Bu çok eski bir geçmiş, Anlatın bana, Bir anlamı var mı dersiniz, Evet, buna inanmak için nedenlerim var, O günlerde yayınevi daha yeni yeni gelişmeye başlıyordu, her türlü yardıma gereksinim duyuyorlardı, o sıralarda birisi de benim yalnızca son okumaları yapmaktan daha fazlasını yapabileceğimi düşündü, sözgelimi müsveddelerle ilgili eleştiri ve raporlar yazmak gibi, bu yazıların bugün hâlâ burada olacaklarının aklıma gelmediğini itiraf etmeliyim. Kendi görevlerimle ilgili bölümü incelerken bunlara rastladım, Bunca zaman sonra, hiçbirini pek hatırlamıyorum, Ben hepsini okudum, O zamanlar yazdığım bazı saçmalıklar herhalde sizi eğlendirmiştir, Hiç de değil, tam tersine, raporlarınız mükemmel, dikkatle düşünülmüş ve çok güzel yazılmış yazılar bunlar, Umarım, fiillere sürekli olarak eklenmiş bir *olumsuzluk takısı* bulmamış-

sınızdır, diyen Raimundo Silva dayanamayıp gülümseme cesaretini gösterdi, ama fazla özgüvenli görünmemek için ağzının köşesiyle. Dr. Maria Sara da gülümsedi, Hayır, bu gibi değiştirmeler yoktu, her şey olması gerektiği gibiydi. Durakladı, dosyadaki sayfaları şöyle bir karıştırdı, hâlâ duraksıyordu, sonra konuşmasını sürdürdü, Bunlar birer rapor ve bu kadar iyi yazılmış olmaları ve, sizin derin eleştiri yeteneğinizin yanı sıra, bir çeşit, nasıl söylesem, oldukça ilginç bir dolaylı düşünce tarzı sunmaları bütünüyle ender rastlanan bir şey, Dolaylı düşünce tarzı, Bunu açıklamamı istemeyin benden, açıklamaktan çok sezebildiğim bir şey bu, size öneride bulunmaya karar vermemin nedeni de işte bu, Nedir bu öneri, Haçlıların Portekizlilere yardım etmedikleri bir Lizbon kuşatması tarihini siz kendiniz yazmalısınız, böylelikle, biraz önce kullandığınız sözcükle, yaptığınız sapmaları geçerli kılarırsınız, Beni bağışlayın, ne önerdiğinizi pek anlamadım, Bundan daha açık söylenemez, Belki de bu yüzden anlayamıyorum, Henüz bu fikre alışmadınız da, bunun için doğal olarak ilk tepkiniz reddetmek oluyor, Söz konusu olan reddetme değil, daha çok bu fikrin bana anlamsız görünmesi, Söyleyin, sizin yaptığınız saptırmadan daha anlamsız bir şey olabilir mi, Benim yaptığım saptırmadan artık söz etmeyelim, Bir daha hiç söz etmesek bile, size verdiğim bu kopya bütün ötekiler gibi bir hata listesi içerseydi bile, bu baskı tümüyle yok edilseydi bile, yine de, o gün araya eklediğiniz *olumsuzluk takısı* yaşamınızın en önemli eylemi olarak kalacaktı, Benim yaşamımla ilgili ne biliyorsunuz, Bunun dışında, hiçbir şey, Şu halde, geri kalanının önemi konusunda ne fikriniz olabilir, Doğru, ama demin söylediğim sözün kelimesi kelimesine kabul edilmesini amaçlamadım, bunlar karşınızdakinin zekâsına seslenen dokundurucu

sözlerdir, Ben pek zeki değilimdir, Bu da başka bir dokundurucu söz, ne ifade ediyorsa olduğu gibi kabul ediyorum, hiçbir şey ifade etmiyor, Size bir soru sorabilir miyim, Sorun, Bana açıkça söyleyin, benimle eğleniyor musunuz, yoksa eğlenmiyor musunuz, Açıkça söylüyorum, kesinlikle böyle bir şey yapmıyorum, O zaman bu ilgi niye, bu öneri, bu konuşma niye, Sizin yaptığınızı yapan birisine her gün rastlayamazsınız da ondan, Sinirlerim bozuktu, Hadi canım, Kabalık etmek istemem, ama sizin fikrinizin bir anlamı olmadığı kanısındayım, Şu halde, size bunu söylediğimi unutun, Raimundo Silva ayağa kalktı, üzerinden çıkarmamış olduğu pardösüsüne çekidüzen verdi, Tartışmak istediğiniz başka bir şey yoksa, ben gidiyorum, Kitabınızı alın, bu kitabın bundan başka kopyası yok. Dr. Maria Sara'nın parmağında evli olduğunu gösteren bir yüzük yok. Bluzuna, gömleğine, ya da buna her ne denirse, gelince, kumaşı ipeğe benziyor, rengini tanımlamak güç, açık bir renk, bej, fildişi, kirli beyaz, parmak uçlarının dokundukları ya da okşadıkları renge göre farklı mı karıncalandıklarını bilemeyiz.

Yağmur dinmemişti. Yayınevinin ön kapısında, canı sıkkın Raimundo Silva ağaçların çıplak dalları arasından gökyüzüne baktı, ama gökyüzünü, arada hiç maviliğin görülmediği büyük bir bulut yığını kaplamıştı, yağmur da insanı sinirlendiren bir tempoyla yağıp duruyordu, ne artıyordu, ne azalıyordu. Sanki yarın hiç gelmeyecek, diye mırıldandı, gerçekçi bir meteorolojiye alışık olanların kullandıkları, ama fazla bel bağlamamamız gereken, eski bir sözü tekrarlayarak, zira o günün arkasından başka günler gelir ve Raimundo Silva da bugünü kesinlikle son günü olarak görmüyordu. Meteorologların bildirdikleri üzere, yağmurun pek de olası görünmese de, ara vermesini beklerken, çalışanlar da öğ-

le yemeği için binadan dışarıya çıkıyorlardı, saat biri geçmişti, toplantı beklenenden uzun sürmüştü. Costa'nın birdenbire ortaya çıkıp kendisiyle konuşmaya, söylediklerini dinlemeye, suçlayıcı bakışlarıyla karşılaşmaya onu zorlamamasını diliyordu, o anda görmeyi daha da az istediği birisinin daha olduğu geldi aklına, Dr. Maria Sara, asansörle aşağıya iniyor bile, kendisini kapının önünde görünce, görüşmelerini başka bir yerde, örneğin ona önereceği bir restoranda sürdürebilmek amacıyla, yağmuru bahane ederek, orada bilerek oyalandığını sanabilir, ya da çok daha korkunç başka bir varsayım, yağmur aralıksız yağdığına göre, ya kendisini arabasına alıp evine bırakmayı önerirse, gerçekten, hiç zahmet değil, binin, binin, sırlıslıkla olacaksınız. Raimundo Silva elbette onun bir otomobili olup olmadığını bilmiyor, ama bütün göstergeler sahip olduğuna işaret ediyor, ađdař, dışarda yaşantısı olan bir kadına özgü bir havası var, tam zamanında doğru vitesi seçmeyi bilen ve bir bakışta uzaklığı ve park yeri boyutlarını öłçmeyi öğrenmiş birisi olduğuna karar vermek için denetimli, sistemli hareketlerini gözlemeniz yeterli. Asansörün durduğunu işitince çabucak arkasına dönüp baktı ve yayın müdürünün, Dr. Maria Sara'nın çıkması için kapıyı tuttuğunu gördü, hararetli bir biçimde konuşuyorlardı, asansörde başka hiç kimse yoktu, Raimundo Silva bir korunma refleksi olarak kitabı pardssyle gömleğinin arasına sıkıştırdı, bir çırpıda şemsiyesini açarak apar topar oradan ayrıldı, tařa tutulan bir köpek gibi sinerek, kuyruğu bacaklarının arasında, elinden geldiğince binalara yaklaşarak uzaklaştı, Herhalde birlikte yemeğe gidiyorlar, diye geçirdi aklından. Sokak boyunca yürürken, bu düşünceyi aklından silemiyor, ne diye aklına geldiğini ise anlamaya çalışıyordu, ama karşısında yalnız-

ca yazısız boş bir duvar vardı ve kendisi bir soru işaretiydi.

Eve dönebilmek için otobüse ve bir tramvaya bindi, bunlardan hiçbirinin onu kapıya kadar getirmediğini söylemeye gerek yok, ama görünürde boş bir taksi bulunmadığından evine varabilmesinin başka yolu yoktu. Yağmur da ona ayrıcalık tanımadı, zaten okyanusa da düşseniz, köydeki dereye de düşseniz aynı ölçüde ıslanırsınız, yani Raimundo Silva bu yolun tümünü yaya olarak aşacak olsaydı, şu anda olduğundan daha çok ıslanmış olmazdı, tepeden tırnağa sıırılsıklamdı. Yolda, duruma biraz heyecan katmayı yeğleseydik ürkütücü derdik, ama aslında nahoş bir an oldu ve Raimundo Silva'nın gözünün önüne Dr. Maria Sara'nın yayın müdürüne düzeltmenle ilgili gülünç bir öykü anlatışı geldi, Ben de ona kuşatmayla ilgili kendi öyküsünü yazmasını söyledim, bu fikirden dehşete kapıldı, derken *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ne eklediği *olumsuzluk takısının* herhangi bir zihinsel bozukluğun sonucu olmadığına beni inandırmaya çalıştı, aklınız alıyor mu, Bu adam yüzündeki o ruhsuz ifadeyle bir palyaço gibi, ama işinde çok iyi, bu yadsınamaz, daha sonra yayın müdürü bu iyilikseverlik ve hoşgörü davranışını kayda değer bir yansızlıkla gerçekleştirdikten sonra meseleye kapanmış gözüyle bakar ve daha canı gönülden ilgi duyduğu bir konuya geçer, Ben diyorum ki, Maria Sara, neden bir akşam birlikte bir yemek yemiyoruz, sonra da bir yere gidip dans ederiz ve birer içki içeriz. Bir köşeden dönünce, hain bir esinti şemsiyeyi ters çevirdi ve yağmur olduğu gibi Raimundo Silva'nın yüzüne çarptı, bu rüzgâr tam bir kasırga, hortum, tayfundu, en fazla birkaç saniye sürdü, ama estiği sürece ürkütücüydü, ne var ki pardösüsüyle gömleği arasına sıkıştırmış olduğu kita-

bına bir zarar gelmedi. Hortum dindi, yerini durgunluğa bıraktı ve tellerinden birinin kırılmış olmasına karşın şemsiye hâlâ kullanılabilir durumdaydı, elbette yeterli bir korunma aracı olarak değil de, daha çok bir simge olarak. Hayır, diye düşündü Raimundo Silva ve orada durdu, ama biz Dr. Maria Sara'nın yayın müdürünün davetine cevap olarak bu sözcüğü mü kullandığını, ya da, görünürde başıboş bir köpeğin bulunmadığı Escadinhas de São Crispim'i tırmanmakta olan bu adamın sonunda bu dünyada zavallı, savunmasız bir düzeltmeni bu biçimde istismar edebilecek kişiler olamayacağı kanısına mı vardığını hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Dahası, Dr. Maria Sara öğle yemeğini evinde yiyor da olabilir.

Üstünü başını değiştirip, iyi kötü kurulandıktan sonra, Raimundo Silva kendine öğle yemeği hazırlamaya koyuldu, olası bir iki seçeneği gözden geçirdikten sonra seçtiği konserve tonbalığıyla birlikte yemek üzere patates haşladı ve bu sade yemeği her zamanki bir kâse çorbayla doyurucu kılınca, yorgunluğu geçti, keyfi yerine geldi. Yemeğini yerken, tuhaf bir yabancılaşma duygusuna kapıldı, tümüyle düşsel bir deneyim olarak, sanki başka uygarlıklarla karşılaştığı uzak ülkelere yaptığı uzun, yorucu bir yolculuktan daha yeni dönmüş gibiydi. Elbette ki, serüvenin hiç yer almadığı bir yaşantıda, başkaları için anlam taşımayacak hangi yenilik olursa olsun, bir devrim gibi görünebilir, yakın bir örnek vermek gerekirse, adeta kutsal sayılacak *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin metnine karşı gösterdiği unutulmaz saygısızlık onu zerre kadar etkilememiş olsa bile, ama şu anda evinin başka birisine ait olduğu, kendisinin burada bir yabancı olduğu izlenimi altında, kokusu bile farklı geliyor, eşyalar ise başka yasaların denetimi altındaki bir

perspektif yüzünden çarpık ve buraya ait değillermiş gibi görünüyorlar. Kendisine her zamanki gibi sıcacık bir kahve hazırladı, elinde fincanı ve fincan tabağıyla, kahveyi azar azar yudumlayarak, oturduğu dairenin kendisine yine tanıdık bir yer olarak görünüp görünmeyeceğini anlamak için etrafı dolaşmaya koyuldu, işe sonradan utanmasına neden olacağı hiç aklına gelmeden gerçekleştirdiği saç boyama işleminin izlerini hâlâ taşıyan banyodan başladı, sonra televizyonun, bir sehpanın, bir divanın, ufak bir kanepenin ve camlı kapaklı bir kitaplığın durduğu, seyrek kullandığı salonu, sonra binlerce kez görmüş ve dokunmuş olduğu nesnelerle yeniden temas kurduğu çalışma odasını, en sonra da eski maun bir karyola, buna uyan bir gardirop ve komodin gibi daha büyük bir oda için tasarlanmış ve bu dar mekâna uygun olmayan mobilyaların durduğu yatak odasını gezdi. Yatağın üstünde, içeriye girdiğinde fırlatıp attığı, Dr. Maria Sara'nın açıklanamaz bir biçimde ciddiye almış olması dolayısıyla Rua do Milagre de Santo António'ya kapılanan, kıyıma uğramış o kabilenin, İrokuaların sonuncusu olan kitap duruyor, açıklanamaz diyoruz, çünkü sırf alay etmek için, Bir kitap yaz, diye öneride bulunmak yeterli olmaz, zira burada bir suç ortaklığı, bu sözcüğün çağrıştırdığı yakınlaşma da hesaba katılırsa, anlam taşımaz, yoksa acaba, zihinsel bozukluktan kendisi söz ettiğine göre, Dr. Maria Sara yalnızca onun deliliğinin nereye kadar varacağını mı görmek istiyor. Ramundo Silva fincanı ve tabağını komodinin üzerine koydu, Kim bilir, belki de belirtilerden biri bu yabancılaşma izlenimidir, sanki burası benim evim değilmiş, bu mekân ve bu nesneler benim için anlam taşıymıyormuş gibi, bu soru askıda ve cevapsız kaldı, Kim bilir, sözüyle başlayan tüm sorular gibi. Kitabı eline aldı, kapak res-

mi gerçekten de eski bir Fransız ya da Alman elyazmasından kopya edilmişti, ve o anda içini kaplayan bir başarı, güçlülük duygusu başka her şeyi zihninden sildi, yalnızca kendisinin olan, belli ki başkalarınca aşağılanan, ama işte sırf bu nedenle, Kim bilir'in, daha da değer kazandığı bir şeyi tutuyordu elinde, zaten bu kitabı başka kimse sevmiyordu ve bu adamın da bu kitap dışında sevecek başka kimsesi yok.

Herkesin bildiği ve kendi deneyimimizin doğrulayacağı gibi, yatağa yatmakla yataktan kalkmak arasında, kısa yaşamlarımızın üçte birini uyuyarak geçirdiğimizi hesaplamak kolaydır, uykusuzluk çekenlerin uyanık geçirdiği saatleri ve genelde kural olarak hâlâ gece yarısı girilen ve zevk veren sevişme sanatı seanslarına ayrılan zamanı buna katmıyoruz, oysa daha esnek zamanlamalar giderek rağbet kazanmakta, böylece de sanki bu konuda ve başka özel konularda da altın anarşi çağına, yani, başkalarının hoşuna giden şeyleri olumsuz etkilememe ya da kısıtlamama koşuluyla, her birimizin canımızın istediğini yapabileceğimiz o özlenen çağa ilişkin düşlerimizin doyumuna yaklaşıyoruz. Evet, bundan daha basit bir şey olamaz, oysa şimdiye dek bir sürü yabancı arasında komşularımızı kalıcı bir kesinlikle tanımayı bile başaramamış olmamız, geleneğin bize öğrettiklerini, basiti başarmadaki güçlüğü başka her görev ve beceriden sonsuz ölçüde daha zor olduğunu kanıtlıyor, eğer böyle bir kanıt gerekiyorsa, başka bir deyişle, bir elektronik beyni tasarlamak, yaratmak, yapmak ve kullanmak, kendi beynimizde mutluluk için gerekli olan şeyleri bulmaktan daha az zordur, ama Hz. İsa'nın sözleriyle, bir çağ öbürünü izler ve yitirilecek en son şey umuttur. Ne yazık, belki de bunu yitirmeye hemen başlayabiliriz, çünkü evrensel mutluluğa erişinceye dek ge-

çecek zamanın astronomik ölçülerle hesap edilmesi gerekiyor ve karamsar olduğu açıkça görünen bu kuşağın o kadar yaşamaya niyeti yok.

Sözcüklerin, sonunda onların sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalacak birisinin istemine boyun eğmekten başka bir şeye yaramadıkları izlenimini vererek ve onun, hiçbir nedeni ya da amacı olmaksızın, sık sık anlatıyı adsız, tarihsiz herhangi bir yerde kesip eski bir tiyatro oyunu ya da kurmaca öykü için kusursuz bir sahne düzeni ve dekoruna dönüşen salt söylem hevesine kapılmasına yol açacak kadar konudan saptırarak, birbiri ardı sıra başka sözcükleri sürüklemeleri yüzünden kaçınılmaz olan bunca konu dışı dolambaçlı sözlerle, insan yaşamının geçiciliği ve umudun bitmez tükenmezliği konusunda yalın bir yargıya varabilmek için uyku ve uyanıklık saatlerini irdelleyerek başlayan bu dolambaçlı sözlerle, sonuç olarak, eğer birisinin yaşamında ne sıklıkla ve hangi nedenle pencereden baktığını, o kişinin orada kaç gün, kaç hafta, kaç ay geçirdiğini ansızın kendimize soracak olursak, bu dolambaçlı sözlerle yer vermenin gereği ortaya çıkar. Çoğunlukla havanın nasıl olduğunu görmek, gökyüzünü incelemek, bulutları izlemek, ayla birlikte düş görmek, birisinin seslenişine cevap vermek, komşuları gözlemek ve aynı zamanda da göz gezdirerek gözlerimize oyalanma olanağı sağlamak için pencereden bakarız, bu arada da tıpkı sözcükler gibi, tıpkı onlar gibi doğan düşüncelerimiz, gözlerimizin yakaladığı görüntülere eşlik eder. Bunlar bir anlık, şipşak görüntüler, görülemeyenlerle ilgili uzun uzadıya düşüncelerdir, pürüzsüz, boş bir duvar, bir kent, boz renkli ırmak ya da saçaklardan damlayan sular.

Raimundo Silva pencereyi açmadı, camdan dışarıya bakıyor, nasıl bir kalpazanın bastığı paralara sahte de-

nirse, elinde tuttuğu kitabın da sahte sayfası açık. Yağmur damlaları verandanın çinko damının üzerinde kasvetli bir pıtırta oluşturuyor ve Raimundo Silva bunu duymuyor, oysa uygun bir benzetme olsun diye biz bunu bir atlı alayının uzaktan gelen sesleri, nemli, yumuşak toprağın üzerinde duyulan nal sesleri, bataklıktan sıçrayan su sesleri olarak betimleyebiliriz, tuhaf bir olay, zira savaşlara hep kışın ara verilir, aksi takdirde kolsuz zırhlarının ve deri yeleklerinin altında incecik giyinmiş, deliklerden, yırtıklardan, yarıklardan içlerine işleyen yağmurun altında, at sırtında dolaşan adamlar neler çeker, çamurun içinde neredeyse yalınayak tepinen, elleri Lizbon'u kuşatmak için yanlarında getirdikleri külüstür silahları tutamayacak kadar soğuktan donmuş piyadelerden fazla söz etmesek iyi olur, bu berbat havada savaşa kalkıştığına göre, kralın belleği de epeyce zayıfmış, Ama kuşatma yazın yapıldı, diye mırıldandı Raimundo Silva. Tırıs adımlarla kışlaya dönen atların çıkardıkları sesler uzaklaşırken, yağmurun azalmasına karşın, verandanın damından gelen pıtırtilar şimdi açıkça işitilebiliyordu. Raimundo Silva, hareketli olmayan birisi için şaşırtıcı olan ani bir hareketle pencereyi sonuna kadar açtı, yağmur damlaları yüzüne çarptı, ama kitaba bir şey olmadı, çünkü gerekli önlemleri almıştı, ve yine o dopdolu canlanma duygusu bedenini ve ruhunu kapladı, kuşatılan kent burasıydı, surlar buradan denize kadar uzanıyor, ırmak öyle geniş ki bu adı hak ediyor, sonra da yükselerek gözden kayboluyorlar, burası Magriplilerin Lizbon'u, atmosfer bu kış günü olduğu kadar boz olmasaydı, haliçe kadar uzanan yamaçtaki ve şu anda sanki bir duman bulutuyla kaplıymış gibi, görünmeyen öbür yakadaki zeytinlikleri daha iyi seçebilirdik. Raimundo Silva uzun uzun baktı, evren yağ-

murun altında fısıldıyordu, Yüce Tanrım, bu denli güzel ve hoş bir hüznü esirgeme bizden, mutluluk anlarımızda bile.

Birtakım yazarlar, belki böyle inandıklarından, belki de sabırla araştırma eğilimi göstermeyen bir tutum yüzünden, etken dediğimiz şeyle bunu izleyen etkiye tanımladığımız şey arasındaki ilişkinin her zaman çizgisel ve açık olmadığını kabul etmek zorunda kalmaktan nefret ederler. Ne zaman var olduğunu bilmemize olanak bulunmasa da, dünya var oldu var olalı, hiçbir etkinin etkensiz olmadığını ve ister önceden belirlenmiş olduğu için, ister basit bir düzenek yoluyla olsun, her etkenin, şu ya da bu etkiyi doğurmuş olduğunu ve doğurmayı sürdüreceğini, etkenden etkiye geçiş gözlemcinin gözünden kaçmış olsa da, ya da bir yeniden oluşum çok sonradan gerçekleşse de, bunun aniden oluştuğunu ileri sürerler. Bu yazarlar, daha da ileri giderek, oldukça ulla orta bir biçimde, tüm görünür ve tanınır etkenlerin çoktan etkilerini yaratmış olduğunu ve şimdi yalnızca oturup bunların ortaya çıkmasını beklememiz gerektiğini öne sürerler, ayrıca da ister ortaya çıkmış, ister ortaya çıkmak üzere olsunlar, tüm etkilerin kendi kaçınılmaz nedensellikleri olduğunda diretirler, her ne kadar bizim çok yönlü kısıtlanmışlıklarımız, başlangıçta dediğimiz gibi her zaman çizgisel ya da açık olmayan ilgili ilişkiyi saptama açısından bunu tanımlamaktan bizi alıkoysa da. Bunu sıradan birisinin sözleriyle dile getirmek amacıyla ve böyle sine zorlamalı tartışmalar, Leibniz'in dünyadaki olasılık-

lar kuramı ya da her şeyi en açık bir biçimde yapabilmesi ve söyleyebilmesi gereken Tanrının gerçekten var olup var olmadığını ya da üstün bir varlığa yakışmayacak bir kaprislilikle bizi yanıltıp yanıltmadığını sorgulamak zorunda bırakacak olan, Kant'ın kozmoloji kuramı gibi, daha karmaşık sorunlara bizi sürüklemekten önce, bu yazarlar yarınla ilgili kaygı duymamızın anlamı olmadığını ileri sürüyorlar, çünkü olabilecek her şey, şu ya da bu biçimde zaten olmuştur ve daha önceden de bildiğimiz üzere, görüldüğü kadar çelişkili değildir bu, zira eğer taşı atan el onu geri alamazsa, iyi nişan alınmış olması ve dalgın olduğumuz ya da tehlikenin farkında olmadığımız için zamanında kaçamamamız durumunda, bize çarpmasından ve yaralanmaktan kurtulamayacağız demektir. Kısacası, yaşam yalnızca zor olmakla kalmayıp, aynı zamanda neredeyse olanaksızdır, özellikle belli bir etkenin olmadığı durumlarda, etki, buna eğer hâlâ etki denebiliyorsa, temelini, kökenini ve kendisini oluşturan etkeni açıklamamızı gerektiren sorulara yol açar, çünkü herkesin bildiği gibi, tüm bu kadrilde,* biz sessizce gözlerimizi yumup dünyayı olurluna bırakmayı yeğlerken, anlam ve tanımları bulmak bize düşer, zira bizim üzerimizdeki egemenliği, bizim karşılık olarak onun üzerinde kurmamıza izin verdiği egemenlikten çok daha büyüktür. Böyle bir şey olursa, yani görünüşe göre etkiye benzeyen bir şeyle karşılaşsak ve bunun yakın ya da doğrudan doğruya etkenini göremezsek, çözüm biraz beklemek, zamanı gidişatına bırakmaktır, insan türüyle ilgili bilgimiz, ne denli saçma görünürse görünsün, unutmayalım ki, yalnızca onun kendisiyle ilgili bilgisinden ibarettir ve bu insan türü sonsuza dek etkileri beklemeye ve

* Kadril, eski bir salon dansı. – ç.n.

sonsuzluk süresince etkenleri aramayı sürdürmeye yazgılıdır, en azından şimdiye dek böyle olmuştur.

Belirsiz olduğu kadar yazgısal da olan bu sonuca varmamız, anlatı düzeninde biraz değişiklik yaparak, bir eylemde bulunmakta olan düzeltmen Raimundo Silva'ya dönmemize olanak veriyor, neyse ki konu var oluş ve anksiyete bunalımı travmalarına sapma tehlikesi gösterince kestiğimiz, etken ve etkiyle ilgili uzun uzadıya bir araştırmaya daldığımız için onu bu eyleme iten nedenleri bilemiyoruz. Bu eylem de, başka her eylem gibi, bir etkidir, ama bunun büyük olasılıkla Raimundo Silva için de belirsiz olan etkeni, bize anlaşılması olanaksız görünüyor, zira bildiğimiz ayrıntıları göz önünde bulundursak, bu adamın niçin zamanın yarattığı harabiyeti azaltmak için kullandığı o çok değerli bakım losyonunu mutfak eviyesine döktüğünü anlamak güç. Aslında, yalnızca onun yapabileceği uygun bir açıklama olmaksızın ve ancak düşüncesiz, gözü pek yargılar sayılabilecek bir takım varsayım ve kuramları göze almak istemediğimizden, herhangi bir insan yaşamını, her biri destek noktaları ve hesaplanmış oklarıyla kusursuz biçimde bitişmiş, kaçınılmaz bir mantıksal olgu zincirine dönüştürecek o beklenen ve rahatlatan doğrudan doğruya ilişkiyi kurmak olanaksız. Böylece, en azından şimdilik, Raimundo Silva'nın yayınevine gittikten sonraki günün sabahında ve aman vermez bir uykusuzlukla geçen gecenin ertesinde, çalışma odasına gittiğini, gizlemiş olduğu saç boyası şişesini kaptığı gibi, duraksamaya pek elvermeyen bir saniye içinde şişeyi dibine kadar eviyeye boşalttığını ve musluğu sonuna kadar açarak, Gençlik Çeşmesi gibi yanlış bir ad taşıyan, o marifetli losyonu dünya yüzünden tam anlamıyla sildiğini bilmekle yetinelim.

Bu ilginç eylemde bulunduktan sonra, olağan olarak

her gün yaptıklarını yapmaya koyuldu, önemli bir değişiklik baş göstermedikçe burada son kez değiniyoruz, sözelimi tıraş olmak, banyo yapmak, yiyecek bir şeyler hazırlamak, evde köşe bucak her yeri, örneğin örtüsü açık bırakılmış ve çoktan soğumuş, kaygıyla dolu uykusuz saatlerden, hatta sonunda yorgunluktan uykuya dalınca gördüğü, hiçbir ışığın ulaşmadığı bölük pörçük, anlamsız görüntülerden oluşan düşlerden hiçbir iz taşımayan yatağı havalandırmak için pencereyi açmak gibi, anlatıcı bile bu düşleri bilemiyor, oysa bilgisiz kişiler onun bütün olguları bildiğine ve bütün anahtarları elinde tuttuğuna inanırlar, böyle olsa, dünyada hâlâ geçerli olan iyi şeylerden biri, mahremiyet, karakterleri kuşatan gizem, kaybolurdu. Hava hâlâ yağışlı, ama yağmur dün olduğundan daha az yağıyor, ısı düşmüşse benziyor, hava özellikle şimdi boğazlardan gelen esintiyle tazelendiğinden, artık pencereyi kapatsa iyi olur. Sıra çalışmaya geldi.

Lizbon Kuşatmasının Tarihi komodinın üzerinde duruyor. Raimundo Silva kitabı eline aldı, sayfaların kendiliğinden açılmasına izin verdi, bildiğimiz sayfalar, yalnızca bunları yeniden okuyacak. Gidip çalışma masasının başına oturdu, orada bitmemiş şiir kitabı onu bekliyor, yani metni okuyup bitirmesi gerekiyor, romanın da yalnızca üçte birini okumuş, fiil uyumsuzluğunu gidermiş, daha açık ifadeler kullanılmasını önermiş, hatta özenle birkaç imla hatasını bile düzeltmişti, zaten Costa bunun acelesi olmadığını söylemişti. Raimundo Silva bu zorunlu işleri bir kenara bıraktı ve *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ni önüne koyarak alnını kıvrıdığı parmaklarına dayadı ve gözlerini kitaba dikti, ama yüzünde beliren dalgın ifadeden kitabı görmediği belliydi. *Lizbon Kuşatmasının Tarihi* çok geçmeden şiir kitabı ve roma-

nın yanında yerini aldı, çalışma masasının yüzeyi temiz ve pürüzsüz, doğru terimi kullanmak gerekirse burası bir *tabula rasa*, düzeltmen bir süre orada öylece oturup baktı, dışarıdan belli belirsiz yağmurun sesi geliyordu, başka ses yoktu, kent sanki artık var olmuyordu. Sonra Raimundo Silva uzanıp boş bir kâğıt aldı, bu da bir *tabula rasa* idi, ve bir düzeltmene özgü okunaklı, düzgün el yazısıyla, başlık olarak *Lizbon Kuşatmasının Tarihi* sözcüklerini yazdı. Sözcüklerin altını iki kez çizdi, bir iki harfi düzeltti, arkasından kâğıdı yırtmaya başladı, tam dört kez katlayıp yırttı, daha az yırtsa kâğıt yine işe yarayabilirdi, daha fazlası ise saplantılı bir önlem gibi olurdu. Başka bir kâğıt aldı, ama bir şey yazmak için değil, çünkü büyük bir titizlikle, dört kenarı masanın kenarlarına paralel gelecek biçimde koydu bunu önüne, bu da bedenini bükmesini gerektiriyordu, Ne yazacağım, diye sorabileceği, sonra da cevabı bekleyebileceği, bulanık görmeye başlayıp kâğıdın beyaz, lekesiz yüzeyini artık göremeyinceye kadar, boğulanların yeniden suya gömülmek üzere olan bedenleri gibi derinliklerden yükselen karman çorman sözcükler dışında hiçbir şey göremeyinceye kadar bekleyeceği bir şey istiyor aslında, bunlar dünyayı yeterince görmediler, son bir kez göz atmaya gelmişlerdi, bir daha hiç geri gelmeyecekler.

Ne yazacağım, tek soru bu değil, çünkü hemen ardından aklına başka bir soru geldi, bu da kesin bir soruydu ve öylesine bir ivedilik duygusu taşıyordu ki, içimizden bunu ani bir refleksin etkisi olarak kabul etmek geliyor, ama bu kez tedbirli davranıp daha önce içinde kaybolduğumuz ve yine aklımız karışırsa diye, gerekli ve yakın ilişkilerle gelişigüzel ilişkiler arasında bir ayırım yapmamızı gerektirecek tartışmaya, hele buna, geri dönmeliyiz, zira bu Raimundo Silva'nın, Ne yazacağım, di-

ye sorduktan sonra, Nasıl başlayacağım, diye sorup sormadığını anlatacak bize. Yazmak üzere olduğu kitabın amaçlarını ve vereceği dersleri belirleyeceği için, bu iki sorudan birincisinin daha önemli olduğunu söyleyeceksiniz, ama Raimundo Silva birkaç yılı kapsadığından neyse ki kısa olan ve sonu, yani belirtildiği üzere, *Lizbon Kuşatması* olarak belli olduğundan ve ancak Haçlıların kralın yardım ricasını reddettikleri anda başlayan bu öykünün yetersiz anlatım çerçevesi dolayısıyla, bir *Portekiz Tarihi* kaleme almak zorunda kalacak kadar geriye gidemez ve bunu istemiyor, şu halde ikinci soru kavranması güç olgusal ve kronolojik bir niteliğe bürünüyor, bu da basit bir dille, Nereden başlayacağım, diye sormakla aynı kapıya çıkıyor.

Yine de, biraz olsun geriye gitmek gerekecek gibi görünüyor, sözgelimi Dom Afonso Henriques'in konuşmasıyla başlanırsa, konuşmacının üslubu ve kullandığı sözcükler üzerinde düşünülebilir, hatta belki çağa, kişiye ve yere, ya da yalnızca durumun mantığına uygun başka bir konuşma kaleme alınabilir, böylece de içeriği ve ayrıntıları dolayısıyla Haçlıların verdikleri o ölümcül ret cevabını haklı gösterebilir. Bu da daha önce sorulan bir soruyu gündeme getiriyor, kralın oradaki muhataplarının adlarını, kimlere seslendiğini, söylevini verdiğinde orada kimler olduğunu bilmekte yarar var. Neyse ki, birincil kaynaklara, vakanüvislerin yazdıklarına, Raimundo Silva'nın masasının üzerinde duran gerçek *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ne başvurarak bunu öğrenebiliriz, orada açık açık yazıyor, sayfaları karıştırmak, aramak, bulmak gerekiyor yalnızca, bilginin kaynağı güvenilir, bazıları doğrudan doğruya ünlü Bawdsey'li Osberno'dan alındığı kanısındalar, böylece Alman imparatorluğunun başka başka bölgelerinden gelen savaşçıların komu-

tanı Aarschot Kontu Arnold'un orada olduğunu öğreniyoruz, Flamanların ve Bolonyalıların lideri Ghistelles'li Christian oradaydı, Haçlıların üçte biri dört kolluk görevlisinin emri altındaydı, Norfolk ve Suffolk'lu askerlere komuta eden Hervey de Glanville, Kent'ten gelen gemilerin başında Dover'li Simon, Londralı erlerin başında Andrew, öbürlerinin başında da Archelles'li Saher. Hiçbir belli başlı ordunun başında olmayan, oysa bütün tartışmalara katılmalarını olanak verecek biçimde yetkili kılınmış, askeri güç ve politik nüfuz sahibi, ikisinin de adlarını telaffuz etmek zor olan, Normandiyalı Willemus Vitulus ile onun kardeşi olan Radulphus'tan da söz etmeden geçmeyelim.

Gelgelelim, ne denli doğru olurlarsa olsunlar, kaynakların sakıncası ayrıntılardan kesinlikten yoksun olmaları ve olaylara coşkulu yaklaşımlarıdır, olgular ya da sunulan, satılan yahut önerilen olgu düzenlemelerinde işlerlik gösteren, bu ikinci tür olgu düzenlemelerinde mantar gibi üreyen, bir içeriksel çelişki oluşumunu, kimi kopya edilen, kimi dikkatsizce aktarılan, kimi kulaktan duymaya dayanan, kimi iyi ya da kötü niyetle ayrıntıları değiştirilen, kimi başına buyruk yorumlar, kimi düzeltmeler içeren, kimi tam bir umursamazlıkla yayımlanan, son olarak da en kuşkulusu, kimi yegâne, sonsuz ve değişmez doğru olarak tanıtılan ikincil ve üçüncül kaynakların çoğalmasını kastediyoruz. Doğal olarak, her şey başvurulacak belgelerin sayısının azlığına ya da çokluğuna, bu usandırıcı işe ne kadar az ya da çok zaman ayırmaya hazır olunduğuna dayanıyor, ama söz konusu sorunun niteliğine ilişkin güncel bir fikir edinebilmek için, Raimundo Silva'nın yaşadığı bu gün ve çağda, onun ya da içimizden birisinin, her ne kadar ülke küçük ve nüfus da okumaya pek meraklı olmasa da, gazetelerde tek-

rarlana tekrarlana sürekli değişime uğrayan bir gerçeği doğrulamak zorunda olduğunu düşünmemiz yeter, manşetleri taramak bile insanın başını döndürür, çünkü, doğrusu, bunlar sayıca epeyce fazla, *Diário de Notícias*, *Correio de Manhã*, *O Século*, *Capital*, *O Dia*, *Diário de Lisboa*, *Diário Popular*, *O Diário*, *Comércio do Porto*, *Jornal de Notícias*, *O Europeu*, *Primeiro de Janeiro*, *Diário de Coimbra*, bunlar yalnızca günlük gazeteler, zira açıklayan, özetleyen, yorumlayan, tahminde bulunan, bildiren, varsayım üreten, bir de haftalık gazete ve dergiler var, *O Expresso*, *O Jornal*, *O Semanário*, *O Tempo*, *O Diabo*, *O Independente*, *O Sábado*, ve *O Avante*, ve *O Acção Socialista*, ve *O Povo Livre*, ve eğer en önemli ve etkili yayınlara ek olarak, insanların var olma ve görüşlerini seslendirme hakkına sahip oldukları uzak yerlerde yayımlanan gazete ve dergileri de katsaydık, bu listenin sonu hiç gelmezdi.

Neyse ki, düzeltmenin aklında başka kaygılar var, o yabancıların kim olduklarını, o sıcak yaz günlerinde kimlerin kralımız Afonso Henriques ile görüştüklerini öğrenmek istiyor, Osberno'ya atfedilen elyazmasından ve sözgelimi Arnulfo ve Dodequino gibi başka eski benzer yapıtlardan, bir ölçüde de *Indiculum Foundationis Monasterii Sancti Vincentii*'de anlatılanlardan elde edilen bilginin ötesinde, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ne başvurarak her şey aydınlığa kavuşmuş gibiydi, ama hayır, efendim, hiçbir şey açıklanmış değil, çünkü, örneğin, bazen atlayarak, bazen ekleyerek bunca az bilgi vermesi için herhalde bir bildiği vardı diyebileceğimiz *Beş Portekiz Kralının Vakayinamesi*'nde Uzun Oklu Guillaume, Gil do Rolim ve soyadı belirtilmemiş başka bir Dom Gil dışında hiçbir önemli yabancınnın adı geçmiyor, Osberno'nun tanıklığına dayandığı ileri sürülen *Lizbon Ku-*

şatmasının Tarihi'nde bu adamlardan hiçbirinin adının geçmediğini de unutmayalım, bu gibi durumlarda olaylara daha yakın olması nedeniyle genellikle en eski belge yeğlenir, ama biz Raimundo Silva'nın ne yapacağını bilmiyoruz, çünkü kendisini şövalyelere özgü en inanılmaz yiğitlikleri gerçekleştirmeye yazgılı kılan Uzun Oklu Guillaume adının yarattığı ortaçağ çeşnisinden hoşlandığı belli. Bunun bir yolu, daha yetkili bir yapıtta buna çözüm aramak, sözgelimi, Fray António Brandão'nun kaleme aldığı, Dom Afonso Henriques'in kendi *Vakayiname*'sinde, oysa ne çare ki, düğümü çözmeyecek bu, Uzun Oklu Guillaume'dan Uzun Kılıçlı Guillaume olarak söz ederek ve Setho Calvisio'nun yorumuna dayanarak Euric adındaki bir Damia Kralı'nı, Bremenli bir piskopos, Burgonyalı bir dükü, Theodoric adında bir Flanders kontunu ve büyük olasılıkla daha önce söz edilen, Childe Rolim adıyla da bilinen, Gil do Rolim'i, Dom Lichertes'i, Dom Ligel'i, Dom Guillaume ile Dom Roberto de La Corni biraderleri, Dom Jordão'yu ve Dom Alardo'yu da işin içine katarak yalnızca işi daha da karıştıracak, bunlardan kimi Fransız, kimi de Flaman, Norman ya da İngiliz, yine de bazı koşullarda sorgulanacak olsalar, uyruklarını açıklayıp açıklamayacakları kuşkulu, zira o günlerde ve uzunca bir süre daha, ister soylu olsun, ister avam, bir adam hangi ülkenin insanı olduğunu bilmezdi ya da henüz buna karar vermemiş olurdu.

Ne var ki, Raimundo Silva bu tutarsızlıklar üzerinde düşündükten sonra, işin doğrusunu öğrenmenin pek işe yaramayacağına karar verdi, kral bir kez konuşmasını yaptıktan sonra, sonuçları ne olursa olsun, ne denli aristokrat ya da avam olurlarsa olsunlar, bu adamların ve öbür Haçlıların adları bir daha hiç duyulmayacak-

tı, çünkü işin doğrusu *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin bu biricik kopyasına eklenen olumsuzluk ifadesiydi. Öte yandan, beyinsiz olmayan ve üstelik tercümanlık ve ruhani danışmanlık görevini üstlenmiş bir sürü din adamından yardım gören adamlar söz konusu olduğu için, Lizbon'un kuşatılması ve ele geçirilmesinde Portekizlilere yardım etmeyi reddetmelerinin gerisinde ciddi bir gerekçe olması gerekiyor, yoksa birkaç yüz adam karaya çıkma, bu arada on iki binden fazlası gemilerde silahlı olarak, ellerinde sandıkları, sırtlarında çantalarıyla karaya çıkma emrini bekleme zahmetine girmezdi, dahası gemide yanlarında getirdikleri kadınlar varken, bundan hiçbir savaşçı yoksun bırakılmamalı, kutsal savaş yolunda bile, aksi takdirde bedensel gereksinimlerini nasıl giderebilir ve tatmin edebilirler. Eğer bu yeni yorum biraz olsun inandırıcılık ve gerçeklik niteliği vermek istiyorsak, bu gerekçenin ne olabileceğini araştırmamız gerekiyor şimdi.

Bir düşünelim. Akla gelen ilk varsayım iklim, ama bu bir kalemde geçilebilir, çünkü hepimizin de bildiği gibi, yabancıların istisnasız hepsi bu sıcak güneş ışıklarına, bu hafif esintilere, bu benzersiz mavi gökyüzüne hayranlar, haziran ayının ikinci yarısında olduğumuzu göz önünde bulundurmak gerekiyor yalnızca, dün Aziz Petrus Yortusu'ydu, kent ile ırmak da görkemlilikte birbirlerinden eksik kalmıyorlardı, ama acaba Hristiyanların Tanrısının mı, yoksa Magriplilerin Allahının gözünde mi, bunu kimse bilemez, belki de her ikisi de birlikte manzaranın tadını çıkarıp bahse tutuşmuşlardır. İkinci bir varsayım toprağın kuraklığı, tam bir çöle, virane bir görünüme dönüşmüş olması, ama böyle bir saçmalığı ancak Lizbon'u ve çevresini hiç tanımayan birisi düşünebilir, herkesin gönlünü doyuracak bir bahçe-

dir burası, kentin konumlandığı tepe ile batıya doğru olan öndeki tepenin arasına sığınmış bu Baixa'da,* karanın içine doğru sokulan göz kamaştırıcı haliç boyunca uzanan şu meyve bahçelerine bir bakın, Magriplilerin toprağı işlemede ne denli usta olduklarının bir kanıtı bu. Son olarak, üçüncü ve son bir varsayım ise, Avrupa ve sınır aşırı bölgelerde zaman zaman Haçlılar da dahil olmak üzere nüfusu kırıp geçiren salgınlara benzeyen, öldürücü bir salgın hastalığın patlak vermesi olabilir, oysa birkaç yerel vakada korkuya kapılmaya gerek olmaz, insan her şeye alışır, bir yanardağın kenarında yaşamaya benzer bu, aslında biraz düşünersek aptalca bir benzetme oldu, zira sonraki altı yüz küsur yıl içinde açıkça göreceğimiz gibi, yeryüzünde depremlere daha sık rastlanıyor. Şu halde, elimizde üç varsayım var ve bunlardan hiçbirisi akla yakın değil. Dolayısıyla, kabul etmemiz güç olsa da, nedenin, etkenin, gerekçenin ve açıklamanın kralın konuşmasında aranması, belki de hatta bulunması, gerekiyor. Orada, yalnızca orada.

Raimundo Silva, daha önce söz edilen söyleve gelinceye kadar kitabın sayfalarını çevirecek, amacı satır aralarını okumak, gereksiz süslemeleri ve laf kalabalığını göz ardı ederek metni yalın özüne indirgemek, sonra da bir akrobat gibi takla atarak, kendini o adları, kökenleri ve özellikleri taşıyan insanların bakış açısıyla özdeşleşmeye zorlayarak, ödün vermez bir sesle, Majesteleri, oradaki sıcak güneşinize, verimli ovalarınıza, duru gökyüzünüze, sardalyelerin oynadığı harika ırmağınıza karşın, biz burada kalıyoruz, bunlar sizde kalsın Majesteleri, hayrını görün, elveda, deme cesareti verecek bir öfkenin, hırsın ve hoşnutsuzluğun yüreğinde

* Baixa, Lizbon'da Aşağı Kent. – ç.n.

kabardığını hissetmek. Bu satırları ikinci bir kez okurken, Dom Afonso Henriques'in harekâtı ucuza getirmek için, herhalde yüzünde masum bir ifadeyle, Öte yandan, bir şeyden eminiz, maddi ödül vaadinden çok dindarlığınız sizi bu büyük Haçlı seferinde bize katılmaya yönlendirecektir, diyerek Haçlıları razı etmeye çalıştığı, daha önce gördüğümüz gibi tümüyle kendisinin uydurmadığı bu sözlerde sorunun en önemli noktasının saklı olabileceği geldi Raimundo Silva'nın aklına. Ben, Haçlılardan Raimundo Silva, bu sözleri kendi kulaklarımla işittim ve bir Hristiyan kralın kutsal sözcüklere uymaması beni şaşırttı, oysa bir kral olarak politikada, Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrının hakkını Tanrıya ver, ilkesini benimsemesi gerekirdi, bu da, bizim buradaki anlatımızda, Portekiz Kralı'nın iki farklı konuyu birbirine karıştırmaması gerektiği anlamına geliyor, benim için Tanrıya hizmet etmek başka, bu ve öbür hizmetlerim karşılığında bu dünyada adil bir biçimde ödüllendirilmem başka bir şey, hele bu yolda canımı tehlikeye atıyorsam, yalnızca canımı değil canımın malı olan her şeyi. Elbette kralın konuşmasının bu bölümüyle, topraklarımızın sahip olduğu her şeyi emrinize, yani Haçlıların emrine sunuyoruz, dediği hemen önceki bölümü arasında düpedüz bir çelişki var, ama bu belki de o zamanlar kullanılan bir kibarlık söylemiydi ve iyi öğrenim görmüş hiç kimsenin aklına bunun gerçek anlamını düşünmek gelmiyordu, tıpkı günümüzde yeni tanıdığımız insanlara, Emrinize amadeyim, dediğimiz gibi, bir düşünün, ya bunu gerçek anlamında kabul edip bize babalarının uşağı gibi davranmaya kalkışacak olsalardı.

Raimundo Silva masadan kalktı, çalışma odasının geri kalan ufacık bölümünde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, içini sarmaya başlayan başka tür bir gerilimden elin-

den geldiğince çabuk kurtulabilmek için koridora çıkıyor ve yüksek sesle düşünüyor, Haçlılar ve kral arasındaki çatışmayı harekete geçirmiş olsa da, sorun bu değil, bütün o anlaşmazlıkların, hakaretlerin ve güvensizlik duygularının, yardım etsek mi, etmesek mi, hizmet karşılığının ödenmesi sorunundan kaynaklanması olasılığı daha büyük, kral tutumlu davranmak istiyor, Haçlılar ödül istiyor, ama benim çözmem gereken sorun başka, *olumsuzluk takısını* eklediğim zaman Haçlılar git-tiler, dolayısıyla soruya bir cevap aramamın anlamı yok, Niçin, doğru olarak kabul edilen bu tarihte, benim düzmece olsun diye başka bir tarih ve başka olsun diye düzmece bir tarih uydurmam gerekiyor. Koridorda bir aşağı bir yukarı yürümekten yoruldu, çalışma odasına döndü, ama oturmadı, yırtılmaktan kurtulan bir iki satırı gergin bir öfke içinde taradı, tam altı sayfa, birer birer yırtılmıştı, düzeltmelere gelince, hâlâ kapanmayı bekleyen yaralar gibiydi. Sorunun üstesinden gelinceye kadar hiçbir ilerleme kaydedemeyeceğini anladı, şaşkınlık içindeydi, çünkü iyi ya da kötü her yazı, etkin bir doğruluk içerdiğinden değil, ne zaman ya da niçin ya da kimin tarafından olduğu hiç bilinmese de, hep önceden belirlenmiş bir billurlaşmayla sonlandığı için, her şeyin, adeta kaçınılmaz olarak, kendiliğinden bir akıcılık gösterdiği kitaplara alışkındı, dediğimiz gibi, şaşkınlık içindeydi, zira bir sonraki fikir aklına gelmiyordu, doğal olarak bir önceki fikirden doğması gereken, oysa tam tersine, bir türlü doğmayan, yahut belki de bu bile değil, yalnızca bulunmayan, hatta bir olasılık olarak bile var olmayan bir fikir. Yedinci sayfa da yırtılmıştı, masanın üzeri yine temiz, pürüzsüz, iki kez *rasa* olan bir *tabula rasa*, bir çöl görünümündeydi, bir tek fikir yoktu. Ramundo Silva uzanıp şiir kitabı sayfalarını aldı, birkaç

dakika sayfaların orasında burasında gezindi, sonra yavaş yavaş dikkatini işinin üzerinde yoğunlaştırdı, zaman ilerledi, öğle yemeği saatinden önce metin gözden geçirilip bir kez daha okunmuştu ve yayıncılara verilmeye hazırdı. Sabahtan beri telefon çalmamıştı, postacı bu adrese pek uğramazdı ve bir otomobilin usulca geçişi de sokaktaki sessizliği pek bozmuyordu, turist otobüsleri bu yoldan hiç geçmeyip Largo dos Lóios'a döner, son günlerdeki onca yağmurdan sonra da, kapalı gökyüzünden başka görülecek hiçbir şeyin olmadığı bu kesime çıkmaya kalkışanların sayısı az olmalıydı. Raimundo Silva ayağa kalktı, yemek saati gelmişti, ama önce yatak odası penceresine gitti, gökyüzü sonunda açılmıştı, artık yağmur yağmıyor, sürüklenen bulutların arasından yer yer mavi gökyüzü bir görünüp, bir kayboluyor, yılın farklı bir zamanı olmasına karşın, o gün de gökyüzü böyle masmaviydi herhalde. Bir an, canı daha zengin bir yemek istediğinden değil, yalnızca birden üzerine çöken bir zihinsel uyuşukluk yüzünden, mutfığa gitmek, o bitmez tükenmez çorbayı ısıtmak, tonbalığı ve sardalye konservelerinin arasına elini daldırmak, tava ya da tencereyle uğraşmak Raimundo Silva'nın içinden gelmedi. Ama dışarıya çıkıp bir restoran aramayı da canı istemiyordu. Mönüyü incelemek, bir yemek ve fiyatı arasında seçim yapmak, tümüyle yabancı olan insanlar arasında oturmak, çatal bıçak tutmak zorunda kalmak, aslında çok kolay, çok olağan olan bütün bu eylemler ona katlanılmaz görünüyordu. Yakındaki Café Graciosa aklına geldi, orada damak zevki kendisinden daha gelişkin olanların bile beğenecekleri, peynir ve jambonlu sandviçler yapıyorlardı, yanında bir kadeh şarap, üstüne de kahve içerse, karnı doyardı.

Kararını verip evden çıktı. Önceki akşam ıslanan par-

dösüsü hâlâ nemliydi, giydiğinde sanki ölü bir hayvanın derisini giymiş gibi ürperdi, kolları ve yakası iyice rahatsızlık verdi, bu gibi durumlar için bir yerde kuru giysiler bulundurması gerekli, bu bir lüksten çok bir gereksinim, sonra Dr. Maria Sara'nın yayın müdürüyle birlikte asansörden indiğinde üzerinde uzun bir ceket mi, yoksa bir pardösü mü olduğunu hatırlamaya çalıştı, ama hatırlayamadı, oradan kaçtığı için bunu fark edecek zamanı olmamıştı. Sabah boyunca Dr. Maria Sara'yı ilk düşüncüsü bu değildi, ama önceleri, zihninin bir köşesine yerleşmiş, oradan kendisini gözetleyen bir bekçi gibiydi. Şimdi ise, hareket eden, konuşarak asansörden inen birisiydi, üzerindeki pardösünün ya da ceketin altında, beli kemerli, tüvit bir etek, bir bluz ya da şömiz vardı, her ikisi de Fransızca kökenli sözcükler olduğundan ne dendiği önemli değil, rengini tanımlamak olanaksız, hayır, olanaksız değil, çünkü Raimundo Silva bu renk tonunu tam olarak belirledi, gündeğümünde gökyüzünün aldığı kirli beyaz renk, aslında bir sabah öbürüne hiç benzemeyebileceğinden, doğada var olmayan, ama her isteyenin kendi zevk ve beğenisine göre yakıştıracığı bir renk, hatta Magripli annesinin rahmine kör olarak düşmemişse, kör müezzinin bile.

Café Graciosa'da kadehle şarap vermiyorlardı. Raimundo tereyağlı tostunun yanında bira içmek zorunda kaldı, bu soğuk havada pek iştah kabartıcı değildi bu, ama sonunda bedeninde aynı etkiyi yarattı, rahatlatıcı bir gevşeme duygusu. Bitişik masada, beyaz saçlı, emekli subay görünümlü bir adam gazete okuyordu. Acelesi yok gibiydi, öğle yemeğini kuşkusuz evinde yemiş, sonra da kahve içmek ve café sahibinin Lizbon'daki eski bir geleneği sürdürerek, müşterileri için bulundurduğu gazeteyi okumak için buraya gelip oturmuştu. Ama Ra-

imundo Silva'nın dikkatini çeken şey, beyaz saçlarıydı, adamın ileri yaşını hesaba katarak, bu beyaz tonunu nasıl betimleyecekti, gündeğumunun kirli beyazına zıt, akşamın alacakaranlık beyazı, ama bu biraz abartılı olurdu, yakıştırmak iyi de, yerinde olmalı. Bu arada, Raimundo Silva'nın yalnızca yaşlı adamın saç rengini düşünmediğini de belirtmeliyiz, onu kaygılandıran şey, birdenbire kendisinin kafasında kaç tane, az sayıda mı, çok mu, ağarmış saç teli bulunabileceğini düşünmesiydi, beyaz saçların sayısı onu aşınca, sanki bununla savaşmak için dünyaya gelmişçesine bunları gözleyerek, boyamaya başlamıştı. Şaşkınlıktan donakalmış olarak, zamanın bir an önce geçmesi için ve kendi gerçek yüzünü, baştan beri gitgide rengi solan kısa ömürlü yapay saçları, öbürü kökleri gitgide amansızca çoğalan doğal saçları olmak üzere, iki ayrı gülünç saç telinden oluşan saçlarının altında yeni birisi olarak kendi görüntüsünü tanımak için aptalca bir dilekte bulundu. Zaten, diye aklından geçirdi Raimundo Silva, zamanın beyazlığa eğilimli olduğu söylenebilir, sonra da kendisini hayal gücüne kaptırarak, dünyanın sonunu, yaşamın geride rüzgâr ve beyazlıktan başka hiçbir şey bırakmamacasına, rüzgârla savrulan kocaman bir beyaz kafa gibi yok oluşunu gözünün önüne getirdi. Emekli subay höpürdeterek kahvesinden bir yudum aldı, sonra önünde duran likör kadehindeki brendinin yarısını kafasına dikip, Aha, dedi, sonra da okumasını sürdürdü. Raimundo Silva, bu yaşlı adamın sakın görünümüne, evrenin dengesine duyduğu saf inanca imrenerek, ona gizliden gizliye sinirleniyordu, brendinin rahatlatıcı etkisinin biranınıkinden sonsuz ölçüde daha üstün olduğu doğrudur, ayrıca alkollü bir içecek olarak brendi pratikte son damlasına kadar kusursuzdur, oysa şurada duran bira bardağın dibinde ağırlaşma-

ya başladı bile, acımış su gibi lavaboya dökülse yeridir. Hemen bir kahve sipariş etti, Hayır, teşekkürler, *digestivo* olarak likör istemiyorum, buralardaki restoranlarda çeşit çeşit konyakları ve öbür yüksek alkollü içkileri tanımlamak için garsonlar böyle bir sıfat kullanıyorlar. Emekli subay geri kalan brendisini bir yudumda içti, Aha, ve işaretparmağının ucuyla kadehine vurarak garsona bir tane daha istediğini işaret etti. Raimundo Silva hesabı ödeyip çıkarken yaşlı adamın kafasındaki ince, sarımsı saç tellerini gördü, bunlar belki boya kalıntıları, belki de yaşlılığın kesin göstergeleriydi, tıpkı karar ve yarılan eskimiş fildişi gibi.

Raimundo Silva aylardır kaleye gitmemiştir, ama şimdi oraya doğru gidiyor, buna biraz önce karar verdi, gerçi belki de dışarıya çıkmaya karar vermesinin nedeni buydu diye düşünüyor, aksi takdirde bu fikir böylesine doğal olarak aklına gelmezdi, mutfığa girmeyi canı hiç istememiş, buna karşı dayanılmaz bir isteksizlik duymuştu diye varsayalım, ama aslında kendini aldatıyordu, Hadi kaleye gidelim, önerisine ters ters, Ne yapmak için, cevabını vermekten korkuyordu ve zihninin derinliklerinde itiraf edemediği ya da nasıl itiraf edeceğini bilemediği şey de işte buydu. Rüzgâr şiddetli, düzeltmenin saçları savruluyor, pardösüsünün önü ıslak çarşaf gibi havalanıyor. Böyle bir havada kaleye gitmek, rüzgâra maruz kulelere tırmanmak aptallık, tırabzanı olmayan o merdivenlerin birinden aşağıya bile savrulabilir, iyi yanı orada kimsenin bulunmaması, izleyiciler olmaksızın oranın tadını çıkarmak, kenti görmek, Raimundo Silva kenti görmek istiyor, ama nedenini bilemiyor. Koskoca gezi alanı ıssız, yerdeki su birikintisinde rüzgâr ufacık dalgalar oluşturuyor, rüzgârın etkisiyle ağaçlar çıtırdıyor, bu adeta bir kasırğa, bin dokuz yüz kırk bir yılın-

da, Chiado'yu yerle bir eden büyük yangını izleyen yüz-yılda gelişecek hasardan yakınanların bugün bile söz ettikleri, teğet geçen bir fırtınanın hafif etkilerini atlatan bir kent için böyle bir abartma yapılabilir. Raimundo Silva kale duvarına yaklaşıyor, aşağıya doğru uzaklara, damlara, yapıların cephelerine, çatılarına, soluna doğru çamurlu ırmağa, Rua Augusta'daki zafer takına, keşişen sokakların keşmekeşine, bir meydanın görünen köşesine, Carmo harabelerine ve yangından kalan yıkıntılara bakıyor. Orada fazla oyalanmıyor, nedeni de rüzgârdan rahatsız olması değil, bu olağandışı gezintinin bir amacı olduğunu belli belirsiz biliyor, Amoreiras kulelerini incelemeye gelmedi buraya, onları düşünde görmesi bile yeterince bir kâbustu. Kalenin içine girdi, bu kadar küçük olması, tıpkı bir lego ya da mekano setini andırması, onu hep şaşırtıyor. Yüksek duvarlar rüzgârın etkisini büyük ölçüde azaltıyor, bölünerek esen bir sürü karşıt yönlü hava akımı kemerlere ve geçitlere yöneliyor. Raimundo Silva tanıdığı bir yerde, São Vicente yakınlarındaki hisarlara tırmanacak, oradan bölgenin yerleşim düzenini inceleyecek. En yüksek kulenin karşısında, işte Graça tümseği ve Dom Afonso Henriques'in askerlerine kamp kurdurduğu Campo de Santa Clara'ya doğru alçalan yamaç, bunlar bizim adamlarımız ve ulusumuzun ilk ebeveynleri, çünkü onların ataları çok erken dünyaya geldiklerinden Portekizli olamaz. Soybilim araştırmalarında çoğu kez göz ardı edilen bir şeydir bu, bugün önemli saydığımız bir şey dolayısıyla kazandığı öneme, önemsiz olmasına karşın, neyin neden olduğu, yer verdiği ve vesile oluşturduğunu araştırma gereği.

Haçlılarla kralın yaptıkları toplantının gerçekleştiği yer burası değildi, daha ileride, haliçin öbür yakasındaydı herhalde, ama Raimundo Silva'nın, deyim yerindey-

se, aradığı şey, gözle görülür bir izlenim, tanımlayamayacağı, ama onu şu anda, sözgelimi, düşmanın karaltılarını ve parlayan kılıçları gözleyen Magripli bir askere dönüştürebilecek ve gizli bir zihinsel elektrik devresi yoluyla, gözle görülür bir kanıt olarak, anlatıdaki eksik ayrıntıyı, yani o kesin *Olumsuz* cevaptan sonra Haçlıların yola çıkmalarının tartışılmaz gerekçesini algılamayı umduğu bir şey. Rüzgâr Raimundo Silva'yı dövmeyi, dengesini korumak için surlara tutunmak zorunda bırakmayı sürdürüyor. Düzeltmen bir an için kendini iyice aptal hissediyor, tiyatroya, hatta sinemaya özgü görünümünün farkına varıyor, pardösüsü bir ortaçağ pelerinini, saçları şapka tüylerini andırıyor, rüzgâr da artık rüzgâr değil, bir rüzgâr makinesinin oluşturduğu hava akımı. İşte tam o anda, kendi kendisiyle alay ettiği için savunmasız ve masum kalması dolayısıyla, peşinde koştuğu gerekçe, *Olumsuz* cevabın nedeni, tarihsel gerçeğe karşı giriştiği saldırının çürütülemez kanıtı, zihninde açıkça ve aynı alaycılıkla yüzeye çıktı. Raimundo artık Haçlıların niçin kenti kuşatmada ve ele geçirmede Portekizlilere yardım etmeyi reddetdiklerini biliyor ve eve dönüp *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ni yazmaya hazır.

Lizbon Kuşatmasının Tarihi'nde, öbüründe, Portekiz Kralı'nın Kutsal Topraklar'ı kurtarmaya göz dikmiş olan cesur savaşçıların desteğinden yararlanmak umu-
duyla, önerilerde bulunmaya geleceği duyurulduğu za-
man, Haçlıların büyük bir heyecana kapıldıkları belir-
tilmektedir. Aslında hiçbir zaman Osberno'nun kaleme
almadığı, şu mübarek Osberno kaynağına dayanarak,
yazar, Dom Afonso Henriques'in yaklaşmakta olduğu-
nu işiten, kendi deyimiyle zengin ve yoksul, hemen he-
men herkesin bir bayram havası içinde onu karşılama-
ya gittiğini de belirtiyor, biz de demek böyle olmuş di-
yoruz, aslında bu tür toplantılarda âdet olduğu üzere,
fazla telaşa kapılmadan bekleseler daha iyi olurdu, ama
bugün de Avrupa'nın öbür bölgelerinde, kral geleceği za-
man, halk onun yolunu kısaltmak, tezahürat yapıp alkış-
lamak için yollara dökülüyor. Neyse ki, o dönemin Av-
rupalılarının, tıpkı bugünküler gibi, at sırtında, yanın-
da kendisi gibi Galiçyalı olan, kimi soylu, kimi din ada-
mı, hepsi de köylü ve öğrenim görmemiş bir bölük as-
kerle gelen, yeni türedi bir Portekiz kralının büyüüne
kapıldıklarını düşünme saflığında bulunmayalım diye,
ulusal gururu korumak amacıyla, baştan bu açıklama
yapılmış. Hadi gidip kralı görelim, hadi gidip kralı gö-
relim, kral işte şu sakallı adam, ter kokuyor, müthiş si-
lahları var, atlar da safkan falan değil, bir binicilik oku-

lunda zarif adımlarla dolaşacakları yerde, savaşta ölmeye yazgılı, bakımsız yük hayvanları, ama eninde sonunda görülecek fazla bir şey olmasa da, bu fırsat kaçırılmamalı, zira bir kral bir kez gelip gittikten sonra, bir daha ne zaman geleceğini kim bilebilir.

Böylece Dom Afonso Henriques geldi, güvenilir kaynakların bulunamadığı durumlar dışında, daha önce söz ettiğimiz Haçlı liderleri de, askerlerin çoğu efendileri kendi yazgılarıyla birlikte onlarınkine de karar verinceye dek gemilerden çıkamadıklarından, adamlarından birkaçıyla dizilip onu karşıladılar. Krala, her ikisi de çok iyi Latince bilen Braga Başpiskoposu Dom João Peculiar ve Oporto Piskoposu Dom Pedro Pitões ile protokola uygun bir kraliyet korteji oluşturmaya yeterli sayıda ileri gelenler eşlik ediyordu, bunlar Fernão Mendes, Fernão Cativo, Gonçalo Rodrigues, Martim Moniz, Paio Delgado, Pêro Paz adıyla da bilinen Pêro Viegas, Gocelino de Sousa, Sotero ya da Soeiro adında başka bir Gocelino, Mendo Afonso de Refoios, Múcio de Lamego, Pedro Pelágio yahut Pais da Maia, João Rainho yahut Ralha'ydı, bir de orada bulunan, ama adları kayda geçmemişler vardı. Sonunda taraflar buluştular ve sonsuz tanışma merasimi bittikten sonra, çünkü herkesin yalnızca adı ve soyadı söylenmekle kalmayıp, ayrıca başarıları ve kişisel nitelikleri de sayılıp döküldü, Oporto Piskoposu kralın bir konuşma yapacağını duyurdu ve onun sözlerine sadık kalarak çeviri yapacağına Tanrının ve insanın yasaları üzerine yemin etti. Bu arada, atlılar katırlarından inmişler, kral da kendisini herkesin görebileceği ve dahası kendisinin Haçlıların kafaları üzerinden tüm haliçi içine alan muhteşem bir manzarayı, son iki gündür Portekizlilerin bütün sebze ve meyveleri toplayarak soyup soğana çevirdikleri, terk edilmiş meyve bah-

çelerini görebileceği bir kaya parçasının üzerine çıkmıştı. Kalenin üzerinde, surlar arasında küçük insan karaltıları ve aşağıya doğru, bu yöndeki iki kapısıyla, Alfofa ve Ferro, kent duvarları görölüyordu, o an için güvende olan öbür taraftaki Magriplilerin, başlarına neler geleceğini düşündükçe hissettikleri huzursuzluk sezilebiliyordu, ırmakta bir sürü gemi vardı ve karşı tepede büyük bir kalabalık toplanmıştı, bayraklar ve flamalar rüzgârda dalgalanıyordu, hava sıcak olduğundan ve henüz yemek zamanı olmadığından, kim bilir hangi nedenle yer yer yakılan ateşlerle hoş bir manzara vardı, müezzin yeğenlerinden birinin açıklamalarını dinliyor ve en kötü olasılıktan korku duymaya başlıyor, başka bir deyişle, kötü olasılık yine az çok katlanılabilir bir şey. Derken kralın gür sesi yükseldi, Gerçi biz yeryüzünün bu cehennemnin dibi olan köşesinde yaşıyor olabiliriz, ama sizinle ilgili iyi şeyler işittik, çok güçlü ve silah kullanma konusunda benzersiz olduğunuzu duyduk, etkileyici cüsseleriniz bunun kanıtı, savaştaki becerilerinize gelince, gerek din alanındaki, gerek dünyevi başarılarınızı sayıp dökmek yeter. Bir yandan bu nankör topraklar, bir yandan da henüz yeterince olgunlaşmamış olan Portekizli karakterindeki yetersizlikler yüzünden karşılaştığımız güçlüklerle karşın elimizden geleni yapıyoruz, üstelik başımızda da Granada ve Sevilla'dakilere kıyasla epeyce yoksul olan şu Magripliler var, sırf bu yüzden bile olsa buradan temelli kovulmaları gerek, ama bu noktada ortaya bir soru, sizden düşünmenizi rica ettiğim bir sorun çıkıyor, şöyle ki, gönüllü bir yardıma gerek duyuyoruz, yani bize yardım etmek için bir süre burada kalabilirsiniz, buna artık gerek kalmadığı anda da, minnetimizin simgesel bir karşılığıyla ödüllendirilir ve yüzlerce kat daha fazla ödül elde edeceğiniz Kutsal Topraklar'a doğ-

ru yola çıkarsınız, orada hem Türklerin servetleri Magriplilerinkiyle kıyaslanamayacağından dünyevi ödüller, hem de o topraklara ayak bastığınız anda inananların üzerine gökten yağan manevi ödüllere kavuşursunuz, sizi uyarıyorum Dom Pedro Pitões, çeviriyi izleyebilecek kadar Latince biliyorum, Haçlılar, size gelince, size yalvarırım, fkelenmeyin, sözün gelişı minnetimizin simgesel bir karşılığı dedim, ulusumuzun geleceğini sağılama alabilmek için, bu kentte sahip olduğumuz tüm servetimizi korumaya niyetliyiz, bunda şaşılacak bir şey yok, öte yandan, Kimse yoksullara yoksullar kadar yardım etmez, diyen ya da diyecek olan atasözü ne kadar doğru, insanlar konuşı konuşı anlaşılır, hizmetleriniz karşılığında ne kadar para istediğinizi siz söyleyin, biz de bu bedeli karşılayıp karşılayamayacağımıza bakalım, yine de her konuda ağızımdan çıkan gerçek, sizinle bir anlaşmaya varamasak bile, kendi başımıza Magriplileri yenip kenti ele geirebileceğimize inanmam için haklı gerekelerimin olduğunu hatırlatıyor bana, tıpkı üç ay önce bir merdiven ve yarım düzine adamla Santarém kentini ele geçirdiğimiz gibi, ordu kente girer girmez, yaşları kaç olursa olsun, ister silahlı olsun, ister savunmasız, bütün erkekler, kadınlar ve çocuklar kılıçtan geçirildi, yalnızca kaçabilenler sağı kaldı ve bunlar da sayıca azdı, şu halde, Santarém’de başarılı olduysak, Lizbon’u kuşatmada da başarılı oluruz ve eğer sizlere bunları söylüyorsak, yardımınızı kmsediğimizden değil, bizi g ve cesarettten yoksun sanmayasınız diye söylüyoruz, biz Portekizlilerin Efendimiz Hz. İsa’nın inayetine inanç duyduğumuzu söylememize de gerek yok, fazla konuşma Afonso.

Kralın maiyetinden ya da orada toplanmış yabancılar arasından birisinin, sanki bir zamanlar aynı kaptan

yemek yemişler gibi, krala vaftiz adıyla seslenerek, fazla konuşmamasını söylemek küstahlığında bulunduğunu kimse sanmasın, bunlar yalnızca insanın kendi kendisine söylediği sözler, tıpkı söylenen sözcüklerden daha fazlasını dile getiren ince anlamları algılamaya ve aramaya alışık birisinin çok iyi bildiği gibi, aslında bunu söyleyenin anlaşılan kendini tutmaya karar verdiği şeyi söylemeye can attığı anlamına gelen, Kes sesini, der gibi. Kendini tutsa da, bu taktik engelini gidermek için, oradakilerin iyi niyetli meraklarını da göze alması gerekir, örneğin az çok şu sözcüklerle bir soru gelebilir, Hadi bakalım, baklayı ağzından çıkar, bizi merakta bırakma, yahut başka sözcükler kullanılabilir, o kişiye ve koşullara göre değişir bu, burada o iblis suratlı Guillaume Vitulo, Uzun Kılıklı olanı ya da olmayanı, lafa karıştı, ve yakışsız bir pervasızlıkla, Efendimiz Hz. İsa bütün Hıristiyanlara eşit yardım eder ve etmelidir de, aksi takdirde, eğer bazıları oğul, bazıları üvey oğul muamelesi görececek olursa, dinin sonu gelir, diyerek kuşkularını dile getirme cüretinde bulundu. Haçlılardan birkaçı dönüp kınayarak bu münasebetsize baktılar, ama söylediklerinden çok, bunları söyleme biçiminden dolayı, çünkü söyledikleri konusunda kralın konuşmasının, her şeyi berbat edebilecek ve ayıplanacak bir açgözlülüğün yanı sıra, epeyce hırçınlık ve kibir içerdiği yolunda herhalde hemfikirdiler, Papa tarafından tanınmadığı için, kral unvanını bile kullanmaya hakkı olmayan basit bir kraldan çok, bir piskopos gibi konuşmuştu, Papa'nın üç yıl önce ona komutan muamelesi yapma şerefini bahsettiği için kendisini talihli saymalıydı. Sessizlik, bu açıklama yüzünden sandığınız kadar uzun sürmedi, ama ortamın gerginleşmesi ve giderek düşmanca bir havaya bürünmesi için bu süre yetti, bu güvensizlik

Dom Afonso Henriques'in hoşuna gitmedi, ağzını açıp sözlerini sakınmadan konuşmak üzereydi ki, daha diplomat tutumlu Haçlılardan olan Archelles'li Saher, uzlaşmacı bir telden çaldı, Portekizliler'in Tanrının yardımıyla bir merdivenle Santarém'i ele geçirdiklerinden hiç kuşukumuz yok, O'nun yardımıyla Jericho duvarlarının, yedi savaşçının değil, yedi rahibin üflediği boruların sesiyle yıkıldığı söylenir, Portekizlilerin böylesi bir kıyımı gerçekleştirmiş olmalarında da şaşılacak bir şey yok, zira Jericho kentinde yalnızca erkekler, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar değil, öküzler, koyunlar ve eşekler de boğazlandı, ama bize asıl tuhaf geleni, kral bile olsa birisinin, iradesini dualara, yakarılara ve niyazlara cevap olarak değil, nerede ve ne zaman isterse orada tecelli ettiren Tanrının adını uluorta anması, oğul ve üvey oğul meselesine gelince, söyleyeceğim bir şey yok.

Yalnızca Kutsal Kitap'tan olan bu yerinde alıntı değil, aynı zamanda Archelles'li Saher'in benimsediği uzlaşmacı ağız da Dom Afonso Henriques'te olumlu bir izlenim yarattı, sözlerinin özü Uzun Oklu Guillaume'un-kiler kadar kuşkuluydu, ama onun tersine, sözlerini dikkatle seçmişti, kral üzerine çıkmış olduğu kaya parçasından inerek Braga Başpiskoposu ve Oporto Piskoposu'yla birkaç dakika görüştüktan sonra, yine kayanın üzerine çıktı ve, Beyler, üzerinde durduğunuz bu Portekiz toprağı, burası değil, daha güneye doğru, sekiz yıl kadar kısa bir zaman önce, Efendimiz Hz. İsa'nın mucizevi bir görünümüne sahne olmuştur ve ne ben Yaşua, ne de halkım İbrani olmadığına göre, bu, öteden bizi gözlerken korkuyla titreyenlerden daha korkunç olan düşmanlarda farklı bir etki yaratmıştır, Jericho'dakine ve dilere destan olan başka zaferlere denk bir zaferdi bu, ve eğer böyle büyük bir kahramanlık gösterebilmişsek, Kur-

tarıcımız'ın Lizbon duvarlarının önünde yine belirmemesi için bir neden yok, bu yüzden, Tanrı isterse, askeri becerilerimiz sizinkiler kadar gereksiz ve birleşik güçlerimiz yalnızca Tanrının gücü ve büyüklüğünün şaşkın düşen tanıkları olacaktır, dedi. Kral konuşurken, Başpiskopos ile Piskopos onaylayarak başlarını salladılar ve zeki bir biçimde konuşmasını toparlarken de şiddetle alkışladılar, onların bu coşkusunu orada bulunan bütün öbür Portekizliler paylaştı. Haçlılar, bir an ne söyleyeceklerini bilemeden, şaşkınlık içinde, birbirlerine baktılar, sonunda Gil do Rolim konuşmaya karar verdi ve onlara, Majesteleri, Efendimiz Hz. İsa'nın bütün bunları kolayca yapabileceğini kabul ediyorum, ama bu aşamada O'nun ne yapabileceğini değil, ne yaptığını öğrenmek istiyoruz, bu yüzden bize, şu anda hâlâ Magripililerin elinde olan bu topraklara, sizin topraklarınıza yaptığımız uzun ve yorucu yolculuğa, anladığımız kadarıyla, degecek bu büyük zaferi ayrıntılı bir biçimde anlatmanızı rica ediyoruz, dedi, kral bir kez daha Başpiskopos ve Piskopos ile görüştü ve üçünün de rızasıyla, anlattı onlara, Şimdi, dinleyin.

Telefon çaldı. Cihazın ölüyü bile uyandırmaya yeterli ses çıkaran, eski moda bir zili vardı, Raimundo Silva da öyle derin düşüncelere dalmıştı ki, bu beklenmedik irkilmeye eli sarsılınca kâğıdın üzerinde, sanki dünya birden ivme kazanmış ve aniden kalemin altından kaymış gibi, bir çizgi oluştu. Biraz bekleyip sordu, Kim arıyor, yayınevindeki santral görevlisi kızın sesini hemen tanıdı, Sizi Dr. Maria Sara'ya bağlıyorum, diye cevap verdi kız. Beklerken saatine baktı, altıya on vardı, Zaman ne çabuk geçmiş, doğru, zaman çabuk geçmişti, ama Raimundo Silva durup, Zaman ne çabuk geçmiş, diye düşünürken, zamanın esintiyle yayılıp savrulan ince bir du-

man perdesini andıran, güvenilmez bir teminat olma işlevi dışında hiçbir amacının olmadığını düşününce, öbür zaman, birdenbire kendisini içinde bulduğu zaman, kâğıdın üzerinde kalan elinin hafifçe seğirmesiyle, bir titreşimle süren bir duraklama, onda bir ağır çekime kapılmış sanrısını yaratacaktı. Sonra santral görevlisi kızın, hep aynı sözlerle, Sizi Dr. Maria Sara'ya bağladım, dediğini duydu, Raimundo Silva yumruğunu sıktı, zaman bulanıklaştı, karmakarışık oldu, sonra dağılıp doğal akışını sürdürdü, İyi günler, Senhor Raimundo Silva, İyi günler, Dr. Maria Sara, Nasılsınız, İyiyim, sizin işler nasıl gidiyor, İyi gidiyor, teşekkür ederim, hâlâ buradaki işleri yoluna koyuyorum, size verdiğimiz şiir kitabının okumaları nasıl gidiyor diye bir sormak istedim, Tam da şu anda düzeltmeleri yapıp bitirdim, Bütün gün bu işle uğraştım ve yarın büronuza getirebilirim, Ah, demek bütün gün o işle uğraştınız, Bütün gün sayılmaz pek, Senhor Costa'nın bana bıraktığı romanı okumam iki saatimi aldı, Yoğun bir gün geçirmişsiniz, Aslında yapacak daha iyi bir işim yok, İlginç bir söz, Belki, ama kasıtlı olarak söylemedim, istemeden ağzımdan çıktı, Herhalde bunun iyi bir yanı var, Ne demek istiyorsunuz, Düşünmeden konuşmak, düşünmeden hareket etmek, Tam tersi, ben kendimi her zaman düşünüp taşınan birisi saymışımdır, kendimi böyle görürüm, her şeyi düşünüp taşınan birisi olarak, Dürtülerine kapılmaya yatkın olsa bile, Sizden bir ricam var, Dr. Sara, geçmişteki hatalarım sürekli olarak bana hatırlatılacaksa, başka bir yayıneviyle çalışmam iyi olacak, Beni bağışlayın, kalbini kırmak istememiştım, bundan sonra bu konuda bir tek şey bile söylemeyeceğime söz veriyorum, Çok teşekkürler, Tamam, o zaman niye yarın bana o metni getiriyorsunuz, romana gelince, okumaya ayıracağınız baş-

ka bir serbest gününüzde belki onu da bitirip gecikmeden teslim edebilirsiniz, Merak etmeyin, fazla uzun sürmez, Hiç ama hiç merak etmiyorum, sizin işbirliğinize güvenebileceğimi biliyorum, Bana güven duyan birisini hiç yarı yolda bırakmadım, O zaman beni düş kırıklığına uğratmayacaksınız, Bana güvenin, Yarın görüşmek üzere Senhor Raimundo Silva, Yarın görüşmek üzere Dr. Sara. Telefonu tutan el yavaş yavaş aşağıya doğru indi, alıcıyı yerine yerleştirdikten sonra da, sanki ondan ayrılmak istemiyormuş ya da dile getirilemeyecek bir sözü bekliyormuş gibi, bir süre orada kaldı. Raimundo Silva söylenen sözlerin üzerinde düşünse, iyi etmiş olurdu, örneğin başka birisi olsa, Dr. Maria Sara'nın, onun romanı okumaya iki saatini ayırdığını inandırıcı bulmuş olsa bile, bütün gün şiir kitabı üzerinde çalışmış olduğuna inanmadığını anlardı, halbuki günlerini neyle uğraşarak geçirdiğini bilmesine olanak bulunmadığından, kadınca bir davranışla tahmine başvurmuştu, hepsi de kendilerini falcı ve büyücü sanıyorlar, sonunda da tıpkı çoğunlukla alaycı ve hoş gören bir iyilikseverlikle baktıkları o zayıf erkekler gibi kendilerini aldatıyorlar. Ama Raimundo Silva'yı en çok kaygılandıran şey, onun ciddi ciddi, sesinin tonunu değiştirmeden, O zaman beni düş kırıklığına uğratmayacaksınız, demesiydi, çalışma yaşamı boyunca, tekrarı bağışlayın, ama bu hep göz ardı ediliyor, çalışma yaşamı boyunca yalnızca bir hata yapan birisinin kanıtlanmıştan da öte mesleki becerisini kastediyordu mutlaka, bu hata da ortaya çıkarılmış, kabul edilmiş ve neyse ki mazur görülmüştü. Şu halde, aralarındaki ilişki dolayısıyla daha en başta olasılık dışı kalan bu özel nitelikteki gerekçeler hesaba katılmayacağına göre, geriye onun *Lizbon Kuşatmasının Yeni Tarihi*'ni yazması önerisine dolaylı olarak değinmesi gibi güçlü bir

olasılık kalıyor, yalnızca bu çalışmaya zaten başlamış olduğundan değil, aynı zamanda aynı ciddiyetle, Bana güvenin, diye cevap vermiş olduğundan, bu öneriye kendisini iki kere adanmış gibi hissetmişti ve o anda ne dediğini bilmiyordu.

Raimundo Silva önündeki kâğıda baktı, Dinleyin, sonra anlatıyı sürdürmek üzere tükenmez kalemini eline aldı, ama zihninin boşaldığını fark etti, bir boş sayfa ya da çözülemez seçenekler ve karalamalarla dolu bir sayfa daha. Dom Afonso Henriques bir duyuruda bulunduğuna göre, geriye yalnızca, modern şüpheciliğe özgü biraz kesinti yaparak ve dilin bütün olanaklarını kullanarak, ama aşırıya kaçmadan, çünkü düzeltmenler kamuoyunun gözlemine sunulan metinlerde fazla riske girmeme eğilimindedirler, büyük Herculano de Carvalho'nun* da değindiği Ourique mucizesini kendi sözleriyle anlatma işi kalıyordu. Oysa gerilim geçmemiştir, ya da yerini başka bir gerilim almıştır, yazma dürtüsü belki sonradan, gece saatlerinde, yeniden gelecekti, yeni bir esin gibi, onsuz hiçbir şey başaramayacağımızı bilmesi gerekenler bilir. Raimundo Silva, bu gibi durumlarda doğa dediğimiz şeyi zorlamamamızın, bedeni ruhun yorgunluğunu izlemeye bırakmamızın, her şeyden önemlisi, onların birbiriyle kavga etmesi ne denli kahramanca ve ders verici olursa olsun, bu kavgaya izin verilmesinin daha iyi olduğunu iştmişti, yine de her birimizin ne yapması gerektiği konusunda katı fikir sahibi olmakla birlikte bunları uygulama eğilimi göstermeyenlerce pek benimsenmese de, bu akıllıca bir öğüttür. Kral konuşmasını sürdürüyor, Şimdi, dinleyin, oysa bu

* Herculano de Carvalho (1810-1877), Portekizli şair, tarihçi ve roman yazarı. – ç.n.

sözler kırık plak gibi dönüp duruyor, uyuturcasına dönüp duruyor. Raimundo Silva yorgun gözlerini ovuşturuyor, zihnindeki sayfa boş, önündeki kâğıdın yarısı yazılı, sağ eliyle uzanıp, yarın ya da öbür gün anlatıyı kaldığı yerden sürdüreceği zaman ona yol gösterecek olan, Fray Antônio Brandão'nun yazdığı *Dom Afonso Henriques'in Vakayinamesi*'ni alıyor ve şu anda bir şey yazamayacağından, bu söylencenin ayrıntılarını öğrenmek için okuyor, ikinci bölümü açıyor Cesur prens Dom Afonso Henriques'in aklına takılan meseleler dinlenmesine izin vermedi, üstelik tasarlanan girişimin büyüklüğü de onda dinginlik ve güven yaratmaktan uzaktı. Bu yüzden, huzursuzluğunu gidermek için, çadırında bulundurduğu Kutsal Kitap'ı eline aldı, okumaya başladı. İlk bölüm, üç yüz askerle dört Midyanoğulları kralını ve ordularını bozguna uğratan, en sonunda ölenleri saymazsak, yüz yirmi bin adamı kılıçtan geçiren, İsrail halkının şanlı önderi Gideon'un zaferiydi. Bu rastlantıya sevinerek ve bu zaferi başka zaferlerin uğurlu bir işareti sayarak, savaşıma azmi daha da arttı ve yüreği tutuşarak gözlerini gökyüzüne çevirdi, ağzından şu sözler döküldü, Efendimiz Hz. İsa, senin de çok iyi bildiğin gibi, sana hizmet etmek ve adını yüceltmek için senin düşmanlarına karşı bu savaşa giriştim, sen ki çok güçlüsün, bu savaşı kazanmam için yardım et, senin kutsal adına küfreden bu düşmanları yenebilmemiz için askerlerime esin ve güç ver. Bunları söyledikten sonra hafif bir uykuya daldı ve düşünde gördüğü, saygıdeğer görünümlü, yaşlı bir adam ona cesaretini yitirmemesini, çünkü bu savaşı hiç kuşkusuz kazanacağını ve Tanrının sevgisi ve lütfunun kesin bir göstergesi olarak savaştan önce Kurtarıcı'yı kendi gözleriyle göreceğini söyledi. Bu hoş düşle yatışmış olarak, yarı uyur, yarı uya-

nık yataarken, yaveri João Fernandes de Sousa çadıra girerek yaşlı bir adamın, anlaşıldığı kadarıyla önemli bir konuda kendisiyle görüşmek istediğini haber verdi. Prens, eğer Hristiyan ise, adamın huzuruna getirilmesini buyurdu, onu görür görmez de, düşünde gördüğü yaşlı adamı tanıdı ve büyük bir teselli buldu. Saygıdeğer yaşlı adam prens düşünde işittiği sözleri tekrarladı, kazanacağı zaferi ve Hz. İsa'nın ona görüneceğini doğruladıktan sonra, onu seven ve merhametli gözlerinin, soyundan gelenlerin sayısının azalmaya başlayacağı altıncı kuşağa kadar, onun ve onun soyundan gelenlerin üzerinde olacağı Tanrıya güven duymasını söyledi, ama Tanrı bu azalma durumunda bile onları gözleyecek ve koruyacaktı. Yaşlı adam ona, ertesi gece, Yüce Tanrının özel himayesi altında son altmış yıldır kaldığı inzivadaki çanın sesini duyduğunda, kamptan dışarı çıkmasını aynı Tanrı adına, tembih etti, çünkü Tanrı ona merhametinin büyüklüğünü göstermek istiyordu. Katolik prens bu ulu iletiyi büyük bir saygı duygusuyla dinledi ve büyük bir alçakgönüllülük içinde Tanrıya sonsuz şükranlarını sundu. Yaşlı adam oradan ayrılarak inzivasına çekildi, prens ise vaat edilen işareti bekleyerek bütün gece vecit içinde dua etti, ikinci ibadet saatinde çan sesini duyunca, kalkaniyle kılıcını alarak karargâhın dışına çıktı, orada gözlerini gökyüzüne çevirince, giderek genişleyen ve büyüyen muhteşem bir parlaklık gördü. Ortasındaki bağışlatıcı Kutsal Haç görüntüsünde Kurtarıcı çarmıha gerilmişti, çevresini parlak beyaz giysilere bürünmüş en yakışıklı delikanlılar görünümünde bir sürü melek kuşatmıştı, prens Haç'ın muazzam boyutlarda olduğunu ve yerden birkaç kol boyu yüksekte durduğunu fark etti. Bu harika görüntünün yarattığı heyecan ve Kurtarıcı'nın huzurunda olmanın yarattığı kor-

ku ve saygıyla, prens silahlarını bir kenara bıraktı, kral giysisini çıkardı ve yalınayak yere kapanıp ağlayarak, kendisine bağlı beyleri koruması için yalvarmaya başladı ve şöyle dedi, Benim gibi büyük bir günahkâr da ne erdemler buldun ki, Tanrım, ulu merhametini benden esirgemiyorsun? Eğer bunu benim inancımı artırmak için yapıyorsan, buna gerek yok, zira vaftiz olduğumdan beri seni tek ve gerçek Tanrı, insan soyundan Kutsal Mer-yem Ana'nın ve ilahi soydan Ebedi Peder'in Oğlu olarak kabul ettim. İhtişamının bu olağanüstü tezahürüne keşke dinsizler tanık olsalar da, yaptıkları yanlışlığa nefret duyarak seni tanısalaslar. Bunun üzerine Tanrı, prensin hiç güçlük çekmeden işittiği hafif bir sesle, şunları söyledi, Senin inancını artırmak için değil, bu girişimdeki kararlılığını güçlendirmek ve Krallığının temellerini sağlam kayalar üzerinde kurmak için sana göründüm. Cesusur ol, çünkü yalnızca bu savaşı kazanmakla kalmayacaksın, aynı zamanda Katolik Dini'nin düşmanlarına karşı girişeceğin bütün savaşları da kazanacaksın. Halkını savaşılmaya hazır bulacaksın ve silahlanmak için, kralları olarak, içtenlikle sana yakaracaklar, duraksamadan kabul et, dileklerine kulak ver, zira dünyanın imparatorluklarının kurucusu ve yıkıcısı benim ve adımlı dünyaya duyuracak büyük bir krallığı seninle ve senin soyundan gelenlerle, kendim için kurmak istiyorum. Senin soyundan gelenler bu krallığı kendilerine kimin verdiğini bilsinler diye, silahlarınızı benim insanlık için ödediğim bedel, bana Yahudilerin ödediği bedel karşılığında alacaksınız, bu krallık da benim tarafımdan dininin bütünlüğü ve örnek alınacak dindarlığı dolayısıyla sevicecek ve kutsanacak. Bu özel vaadi duyunca, Dom Afonso bir kez daha yere kapandı ve Tanrıya övgüler yağdırarak, sordu, Ben ne yaptım ki, Tanrım, böylesine mer-

hameti hak ettim? Ama eğer senin kutsal iraden bu ise, merhametli gözlerin bana vaat ettiğin haleflerim üzerinde olsun, Portekiz halkını bütün tehlikelerden koru ve eğer onları cezalandırmaya karar verirsen, sana yalvarırım, beni ve soyumdan gelenleri cezalandır ve benim öz çocuklarım gibi sevdiğim bu halkı esirge. Tanrı bütün bunları kabul etmek lütfunda bulundu, onun ve halkının kendi merhametine bel bağlayabilecekleri yolunda güvence verdi, çünkü onları bütün dünyaya yayılacak bir hasadı toplayan emekçiler olarak seçtiğini söyledi. Bundan sonra görüntü kayboldu ve Çocuk Dom Afonso, kararlılığı ve mutluluğu yerine gelmiş olarak, çadırına çekilmeden önce karargâhı gezip kolaçan etti.

Raimundo Silva kitabı kapattı. Yorgun olmasına karşın, okumayı sürdürmek ve Magriplilerin kesin bozguna uğratılmalarından önceki savaşları sırasıyla izlemek geliyordu içinden, ama Gil do Rolim, orada bulunan Haçlılar adına konuşarak, krala, Castro Verde'nin güneyindeki uzak bölgede, Alentejo mıntıkasındaki Ourique adlı bir yerde, Efendimiz Hz. İsa'nın gerçekleştirdiği unutulmayacak mucizeyi artık öğrendiklerine göre, ertesi sabah kendisine cevaplarını bildireceklerini söyledi. Bunun üzerine, protokola uygun sözler söylendikten ve formaliteler yerine getirildikten sonra, onlar da çadırlarına çekildiler.

Kral, huzursuz uykusu sürekli bölünerek, ama sanki hiç uyanamayacakmış gibi ağır bir uykuyla kasvetli, kötü bir gece geçirdi, ne düş, ne kâbus, ne, Buradayım, diyerek güzel bir mucizeyi haber veren saygıdeğer görünümlü, yaşlı bir adam, ne de, Bana kötü davranma, ben senin annenim, diye haykıran bir kadın gördü, yalnızca kalbini bir kefen gibi sarıp boğan yoğun, gizemli bir karanlıktan başka hiçbir şey görmedi. Susayarak uyandı ve istediğinde getirilen suyu kana kana içti, sonra çadırının önüne çıkıp yıldızların yavaş hareketleriyle sabırsızlanarak geceyi kolladı. Dolunay vardı, dünyayı bir hayalet görünümüne büründüren, canlı ve cansız her şeyin kendi gizemli esinini fısıldadığı ve hepsinin de uyumsuz olduğu, bu yüzden hiçbir zaman anlamadığımız ve tam olarak bilememenin kaygısını taşıdığımız dolunaylardan biri. Haliç tepelerin arasında parlıyor, ırmak tutuşmuş gibi parıldayan suları taşıyor, kalenin avlularında yakılan şenlik ateşleri ile Haçlıların gemilerinin yerlerini belirleyen kocaman meşaleler bu ışıldayan karanlık içinde sönük alevlere benziyordu. Kral önce bir yana, sonra öbür yana baktı, Portekiz karargâhındaki şenlik ateşlerini izleyen Magriplileri ve Frankları gözünün önüne getirmeye, düşüncelerini, korku ve küçümsemelerini tahmin etmeye, onların bir sonraki hamlelerini ve askeri stratejilerini kestirmeye çalıştı. Yeniden, genellik-

le hasırının üzerine örttüğü ayı postunun üstüne uzandı ve uyumaya çalıştı. Devriye gezen adamların sesleri, zaman zaman da silah sesleri duyulabiliyordu, çadırın içindeki lamba dans eden gölgeler oluşturunuyordu, derken kral sessizliğe ve sonsuz bir karanlığa gömüldü, uykuya dalmıştı.

Saatler geçti, ay alçaldı ve kayboldu, gece geceye benzedi. Sonra, yıldızlar suya yansıyan kıvılcımlar gibi tüm gökyüzünü kaplayarak Santiago'ya kadar uzanan Samanyolu'na yer açtılar, sonradan, çok çok daha sonradan, aydınlığın önünde kapkara görünen kentin gerisinde sabahın ilk ışıkları belirdi, minareler birer birer soldu ve bizim durduğumuz bu noktadan hâlâ gözükmeyen güneş görüldüğünde, tanıdık sesler, Allaha inananları namaza çağıran müezzinlerin sesleri tepelerin arasında yankılandı. Hristiyanlar bu kadar erken kalkmazlar, gemilerde hâlâ hiç yaşam belirtisi yok, Portekiz karargâhı da, uyuklayan, yorgun nöbetçiler dışında, derin uykuda, hırıltılar, iç çekmeler, mırıltılarla bölünen bir rehavet bu, ancak çok daha sonra, güneş yükselince, bir gün daha az, ertesi gün daha fazla, pişmanlık dolu ve bastırılmaz esnemeyle sesleri açılacak, kemikleri çatırdatan uzun uzadıya gerinmeyle kolları ve bacakları bu rehavetten kurtulacak. Ateşler yakıldı ve kazanlar alevlerin üzerine sarkıtıldı, adamlar yaklaşıyor, her birinin elinde tahtadan bir kâse, nöbetçiler bitkin durumda geliyor, dinlenmiş olan ötekiler son lokmalarını çiğneyerek karargâha dağılıyorlar, bu sırada, çadırların orada soylular, mönülerindeki başlıca fark olan etten söz etmiyorsak, aşağı yukarı aynı yiyeceklerle karınlarını doyuruyorlar. Oruçlarını bozmadan önce ayine katılan rahiplerle birlikte, kocaman tahta tabaklarda yemeklerini yiyorlar ve Haçlıların ne yapmaya karar vereceklerle

rini birlikte tahmin etmeye çalışıyorlar, birisi daha cö-
mert ödüller vaat edilmedikçe kendilerine katılmayacak-
larını öne sürüyor, başka birisi eğer zahmetlerinin kar-
şılığı simgesel bir bedelle ödenirse, yalnızca Tanrının za-
ferini yüceltmek uğruna hizmette bulunmakla yetinecek-
lerini düşünüyor. Uzaktaki gemileri gözetleyip duruyor-
lar, gemicilerin manevralarını gözlüyorlar, Haçlıların
kalmayı mı tasarladıklarını, yoksa şimdiden demiri mi
çektiklerini anlama umuduyla, göstergeleri izliyorlar.

Kral bekliyor. Çadırının önüne yerleştirilen koltuğun-
da sabırsızlıktan bir türlü rahat edemiyor, bütün silah-
larını kuşanmış, yalnızca başı açık, bakıp bekleyerek ora-
da öylece sessizce oturuyor, başka bir şey yapmıyor. Kuş-
luk vakti, güneş gökyüzünde yükselmiş, zırhının içinde
ter damlaları süzülüyor. Kral açıkça öfkeli, ama bunu
belli etmek istemiyor. Başının üzerine gerilen çadır be-
zinden tente, kraliyet bayrağıyla uyum içinde dalgalan-
ıyor. Kentin, ırmağın ve çevredeki tepelerin üzerinde,
gece sessizliğinden farklı, ama gündüz hareket ve gürül-
tü beklediğimizden dolayı belki de daha huzursuzluk ve-
rici bir sessizlik, felaket habercisi bir sessizlik dolaşıyor.
Cırcırböcekleri ötüyor, ama bu başka bir dünyadan ge-
len bir ses, dünyanın temellerini kesen, görünmeyen bir
testerenin sesi. Surların üzerinde, burçların gerisinde,
Magripliler de gözetleyip bekliyorlar.

Sonunda, haliçin ağzında demirlemiş bulunan üç ana
kadırğa arasında, kayıklarda bir hareket başlıyor, kadir-
gaların her birinden kayıklara inen adamlar var, şimdi
bu yöne doğru geliyorlar, durgun suda küreklerin şıprı-
tısı duyulabiliyor, genel görünüm neredeyse lirik, duru
mavi bir gökyüzü, usulca yaklaşan iki küçük kayık, tek
eksik doğanın bu pastel renklerini kaydedecek bir ressam,
tepede yükselen ve kalenin gölgesindeki kent ya da pers-

pektifimizi değiştirirsek, engebeli tepeler, yarlar, yamaçlar, yer yer zeytinlikler, saman yığınları, söndürülen ateşlerin küllerinden oluşan bir arka plan önünde Portekiz karargâhı. Kral artık ortada görünmüyor, çadırına girdi, çünkü bir kral olduğundan kimseyi beklemek zorunda değil, Haçlılar toplanıp saygıyla bekleyecek, ondan sonra Dom Afonso Henriques, tepeden tırnağa silah kuşanmış olarak, onların cevaplarını dinlemek üzere ortaya çıkacak. Kralla görüşmüş olan bazı yüksek rütbeli savaşçılar yaklaşmaya başladılar şimdi, tavırları korkutucu ve anlaşılmaz, Portekizlilere yardımı reddetmek üzere olduklarını şimdiden söyleyebiliriz, oysa Portekizliler hâlâ aymazlık içinde, deyim yerindeyse, yüksek umutlar besliyorlar, böylesine ciddi bir kararı nasıl haklı gösterebileceklerini kestirmek zor, çünkü bunun bir gerekçesi olmalı, yoksa düşüncesizlik ve umursamazlıkla suçlanacaklar. Heyettekiler Gil do Rolim, Ligel, Lichertes, La Corni biraderler, Jordão, Alardo, ayrıca adı Heinrich olan, şimdiye dek adı geçmeyen, Bonn doğumlu, çok ünlü ve sonradan kanıtlanacağı üzere, yüksek ah-laka sahip bir Alman, ilk adı Gilbert olan bilgili bir İngiliz keşiş, ve sözcü olarak da, Uzun Kılıçlı ya da Uzun Oklu Guillaume Vitulo, konuşmayı onun yapacağını anlayınca, Portekizlilerin yüreklerine korku salındı, zira krala karşı düşmanlığından haberleri vardı, öyle düşmanlıklar vardır ki, durup dururken birisinden hoşlanmayız ve duygularımızı hiçbir şey değiştirmez, O adama katlanamıyorum, o adama katlanamıyorum, deriz ve söylenecek başka bir şey de yoktur.

Dom Afonso Henriques, yanında Dom Pedro Pitões ve Dom João Peculiar'la birlikte çadırından çıktı, Dom João Peculiar, kralla görüştüktan sonra elçilere hoş geldiniz dedi, Latince konuşuyordu elbette, sözcüklerin an-

lamlarını bozmadan, kralın onların getirdikleri cevabı öğrenmek için sabırsızlandığını ve bunun Efendimiz Hz. İsa'nın zaferini yüceltmeye en çok hizmet edecek cevap olduğundan kendisinin kuşku duymadığını söyledi. Bunlar kurnazca sözler, çünkü Tanrının gözünde en çok neyin uygun olduğunu kuşkusuz bilmediğimize göre, bunu O'nun takdirine bırakırız, bu arada da eğer O'nun seçimi işimize gelmiyorsa alçakgönüllükle buna boyun eğeriz, öte yandan, eğer dileyebileceğimiz her şeyi gerçekleştiren bir seçimse, duyduğumuz minneti abartmayız. Tanrının evete ve hayıra, iyiye ve kötüye karşı kayıtsız kalabileceği olasılığını, bize bahşedilen kafalarımız anlayamaz, zira sonuç açısından Tanrının her zaman bir amacı vardır. Ne var ki, şu anda böylesi dolambaçlı konulara girmenin sırası değil, çünkü Uzun Kılıçlı Guillaume, ikinci derece unvanına hiç uymayan uluorta küstahça bir tutumu çoktan benimsemiş olarak, Portekiz Kralı, örneğin Ourique savaşı sırasındaki zor anlarda olduğu gibi, Efendimiz Hz. İsa'nın lütfu ve yardımına bu denli bel bağladığına göre, eğer buradan zaten geçmekte olan Haçlılar bu yeni girişimde O'nun yerini almaya kalkışacak olurlarsa, Tanrının bunu kuşkusuz yanlış anlayacağı, dolayısıyla Portekizlilerin savaşa tek başlarına girişmelerinin yerinde olacağı, çünkü mutlaka zafer kazanacaklarının belli olduğu ve gücünü kendisinden dilendiği zaman ve dilendiği biçimde gösterme fırsatını bulmanın Tanrının hoşuna gideceği konusunda di-retiyor. Guillaume Vitulo kendi yerel dilinde konuştuğu için, Portekizliler, kararın kendi çıkar ve yararlarına ters düştüğünü bir an bile akıllarına getirmeden, bu gibi durumlarda olduğu gibi anlıyorlarmış gibi sonuna kadar dinlediler, ama Uzun Kılıçlı Şövalye'ye eşlik eden birinci rahip, böylesine istihza dolu sözleri ve ilahi güce

savaşları çıkarma, bastırma, kısaltma, zafer bahşetme, bahşetmeme, bir tek kişinin binlerce kişiyi yenmesini sağlama gibi dine aykırı kuşkulu imalar yüzünden bir kez daha duyulmadan anlaşılamayan başka sözleri söylemeye dili varamayarak konuşmayı çevirmeye başlayınca durumu çok geçmeden anladılar, yalnızca Hristiyanlar Hristiyanlarla yahut Magripliler Magriplilerle kavga ettiklerinde işler zorlaşıyor, yine de bu ikinci durumda iş Allaha kalıyor, bir çaresine baksın.

Kral, elleri sağ yanında tuttuğu, ucunu sanki bu toprakları şimdiden ele geçirmişçesine yere dayadığı kılıcının kabzasını kavramış olarak, sessizlik içinde dinledi ve sessiz kaldı. Kışkırtıcıyı utandırması gereken sözler, dindarca bir öfkeyle kıpkırmızı olmuş Dom João Peculiar'ın ağzından çıktı, Efendin Tanrının sabrını taşıрма, bu herkesin anlayacağı bir sözdü, hatta öğretiler konusunda zayıf olanların bile, çünkü Guillaume Vitulo, Portekizlilere duyduğu küçümsemeyi açığa vurmaktan çok, başka koşullarda ve başka sözcüklerle, aslında Şeytan'ın Hz. İsa'nın karşısındaki kötü niyetli çalımını tekrarlamaktan başka bir şey yapmamıştı, Eğer sen Tanrının Oğlu'ysan, buradan aşağıya atla, zira melekler seni koruyacak ve sana bir zarar gelmeyecek, bunun üzerine Hz. İsa da şöyle cevap vermişti, Efendin Tanrının sabrını taşıрма. Guillaume'un bu sözlerden utanması gerekirdi, ama hiç pişmanlık duymadı, hatta dudak büke rek sıırıttı. Sonra Dom Afonso Henriques sordu, Haçlıların son kararı bu mu, Evet, diye cevap verdi beriki, Şu halde gidin ve yanılmıyorsam buradaki gibi savaştan kaçınmak için hiçbir mazeret bulamayacağınız Kutsal Topraklar'da Tanrı yanınızda olsun. Elini adıyla anıldığı kılıcına götürme sırası Guillaume Vitulo'daydı ve eğer ona eşlik edenler bedenleriyle değil de, sözle araya girmesey-

di, vahim sonuçlar doğabilirdi, araya giren içlerinden biriydi, Gilbert, sıra Latince konuşmaya gelince herhangi bir bilgili, yüksek din adamı kadar iyi konuşarak çevirmenleri gölgede bırakabilen, heyetteki tek üye, şöyle konuştu, Majesteleri, Guillaume Vitulo Haçlıların burada kalmayı reddettiklerini söylerken doğruyu söylüyor, ama reddetmelerine yol açan maddi etkenlere değinemedi, karar onların, yine de bazıları kalmaya karar verdiler, onlar da heyetle gelen, burada gördüğünüz kişiler, Gil do Rolim, Ligel, Lichertes, La Corni biraderler, Jordão, Alardo, Heinrich ve ben, Haçlılar arasındaki en önemsiz ve gösterişsizler olan bizler emrinizdeyiz. Dom Afonso Henriques bundan o denli hoşnut oldu ki, öfkesi geçti ve bütün protokol inceliklerini hiçe sayarak Gilbert'a yaklaşp oracıkta kucakladı onu, yanından geçerken de adı kendisine gerçekten iyi yakışan, küstah Guillaume'a küçümsemesini göstermekten geri kalmadı, Bu kararı verdiğinize göre, Lizbon Hristiyan olur olmaz, söz veriyorum, ilk Lizbon Piskoposu siz olacaksınız, benim yanımda kalmaya karar veren siz diğerlerinize gelince, sizi temin ederim, benim hakseverliğimden yakınmanız için hiçbir neden olmayacak, bundan sonra da dönüp çadırına girdi. Burada yollar ayrıldı, yani Guillaume çevresinden yalıtlandı, ona eşlik eden keşiş bile, kendi yerini alan bu akılsız sofuda çatal ayak ya da keçi boynuzu belirtileri var mı diye* kuşkuyla bakarak, önlem olarak ondan üç adım uzaklaştı.

Raimundo Silva, usturuplu bir biçimde yazılanlarla şu an için kendi hayal gücünde var olanları birleştirerek, bu can alıcı doruk noktasına vardı ve eğer birden çok kez açıklandığı üzere, titizce okuma işinin dışında bir şey için

* Şeytan genellikle çatal ayaklı olarak betimlenir. – ç.n.

hazırlıksız olmasının dışında, yavaş yazan, durmadan fiil uyumlarını denetleyen, yersiz sıfat kullanmamaya özen gösteren, kökenbilim konularında ince eleyp sık dokuyan, noktalama kurallarına uymada özenli birisi olduğunu hatırlarsak, epeyce ilerleme kaydetmiş sayılır, bu da gösteriyor ki, burada onun kaleminden çıkan her şey, sonuçta, büyük olasılıkla bununla çok az ilişkisi olan bir metnin serbest bir yorumu ve uyarlamasından başka bir şey değildir, ve tahmin ettiğimiz kadarıyla, son satırına kadar naif tarihseverlerden saklı ve uzak tutulacaktır. Ayrıca, elimizdeki kopyanın şimdiden dolu dolu yazılmış on iki sayfadan oluştuğunu bilelim ve yazarlığın ne iyi, ne de kötü niteliklerinin hiçbirini taşımayan Raimundo Silva'nın otuz altı saat içinde bir sürü çeşitleme içeren bir sürü şey yazmasına olanak bulunmadığı da belli, yazdıklarının edebi değerine gelince, söylenecek bir şey yok, çünkü bu tarih konusu, sonuçta da bilim ve yetkili kaynak denebilecek şeyler de yok. Görünümü gerçeklikle karıştırmamamızın önemini unutmamamız için, bu önlemleri tekrarlamakta yarar var, ama inandırıcı görünen ve kulağa inandırıcı gelen bir gerçeklikten emin olduğumuzu düşünürken, bunun bir sürü kopya arasından yalnızca biri, ya da daha da kötüsü, tek kopya olan ve olduğu bildirilen bir gerçeklik olduğundan nasıl ya da neden kuşku duymamız gerektiğini bilmiyoruz.

Öğleden sonranın ileri saatleri, şiir kitabını bekleyen Dr. Maria Sara'yı ziyaret saati. Temizlikçi kadın mutfakçı derleyip topluyor ya da ütüyü yapıyor, kadın belki de yazmanın ya da yazılanları düzeltmenin dinle ilgili bir şey olduğunu düşünerek, sessizce işini yaparken Raimundo Silva'nın dikkatini pek çekmiyor, ve bütün gün evden hiç çıkmamış olan Raimundo Silva gidip ona sordu, Hava nasıl, hiçbir zaman ona söyleyecek fazla bir şeyi olma-

diğından, en küçük fırsatı kaçırmıyor ya da fırsat yaratıyor, bu nedenle her zamanki gibi pencereden bakmadı, ama bakmalıydı, bugün özel bir gün, belki de Haçlıların oradan gittikleri kentte şimdiden biliniyor, casusluk çağdaş savaşın icadı değil, Senhora Maria cevap veriyor, İyi, yapay bir söz, aslında yalnızca, yağmur yağmıyor anlamına geliyor, çünkü sürekli olarak, İyi, ama soğuk, ya da, İyi, ama rüzgârlı, derken, hiçbir zaman, İyi, ama yağmur yağıyor, demeyiz ve demeyeceğiz. Raimundo Silva tamamlayıcı bilgiyi edinmeye gidiyor, acaba yağmur, ya da dünkü gibi rüzgâr olasılığı var mı ve ısı nasıl. Pardösüsü kupkuru ve artık insan içine çıkacak gibi, iki atkısından ince olanını alırsa, olağanın dışında bir önlem almadan dışarıya çıkabilir. Senhora Maria ile haftalık hesabı kapatmak için mutfağa gitti, kadın paraya bakıp içini çekti, onda bir alışkanlıktı bu, sanki alır almaz para elinden çıkacakmış gibi, başlangıçta Raimundo Silva bundan tedirgin oluyordu, kadın bu kadar az para ödendiği için hoşnutsuzluğunu göstermek amacıyla üzgün bir görünüme bürünüyor gibi görünüyordu, bu yüzden kendisinin bir üyesi olduğu aşağı orta sınıftaki standart ödeme oranlarını öğreninceye kadar oldukça huzursuzluk içindeydi, kendisinin hali vakti yerinde olduğu sonucuna varınca, başkalarının emeklerini sömürüyor durumuna düştü, her ihtimale karşı kadının ücretini yükseltti, ama bu iç çekmesinin önünü alamadı.

Raimundo Silva'nın oturduğu sokağı Hristiyan kentine bağlayan üç ana güzergâh var, biri Rua do Milagre de San António'yu izliyor ve çatallaşan üç yoldan hangisini seçtiğine bağlı olarak Caldas ve Madalena'ya, yahut Largo da Rosa ve çevresine, yukarıda Costa do Castelo'ya, aşağıda Escadinhas da Saúde ve Largo de Martim Moniz'e, ortada da dik Calçada de Santo And-

ré'ye, Terreirinho'ya ve Rua dos Cavaleiros'a varabilir, ikinci güzergâh onu Largo dos Lóios'tan geçerek Portas do Sol'a götürür, son olarak, en sık kullandığı güzergâh, Escadinhas de São Crispim'den inerek çok geçmeden Porta de Ferro'ya varır, oradan onu Chiado'ya götürecek olan tramvaya biner, ya da eğer bugünkü gibi metroya binecekse, yürüyerek Praça da Figueira'ya doğru yola koyulur. Yayınevi, bu geç saatte Avenida da Liberdade'yi tırmanmaya başlayamayacağı kadar uzakta, Avenida do Duque de Loulé'ye yakın bir yerde, genellikle sağ kaldırımdan yürür, çünkü öbür kaldırım hiçbir zaman onun hoşuna gitmedi, nedenini açıklayamıyor, gerçi bu hoşlanma ya da hoşlanmama izlenimi sürekli olmayabilir, orada ya da burada inişler çıkışlar gösterebilir, ama nedense sağ kaldırımda kendisini daha mutlu hissediyor. Bir gün, kendi kendisine saplantılı davrandığını söylerken bile, bir kent haritasına cadde-deki hoşlandığı ve hoşlanmadığı bölümleri işaretlemeye kadar vardırırdı işi, şaşırarak fark etti ki, sol kaldırımdaki hoş bölüm daha uzundu, ama onda doyum yaratma derecesini göz önünde tutunca, sonunda sağ kaldırım baskın çıktı, böylece de çoğu kez bu kaldırımdan yürüyüp öbür kaldırıma bakıyor ve keşke orada olsaydım diye düşünüyor. Belli ki bu ufak tefek saplantıları fazla ciddiye almıyor, boşuna düzeltmen olmamış, daha birkaç gün önce, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin yazarıyla sohbet ederken, düzeltmenlerin gerek edebiyatla, gerek yaşamla ilgili geniş deneyimleri olduğunu ileri sürmüş, yani yaşamla ilgili bilmediklerini ya da öğrenmek istemediklerini edebiyatın az çok öğrettiğini ima etmişti, özellikle zaafılar ve maniler açısından, zira herkes bilir ki normal karakter diye bir şey yoktur, aksi takdirde bunlar herhalde karakter olmazlardı, ezcümle, Ra-

imundo Silva son okumalarını yaptığı bazı kitaplarda, doğal özelliklerle birleşerek, genelde karakter dediğimiz bu tutarlı ve çelişkili bütünlüğü zamanla oluşturan bir takım çarpıcı özellikleri aramış olabilir. Şimdi, Escadinhas de São Crispim’de durmuş, kendisini gözleyen köpeğe bakıyor, kendisine onun şu anda en çok hangi kurgusal karaktere benzediğini sorsa iyi olur, yazık ki kurt ya da başka bir hayvan değil, çünkü o zaman akla hemen Aziz Francisco gelirdi yahut domuz, o zaman Aziz Antonino olurdu ya da aslan, o zaman Aziz Markos olurdu ya da öküz, o zaman Aziz Luka olurdu ya da balık, o zaman Aziz Antonios olurdu ya da kuzu, o zaman Aziz Vaftizci Yahya olurdu ya da kartal, o zaman Aziz İncilci Yuhanna olurdu, köpeği insanın en iyi dostu olarak tanımlayamayız, çünkü dünyanın gidişatına bakılırsa, geriye kalan biricik dostu dense yeri var.

Dostluğunun karşılık görmesi koşuluyla, diye geçiriyor aklından Raimundo Silva dili dışarda kendisine bakan bu sokak köpeğinin karşısında, belli ki São Crispim’de oturanlar köpek türünden hiç hoşlanmıyorlar, belki de bu semttekiler, her ne kadar insanlar ve köpekler Allahın kardeşleriyseler de, doğrudan doğruya, o zamanlar sokakta dolaşan köpeklerden nefret etmeyi dinsel görevleri olarak gören Magriplilerin soyundan geldikleri için. Kanında ve kalıtımında sekiz yüzyılı aşkın gördüğü kötü muamelenin birikimini taşıyan köpek, ötede kafasını kaldırıp acıklı bir uluma tutturdu, yiyecek dilenmekten utanmayan, hüsrana ve umutsuzluk dolu bir sestir bu, uluma ya da avuç açma herkesin içinde küçük düşmekten çok, kendini yadsımadır. Raimundo Silva’nın kesin bir randevusu yok, Dr. Maria Sara yalnızca, Yarın görüşmek üzere, demişti, vakit artık geç, en kötüsü de yoluna devam etmesini engelleyen bu köpek, önce ağ-

layıp sonra ulumaya başlayan insanların tersine, uluma feryada dönuştü, bu köpeğin, sanki oradaki adam Tanrının kendisiymiş gibi, dilendiğı, yalvardığı, yakardığı, can attığı şey, bir parça ekmek ya da kemik, günümüzde çöp kutularını açmak ya da devirmek zor, benim yiyecek bir şey için olan umutsuz gereksinimim de bu yüzden, iyiliksever efendim. Yoluna devam etme ve böyle yaptığı için pişman olma arasında bocalayan Raimundo Silva, açlıktan ölen bir köpeğin reddetmeyi göze alamayacağı bir şey bulmak için eve dönmeye karar veriyor, merdivenleri tırmanırken saatine bakıyor, Vakit geç oluyor, diye tekrarladı içinden, dairesine ansızın girip televizyon izlerken yakaladığı temizlikçi kadının ödünü patlattı, ama onu görmezlikten gelerek doğru mutfağı gitti, çekmeceleri karıştırdı, tencerelerin tavaların içine baktı, buzdolabını açtı, Senhora Maria, Ne arıyorsunuz, diye sorma cesaretini bulamadı, hatta şaşkınlığını belli bile edemedi, çünkü işini yapması gerekirken suçüstü, televizyon izlerken yakalanmıştı, şimdi de toparlanmaya çalışıyor, televizyon kapatılmış, harıl harıl mobilyaları çekiyor ve büyük bir gürültü patırtı içinde yersiz bir koşuşturma gösterisi sunuyor, bu arada Raimundo Silva, onun laubaliliğini gerçekten fark ettiyse bile, üzerinde bile durmadı, çünkü geç kalmak ve ganimetlerini köpeğin önüne koyarak olumlu bir izlenim bırakmamak endişesi içindeydi, bunları bir gazeteye sarılı olarak taşıyor, bir parça pişmiş sosis, bir dilim yağlı jambon, üç lokma ekmek, yazık ki zavallı hayvanı yatıştırmak için hiç kemik yok, çünkü sindirim sırasında tükürük bezlerini uyarmak ve köpeğin dişlerini güçlendirmek için kemikten iyisi yoktur. Kapı çarpıldı, Raimundo Silva merdivenlerden aşağı inmeye başladı bile, Senhora Maria onun gidişini görmek için pencerenin önü-

ne geldi, sonra yine salona geçip televizyonu açtı, dizinin beş dakikasını kaçırmıştı, neler oluyordu acaba.

Köpek hiç kımıldamamıştı, yalnızca başını eğmişti, burnu neredeyse yere değiyordu. Çarmıha gerilmiş Hz. İsa'nınki gibi, görünen kaburgaları belkemiğinin eklemlerinde seğiriyordu, bu hayvan tam bir aptal, Lizbon'un, Avrupa'nın ve dünyanın servetini küçümseyerek, aç kaldığı Escadinhas de São Crispim'den bir türlü ayrılmıyor, aslında bunlar ucuz yargılar, bu inatçılıktan çok, bir çekingenlik durumu, bu yüzden de saygıyı hak ediyor, korkusuzlar güçlükleri hiç görmezler, sözelimi, tanıdığı yüz otuz dört basamak yerine birdenbire bir basamak daha bulunduğunu görecektir olsa, bu köpeğin aklı kim bilir nasıl karıştırdı, böyle bir şey olmuş değil elbette, bu yalnızca bir varsayım, böyle aşılması olanaksız bir uçurum karşısında hayvan kim bilir ne acınacak durumda kalırdı, geçen gün bu adamı Porta de Ferro'ya kadar ne güçlkle izlediğini unutmadık, bazı deneyimleri tekrarlamamakta yarar var. Raimundo Silva üç adım uzakta durarak, köpeğin açılıp yere konmuş pakete yaklaşmasını izliyor, hayvan sırtına bir tekme yeme olasılığına karşı, onu mu gözlesin, yoksa yiyeceklerle mi saldırsın, karar veremiyor, yiyeceklerin kokusu bile midesine dayanılmaz açlık sancıları saplanmasına yol açıyor, salyası dişlerine hücum ediyor, ah köpeklerin tanrısı, niçin birçoğumuzu sefil bir yaşantıya mahkûm ettin, hep aynı şey, her şey için tanrıları suçlarız, oysa her şeyi yapan eden biziz, bunların ve başka suçların bağışlanması da dahil olmak üzere, Raimundo Silva köpeğin korktuğunu anlıyor, uzaklaşıyor, hayvan burnu arzıyla titreyerek biraz yaklaşıyor, yiyecekler bir an oradaydı, sonra yok oluverdiler, hepsini bir lokmada yuttu ve soluk renkli, uzun diliyle kâğıda sıvanmış yağları yalı-

yor. Dr. Maria Sara'yı çoktan unutan Raimundo Silva'nın karşısına yazgı bu acıklı görüntüyü koydu, birdenbire kendisini eksik olan kurgusal karakterle özdeşleşmiş buluyor, bir köpekten yardım gören Aziz Roch'tan başkası değil bu, şimdi bu iyiliğin karşılığını ödeme sırası azizde, ve böylelikle bu yaşamda her şeyin, söylemeye gerek yok, insan açısından ters yönlü bile olsa, karşılıklı olduğunu kanıtlamış olacak, zira köpekler söz konusu olduğunda, Raimundo Silva'yı nasıl gördüklerini kim bilebilir, insan yüzlü bir canlı diyelim, böylece daha önce söz edilen, İncil'deki hayvanlar koleksiyonunu tamamlayıp, Raimundo Silva'yı, eksik saydığımız Aziz Matta olarak görebiliriz, ama bu kadar ağır bir yükün altından nasıl kalkacak.

Ama birden kendisini bekleyen Dr. Maria Sara'yı hatırlayınca, basamakları ne kadar hızlı inmeye başladığına bakarsak, bu yük o kadar da ağır olamaz, şimdi oraya zamanında gidebilmek için bir taksiye binmek zorunda ve böyle lükslere harcayacak parası yok, Lanet olası köpek, bense yufka yürekliyi oynuyordum, Escadinhas de São Crispim'de dilenen yaşlı bir kadın olsaydı, emin olun yiyecek aramak için eve dönmezdim, eh, yaşlı kadın olsa belki, ama yaşlı bir adam için asla, eğer söz ettiğimiz şey iyilikseverlik ise, iyilikseverliğin duruma, koşullara, o anki duygu ve düşüncelerimize göre değişkenlik gösterdiğini görmek ilginç, iyilikseverlik, benzetmeyi bağışlayın, bir lastik parçası gibidir, uzar, kısalır, tüm insanlığı ya da yalnızca kendine iyilik yapmayı bilen bencil kişiyi kapsayabilir, oysa hayırseverlik her zaman ruha iyi gelir, hayvan derin minnet duyguları içinde orada kaldı, ama aslında o kadar açtı ki, bu yiyecek onun ancak dışının kovuğunda kaldı, zavallı hayvancık, bir acıma deyimi bu, çünkü bu öyle küçük bir hayvan

değil, acaba ne cins, hiçbir zaman sokaklarda görünmeyen en edeplileri dışında hepsinin bir karması herhalde, göründüklerinde de tasmalı ve donlu olurlar, bu köpek en azından özgür, başıboş dişi köpeklerin peşinde koşmanın tadını çıkarıyor, ama tadını çıkaracak fazla şey bulamayacak, çünkü hiç Escadinhas de São Crispim'den ayrılmıyor. Bu aşamada Raimundo Silva, taksi onu götürürken, dalmış olduğu düşüncelere bilinçli olarak son verdi, birden bir keyifsizlik duymuştu, fiziksel değil, sanki içinde uykuda olan birisi ansızın uyanmış ve kendini karanlığa gömülü bulduğu için seslenmiş gibi, bu yüzden korkusu geçsin diye tekrarladı, Çünkü hiç Escadinhas de São Crispim'den ayrılmıyor, ben kimden söz ediyorum, diye sordu kendi kendine, taksi Rua da Prata'yı tırmanıyordu ve kendisi de onun içindeydi, zaten köpeklerin değil, insanların dünyasına aitti ve ne zaman istese ya da gereksinim duysa oradan ayrılabilirdi, şimdi düzeltmenlerden sorumlu olan Dr. Maria Sara ile konuşmak, şiir kitabının son okumalarını vermek için yayınevine doğru gittiği gibi, sonra da hemen eve dönmemeye karar verebilirdi, kitap denemeyecek kadar incecik bir kitap olsa da, okumayı bitirmişti, her zaman yaptıklarını yapacak, bir restoranda yemek yiyecek, sinemaya gidecek, gerçi büyük olasılıkla böylesine hovarda bir programa yetecek parası yok, aklından biraz aritmetik işlemi yapıyor, taksi parası, cüzdanında ne kadar para olduğunu hatırlamaya çalışıyor ve bu hesaplamaların tam ortasında bu gece evden çıkmayacağını hatırlıyor, yeni bir kitaba başladığını unutmamalı, hayır, hayır Costa'nın bıraktığı kitap değil bu, saatine baktı, beşe geliyordu, taksi Avenida do Duque de Loulé'den yukarı doğru gidiyor, trafik ışıklarında duruyor, yine gidiyor, Beni burada indirin lütfen, ve

Raimundo ödeme yapmak için para çıkardığında, restorana ve sinemaya gitmeye yetecek parası olmadığını hemen görüyor, ya birine gidecek ya öbürüne, ama biri olmadan öbürü fazla eğlenceli değil, Yemeği evde yiyip çalışmamı sürdürürüm, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ni kastediyor, bir zamanlar, başlığı bu olan bir kitabı okurken, bunu açık açık söylerdi, masum olduğu günlerde.

Asansör eski ve dar, cam kapılarının ve yan duvarlarının saydamlığı olmasa, yakınlaşmak için çok uygun olurdu, yine de iki kat arasında bir boşluk var ve umutsuz durumlarda, bir yanda çıkan, öbür yanda inen merdivenlere sık sık göz atılırsa, el tutuşmaya, hatta kaçmak öpüşmeye bile olanak var. Burada çalıştığı bunca yıl içinde, Raimundo Silva bu mekanik kafesi kullandı, bazen tek başına, bazen başkalarıyla birlikte, ama hatırladığı kadarıyla, bugüne kadar hiçbir zaman böylesine huzursuzluk veren düşüncelere kapılmamıştı, başlangıçta merdivenleri kullanmayı yeğlediği doğru, çünkü asansörün gelmesi uzun sürdüğünde bekleyecek sabrı yoktu ve ayrıca, ortalama yaşın hep yüksek olduğu yayın bölümündekiler de dahil olmak üzere, bürolarda çalışan genç personelle yarışacak kadar çevikti ve kalbi de sağlamdı. Aslında pek de tırmanma sayılmaz, yalnızca iki kat, ama her bir katının bugün inşa edilenlerdekinden neredeyse iki kat yüksek, eski bir bina olduğu hesaba katılmalı, bu bakımdan Castelo'da oturduğu çok eski binaya benziyor, başka bir deyişle, bu yeni bir şey değil, alçak her zaman yükseği ve yüksek de her zaman alçağı izlemiştir, bir olasılıkla yaşamın yasalarından biridir bu, kendi babamız bile bir zamanlar gözümüze dev gibi görünmüştür ve şimdi biz ona yüksekte bakarız, yıldan yıla da dermansızlaşır, zavallı, ama fazla bir şey

söylemeyelim ki acısını sessizlik içinde çeksin. Bu asansörde, tam da zihnine erotik düşünceler üşüşmüşken, ölmüş babasını hatırlamak Raimundo Silva'ya saçma geliyor, işin doğrusu, düşünen kişi yalnızca ne düşündüğünü bilir, niye bunu düşündüğünü bilmez, sanırım, doğduğumuz andan başlayarak düşünüyoruz, ama ilk düşünceimizin, bütün daha sonrakileri doğuran düşüncenin ne olabileceğini bilmeyiz, düşünceler ırmağından yukarıya, ilk kaynağa doğru gittiğimizde, her birimizin en kesin yaşamöyküsü ortaya çıkar ve bunların akışını izleyebilirsek, birden yeni bir düşünceye kapılıp bunun peşine takılarak içinde bulunduğumuz güne varabilirsek, başka bir yaşamı seçerek bunu kısaltmadığımız ve söz konusu yaşam bir düzeltmenin olmadığı sürece, herhalde yaşamımızı değiştirebilirdik, o zaman başka bir asansörde, belki de Dr. Maria Sara'dan başka birisiyle görüşmeye gidiyor olurduk. Rastlantı bu ya, Raimundo Silva yayın müdürünün, düzeltmenlerin çalışmasını denetlemek üzere atanan yeni görevliyle birlikte aşağıya indiğini gördüğü yanda duruyordu, onu boş alana, sanki o zaman orada duran kadını ahlaksız davranışından dolayı azarlamaya hazırlanıyormuş gibi, şiddetle kınayarak bakarken yakalıyoruz, bunların bir asansörde yapılmayacak şeyler olduğunu bilmeniz gerekir, tekrarlıyorum, yapılmayacak şeyler, zira bu gibi şeyleri, daha kötülerini bile, yapanlar olduğunu çok iyi biliyorum, Yalnızca biraz elleşıyorduk, Sayın Düzeltmen, yalnızca biraz öpüşüyorduk, Sayın Düzeltmen, Fark etmez, bu bile yeter, kendi umarsız kıskançlığım adına, sizi suçluyorum, asansörün kata varmasına birkaç santimetre kala, Raimundo Silva orta yere geçti, öbürlerine yer kalmadı, eğer bu dünyada utanma kalmışsa, kendilerinden çok utanarak asansörden inmek zorunda kaldılar, bü-

yük olasılıkla bu ikiyezlü ahlakçıya gülüyorlardır, Bunlar işe yaramaz, hâlâ ham, dedi tilki.

Bakmak, görmek ve gözlem yapmak, bir bozulma varsa bile her biri ayrı bir yoğunlukta olmak üzere, görme organının farklı kullanım yollarıdır, sözgelimi, geleneksel romanlarda sık rastlanan dalgınlık durumlarında görmeden bakmak, ya da gözler yorgunluk ve sıkıntıdan kendilerine yük olabilecek şeylerden kaçındığında, görmek ama fark etmemek. Ancak gözlem yaparak tam bir görme elde ederiz, belli bir anda yahut bunun sonrasında, bilinçli bir karar kadar istemsiz bir sinestezi durumunun sonucunda, dikkatimiz yoğunlaşır, görülen şey bir kez daha görmeyi gerektirir, böylece bir duyumdan, duraklayan, görme sürecini yavaşlatan başka bir duyu- ma geçilir, görüntü sanki beyinde saniyenin yüzde biri kadarlık geçici bir farkla, iki ayrı yerde oluşmak üzere- dir, önce basit gösterge, sonra asıl biçim, ansızın mutlak bir olgu haline gelen, koyu renk vernik sürülmüş bir kapının üzerindeki cilalı pirinçten kalın kapı kolunun belirgin, zorunlu biçimi. Raimundo Silva pek çok kez bu kapının önünde durup içerden açmalarını, otomatğin sesini beklemiştir, ama hiçbir zaman bugünkü gibi böylesine kesin ve neredeyse ürkütücü derecede somut nesnelerin farkına varmamıştır, yalnızca pürüzsüz bir cilalı yüzey olmayan, aynı zamanda bu öbür yoğunluğun, tahtaninkinin, önünde yoğunluğu algılanabilen bir kapı kolu, ve sanki tümüyle beyinde duyumlanıyor, deneyimleniyor ve duyumsanıyor, sanki duyular, bu kez yalnızca görme değil hepsi, bir kapı kolunu ve bir kapıyı gözlemledikten sonra dünyayı gözlemliyor gibi. Otomatğe basıldı, parmaklarıyla kapıyı itti, içerde ışıklar göz alıyor ve gerçi gerçek değil ama Raimundo Silva sanki tutunacak hiçbir şeyi olmaksızın boşlukta uçtuğunu his-

sediyor, tıpkı göz kamaştırıcı ışık efektleriyle çekilen, doğüstü ve dünya-ötesi yaratıkları konu alan filmlerde çok moda olan ışığa boğulmuş film setlerindeki gibi, bir sürü duyarlı dokunaçlarla ya da anlatılmaz güzellikte parlak ışınlarla, bir an için duyumlarının dönüşmüş olduğu kaleidoskopik titreşimlerle görünse, santral görevlisi kızın dehşet içinde bir çılgılık atmasını ya da baygınlık geçirmesini bekliyor. Gelgelelim, telefon santralıyla ilgilenmenin yanı sıra, kilidi açan düğmeye basıp geleni içeri almakla görevli olan kız, telefon konuşmasını bitirirken ona hafifçe el sallıyor, sonra da dostça ve olağan bir biçimde, şaşkınsız selamlıyor, Merhaba Senhor Silva, kız onu yıllardır tanıyor ve her görüşünde zaman geçtikçe beklenenden farklı bulmuyor, eğer ona bir iki dakika sonra düzeltmeni nasıl bulduğunu soracak olsalar, pek de emin olamayarak, Söylemesi zor, belki biraz tedirgin, diye cevap verecek, böyle diyecek, başka bir şey söylemeyecek, ya kız iyi bir gözlemci değil, ya da eğer dış görünüşe bakarak, hatta yakından gözlemede bulunarak bile, birisinin içinde neler olup bittiği gerçekten anlaşılabilirse, Raimundo Silva yine eski benliğine kavuşmuş demektir, Dr. Maria Sara ile görüşmek istiyorum, dedi, adı Maria'sız Sara olan ve bu yarı rastlantıdan dolayı epeyce gurur duyan santral görevlisi kız da Dr. Maria Sara'nın müdürün ofisinde olduğunu söylüyor, hangi müdür olduğunu bile söylemesi gerekmiyor, yayın müdürünü kastediyor, bu hep böyle olmuştur, öbürleri, genel müdürden Costa'ya kadar olanlar önemsiz kişilerdir, ve Raimundo Silva kendine göre sert sayılacak bir sesle, kendisiyle görüşüp görüşmeyeceğini, yoksa şiir kitabının metnini buraya, resepsiyona mı bırakması gerektiğini ona sormasını ve neyin kastedildiğini onun anlayacağını söylüyor. Sara, Dr. Ma-

ria Sara'nın ne dediğini dinliyor, başını sallıyor, konuşma kısa sürüyor, ama belki de hâlâ görme yetisi keskin olduğu için, Raimundo Silva santral görevlisi kızın sarı saçlarını tel tel inceliyor, ezilmiş hasırı andıran bir renk, kız başını eğik tutuyor, onun yüz ifadesindeki vahşiliği aklına getiremez, vahşilik belki de aşırı bir sözcük, adam kuşkusuz kadına karşı hiçbir kötü niyet beslemiyor, sorumlu olan gözleri, yalnızca kendisine talimat verilmesini bekliyor, belki de sırf metni resepsiyona bırakması söylensin diye epeyce uzaktan ve acele geldi, sanki hiçbir cevap gerektirmeyen bir mektup getiren bir getir-götür görevlisi gibi, Dr. Maria Sara ofisinde onu beklemenizi rica ediyor, santral görevlisi kız başını kaldırdı ve gülümsüyor, Çok teşekkürler Sarita, hep Sarita denmişti ona, evlendikten ve dul kaldıktan sonra bile bu addan kurtulamamıştı, bazıları son derece talihli oluyorlar, kadınlar elbette, çünkü kural olarak, bilindiği ve yazıldığı gibi, erkeklerin bazıları hep çocuk olarak kalıp bunu kabul etmeyi göze alamazken, bazılarının da çocuk olmaya zamanları az olmuştur ve kimisi hiç çocuk olmamıştır.

Raimundo Silva'nın uzun zaman beklemesi gerekmedi, olsa olsa üç ya da dört dakika. Bu ofise ilk kez adımını atıyormuş gibi tuhaf bir izlenime kapılmış, çevresine bakınarak ayakta durmuştu, şaşılacak bir şey yok, daha önce bu ofise gelişiyile ilgili hiçbir anısı yoktu, son değişikliklerden önce büyük olasılıkla yönetim kullanılıyordu burayı, şimdi şaşıarak fark etti ki, Dr. Maria Sara kendisini çağırdığında bu görüntüler aklında kalmamıştı, sözgelimi içinde beyaz bir gül duran şu vazanın masanın üzerinde durup durmadığını hatırlamıyordu, ya da duvardaki şu çalışma çizelgesini, en üst sırada kendi adını okuyabiliyordu, bunun altında da

yayınevi için çalışan bütün öteki düzeltmenlerin adları yazılıydı, kısaltılmış kitap başlıklarının, tarihlerin, renkli simgelerin yanında adları işaretlenmişti, basit bir geometrik kare, sanki düzeltmenler kentinin bir haritası, hepsi altı kişi. Gözümüzün önüne getirebiliriz onları, her biri kendi evinde, Castelo'da, Avenidas Novas'ta, belki Almada ya da Amadora'da, yahut Campo de Ourique'de, ya da Graça'da, bir kitabın sayfalarının üzerine kapanmış, okuyorlar ve düzeltiyorlar, Dr. Maria Sara da onları düşünüyor, bir tarihi değiştiriyor, yeşil bir simgenin yerine maviyi koyuyor, çok geçmeden adların önemi kalmayacak, bunlar fikirler, çağrışımlar, düşünceler doğuran ufak bir şemadan başka bir şey olmayacaklar, ama şu an için bu adların her biri, özümlemesi gerekli bir bilgi, önce Raimundo Silva, sonra Carlos Fonseca, Albertina Santos, Mário Rodrigues, Rita Pais, Rodolfo Xavier, burası bir ofis olduğu için adların alfabetik sıraya uygun dizilmesi beklenir, ama hiç de öyle yapılmamış, hayır efendim, Raimundo Silva en üst sırada görünüyor, belki de bunun basit bir açıklaması var, yani, çalışma çizelgesi hazırlanırken, Dr. Maria Sara'nın başlıca ilgilendiği kişi kendisiydi.

Derken kadın kapıdan içeri giriyor ve, Sizi beklettiğim için özür dilerim, diyor, kapının açılması ve onun sesi üzerine gafil avlanan Raimundo Silva irkildi ve çabucak dönüp baktı, Zıyanı yok, ben yalnızca, cümleyi bitirmiyor, sanki bu yüzü de ilk kez görüyor, son günlerde Dr. Maria Sara'yı ne denli sık düşündü ve sonunda zihninde onunla ilgili hiçbir görüntü yoktu, belleğinin belli bölümünde onun yalnızca adı yer etmiş, giderek saçlarının, gözlerinin, yüz çizgilerinin, el hareketlerinin yerini bu almıştı, uzaktan uzağa tanıdığı tek şey o ipeğin yumuşaklığıydı, bildiğimiz üzere, dokunmuş olduğun-

dan değil, marazi bir biçimde ona, belli ki olanaksız olan, dokunmanın nasıl olacağını hayal etmek için eski duyumlarına başvuruyor da değildi, Raimundo Silva bu ipekle ilgili her şeyi biliyor, parlaklığını, kumaşın yumuşak dokusunu, dans eden kum gibi dalgalanan pililerini, yine de şimdiki rengi eskisi gibi değil, o da, milli marşı anarak saygısızlık etmek pahasına, sisli anılara gömülmüş. Kararlaştırdığımız gibi, size metni getirdim, dedi Raimundo Silva, Dr. Maria Sara da onun yanından geçerken aldı bunları, şimdi düzeltmene oturmasını söyledikten sonra, kendisi de çalışma masasına oturuyor, ama Raimundo Silva, Hayır, vaktinizi almayacağım, dedi ve gözlerini beyaz güle çevirdi, iek kadına öylesine yakın duruyor ki, onun gönlünü görebilir ve bir sözcük öbürünü çağrıştırdığından, bir zamanlar gözden geçirmiş olduğu bir dizeyi hatırlatıyor ona, Gllere iek atıran mahrem fısıltılardan söz eden bir dize, diye içinden tekrarladı ve inanılmaz da olsa, gl yapraklarının anlatılmaz okşamasını işitebiliyordu, yoksa onun göğsünün kıvrımına değen bir kol muydu bu, Yüce Tanrım, yaşamlarını hayal kurarak geçiren erkeklere acı.

Dr. Maria Sara, Nasıl isterseniz, diye cevap verdi. Konuşmanın süreceğine işaret etmeyen bir sesle söylenmiş, yalnızca bu üç sözcük, ve Raimundo Silva, yarı söylenmiş sözcüklerin bile anlamlarını irdeleyebilen Raimundo Silva, bu üç sözcüğü duyunca, burada bir işinin kalmadığını anladı, metni getirmek için gelmiş ve vermişti, şimdi sıra oradan gitmeye gelmişti, İyi günler, diyeerek ya da, Yapabileceğim başka bir şey var mı, diye sorarak, alçakgönüllü bir boyun eğme kadar bastırılmış bir sabırsızlığı da dile getirebilen ve şu anda, uygun bir ses tonu kullanılarak, alaycı bir iğnelemeye dnştrlebi-
lecek, yeterince sıradan bir söz, ne yazık ki, bunun sy-

lendiği kişi çoğu zaman altındaki niyeti fark etmez, aslında fark edebilmesi için, yayımlanmış metni mesleki bir ilgiyle karıştırması, özel bir özen gerektiren şiir metinlerini gözden geçirirken de daha dikkatli olması gerekir. Hayır, şu an için düşündüğüm başka bir şey yok, dedi kadın, koltuğundan kalkarak, ve tam o sırada Raimundo Silva, bulunacağı eyleme ve bunun sonuçlarına karşı kayıtsız olduğundan, düşünmeksizin ve önceden tasarlamaksızın, iki parmağıyla güle hafifçe dokundu, Dr. Maria Sara şaşkınlık içinde baktı ona, o çiçeğı boş bir vazoya ışınlamış ya da buna benzer bir el çabukluğu hünere gerçekleştirmiş olsaydı, kadın daha fazla şaşalayamazdı, ama en umulmayı, kendinden bu denli emin olan bir kadının kızarmaya varacak kadar sarılması, bu bir an sürdü, ama gözden kaçmadı, bu gün ve çağda birisinin böyle kızarması oldukça inanılmaz gibi geliyor, bir şey düşünmüşse bile, ne düşünmüş olabilir, sanki adam güle dokunarak kadındaki, fiziksel olmaktan çok ruhsal olan, gizli bir mahremiyeti ortaya çıkarmıştı. Ama işin en olağandışı yanı, Raimundo Silva'nın da kızarmasıydı, üstelik onunki kadınınkinden daha uzun sürdü, kendisini tümüyle gülünç bir duruma düşmüş gibi hissediyordu. İçinden, Ne ayıp, dedi ya da demek üzereydi. Benzer durumlarda, cesaretimiz yoksa, Ne için cesaret, diye de sormayalım, tek kurtuluş kaçmaktır, kendimizi koruma içgüdümüz akıllı bir yol göstericidir, en kötüsü sonradan, o korkunç, Ne ayıp, sözlerini tekrarladığımızda olur, hepimiz bu dehşeti yaşamış, öfke ve küçük düşme duygusu içinde yastığı yumruklamışızdır, Nasıl böyle bir aptallık yaptım, büyük olasılıkla aptallığımızı haklı gösterebilecek kadar zeki olmamız gerektiğı için, bunun cevabı yoktur, iyi ki odadaki karanlıkta gizleniyoruz, kimse bizi göremez, gerçi gece-

nin, bırakın bu ölçüde bir felaketi, en ufak tefek kızgınlıkları bile azman ve çaresiz kılma gibi kötücül bir gücü vardır ve bu nedenle ondan bu kadar çok korkarız. Raimundo Silva, artık uğruna yaşayacağı hiçbir şey kalmadığı ve bu işyerine bir daha hiç gelmeyeceği yolunda belli belirsiz bir düşünceyle birden dönüp, Bu çok saçma, çok saçma, diye içinden tekrarladı ve kapıya doğru yönelirken bu sözcükleri sanki bin kez tekrarlamış gibi bir duyguya kapıldı, İki saniye sonra buradan çıkmış, uzaklara gitmiş olacağım, ama son anda Maria Sara'nın o an orada olup bitenlere düpedüz ters düşen, şaşırtıcı derecede sakın sesi onu alıkoydu, öyle ki sözlerinin anlamı uçup kayboldu, Raimundo Silva her şeyin saçmalığının bilincinde olmasa, yanlış anlamış gibi görünebilirdi, oysa onun gerçekten de, Beş dakikaya kadar çıkıyorum, yayın müdürüyle görüşeceğim bir iş var yalnızca, sizi götürebilir miyim, dediğini kabul etmekten başka seçimi yoktu. Eliyle kapı kolunu sımsıkı tutarken, umutsuzca doğal görünmeye çalıştı, buna ne çok çaba harcadı, içinden bir ses, Git, buradan kaybol, derken, başka bir ses ise bir yargıç gibi onu gözlüyor ve, İkinci bir fırsat eline geçmez, diye buyuruyordu, Maria Sara'nın attığı can alıcı adımla karşılaştırılınca, bütün kızarıp bozarmalar ve şaşalamalar önemini yitirmişti, ama adım ne yöne atılmıştı, Yüce Tanrım, ne yöne atılmıştı, işte insanlar böyledir, çünkü savaştığı karışık duygulara karşın, sizi götürebilir miyim, sözünün yarattığı kızgınlığı hissedebilecek kadar soğukkanlılığını koruduğu belli, duruma hiç de uygun olmayan ve ona halk arasında yaygın, müstehcen, uydurma ve dayanılmaz bir tekerlemeyi hatırlatan basmakalıp bir avam ağzı, götürmek, arabaya almak, müstehcen, Maria Sara, Nereye isterseniz birlikte gidelim, diyebilirdi, ama herhalde böy-

lesi aklına gelmedi, ya da böyle belirsiz bir sözü söylememesinin daha iyi olacağını düşündü, Nereye isterse-niz birlikte gidelim, Ben nereye istersem birlikte gidelim, düzeyli bir ifade tarzının, tam da gerekli iken aklımıza gelmediği ne kadar doğru. Raimundo Silva elini kapı-nın kolundan çekip dimdik durabildi, Çok teşekkürler, ama sizi yolunuzdan saptırmayı istemiyorum, demesi-ni beklerken bulunacağımız gözlem, eğer bu söz dost-ça bir alaycılığın ifadesi olmasa, çirkin düşebilirdi, bu-rada eklemeliyiz ki, yapılan bir gafı telafi etmeye çalış-tıkça daha beter durumlara düşölür ve eğer bu gecikmiş fedakârlık amacına ulaşacaksa, beceriksiz düzeltmene yalnızca dilini ısırmak düşüyor, neyse ki Maria Sara bu-na kulak vermedi, ya da bu sözlerdeki kötü niyetli çif-te anlamı anlamamış gibi göründü, Bir dakika bile sür-mez, buyrun oturun, dediğinde en azından sesi titremi-yordu, Raimundo Silva da, Vaktinizi almayayım, ayak-ta dursam daha iyi, diye cevap verdiğinde, sesinin titre-mesini önlemek için elinden geleni yaptı, daha önce söy-lediklerine bakılırsa, öneriyi reddediyor gibiydi, şimdi ise kabul ediyor gibi görünüyor. Maria Sara çıkıp beş da-kika içinde geri döndü, bu arada ikisinin de soluk alma hızlarının, uzaklıkları ölçme duygularının ve nabız atış-larının normalleşmiş olacağını umuyoruz, karşılıklı öy-lesine tehlikeli bir iletişimden sonra pek yabana atılacak bir başarı olmayacak bu. Raimundo Silva güle bakıyor, niçin doğduklarını bilmeyenler yalnızca insanlar değil.

Bir gün, son bulmaya başlayan bu pırıl pırıl, serin öğ-leden sonrayı andıran bir ışık etkisi nedeniyle kendi ken-disine, Hatırlıyor musun, diye soracak, arabada önce-ki sessizliği, sıkılğan konuşmaları, gergin ve beklentili bakışı, itirazları ve ısrarları, Beni Baixa'da indirin, lüt-fen, oradan tramvaya binerim, Daha neler, sizi evinize

bırakacağım, hiç de zahmet değil, Ama yolunuzdan sapacaksınız, Araba sapacak, ben değil, Oturduğum semte çıkış epeyce yokuşlu, Kalenin dibinde, Demek nerede oturduğumu biliyorsunuz, Rua do Milagre de San António'da, adresi dosyanızın üzerinde gördüm, daha sonra kesin, ama hâlâ ikircikli bir rahatlama, bedensel ve ruhsal bir yarı gevşeme duygusu, ama Maria Sara, Sanırım bir zamanlar Magriplilerin kentinin bulunduğu yerdeyiz, deyinceye kadar kendi sözleri yine çekingen, ve Raimundo Silva bu imayı fark etmemiş gibi, Evet, dedi ve sonra konuyu değiştirmeye çalıştı, ama kadın üsteledi, Bazen nasıl olduğunu hayal etmeye çalışıyorum, insanlar, evler, yaşama biçimleri, adam sessiz kaldı, şimdi kadından bir işgalciden olduğu kadar nefret ettiğini hissederek, sessiz kalmakta direniyordu, Burada ineyim, evim buraya yakın, demek üzereydi, ama kadın ne durdu, ne de cevap verdi, yolun geri kalan bölümünde de hiç konuşmadılar. Araba apartmanın kapısının önünde durunca, Raimundo Silva, bunun bir nezaket davranışı olduğundan emin olmasa da, onu yukarıya davet etme gereği duydu, sonra da buna pişman oldu, Bu düşüncesizlik, diye düşündü, üstelik onun benim patronum olduğunu unutmamalıyım, kadın ise, Belki başka bir zaman, vakit geç oluyor, dedi. Bu tarihsel sözü saatlerce tartışabiliriz, zira aynı derecede tarihsel olsa da, Raimundo Silva onun ağzından çıkan sözlerin farklı olduğuna yemin edebilirdi. Daha sırası gelmedi.

Son bir iki gündür, müezzin derin bir uykuda bile olsa, alarm durumunda yaşayan tüm bir kentin gürültüsünden patırtısından uykusu kaçmasa da, kuşkusuz uyanırdı, kalenin kuleleri ve mazgallarında silahlı adamlar, sokaklarda ve Pazaryerlerinde toplanmış, heyecanla Frankların ve Galiçyalıların hücum etmek üzere mi olduklarını soran insanlar. Doğal olarak, canları ve malları dolayısıyla korkuyorlar, ama şu anda askerlerin koruduğu, ama Allah öyle istiyorsa kaçınılmaz olarak ilk çarpışmalara sahne olacak surların dışındaki evleri boşaltmak zorunda kalanlar daha da kederli, Lizbon saldırıganları yense bile, bu bayındır ve gelişmiş kesim yerle bir olacak. En büyük caminin minaresinin tepesinde, müezzin artık kimseyi uyandırmayacağını bile bile her günkü gibi tiz sesini yükseltti, olsa olsa masum çocuklar uykudaydı ve alışılmışın tersine, ezanın son yankıları hâlâ havada dalgalanırken, kentten yükselen dua mırıltıları duyulmaya başladı bile, gerçekten de yeni uykuya dalmış olan birisinin uyanması gerekmiyordu. Gök yüzü bir temmuz sabahının tüm güzelliğine bürünmüştü, yumuşak ve hafif bir esinti vardı ve eğer deneyime güvenilebilirse, sıcak bir gün olacak. Ezan okuma işini bitiren müezzin inmeye hazırlanırken, aşağıdan ansızın öyle korkunç ve dehşet verici bir velvele kopuyor ki, âmâ adam paniğe kapılıp bir an kulenin yıkıldığını, sonra da

o lanet olasıca Hıristiyanların surları ele geçirdiklerini sanıyor, ama sonunda bunların her yerden yükselen sevinç çığlıkları olduğunu ve kentin şenlik ateşleriyle donatıldığını anlıyor, müezzin şimdi ışığın ne anlama geldiğini söyleyebilir, eğer görebilenlerin gözlerindeki etkisi, onun kulağında bu neşeli seslerin yarattığı etkiyle birse. Peki bu sevincin nedeni ne olabilir. Belki de, insanların yürekten dualarıyla eseflenen Allah, Hıristiyanları yok etmek için mezarları koruyan meleklerini, Münker ile Nekir'i göndermiştir, belki Haçlı donanmasının üzerine gökyüzünden sönmez ateşler yağdırmıştır, belki Evora Kralı Lizbon'daki kardeşlerini tehdit eden tehlikeleri haber alınca, sırf insancılığı dolayısıyla, bir ulakla ileti göndermiştir, Alçakları yakıp kül edin, askerlerim Alentejo'dan yola çıktılar bile, Tajo Irmağı'nın ötesinden gelenleri böyle adlandırırız, yeri gelmişken ekleyelim, Alentejo'lular Portekizlilerden önce yaşıyorlardı. Müezzin, incecik kemiklerini merdivenlerde incitme tehlikesini göze alarak, dönerek alçalan dar basamaklardan aceleyle iniyor, aşağıya vardığında başı dönüyor, geçmişteki örneklerin bizde yarattığı bir izlenimle, kendisini yerin altına gömmek isteyen, zavallı bir yaşlı adam o, şimdi ayağa kalkmaya çabaladığı görülüyor, bu arada da çevresindeki karanlığı merak ediyor, Ne oldu, ne olduğunu söyleyin bana. Bunun üzerine uzanan kollar onu yerden kaldırıyor, güçlü, genç bir ses neredeyse bağırarak, Haçlılar gidiyorlar, Haçlılar geri çekiliyorlar, diyor. Müezzin heyecan ve coşku içinde dizlerinin üzerine çöküyor, her şeyin bir zamanı var, O'na gösterilmesi gereken şükran biraz gecikse de, bu Allahın gücüne gitmez, önce inananlar içlerindeki sevinç duygularını boşaltmalılar. İyiliksever birisi yaşlı adamı ayağa kaldırdı, aceleyle merdivenlerden inip yere düştüğü zaman yana

kaykılan sarığını düzeltti, Sarığına aldırma, dedi ona, gel kaleye gidip kâfirlerin kaçışlarını izleyelim, hiçbir bilinçli kötü niyet beslenmeksizin söylenen bu sözler, müezzinin körlüğünün bakarkörlük illetinden ileri gelmesiyle açıklanabilir, bakın, bize bakıyor, yani gözlerini bize doğru dikmiş, ama bizi göremiyor, ne acı, böyle bir saydamlığın ve duruluğun sonuçta mutlak bir donukluğun dış yüzeyini oluşturduğuna inanmak zor. Müezzin ellerini kaldırıp gözlerine dokunuyor, Ama ben göremem, o anda adam onu tanıyor, Ah, sen müezzinsin, uzaklaşmaya yelteniyor, ama çabucak bundan vazgeçiyor, Zıyanı yok, benimle kaleye gel, neler olduğunu sana ben anlatırım, biz bu gibi iyi davranışlara Hıristiyan iyilikseverliği derdik, sözcüklerin ne derecede ideolojik anlam kaymalarına uğrayabileceklerini bize bir kez daha gösteriyor bu.

Adamın hıncahınç kalabalığı yarararak ilerlemesiyle, kalenin mazgalı siperlerine çıkan merdivenlerden tırmanmaya çalıştılar, Müezzine yol verin, müezzine yol verin, kardeşlerim, diye rica etti, insanlar da geri çekilip yüzlerinde salt kardeşlik sevgisiyle gülümsediler, ama her şey güllük gülistanlık olmasın diye, ya da her şey güllük gülistanlık olmadığı için, bu iyi davranışa söven, kuşkulu birisi çıktı, yüzünü göstermeye cesaret edemeyip arkalarından bağırdı, Herkesin önüne geçmeye çalışan şu kurnaz moruğa bakın, bunun doğru olmadığını bilen müezzin de, sesin geldiği yöne dönerek cevap verdi, Allah senin bu kötü niyetinin cezasını versin, Allah herhalde müezzinin sözlerini dikkatle kaydetti, çünkü bu iftiracı Lizbon kuşatması sırasında, bir Hıristiyandan bile önce, ölen ilk kişi olacak, bu da Allahın gazabı konusunda bize çok şey anlatıyor. Böylece yaşlı adamla koruyucusu yukarıya ulaştılar ve herkesin olumlu karşıladığı ay-

nı uyarı ve rica stratejisinden yararlanarak kendilerine, halici, geniş ırmağı, engin okyanusu baştan sona gören kusursuz bir gözlem yeri buldular, ama adamın müez-zine önce, Ah, ne harika, diye haykırmasına neden olan şey bu manzaranın görkemi değildi, Görebildiklerimi gö-rebilmen için keşke sana gözlerimi verebilseydim, ırmak-ta yelken açmış Haçlı filosu, çarşaf gibi sulardaki suya özgü ışıltı, her şey masmavi, tepemizdeki gökyüzü gibi, kürekler ağır ağır inip kalkıyor, tekneler su yüzeyine ya-kın uçarak su içen bir kuş sürüsünü andırıyor, adları ka-dırğa, çektiri, daha bilmediğim kim bilir neler olan, iki yüz göçmen kuş, zira ben kara adamıyım, deniz adamı değil, küreklerle ve bekledikleri, şimdi yola çıkmaları-nı sağlayan denizin yükselmesiyle ne de hızla yol alıyor-lar, önce öndekiler rüzgârı almış olmalılar, yelkenlerini açmaya hazırlanıyorlar, yelkenleri beyazsa ne harika bir görünüm olur, bugün kutlama günü, müezzin, öbür yakanın ötesinde Almada'lı kardeşlerimiz el sallıyorlar, onlar da bizim kadar mutlu, onları da Allah kurtardı, mutlak hâkim, Merhametli, Ebedi, Teselli Veren, Rahim Tanrı, onun sayesinde şu anda boğazlardan dışarıya yel-ken açmış şu köpeklerin korkunç tehditlerinden kurtul-duk, eğer onlar Haçlıysa, dilerim çarmıha gerilirler, di-lerim buradan gidişlerindeki güzellik onlarla birlikte unu-tulur gider ve cehennemin bekçisi Melik onları sonsu-za dek tutsak edip cezalandırır. Oradakiler bu son ser-zenişi alkışladılar, müezzin dışında, aynı görüşte olma-dığından değil, ama kuşkulu ve uluorta konuşan baş be-lasının cezalandırılması için dua ettiğinde, bir ahlak bek-çisi olarak zaten görevini yapmış olduğu için, üstelik kar-deşlerini namaza çağırma sorumluluğunu yüklenmiş birisine lanet okumak pek yakışmazdı, basit bir insan için günde bir kez beddua etmek fazlasıyla yeter, ayrıca Tan-

rının kendisinin de sonsuza dek böylesine ağır bir sorumluluğa katlanıp katlanamayacağını bilmiyoruz. Dolayısıyla, müezzin sesini çıkarmadı, ayrıca kördü ve bu kadar çok sevinmeye gerçekten neden olup olmadığını göremiyordu. Hepsi de gittiler mi, diye sordu, dostu da bakıp sağlama almak için biraz duralayarak, Gemiler kesin gitti, diye cevap verdi, Ne demek istiyorsun, gemilerden başka bir şey de mi var, Uzakta, halicin kenarında bekliyorlar, şimdi de Galiçya karargâhına doğru yöneliyorlar, yüz kadar adam gemilerden iniyor, silahlarını ve çıkınlarını da yanlarına alıyorlar, buradan onları saymak kolay değil, ama yüzden fazla olamazlar. Müezzin şöyle dedi, Eğer bu adamlar burada kaldıylarsa, ya Haçlı seferine katılmamayı kafalarına koydular ve o topraklar yerine bu toprakları yeğlediler, ya da eğer bir kuşatma ve savaş olacaksa, İbn Arrinque bize saldırdığında ona katılacaklar. Kendi adamlarının sayısı azken ve onlara katılacak olan bu ufak birlikle İbn Arrinque'nin, onu da soyundan gelenleri de Allah kahretsin, Lizbon'u kuşatacağına gerçekten inanıyor musun, müezzin, Haçlıların yardımıyla bir kez denedi ve başaramadı, şimdi onlara gereksinim duymadığını gösterme hevesinde, ötekiler ise tanıklık edecekler, Casuslar Galiçyalıların en çok on iki bin kadar askerleri olduğunu bildiriyor, bir kenti kuşatıp ele geçirmeye pek yetmeyecek bir sayı, Belki de, ama bizi aç bırakıp boyun eğmeye zorlamazlarsa, Demek gelecek karanlık görünüyor, müezzin, Öyle, ama ben körüm. Bu sırada, yanlarında duran başka bir adam kolunu uzatıp işaret etti, Karargâhta bir hareket var, Galiçyalılar gidiyorlar, Demek ki sen yanıldın, dedi müezzinin dostu, Ancak bana hiçbir yerde bir tek Hristiyan askerinin görülmediğini söylediğiniz zaman, yanıldığımdan emin olabilirim, Merak etme, ben burada gözcülük

ederim, sonra da camiye gelip sana bildiririm, Sen iyi bir Müslümansın, Allah sana bu yaşamda ve sonsuzluğa kadar hak ettiğin ödülleri bahşetsin. Sonrasını düşünerek, burada hemen belirtelim ki, Allah yine müezzinin yakarısını dikkate alacak, zira, bu yaşam söz konusu olunca, yerinde olmayarak iyiliksever diye adlandırdığımız bu adamın kuşatmada sondan bir önce öleceğini biliyoruz, sonsuzluğa gelince de, bizden daha bilgili birisinin, zamanı gelince, gelip bunun ne çeşit bir ödül olduğunu ve nedenini bize söylemesini beklemekten başka yapabileceğimiz bir şey yok. Şimdi müezzin, Merdivenlerden inmem için bana kim yardım edecek, diye sorunca, kendi hesabımıza, bizim de iyilikseverlik, hayırseverlik ve dostluk gösterebileceğimizi kanıtlamak için bunu fırsat biliyoruz. Düzeltmen Raimundo Silva'nın da, Haçlıların kuşatmaya katılmak için orada kalmadıklarını yazdıktan sonra, nasıl olup da bazılarının, Magriplilerin uzak-tan ve bir bakışta yaptıkları hesaba inanacak olursak yüz kadarının, gemilerden indiklerini açıklamak için birisinin yardımına gereksinimi olacak. Bu adamların oradaki varlığı kuşkusuz şaşırtıcı değil, çünkü Uzun Kılıçlı Guillaume'un, birtakım yabancı soyluların yardımlarına güvenebileceğimizi bildirdiklerini kaba bir dille hemen oracıkta krala söylediği zamanki o talihsiz olaydan beri biz bunu zaten biliyorduk, ama kimse bu kararın gerekçesini açıklamamıştı, Dom Afonso Henriques de en azından herkesin önünde bunu öğrenme arzusunu dile getirmemişti, eğer kapalı kapılar ardında açıklamada bulunulmuşsa bile, bu, kapalı kapılar ardında kaldı, hiçbir şey kayda geçmedi, geçseydi de, daha sonraki olaylarla bir bağlantısı olamazdı. Böyle olunca da, Raimundo Silva kendi yorumunu, başka bir deyişle, Haçlılardan hiçbirinin kralla anlaşma girişiminde bulunmadığı yo-

lundaki kendi tarih yorumunu sürdüremiyor, zira resmi tarih bize o beyefendilerin gerçekten de Portekiz topraklarında refaha erdiklerini söylüyor, boş sözler ettiğimizi ya da, Her nimetin bir külfeti vardır, özdeyişini çürütmeye çalıştığımızı kimse düşünmesin diye, sevgili kralımızın Fransız Dom Alardo'ya Vila Verde'yi, yine Fransız Dom Jordão'ya Lourinhã'yı verdiğini, sonradan adlarını Correia olarak değiştiren La Corni kardeşlere Atouguia'yı bağışladığını hatırlamamız yeter, ama Azambuja'da işler karışıyor, çünkü hemen Gil do Rolim'e mi, yoksa sonraları onun aynı adlı oğullarından birine mi verildiğini öğrenmemizin bir yolu yok, bu sefer mesele hiçbir kayıt bulunmaması değil, var olan kayıtlardaki belirsizlik. Şu halde, bu kişilerin ve öbürlerinin ödülleri ne hak kazanabilmeleri için, önce gemilerden indirilmeleri gerekiyordu, işte karşımızdalar, bu ödülleri silahlarıyla kazanmaya hazırlar, böylelikle düzeltmenin *olumlu fiil* yerine, yahut *Belki* yerine ve ulusal tarihimizde geçen *Böyle Olsa da* yerine koyduğu kesin *olumsuzluk takısını* bağdaştırmış oluyorlar. Buna karşılık bize, orada toplanan adamların ve adlarına değinilmeyenlerin sayısının yarım düzineden biraz daha fazla olduğu ve karar-gâha doğru ilerleyenlerin sayısının bunu çok aştığı söylenecek, dolayısıyla bu adamların kim olduklarını ve onların da unvan ve mal mülkle mi ödüllendirileceklerini merak etmemiz doğal. Bunun konuyla ilgisi olmadığının ve küçümsenerek karşılanacağını farkındayım, ama suç yüklenemeyecek cehaleti hoş görmek ve düşüncesizlik karşısında sabır göstermek, iyi yetiştirilmiş olmanın bir göstergesidir, dolayısıyla açıkça belirtelim ki, birkaç paralı asker dışında, bu adamların çoğu yükleme, boşaltma ve başka yapılması gerekli işler için getirilmiş uşaklardı, üç soylunun özel gereksinimlerine hizmet etmele-

ri için odalık ya da metres olarak getirilen üç kadını da unutmayalım, biri seferin başlangıcından beri gemideydi, öbürleri su ikmali için her nerede gemiden inmişlerse oradan toplanmışlardı, çünkü doğrusunu söylemek gerekirse, yabancı topraklardaki meyvelerden daha iyisini bulan ya da duyan yoktur.

Raimundo Silva tükenmezkalemini masaya koydu, kalemin parmaklarında bıraktığı izi ovuşturdu, sonra yavaş ve yorgun bir biçimde arkasına yaslandı. Uyuduğu odada, pencerenin önüne koyduğu ufak bir masada oturuyor, böylece soluna bakınca çevredeki damları ve yer yer, çatıların arasından, ırmağı görebiliyor. Başkalarının yapıtlarının okumalarını yaparken, penceresi olmayan çalışma odasını kullanmayı sürdürmeye, ama şu an yazdığını, sonunda Lizbon kuşatmasının tarihi olsun ya da olmasın, gün ışığında, ellerine, kâğıtlara, yazılan ya da silinen sözcüklere vuran doğal ışık altında yazmaya karar verdi, zira yazılan sözcüklerin hepsi orada kalmaz, onlar da bakışımıza ve onlar olmasa hiçbir zaman varamayacağımız yere olabildiğince ışık tutar. Eğer buna düşünce denebilirse, bu düşünceyi ayrı bir kâğıda not aldı, ilerde, büyük olasılıkla yazmanın gizeminin, şairin verdiği dersi izleyerek, hiçbir gizemin olmamasında yattığı yolunda kesin ve ciddi bir beyanla sonlanacak olan, yazmanın gizemine ilişkin düşünce yüklü bir cümlede belki de kullanmayı umarak, eğer bunu kabul edecek olursak, yazmanın hiçbir gizemi yoksa, yazarla ilgili hiçbir gizemin de olmadığı sonucuna varabiliriz. Raimundo Silva bir farsa dönüşen bu derin düşünce durumuyla kendisini eğlendiriyor, bir düzeltmen olarak belleği kısa kısa şiir ve düzyazı parçalarıyla dolu, gelişigüzel bir dize ya da bölüm, hatta anlamlı tam cümleler belleğinde başka dünyalardan gelen dingin ve gösterişli hücre-

ler gibi uçuşuyor, sanki evrenin içine dalmış, her şeyin gerçek anlamını, hiçbir gizem olmaksızın kavıyormuş gibi bir duygu bu. Eğer Raimundo Silva ezberlemiş olduğu bütün sözcükleri ve cümleleri doğru bir sıraya dizebilecek olsa, bunları yalnızca söylemesi, teybe kaydetmesi yeterdi, hâlâ peşinde olduğu *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*, yorucu bir yazma çabasını gerektirmeden elinde olurdu, ve farklı bir sıraya göre dizse, tarih de, kuşatma da, Lizbon da, vesaire vesaire, farklı olurdu.

Haçlılar açık denize vardılar bile, böylece on üç bin savaş katılımcısının ivedi ve gereksiz varlığından kurtulduk, oysa Raimundo Silva'nın işi fazla kolaylaşmadı, zira bir o kadar Portekizli var ve birleşecek olsalardı, yine de kentin içindeki Magripliler sayıca çok daha fazla, aralarında Santarém'den kaçarak kendilerini burada bulan, bu surların gerisine sığınmaya çalışan, yaralı ve aşağılanmış kaçaklar da var, zavallılar. Asıl soru ise, Raimundo Silva'nın bütün bu insanlarla nasıl baş edeceği. Sanıyoruz her birini birer birer ele alacak, yaşamlarını, onlardan önce gelenleri ve sonra gelecekleri, aşklarını, kavgalarını, iyi ve kötü yanlarını inceleyecek ve çok geçmeden ölecek olanlara özel bir ilgi gösterecek, çünkü içinde bulunduğumuz zamana daha yakın bir tarihte onların kim olduklarına ve ne yaptıklarına ilişkin yazılı bir kayıt bırakma fırsatı çıkıp çıkmayacağını kim bilebilir. Raimundo Silva sınırlı yeteneklerinin bu işe denk olmadığını çok iyi biliyor, çünkü birincisi, kendisi Tanrı değil, olsaydı bile, Ne Tanrı, ne de Hz. İsa büyük ünlerine karşın hiçbir zaman bu tasarıya benzer bir işte başarı göstermediler, ikincisi, olaylara bakışları dolayısıyla tanrısallığa daha yakın bir insan kategorisinden olan bir tarihçi değil, üçüncüsü ise, başlangıçta da itiraf edildiği gibi, yaratıcı edebiyat yazmaya hiçbir za-

man yeteneği olmadı, hepimizin katıldığı, hayal gücü ürününü olan bu masalı inandırıcı bir biçimde yürütmesini kuşkusuz güçleştirecek bir eksiklik bu. Magriplilerin kesiminde, şimdiye kadarki en büyük başarısı, zaman zaman görünen ve kendisini en olumsuz durumlarda bulan bir müezzin, zira bir figürandan biraz daha fazlasıyken, elde onu bir karaktere dönüştürmeye yetecek şey yok. Portekiz kesiminde ise, kralı, başpiskoposu, piskoposu ve yalnızca aristokratik adlar olarak boy gösteren birkaç ünlü soyluyu bir kenara bırakırsak, açık ama anlaşılamaz olan şey, kimliği belli olmayan, kim bilir nasıl konuşan bir sürü karışık yüz, herhalde duyguları vardır, ama bunları bizim düşünce tarzımızdan o denli uzak dile getiriyorlar ki, yasal olarak onların soyundan gelmemize karşın, bizden çok Magripli düşmanlarına yakın gibiler.

Raimundo Silva ayağa kalkıp pencereyi açıyor. Eğer son okumasını yaptığı *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nde verilen bilgi doğruysa, buradan güneye doğru ötede, Trindade yamacında ve Calçada de São Francisco çukuruna kadar, bir metre geride ya da ileride kalan bölgede İngilizlerin, Akitanyalıların ve Bretonların kurdukları karargâhın yerini görebiliyor, şurada Kutsal Askerler'e adanan, adını hak eden kilise duruyor. Şimdi, *Yeni Tarih*'te, burası Portekizlilerin karargâhı, şu an bir araya gelmiş, kralın kalmamıza ya da gitmemize ya da ne yapacağımıza karar vermesini bekliyorlar. Kent ile kendilerinin hiç kullanmadıkları bir adla andığımız Lusitanyalıların karargâhı arasında, genişçe uzanan halici görüyoruz, karanın içine doğru kıvrılarak öylesine geniş bir girinti yapıyor ki, yaya olarak çevresini dolaşmak doğudaki, Rua da Palma yakınındaki doğu boğazı ve Rua das Pretas yakınındaki batı boğazı boyunca yürümeyi gerek-

tiriyor, daha dün dikkatle çift sürülmüş, şimdiyse ürünlerinin soyulup soğana çevrilmesinin yanı sıra, çiğnenmiş ve sanki mahşerin atlıları ateşten ayaklarıyla buradan geçmişçesine yanıp kavrulmuş tarlalardan geçen epeyce uzun bir yol. Magripliler Portekiz karargâhında hareketlilik olduğunu belirtmişlerdi, hareketlilik vardı, ama çok geçmeden yine durakladılar, çünkü Dom Afonso Henriques, gemilerden inen küçük asker müfrezesinin başındaki, yaklaşmakta olan Haçlıları tüm ordusuyla birlikte karşılamak, öbürlerinin gitmesi kendisini çok kızdırdığından, onlara özel bir paye vermek istedi. Soylu ve nüfuzlu kişiler arasındaki bu gibi karşılaşmalar ve toplantıların nasıl olduğunu bildiğimize göre, orada başka kimlerin olduğunu, Carmo ile Trindade arasında dağılmış olan, teselli olarak bir sigara bile içmeden emir bekleyen bu askerlerin kim olduklarına bir bakmanın zamanı geldi, bizimkiler, işte oradalar, zeytin ağaçlarının gölgesinde oturmuşlar, yahut ayakta duruyorlar ya da arkadaşlarının arasında dolaşıyorlar, zira son günlerde hava iyi gittiğinden, çadır sayısı az, adamların çoğu, başlarının altına kalkanlarını koyarak, kendi bedenlerinin sıcaklığıyla ısıtmadan önce topraktaki gecenin sıcaklığını özümleyerek açık havada uyuyorlar, soğuk cesetlerinin birbirine bitişik, yan yana yatacağı güne kadar, dileriz çabuk gelmez o gün. Bu adamlara yakından bakmamızın bir nedeni var, Bond, Rambo ve Şürekâsı'nın kullandıkları modern silahları düşününce, bunların silahları zayıf kalıyor, Raimundo Silva için bir karakter oluşturabilecek birisini arıyoruz burada, çünkü yaratılışı ya da mizacı bakımından çekingen olan, kalabalıktan hoşlanmayan Raimundo Silva, sokağa çıkmak için cesaretini toplayamayarak, Rua do Milagre de San António'daki penceresinin önünde oyalandı, davranışı gü-

lünç, eğer yalnız başına dışarıya çıkamıyorsa, görmüş olduğunuz gibi, kesin eylemlerde bulunabilen bir kadın olan Dr. Maria Sara'dan kendisine eşlik etmesini isteyebilirdi, yahut, körlük değilse bile, belki daha romantik ve ilginç bir dayanışma göstergesi olarak Escadinhas de São Crispim'deki köpeği yanına alabilirdi, ne güzel bir tablo oluşurdu, durgun halicin ıssız sularından geçen bir kayık, bir düzeltmen kürek çekiyor, bu arada kayığın kış tarafında köpek temiz havayı kokluyor ve arada bir belli etmemeye çalışarak bedeninin duyarlı bölgelerini ısırarak pireleri dişliyor. Bu yüzden, yaşamını metinleri düzelterek geçirse ve geçici bir psikolojik bozukluk dolayısıyla ancak arada sırada birtakım şeyleri fark etse de, bakmaya pek hazır olmayan bu adamı rahat bırakalım ve, taşıdığı biraz tartışmalı olumlu özelliklerden dolayı değil, uygun bir çeşit alın yazısı dolayısıyla, anlatıda oldukça doğal bir biçimde onun yerini alabilecek birisini bulalım ona, öyle ki insanlar, tıpkı açıktan açığa rastlantılarda söylendiği gibi, onların eş yaratılmış olduklarını söylesinler. Yine de, bunu söylemek yapmaktan daha kolay. Başka bir yerde tanık olunduğu gibi, bir adamı bulup sonra kalabalıkta yitirmek başkadır, bir kalabalıkta bir adamı arayıp, yerini belirler belirlemez, İşte bu o, demek başkadır. Karargâhta çok az sayıda yaşlı adam var, çoğu kişinin genç yaşta öldüğü bir çağ bu, üstelik yakında savaşta dizleri tutmayacak ve kolları güçsüzleşecek, yetmiş yaşındayken bile dinç izlenimi uyandıran ve ancak doksanında Cezayir Kralı'nın kılıcı altında can veren Savaşçı Gonçalo Mendes da Maia'daki direnç herkeste yoktur. Gidip arayalım ve dinleyelim, halkımız ne kadar garip bir dil konuşuyor, var olan sorunlara eklenen bir yenisi bu, aynı Portekiz anavatanında yetişmiş olmamıza karşın, onların bizi anlamaları ne ka-

dar zorsa, bizim de onları anlamamız o kadar zor, şu halde, kim bilir, günümüzde kuşaklar arası çatışma dediğimiz şey belki de kullandığımız dildeki farklılıklarla ilgili bir meseleden başka bir şey değildir. şurada, bol yapraklı bir zeytin ağacının altında bir halka oluşturarak yere oturmuş birtakım adamlar var, ağacın budaklı gövdesine ve yaşını gösteren başka işaretlere bakılırsa, yaşı Savaşçı'nınkinden iki kat daha fazla, o yaralayıp öldürüyor, ağaç ise zeytin üretmekle yetiniyor, özdeyişteki gibi, ikisi de ne amaçla doğmuşlarsa, ona hizmet ediyorlar, ama bu söz insanlardan çok ağaçlar için uyduurulmuş. Buradakiler şu anda uzun boylu, kısa sakallı, siyah saçlı bir delikanlıyı dinlemekten başka bir şey yapmıyorlar. Kimisi bu öyküyü daha önce binlerce kez dinlemiş izlenimi uyandırıyor, ama sabırla dinliyor, bunlar ünlü kuşatma sırasında Santarém'de olan askerler, ötekiler, can kulağıyla dinlemelerine bakılırsa, orduya yolda katılan acemi erler ve öbürleri gibi üç aylık maaşlarını peşin peşin aldılar, bunlar paralı askerler, savaş başlayınca kadar zafere susamışlıklarını başkalarının zafelerini dinleyerek gideriyorlar. Bu adamın adıyla anılması gerekecek, tıpkı hepimiz gibi onun da bir adı var, ama sorun şurada, kendi adı olduğunu varsaydığı Mogueime ile ilerde onu herkesin tanıdığı Moigema adı arasında bir seçim yapmamız gerekecek, bu gibi yanlışlıkların yalnızca eski ve ilkel kitaplarda olageldiğini sanmayın, bu yüzyılda yaşamış birisinin, birtakım belgelere göz atması gerekince asıl adının Diocletian olduğunu öğrendiğı güne kadar, otuz yıl boyunca adının Diogo Luciano olduğunu söylediğı kulağıma geldi, gerçi Diocletian bir imparatordu, ama adam bu isim değişimin-den pek kazançlı çıkmamıştır. Bu ad sorununu göz ardı etmemelisiniz, Raimundo hiçbir zaman José olamaz-

dı, Maria Sara, Carlota olmayı istemezdi, Mogueime de Moigema adını hak etmiyor. Bunları söyledikten sonra, şimdi artık yaklaşıarak, isterseniz yere oturup ona kulak verebiliriz.

Mogueime anlatıyor, Gece yarısı, gizli ve kuytu bir vadide günün ağarmasını bekliyorduk, kente öylesine yakındık ki, surlardaki nöbetçinin seslendiğini duyar duymaz, atların kişnememesi için önlem alarak, usulca dizginleri tuttuk, ilkdördünündeki ay belirince ve yüzbaşılarımız nöbetçilerin uyukladıklarından emin olunca, uşakları hayvanlarla birlikte vadide bırakarak oradan ayrıldık, sapa bir yoldan, sularının tatlılığından dolayı Atamarma adı verilen çeşmeye vardık, yolumuza devam ederek tam devriye oradan geçerken surlara yaklaştık, böylece bir buğday tarlasında bir kez daha olabildiğince sessiz beklemek zorunda kaldık, birlikte olduğum askerlerin komutanı olan Mem Ramires zamanın geldiğine karar verince, yamacı bir çırpıda tırmandık, planımız bir merdiveni mızrağın ucuna takıp yukarıya taşıyarak duvara dayamaktı, ama talihsizlik ya da Şeytan karşımıza güçlükler çıkardı, merdiven kayıp korkunç bir gürültüyle bir çömlekhanenin çatısına düştü, herkes paniğe kapıldı, nöbetçiler uyanacak olsalar, plan suya düşecekti, surların gölgesine gizlenerek aşağıya indik, sonra, Magriplilerden hiç ses çıkmadığı için, Mem Ramires oradakiler arasında en uzun boylusu olduğumdan beni çağırdı, omuzlarına tırmanmamı emretti, merdiveni duvara dayadım, sonra o önden, ben arkasından, benim arkamda birisi daha, tırmandık, geri kalanların da tırmanmalarını beklerken nöbetçiler uyandı ve içlerinden biri, Kim var orada, anlamına gelen, *Menfu*, diye sordu, bir Magripli kadar iyi Arapça konuşan Mem Ramires de devriyeyle birlikte olduğumuz ve geri dönmemi-

zin emredildiği cevabını verdi, bulunduğu kuleden aşağıya inen Magriplinin kafası kesilip aşağıya atıldı, böylelikle adamlarımıza kaleye girdiğimizi bildirip onlara güven vermiş olduk, ama öbür nöbetçi kim olduğumuzu anladı ve olanca sesiyle, *Anauchara, anauchara*, diye bağırmaya başladı, onların dilinde bu, Hristiyanlar saldırıyor, anlamına geliyor, bu aşamada devriye koşarak geldiğinde, surların tepesinde biz on kişiydik ve karşılıklı kılıçlarımızı çektik, Mem Ramires, İspanya'nın koruyucu azizi Santiago'ya seslenerek onu yardıma çağırdı, kral Dom Afonso da aşağıdan, Santiago ve Kutsal Meryem Ana, yardımımıza gelin, dedikten sonra, Hepsini öldürün, kimse kaçmasın, diye bağırdı, ezcümle, galeyana getirici olarak bilinen sözler, bu sırada başka bir yerde, yirmi beş adamımız duvara tırmanıp kapılara vardı, ancak kilitleri ve sürgüleri tokmakla kırdıktan sonra kapıları açabildiler, sonra kral adamlarıyla birlikte içeriye girdi ve girişte dizlerinin üzerine çökerek Tanrıya şükürler etmeye koyuldu, ama kapıları savunmak için koşarak gelen Magriplileri görünce hemen ayağa kalktı, oysa onların ecelleri gelmişti ve askerlerimiz onların üzerine çullanarak, kadınlarıyla, çocuklarıyla, bir sürü besi hayvanlarıyla birlikte, canlarını aldılar, öyle çok kan döküldü ki, sokaklardan ırmak gibi aktı, işte benim ve burada yanımdakilerin de katıldığı Santarém savaşı böyle kazanıldı. Yanındakilerden birkaçı kafalarını sallayarak bunu doğruladılar, kuşkusuz onların da anlatacak kahramanlıkları vardı, ama birincisi, yeterli sözcükleri bilmediklerinden, ikincisi de, sözcükler hiçbir zaman gerektiğinde akıllarına gelmediğinden, hiçbir zaman ne söyleyeceklerini bilmeyenlerden oldukları için, suskunluklarını koruyup halka oluşturarak oturmayı ve yeni yeni ortaya çıkmakta olan Portekizce konuşma sanatın-

da çok daha çenebaz ve usta olan bu adamı dinlemeyi sürdürdüler, siz bu abartmayı ciddiye almayın, zira eğer sekiz buçuk yüzyıl önce basit bir asker, anlatım ilkelerinin bile eksik olmadığı, uzun ve kısa cümlelerin dönüşümlülüğü, ani duraklamalar, bir düzlemden öbürüne geçiş, sürükleyicilik ögesi, hatta kralın ya daha âmin diyemeden kafasına bir kılıç inerse diye şükran dualarının ortasında ayağa kalkmasındaki üstü kapalı hiciv ve, Kaçmaktansa Meryem Ana'ya güven, kazanırsın, gibi halk bilgeliğinin bitmez tükenmez hazinesine bininci kez göndermelerle bu denli güzel bir konuşma dile getirebiliyordusa, bizim dilimiz herhalde dünyanın en gelişmiş diliydi. Savaş deneyimi yalnızca ordunun geçit resmini izlemekten ibaret olan, ama keskin zekâlı ve sağduyulu bir acemi er, kıdemlilerden hiçbirinin konuşmaya niyetli olmadığını görünce, belli ki herkesin düşünmekte olduğu şeyi söyledi, Lizbon'un daha sert bir kemik olacağı belli, akla o köpeği ve köpeklerle ilgili öyküyü getiren ilginç bir eğretileme, çünkü karşımızda duran ve silahlarla beyaz harmaniyelerin parıldadığı şu yüksek, masif surlara dişlerini geçirebilmeleri için bir sürü köpek gerekir. Bu uyarı üzerine ahbablarımızın yürekleri karardı, iş savaşa gelince kimlerin yaşamlarını yitireceklerini kimse bilemez ve gerçekten de talih bazen yalnızca bir kez insanın yüzüne güler, Magripliler ölümcül saat gelip çattığında uyumaya kalkıştıklarına göre, akıllarını kaçırmış olmalılar, bu kez bir nöbetçinin, *Menfu*, diye seslenmesinin gerekmeyeceğine bahse gireriz, çünkü orada kimlerin olduğunu ve ne istediklerini çok iyi biliyorlar. Neyse ki, Santarém'deki o gizli ve kuytu vadide atlara bakmak için geride kalan iki uşak sayesinde bu yürek darlığı giderildi, öbür uşaklarla birlikte birkaç Magripli kadına neler yaptıklarını hatırlayınca gül-

mekten yerlere yattılar, kentten kaçan bu kadınları yazgı, kara yazgıları, buraya sürüklemişti, zira defalarca ırzlarına geçildikten sonra, dinsizlere layık bir biçimde, acımasızca boğazlanmışlardı. Bu arada Mogueime, ön safalarda savaşı bir savaşçı olarak yetkisine dayanarak, bunu doğru bulmadı, çünkü savaş kızıştığında ayırım gözetmeden kadınları da öldürmek doğru olabilirdi, ama bu biçimde değil, onlara tecavüz ettikten sonra değil, onları salıvermek daha Hıristiyanca olurdu, uşaklar bu kadınların, ırzlarına geçilsin geçilmesin, o lanet olasıca Magripli köpeklerini bir daha hiç doğurmasınlar diye her zaman öldürölmeleri gerektiğini ileri sürerek bu insan-cıl tutuma karşı çıktılar. Mogueime böylesine radikal bir görüşe verecek bir cevap bulamıyor gibiydi, ama zihninin gizli bir köşesinde bulup çıkardığı birkaç sözcük üzerine uşakların dilleri tutuldu, Belki de onların rahimlerindeki Hıristiyan çocuklarının canlarını aldınız, ne diyeceklerini bilemediler, çünkü yalnızca eğer anne de Hıristiyan ise çocukların Hıristiyan olduğunu söyleyebilirlerdi, onları susturan şeyin birdenbire, tohumlarını ektikleri yerde Hıristiyanlıktan izler bırakan havariler olarak taşıdıkları önemin bilincine varmaları oldu. Oradan bir din adamı, orduda görevli bir rahip geçseydi, ruhlardan bütün kuşkuları silerek, inançları ve imanı güçlendirerek, sonunda bu konuyu aydınlığa kavuştururdu, ama bütün din adamları kralla birlikte yabancı soyluları bekliyor, alkış seslerine bakılırsa, şu anda gelmiş olmalılar, herkes elinden geldiğince, belli sınırlar içinde tezahürat yapıyor, gerektiği kadarını.

Asıl amacı Haçlıların Lizbon'un fethine katılmayı reddettikleri yolundaki, geleneksel görüşe aykırı kuramını elinden geldiğince savunmak olan Raimundo Silva'ya gelince, ister bu karakter olmuş, ister başka bir karakter,

onun için yeterli, yine de, anlaşılan düşünmeden davranan bir adam olduğundan, meselenin can alıcı noktasına teğet geçen ani bir ilgi ya da nefret duymaktan kaçınamıyor, bu duygular da çoğu zaman bilinçsiz tercihlerin ya da kişisel antipatilerin akılcı yargılara, ya da şimdi olduğu gibi, tarihsel olgulara ağır basmasına yol açıyor. Genç Mogueime'nin Santarém saldırısını anlatmasını dinlerken, onun anlatım gücünden çok pişkinliği, edebiyat becerilerinden çok insancıl duyguları ilgilendiriyordu kendisini, ortamın olumsuz etkileriyle lekelenmemiş, sağlam bir ahlakın göstergesi olan bu duygular onun Magripli kadınlara acımasına neden olmuştu, ve ne derecede yoz olurlarsa olsunlar, Havva'nın soyunu umursamadığından da değildi bu, zira eğer o vadide olsaydı, onların kocalarını kılıçtan geçirmek yerine, tıpkı öbürleri kadar açgözlülükle nefsinin tatmin ederdi, ama bu kadınları büyük bir zevkle öpüp ısırıktan bir dakika sonra boğazlarını kesmek, asla. Dolayısıyla, Raimundo Silva, Mogueime'yi karakteri olarak kabul ediyor, ama yazarla yarattığı dünyalar arasında bir kez sağlam bir bağ kurulduktan sonra önyargılara yol açacak birtakım yanlış anlamalar olmasın diye bazı noktaların işin başında aydınlatılması gerektiği kanısında, bu önyargılar ki kurulan bu bağ gerekliliğin ve yazgısallığın çifte gücüyle pekiştirmesi gereken tüm etken ve etkilerin bileşimini engelleyebilir. Sonuçta, burada kimin yalan, kimin doğru söylediğini bilmek gerekli, adlarla ilgili mesele değil aklımızdaki, ister Mogueime ya da zamanla bazılarının ona seslendikleri gibi Moqueime, yahut dediğimiz gibi, Moigema olsun, adlar mutlaka önemlidir, ama ancak onları tanırsak önem kazanır, o zamana dek birisi yalnızca birisidir, fazlası değil, ona bakarız, oradadır, başka bir yerde tanırız onu, Ben onu ta-

niyorum, deriz, o kadar. Sonunda bir gün adını öğrenecek olursak, büyük olasılıkla da adının, daha kesin tanım sağlayan, yalnızca bir bölümünü seçip kabul ederiz, bu da kanıtlıyor ki, eğer ad önemliyse, adın tamamı aynı önemi taşımaz, Einstein’a Albert denmesi önemsizdir, tıpkı Homeros’un başka adlarının da olmasına aldırmadığımız gibi. Raimundo Silva, Atamarma çeşmesinin sularının gerçekten de Mogueime’nin öne sürdüğü gibi ve gelecekte *Beş Portekiz Kralının Vakayinamesi*’nde görüleceği üzere, tatlı mı, yoksa daha önce adından söz ettiğimiz Fray António Brandão’nun saygın yapıtı *Dom Afonso Henriques’in Vakayinamesi*’nde açıkça belirttiği üzere acı mı olduğunu doğrulamayı çok isterdi, hatta Fray António Brandão aslında bu çeşmenin sularının fazlasıyla acı olması yüzünden, yerel dile çevrilerek anlaşılır kılındığında Acı Su Çeşmesi anlamına gelen Atamarma adını aldığını söylemeye kadar vardırıyor işi. Gerçi bu çözümlenmesi en önemli sorun olmayabilir, ama Raimundo Silva uzun uzadıya düşünme zahmetine girerek, her ne kadar gerçek her zaman mantığın dümdüz çizgisini izlemese de, mantıksal olarak, kara suları genellikle tatlı olur diye, bir çeşmenin çeşmelerle ilgili özelliklere göre ayırt edileceğini varsaymanın, nasıl ki eğreltiotlarıyla çevrili bir çeşmeye baldırı kara çeşmesi denmiyorsa, anlam taşımayacağı sonucuna vardı, sonra elinde çeşmelerle ilgili başka tarihsel ve doğruluğu belirlenmiş kanıtlar oluncaya dek Atamarma’nın sularının acı olması gerektiğini düşündü ve düşüncesini sürdürerek bir gün bunu en kolay yoldan, yani suyu içerek, anlamaya karar verdi, böylece sonunda hafifçe tuzlu olduğu yolunda, deney ve olasılık yönünden kesin bir sonuca varacak, böylelikle herkes de tatmin olacaktı, çünkü hafifçe tuzlu, tatlı ve acı arasındır.

Oysa belki de Dr. Maria Sara'nın daha onu yakından tanımadan önce sezinlediğini düşündüğü dolaylı düşünme tarzının göstergesi olan bu son tartışmaların kapsamı ve süresine karşın, Raimundo Silva adlarla ve tatlarla bu denli ilgili değil. Artık Mogueime'yi karakteri olarak kabul ettiğine göre, düzeltmeni en çok kaygılandıran şey, onun açık açık yalan söylediği değilse bile, çelişkiye düştüğü bir durum, karşısında doğrudan başka seçeneğin bulunamayacağı bir durum bulmak, tıpkı uzlaşmak için ne evet ne de hayır türü su akıtan yeni bir Atamarma çeşmesine burada yer olmaması gibi. Mogueime burçların arasında duran merdiveni sağlamlaştırmak için nasıl Mem Ramires'in omuzlarına tırmandığını açıkladı ve açıkça anlattı, üstelik tarihsel kanıtlara dayanarak, bu o çağların nasıl olduğunu gözümüzün önüne getirmemize yarıyor, altın çağa öylesine yakın ki, yapılan birtakım şeyler hâlâ parlaklığını koruyor, örneğin Dom Afonso'nun sarayından bir soylu, boyu başkalarından daha uzun olmaktan başka bir erdemi olmayan, ayaktakımından bir askerin ayaklarına destek, kaide ve taban olarak değerli bedenini ödünç veriyor. Ama Mogueime'nin dedikleri, öte yandan Fray António Brandão'nun doğruladığı şey, *Beş Kralın Vakayinamesi*'nin en eski kopyasında yazılı olanla çelişiyor, orada Dom Mendo'nun gürültü yaparak şüphe uyandırmaktan çok kaygılandığı, bu yüzden de bir an sessiz durduktan sonra genç Mogueime'den eğilmesini istediği ve kralın da onayıyla onun sırtına binerek merdiveni duvara dayadığı yazılı, özgün metnin sözcük ve imla özelliklerine karşın, Mogueime'nin emirlere boyun eğerek Mem Ramires'in omuzlarına tırmanabilmesi için eğildiği açıkça belli ve bundan farklı bir anlam bulmak için bu dünyadaki hiçbir yorum ya da dilbilimsel kuram gerekçe ola-

rak gösterilemez. Raimundo Silva'nın önünde metnin iki ayrı kopyası duruyor, bunları karşılaştırıyor, artık hiç kuşku yok, gerek kendisi sıradan bir asker, öbürü yüzbaşı olarak aralarındaki rütbe farkı, gerek dayandığı kaynaktan, *Beş Kralın Vakayinamesi*'nin en eski kopyasından dolayı, Mogueime bir yalancı. Yalnızca geniş kapsamlı tarihsel sentezlerle ilgilenenler mutlaka bu konuları doğal bulmayacaklardır, ama biz Raimundo Silva'yı göz önünde tutalım, tamamlaması gereken bir görevi var ve daha işin başında kendisini böyle güvenilmez bir karakterle boğuşurken buluyor, şu Mogueime, Moquime ya da Moigema, kendi kimliğini bile kanıtlayamamanın yanı sıra, bir görgü tanığı olarak saygı duyması ve gelecek kuşaklara, yani bize, aktarması gereken gerçeği büyük olasılıkla çarpıtıyor.

Ama Hz. İsa'nın söylediği gibi, kim günahsızsa ilk taşı o atsın. Aslında suçlamak çok kolay, Mogueime yalan söylüyor, Mogueime yalan söyledi, ama ruhları besleyen psikoloji, çokça yanlış yorumlanan psikanaliz ve sıralamaya kalksak elli sayfa tutacak geri kalan her şeyle birlikte, son yirmi yüzyılın yalanlarını ve doğrularını çok daha iyi bilen buradaki bizler, kendi kusurlarımızı hoş görürken, başkalarınıninkilerle alay etmemeliyiz, kendi eylemlerinin katı ve uzlaşmaz bir yargıcı olarak bu yargıyı kendi bedenini taşılama derecesine vardırان birisine ilişkin kayıtlı hiçbir kanıt olmaması bunun bir göstergesi. Dahası, İncil'den alıntıya dönecek olursak, o zamanki dünyanın, kurtuluşu acaba Tanrının Oğlu'nun gerçekleştirebileceği kadar kötülüğe gömülüp gömülmediğini sormamız yerinde olur, çünkü Filistin'de işlerin o kadar kötü gitmediğini, zina yapan kadının öyküsü gösteriyor, oysa bugün işler en kötü durumda, o uzak günde talihsiz kadına bir tek taş daha atılmamış

olduğunu bir düşünün, saldırgan ellerin geri çekilmesi için Hz. İsa'nın bu sözleri söylemesi yetmişti, bu ellerin sahipleri de böylece, evet efendim, günahkâr olduklarını itiraf, hatta ilan etmişlerdi. Herkesin önünde, dolaylı yoldan bile olsa, günahlarını kabullenebilen bir toplum tümüyle yitik olamaz, içsel bir iyilik ilkesini eksiksiz bir biçimde korumuş, böylelikle de, yanılma olasılığıımız en az düzeyde olmak üzere, Kurtarıcı'nın gelişinde bir ivedilik bulunduğu sonucuna varmamızı haklı çıkarmış demektir. Bugünse, O'nun gelişi biraz işe yarardı, zira yalnızca yozlaşmışlar yozlaşma yolunda bildiklerini okumakla kalmıyorlar, aynı zamanda taşlama süreci bir kez başladı mı, bunu durdurmak için bir gerekçe bulmak giderek zorlaşıyor.

Bu ahlak dersleriyle konudan sapmanın, ilk bakışta, Raimundo Silva'nın Mogueime'yi bir karakter olarak kabul etmede gösterdiği isteksizlikle bir bağı yokmuş gibi görünecektir, ama Raimundo Silva'nın, daha büyük kusurlardan arınmış olduğunu varsaysak bile, kuşkusuz aynı derecede ciddi, ama çok yaygın ve her an rastlanabilir olduğundan her yerde hoş görülen, alışkanlık haline gelmiş başka bir kusuru olduğunu hatırladığımızda, bunların yararı ortaya çıkacaktır, bu da aldatmacadır. Dahası, kimin kimin sırtına tırmandığı konusunda, ister ben Mem Ramires'inkine tırmanayım, ister Mem Ramires benimkine tırmansın, söylenen yalanlar arasında fazla bir fark yoktur, kişinin saçlarını boyaması gibi sıradan bir eylem bunun yalnızca bir örneği, sonuçta her şey bir gösteriş, gerek fiziksel gerek ahlaksal bakımdan, görünüşü kurtarma meselesi, hiç düşünmeden içtenliği, içinden geldiği gibi davranmayı, sadeliği, gerçi sahteciliği çok zaman önce icat ettiğimiz bilincindeydik ama doğruyu yaşayabileceğimize hâlâ inandığımız

günlerde tanımlanmaları ve gerçekleştirilmeleri öylesine zor olan o eşsiz ve pırıl pırıl karakter özelliklerini hiçe sayarak, insan davranışının tümüyle yapaylaşacağı bir zamanı gözümüzde canlandırmak şimdiden mümkün.

Öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde, kuşatmanın sorunlarıyla boğuşma ve yayıncının beklediği romanın önemsiz düzeltmeleri arasında durakladığı bir sırada, Raimundo Silva işe ara vermek için dışarıya çıktı. Aklında yalnızca biraz yürüyüş yapmak, oyalanmak, düşüncelerini bir düzene kavuşturmak vardı. Ama bir çiçekçi dükkânının önünden geçerken, içeriye girip bir gül satın aldı. Beyaz. Şimdi de eve dönüyor, elinde bir çiçekle görünmekten biraz utanarak.

Japon uçakları hiçbir uyarıda bulunmaksızın Pearl Harbour limanındaki Birleşik Devletler donanmasına beklenmedik bir saldırıda bulundular, herkesin bildiği gibi, büyük bir yıkıma neden oldu bu, Hiroşima ve Nagazaki ile karşılaştıracak olursak yitirilen insan yaşamı bakımından olağandışı sayılamayacak bir yıkımdı, ama maddi kayıplar açısından sonuç bir felaket oldu, savaş gemileri, uçak gemileri, destroyerler ve daha ne varsa yok oldu, ciddi bir parasal kayıptı, olağan manevralar dışında bir tek atışta bile bulunulmaksızın toplam on üç gemi battı. Bu donanma felaketinin uzak bir nedeni, düşmana hazırlık yapması ya da isterse sığınağa kaçması için zaman tanımak üzere, ayrıca ola ki birisi çıkıp ateşkes anlaşmasını bozarsa askerlik şerefini lekelemekle suçlanmasını diye, üç gün önceden savaş ilan etme gibi centilmence bir âdetten vazgeçilmiş, o sırada karanlık çağların bir saatinde, dediğimiz gibi, vazgeçilmiş olmasıydı. O günler geçti artık. Zira gece yarısı davulsuz borazansız, ama önceden haber göndererek saldırmak başka, sinsice ve öfke kusan silahlarla gelip dikkatsizce açık bırakılmış kapılardan girerek herkesi öldürmek başka. Biliriz ki kimse yazgısından kaçamaz, Santarém’li kadın ve çocukların da o gece ecellerinin geldiği kesindi, buna Magriplilerin Allahı ile Hıristiyanların Tanrısı birlikte karar vermişlerdi, ama zavallılar hiç de-

ğilse uyarılmadıklarından yakınamazlardı, eğer orada kaldırlarsa, kendileri öyle istedikleri için kalmışlardı, çünkü iyi kralımız, Magriplileri üç gün içinde savaş olacağı konusunda uyarmak için Martim Moab'ı iki kişinin eşliğinde Santarém kentine göndermişti, dolayısıyla savaşa girişmeden önce adamlarına, Cinsiyete ya da yaşa bakmadan, ister kucakta bebek, ister bunamış bir yaşlı adam, ister genç bir kız, ister eli ayağı tutmaz yaşlı bir kadın olsun, öldürün, dediğinde Dom Afonso Henriques'in bir suçu yoktu, çünkü usule uygun olarak uyarıda bulunduğundan, karşılarında yalnızca kendilerini bekleyen, hepsi de erkek ve genç yaşta, Magripli savaşçıları bulacaklarını düşünmüştü.

Şimdi, ilgilendiğimiz bu olayda, yani Lizbon Kuşatması'nda, yalnızca Santarém'in ele geçirilmesinden beri barışın bir anlamda bozulmuş olması dolayısıyla değil, aynı zamanda bu koskoca orduyu ötedeki tepelerde konuşlandıranın, aslında birkaç tümen daha ekleyecekti de gücenme ve gururunun kırılması gibi duygulara ek olarak bir baskı hatası buna engel oldu, amaçlarının herkes için apaçık olması dolayısıyla uyarıda bulunmak gereksizdi. Böyle bile olsa, formalitelere uyulması ve saygı gösterilmesi, bunların her duruma uyarlanması gerekir, dolayısıyla kral, gösteriş ve protokol için olduğu kadar, güvenlik gerekçeleriyle de, uygun sayıda silahlı adamların koruması altında, Dom Pedro Pitões ve bazı soylularla birlikte Dom João Peculiar'ın, kenti yöneten valiyle görüşmelerde bulunmasına karar verdi. Telafi edilemeyecek bir ihanete uğrama gibi umulmayan tatsız bir durumdan kaçınmak amacıyla, halici geçmeye karar verdiler, çünkü ola ki Magripliler elçilerin gırtlaklarına sarılsalar ve elçiler kaçmaya kalkışsalar, Magripli saldırı birlikleri karaya çıkmak için kullanılan

kayıkları zaten kuşatıp tahrip etmemişse bile, haliçin hızla geri çekilmeye olanak vermeyeceğini bilmek için Napolyon ya da Clausewitz gibi bir strateji uzmanı olmaya gerek yok. Böylece adamlarımız dolaşmaları söylenen yerden dolaştılar, Salitre'ye kadar aşağıdaki Rua das Taipas boyunca, sonra düşman karargâhına girmenin doğal olarak yarattığı korkuyla, Rua das Pretas yönünde çamura bata çıka, arkasından önce Monte de Santa Ana'ya, sonra Rua de São Lázaro boyunca yokuş tırmanıp inerek ilerlediler, sonra hiçbir nedeni yokken şimdi Porta de Martim Moniz diye adlandırdığımız kapıya kadar, Rua dos Cavaleiros ve Calçada de Santo André boyunca yine bir yokuş tırmanmadan önce Almirante Reis'ten gelen dereyi yürüyerek geçtiler, ne aptalca bir fikir, bütün bu yokuş tırmanma ve inmelerle tüm bir kenti ele geçirmeye soyunmak. Sabah erkenden yola çıkmalarına karşın, bu sıcakta daha da beter olan, uzun bir yoldu bu, katırların derileri terle kaplıydı, sayıca daha az olan atlar ise, daha nazik hayvanlar olduklarından ve melez hayvanlar kadar dirençli olmadıklarından, en azından aynı derecede kötü durumdaydılar. Piyadelere gelince, kan ter içinde olmalarına karşın yakınmıyorlar, ama kapının açılmasını beklerlerken, çalılarının arasından geçmek için harcadıkları onca çabadan sonra savaşmak zorunda kalmamayı sessizce diliyor olmalılar. Mogueime burada, müfrezeyle birlikte o da gönderilmiş, ilerde, başpiskoposun yakınlarında Mem Ramires'i de görebiliyoruz, Santarém kuşatmasının iki başkahramanının da bu tarihsel anda güç birliği içinde olmaları ilginç bir rastlantı, en azından hangisinin öbürüne binek taşı görevi gördüğünü biz doğrulayınca dek olayların vardığı sonuçta her ikisi de eşit ölçüde etkili. Kral bir ultimatomun kesinleştirilmesine yabancıların karışmasının yerin-

de olmayacağını düşündüğü için, bu resmi görüşmeler için bir araya gelenlerin hepsi Portekizliydi, gerçi şunu da söylemeden geçmeyelim, Braga Başpiskoposu'nun Portekizli kanı taşıyıp taşımadığı konusunda hâlâ ciddi kuşkular var, oysa o eski günlerde bile bugüne kadar koruduğumuz, yabancılara sıcak bir el uzatma, görevler ve aylıklı makamlar sağlama özelliğimizle ünlüyduk, ve kabul edelim ki, bu Dom João Peculiar gösterdiği kahramanlıklarla bize bunun yüz kat daha fazlasını ödedi. Ayrıca, yine ileri sürüldüğü gibi, gerçekten Portekizli ve Coimbra'lı idiyse, onu bizim göçmenlik mesleğimizin, muazzam yayılma merakımızın bir öncüsü olarak görebiliriz, çünkü tüm gençliğini Fransa'da öğrenim görerek geçirdi, o ülkeye son zamanlarda giden göçmenlerin kısmetine düşen, oldukça pis ve ağır işlerle taban tabana zıt bu. Burada özel bir görevle bulunan, ne siyasal, ne de askeri bir kimliği olan, kesinlikle yabancı olan birisi, şurada duran, kızıla çalan sarı saçlı, çilli rahip, biraz önce ona Rogeiro adıyla seslenildiğini duyduk, ama asıl adının Roger olması, konuyla bir ilgisi olsaydı bile, İngiliz mi, yoksa Norman mı olduğu sorusuna açıklık getirmezdi. Oporto Piskoposu'nun yazmaya hazırlıklı olması için onu uyarması, Roger ya da Rogeiro'nun sefere vakanüvis olarak katıldığını akla getiriyor, sırt çantasından yazı gereçleri çıkarmaya başlayınca da bu açıkça anlaşılıyor, yalnızca yazı kalem ve levhalarını çıkarıyor, çünkü bindiği katırın sallanmasıyla mürekkep dökülebilir ve yazdığı harfler bozulabilir, bildiğiniz gibi, bütün bunlar ulaşılamaz saydığı gerçekten çok gerçeğe uygunlukla ilgilenen bir anlatıcının varsayımları yalnızca. Bu Rogeiro tek kelime ne Arapça, ne de Galiçya dili biliyor, ama bu olayda bilgisizlik bir engel oluşturmayacak, zira tüm görüşme, sonu nereye varırsa varsın,

tercümanlar ve anında çeviri yapanlar sayesinde, sonunda Latince yapılmış olacak. Braga Başpiskoposu Latince konuşacak, şanlı bir ordunun temsilcisi ve yeterinden fazla beceri göstermiş olan Mem Ramires'e danışılması gerektiği düşünülmezse, gruptaki rahiplerden biri bunu Arapçaya çevirecek, sonra Magripli kendi dilinde cevap verecek, aynı rahip ya da arkadaşlarından biri bunu Latinceye çevirecek, ve bu böyle sürüp gidecek, Portekizlilerin görüşmeyi bir tek dilde izleyebilmeleri için, söylenenlerin bir özetini Galiçya diline çevirmekle görevli birisinin bulunup bulunmadığını bilmiyoruz. Kesin olan şu ki, bütün bu gecikmelerle, eğer konuşmalar uzun sürerse, bütün öğleden sonra burada olacağız demektir.

Surların dibi, kalenin siperli mazgalları, ses çıkarmadan, sövüp saymaktan kaçınarak tehditkâr hareketlerde bulunan, esmer, sakallı Magriplilerle dolu, zira Hıristiyanlar beş yıl önce olduğu gibi geri çekilebilirler, bu durumda gırtlaklarını yormamaları daha iyi olur. Kapının iki kanadı sonuna kadar açılıp demir parçaları ve çivilerle pekiştirildi, içerden ağır adımlarla ilerleyen birkaç Magripli çıktı, bunlardan ileri yaşıta olanı vali olabilir, her anlama gelen ve burada onun tam unvanı konusunda kesin bilgi bulunmadığı ve birkaç olasılık arasında doğru olanını seçmek zor olduğu için kullanılan bir unvan bu, dahası bir kadı yahut hatta müftü bile çağırılmış olabilirler, geri kalanlar ise dışarıdaki Portekizlilerle tıpatıp aynı sayıdaki görevliler ve askerler, Magriplilerin dışarıya çıkmakta niye bu kadar geciktiklerini açıklıyor bu, önce temsilci heyetini örgütlemeleri gerekiyordu. Genellikle, eski zamanlarda sivil, askeri ve dinsel yetkililerin ses organlarının uzaktan duyulabilen gür sesler çıkarabildiğine inandırılmışızdır, öyle ki, ta-

rihsel metinlerde bir önder, birliklerine ya da başka yığınlara sesleneceği zaman, çoğunlukla itişip kakışan binlerce gürültücü izleyicinin hiç güçlük çekmeden onu duyabilmesine kimse şaşmaz, oysa günümüzde arka sıralardakilerin çok iyi duyabilmeleri için, mutlaka duyuları etkileyerek iletilenlerin anlamını değiştirecek o bozuk ve anlaşılmaz sesleri önleyecek elektronik ses donanımı kurmanın ve ayarlamasının ne büyük iş olduğunu herkes bilir. Dolayısıyla, örf ve âdetlere aykırı olarak, ve pek çok alkışlanan o tarihsel dekor ve sahne gelenekleriyle çelişkiye düştüğümüz için üzülererek, basit gerçekleri sevmemiz nedeniyle, her iki tarafın da elçilerinin birbirlerinden yalnızca birkaç adım uzakta durduklarını, seslerini duyurabilmenin tek yolu olarak yakından karşılıklı konuştuklarını belirtmek zorundayız, bu arada izleyenler, kaledeki Magripliler de, heyetle gelen Portekizliler de, bu diplomatik kolokyumun sonucunu, ya da sözcülerin haber olarak arada geçen bir cümleyi yahut söz ustalığını, ansızın duyulan kaygıları yahut belirsiz umutlanmaları anında iletmelerini bekliyorlardı. Böylece, görüşmede geçenlerin derede tepede yankılanmadığı, gökyüzüne yayılmadığı, yeryüzünü sarsmadığı, ırmağın sularının yönünü değiştirmedeği bir kez daha ortaya çıktı, destanlardaki abartılı betimlemelere saflık içinde güvenerek, hayalini kurduğumuz şeylerin tersine, aslında insan ağzından çıkan sözler hiçbir zaman böylesi bir etki yaratamaz, buradakiler gibi tehdit ve savaş sözleri bile.

Başpiskopos konuşurken, Rogeiro onun sözlerini özetleyerek yazıyordu, sonra da bunları kim bilir kim ve nerede olan Osberno'ya aktarmadan önce de sözel eklemeler yapıyor, kendi canlı hayal gücünün ürünü olan süslemeler katıyordu, Buraya barış yapmak için geldik,

diye sözlerine başladı başpiskopos, sonra da konuşmasını sürdürdü, Zira düşündük ki, bütün insanlar, gerek siz, gerek biz, aynı doğadan ve aynı kökten geliyoruz, üzücüden de öte olan bu çatışmayı sürdürmemiz çok yanlış bir şey, sizi temin ederiz ki buraya kenti ele geçirmek ya da sizin elinizden almak için gelmedik, kendilerinin hakkı olan şeyleri aldıkları zaman bile başkalarından bir şey çalmayan Hristiyanların genelde ne denli iyi niyetli olduklarına inanmanızı sağlamalı bu, eğer bizim kesin olarak bu niyetle geldiğimizi ileri sürecek olursanız, bu kenti yalnızca bize ait olduğu için istediğimiz cevabını veririz ve eğer siz bir doğal adalet duygusu taşıydınız, tarafımızdan daha fazla talebe gerek kalmadan, çantalarınızı, paralarınızı ve eşyalarınızı, kadınlarınızı ve çocuklarınızı alıp geldiğiniz Magripli topraklarına geri dönerdiniz ve bize ait olanı bize bırakırdınız, hayır, bırakın da sözlerimi bitireyim, henüz dile getiremediklerinizi kafalarınızı sallayarak belli ettiğinizi görebiliyorum, şunu unutmayın ki Magripli ve Moabi ırkından gelen sizler kendi krallığınızdan ve bizim krallığımızdan hırsıyla Lusitanya topraklarını çaldınız, kentleri, köyleri ve kiliseleri, hatta bugüne dek yakıp yıktınız, üç yüz elli sekiz yıldır kentlerimize ve topraklarımıza hakkınız yokken el koydunuz, ama bunca zaman Lizbon'u elinizde tuttuğunuz ve burada doğduğunuz için, biz cömert davranmaya hazırız ve yalnızca kalenin egemenliğini bize vermenizi istiyoruz, her biriniz eski özgürlüğünüzü sürdüreceksiniz, çünkü kendi özgür isteminizle dininizi değiştirerek Tanrının tek gerçek Kilisesi'ne katılmayı istemedikçe, size söz veriyorum ki, sizi kendi törelerinize göre yaşayabileceğiniz evlerinizden dışarı atmak gibi bir isteğimiz yok, bu sözleri dostlukla söylüyorum, Lizbon kadar varlıklı ve mutlu bir kent gıpta yaratır, şu

karargâhlara, gemilere, size karşı komplo kuran insan kalabalığına bir bakın, sizden rica ediyorum, tarlalarınızın ve meyvelerinizin yok edilmesine izin vermeyin, kendi halkınıza acıyın, biz size karşı hâlâ cömert bir tutum içindeyken size sunulan barışı kabul edin, çünkü bilmelisiniz ki savaşımadan elde edilen bir barış, bir sürü kan dökülerek elde edilenden yeğdir, tıpkı hiç yitirilmemiş bir sağlığın, ciddi ve neredeyse ölümcül bir hastalıktan zorla kurtarılmış bir sağlıktan yeğ olması gibi, size bunları gelişigüzel söylemiyorum, çekmekte olduğunuz hastalığın ne denli ağır ve tehlikeli olduğunu görün, zira kesin bir eylemde bulunmazsanız, iki şeyden biri gerçekleşecek, ya hastalığınızı yenmeyi başaracaksınız, ya da buna teslim olacaksınız, başka seçenekler arayacağınıza tetikte olun, çünkü sonunuz geldi, bu yüzden daha zaman varken sağlığınıza bakın, şu Roma özdeyişini hatırlayın, Gladyatör arenada öğütlere uyar, Magripli olduğunuzu, gladyatör olmadığınızı söylemeyin bana, çünkü ölmek üzere olduğunuza göre, bu özdeyiş onlar kadar sizin için de geçerli, size söyleyeceklerim bu kadar, söyleyecek bir şeyiniz varsa konuşun ve kısa konuşun.

Bunlar ruhların çobanının* sözlerine benzemiyordu, uluorta bir uyarıdan önceki yumuşak ve tatlı sözlerin altında gizli ve ürpertici bir aşağılama sezilebiliyordu, ama devam etmeden önce, bu kez özellikle vurgulayarak, ister Hıristiyan, ister Magripli olsun, buradaki herkesin aynı doğadan ve aynı kökten geldiği yolundaki oldukça umulmadık kabullenmeyi tekrarlayalım, böylece doğanın yaratıcısı ve tüm köklerin olduğu kökenin sorumlusu olan Tanrının, bu yabancılaşmış oğulların da

* Hz. İsa'ya gönderme. – ç.n.

babası ve yaratıcısı olduğu varsayımına götürüyor bizi, oysa onlar birbirlerine karşı savaşarak ortak babalarının ayrımsız sevgisini derinden yaralıyorlar, hatta yarattığı kulların Tanrı Baba'nın çaresiz bedeni üzerinden ölümlüne savaşa girdiklerini söyleyecek kadar ileri gidersek abartmış olmayız. Braga Başpiskoposu'nun sözleri açıkça Tanrı ve Allahın bir olduğu anlamına geliyordu, ve hiçbir şeyin ve hiçbir kimsenin adının olmadığı zamana dönersek, o zaman Magripliler ve Hıristiyanlar arasında da iki kişi arasındaki renk, boy bos, yüz gibi görünür olandan başka fark yoktu, ama sorunların ne zaman Tanrının aracıları, ikinci derecedeki peygamberler ve haberciler bir yana, ister Hz. İsa, ister Hz. Muhammed, işe karıştırılsa, hep o zaman ortaya çıktığını rahip büyük olasılıkla göz ardı etti, zaten o dönemdeki geriliği ve cahilliği göz önünde tutarak fazlasını ondan beklememeliyiz. Zırhını giymiş, eyerinden sarkan kılıcıyla, başına taktığı burunluklu miğferiyle savaşmak üzere silahlanmış ve donanmış bir Braga Başpiskoposu'nun kendisini ilahiyata bu denli kaptırmış olmasına ancak şükrederiz, oysa bu silahların onun insancıl mantığa dayalı herhangi bir sonuca ulaşmasına engel olması gerekirdi, çünkü o dönemde bile savaş gereçlerinin bir insanın farklı düşünmesinde ne denli rol oynayabildiğini görmeye olanak vardı, gerçi beyinlerindense silahlarını kullanma eğiliminde olanları silahsızlandırmayı hâlâ beceremiyorsak da, bugün bunun daha çok bilincindeyiz. Yine de, henüz çok az oranda Portekizli olduklarından, gerektiğinde açık açık, yerine göre hile yoluyla kendilerine uygun bir anavatan kurmak amacıyla savaşa girişmek üzere olan bu adamlara hakaret etmek aklımızın köşesinden bile geçmiyor, zira anavatanlar istisnasız hep böyle ortaya çıkıp gelişmişlerdir, bu da, bir kez onursuz-

luk lekesi hepsinin üstüne sürüldükten sonra, bunun niçin bir süs ya da karşılıklı bağışlama simgesi olarak işe yaradığını açıklıyor.

Zihnimizin biraz tehlikeli sayılabilecek bu düşüncelere takılmasına izin vererek, Magripli valinin konuşmasının başlangıcını kaçırdık, üzgünüz, çünkü habercinin anlayabildiği ve özetleyebildiği kadarıyla, vali Lusitanya krallığıyla ilgili anıştırmanın doğruluğu ya da hatta yalnızca coğrafi uygunluğu konusunda kuşkularını dile getirerek sözlerine başladı. Tekrar edelim, üzgünüz, çünkü tartışmalı sınırlar sorusu, daha da önemlisi, bizim gerçekten de ünlü Lusitanyalıların soyundan gelerek onların tarihsel vârisleri olup olmadığımız sorusu, Magripli bilginler gibi o zamanın ünlü kişilerin ce tartışıldığında belki de açıklığa kavuşurdu, damarlarında iki üç damla olsa da Lusitanyalı önder Viriato'nun kanını taşıdıklarını kanıtlayamazlarsa ölmeyi yeğleyenlerin gururlarını ve tasladıkları vatanseverliği yaralardı da ondan, onlar bunu reddetseler bile. Lusitanya verasetimizin bundan bile az olduğuna, dolayısıyla André de Resende'nin "lusó" sözcüğünden "lusiad"ı türetmemesi gerektiğine karar verdikten sonra, Camoens yazdığı destana *Portekizliler* gibi güncel bir ad vermekten daha iyi bir çözüm bulamazdı diye düşünüyoruz. Çünkü biz Portekizliyiz, bundan kazancımız az da olsa. Şimdi, konuşmasının gerisini de kaçırmamak için, Magripli valiyi dikkatle dinleyelim, ne denli metin görüldüğünü hemen fark ediyoruz, apaçık olgulardan söz eden ve bunlardan sapmaya niyetli olmayan birisinin ses tonuyla konuşuyor, Yaşlılardan bile geri kalan kısacık yaşamları çalarak, savunmasız kadınları masum kuzular gibi boğazlayarak ve çektikleri acıyı hiç umursamadan küçük çocukları kılıçtan geçirerek en vahşice

kıyımı gerçekleştirdiğiniz Santarém’de neler yaptığınızı hatırlarken, yalnızca kalemizin egemenliğini size vermemizi istediğinize, bizi evlerimizden dışarı atmayı istemediğinize inanmamızı nasıl beklersiniz, şimdi bu acıklı olayları belleğinizden sildiğinizi sakın söylemeyin bana, zira Santarém’deki cesetleri karşınıza getiremeyeceğimiz doğru olsa bile, kentimize sığınma gücü bulan bütün yaralıları, iltihaplıları ve sakatları, şimdi bizimle birlikte son kez yok edeceğiniz bu insanları buraya çağırabiliriz, çünkü o birinci cinayetle tatmin olmadınız, ama yanlış anlamayın, bizim hiçbir zaman size Lizbon’u barış içinde vermeye ya da onu sizin denetiminize teslim etmeye niyetimiz olmadı, burada kalmamıza izin verecek olsanız bile, zira yalnızca çok az değer taşıyan sözünüze güvenerek, belirsizlik karşılığında kesinlik, güvencesizlik karşılığında güvence sağlarsak, kabul etmelisiniz ki, saflık etmiş oluruz. Oporto Piskoposu Magripli’nin sözünü kesmek ister gibi şiddetle tepki gösterdi, ama başpiskopos onu uyardı, Ağzını açma, bırakalım konuşsun, son sözö sen söylersin. Magripli sözlerini sürdürdü, Bu kent bir zamanlar sizindi, şimdi ise bizim, gelecekte yine sizin olabilir, ama onu bize vermeyi seçen ve ne zaman isterse bizden alacak olan Tanrı bilir bunu, zira hiçbir hisar O’nun kutsal iradesine karşı koyamaz, biz buna inanıyoruz, ve yalnızca kaç kez bizi sizin ellerinizden kurtaran Tanrı ne isterse onu istiyoruz, bu nedenle doğru olan, yalnızca O tüm kötölöklere karşı güçlü olduğundan değil, aynı zamanda bizi felaketlere, üzüntölere ve yaralanmalara teslim eden O’nun yüce takdiri olduğu için, O’na ibadet etmekten ve O’nun değiştirilemez kararları karşısında hayranlık duymaktan hiç vazgeçmememiz, bu yüzden gidin buradan, Lizbon’un kapıları yalnızca zorla açılabilir, bize vaat edilen

kaçınılmaz felaketlere gelince, eğer bunlar gerçekleşirse, gelecekle ilgili bir şeydir bu, bize gelecekte olacaklarla eziyet etmek ise delilikten ve bizi başımıza gelecek felaketlerle korkutmaktan başka bir şey değildir. Magripli ileri sürecek başka gerekçeler arıyormuş gibi durakladı, ama büyük olasılıkla bunu anlamsız bularak omuzlarını silkti ve sözlerine son verdi, Artık burada kalmayın, ne isterseniz yapın, bize gelince, Tanrının iradesine boyun eğeceğiz.

Bu düşünceli sözler, sırf Magripli, kendi kutsal adına ve yalnızca kendi uğruna insanları birbirleriyle savaştıran düşünce farklılıklarının çözülmesini Tanrıya bıraktığı için değil, kaçınılmaz olan, olasılık çehresi altında görününce adeta acımasızlaşan öngörülebilir ölüm karşısında Magripli'nin hayranlık uyandıran serinkanlılığı dolayısıyla da, Raimundo Silva'da olumlu bir izlenim yarattı, bu bir çelişki olarak düşünülebilir, ama üzerinde biraz düşünmek yeterli olacaktır. İki konuşma karşılaştırıldığında, vali unvanını taşısa da, gerçek inancın ışığından yoksun basit bir Magriplinin sağduyu ve konuşma sanatı bakımından Braga Başpiskoposu'nu, rahibin ahitler, beratlar ve dogmalarla ilgili geniş deneyimine karşın, gölgede bırakması düzeltmeni üzdü. Hep kendi tarafımızın üstün olmasını yeğlememiz çok doğaldır, Raimundo Silva da ait olduğu ulusun Ari Lusitanyalılarından çok Magripli kanı taşıyabileceğinden kuşku duymakla birlikte, adı unutulmuş bir dinsizin örnek niteliğindeki konuşması karşısında bir aydın olarak küçük düşmektense, Dom João Peculiar'ı alkışlamayı istedi. Yine de, bu belagat güreşinde düşmanı sonunda yenmemiz olasılığı hâlâ var, bu da aynı biçimde silahlarını kuşanmış Oporto Piskoposu, elini kılıcının kanzasına dayayarak konuşmaya başladığında gerçekleş-

cek, şöyle diyor, Sözlerimizin dost kulaklara ulaşacağı umuduyla, size dostça seslendik, ama söylememiz gereken şeylere karşı kızgınlık gösterdiğinizize göre, sizinle açık açık konuşup sizin her şeyin olacağına varmasını ve kötülüğün başınıza gelmesini bekleme huyunuzu ne denli küçümsediğimizi söylemenin zamanı geldi, eğer başkalarının talihsizliklerinden çok kendi yiğitliğinize güvenmiyorsanız, umudun ne denli kırılgan ve güçsüz olduğunu herkes açıkça görür, sanki siz şimdiden yenilgiye hazır gibisiniz, oysa arkasından geleceğin belirsizliğinden söz ediyorsunuz, unutmayın ki bir girişim ne sıklıkla kötü sonuçlanırsa, bunu başarılı kılmak için de o denli çaba harcamalıyız ve şimdiye dek sizinle ilgili tüm girişimlerimiz hüsrana uğradığından, açmayı reddettiğiniz şu kapılardan içeriye girdiğimiz zaman sizi bekleyen yazgınızla sonunda buluşasınız diye, şimdi bir girişimde daha bulunuyoruz, evet, siz Tanrının iradesi uyarınca yaşayın, aynı irade bize zafer sağlamak üzere, bu sözlere eklenecek hiçbir şey kalmadığından, daha fazla formaliteye gerek olmaksızın çekiliyoruz, sizden de formaliteler beklemiyoruz. Oporto Piskoposu bu hatır kırıcı sözlerle onlara veda ederek atının dizginlerini tuttu, rütbesi bakımından bu adımı atmaya yetkisi olmasına karşın, feverana kapılmıştı ve şimdi tüm heyeti peşine takıyordu, o sırada Magripli, sesinde rahibi öfkeliendiren o dayanılmaz soğukkanlılıktan hiçbir iz taşımaksızın, hiç beklenmedik bir biçimde konuşmaya başladı, şimdi aynı küstahlık ve gururla konuşuyordu, sözleri şöyleydi, Eğer sabırla korkaklığı ve ölüm korkusunu birbirine karıştırıyorsanız, büyük bir hata yapıyorsunuz, İspanya'nın bir ucundan öbür ucuna silahlı çatışmalarda bin bir kez yenilgiye uğratmış olduğumuz babalarınız ve büyükbabalarınız böyle bir hataya düşme-

mişlerdi, ve bastığınız şu toprakların altında bizim yur-
dumuza karşı meydan okuyabileceklerini sananların ce-
setleri yatıyor, sizin fetih döneminizin sona erdiğini gör-
müyor musunuz, kemikleriniz bu duvarlarda parampar-
ça olacak, tutunduğunuz elleriniz kopacak, bu yüzden
ölmeye siz hazır olun, zira çok iyi biliyorsunuz ki, biz
buna hep hazırız.

Gökyüzünde bir tek bulut bile yok, yakıcı bir güneş
pırıl pırıl parlıyor, bir serçe sürüsü uçup duruyor, bu can
düşmanlarının başlarının üzerinde cıvıldıyor. Moguei-
me başını kaldırıp gökyüzüne bakıyor, belki kuşların vah-
şi bağırışları, belki de Magripli'nin tehditleri yüzünden,
ürperiyor, güneşin sıcaklığı onu rahatlatmıyor, tuhaf bir
ürpertiyle dişleri birbirine vuruyor, basit bir merdiven-
le Santarém'i düşürmüş olan bir adam için ne utanç. Ya-
zıcıya bir buyruk veren Braga Başpiskoposu'nun sesi ses-
sizliği bozuyor, Fray Rogeiro, Magripli'nin sözlerini kay-
detmeyin, bunlar buradan ayrılıp kralın bizi beklediği
karargâha gitmek üzere Santo André yamacını indiğimiz-
de rüzgârla savrulacak sözcükler, kılıçlarımızı çıkarıp gü-
neşe doğru tutunca, kral savaşın başladığını anlayacak-
tır, bu da kesinlikle yazabileceğiniz bir şey.

Yılların uğrattığı hasarı gizlemiş olan boyaları çöpe attıktan sonraki ilk günlerde, Raimundo Silva, topraktan ilk filizin çıkmasını bekleyen saf bir ekici gibi, saplantı derecesinde bir ilgiyle, boyalı saçların arasından doğal olanlar görünmeye başlayınca uğrayacağı şoku beklemekten marazi bir zevk duyarak, gece gündüz saçlarının diplerini inceledi. Ama insanın saçlarının belli bir yaştan sonra yavaş uzaması nedeniyle, ya da son boyamanın derialtı katmanlarına bile biraz renk vermiş olması nedeniyle, sırası gelmişken belirtelim ki, bütün bunlar aslında yalnızca pek önemli olmayan bir şeyi açıklamaya gereğinin yol açtığı bir varsayım, Raimundo Silva giderek bu meseleye ilgisini yitirdi, şimdi sanki gençliğin ilk parlaklığını yaşıyormuşçasına, bunu aklına bile getirmeden saçlarını tarıyor, yine de bu tutumda bir ölçüde kendini aldatma, kişinin kendini kendine karşı yalanlaması gibi bir şey bulunduğunu söyleyelim, ne söylenmiş, ne de düşünülmüş olan bir cümleyle şöyle dile getirilebilir, Görmüyormuşum gibi yapabildiğim için görmüyorum, dünyevi gösterişleri cesurca reddetmesi karşılığında yazgının armağanı olan bir ödül gibi, saçlarına sürdüğü en son boyanın kalıcı olduğu yolunda, olabildiğince daha da belirsiz dile getirilen ve adeta akıldışı bir kanıya dönüştü bu. Oysa sonunda okuyup baskıya hazırladığı romanı yayınevine götürüp vermek zorun-

da olduğu bugün, Raimundo Silva banyoya girince yavaş yavaş yüzünü aynaya yaklaştırdı ve alnındaki saç tutamını parmaklarıyla dikkatle kaldırıncı gözlerine inanamadı, saç diplerindeki ağarma görünmüştü, öylesine bir ağarmaydı ki, renk zıtlığıyla daha da beyaz görünüyordu, beklenmeyen bir görünümdü bu, sanki tohum ekicisi yorgun düşüp uyuyakalınca bir gece içinde ortaya çıkmıştı. Raimundo Silva hemen o anda verdiği karardan pişman oldu, yani tam anlamıyla pişman olmadı da, bunu biraz erteleyebilirdim diye düşündü, aptalca en uygunsuz zamanı seçmişti, öyle çok öfkelenmişti ki, unuttuğu ve içinde kalmış, hiç değilse bugünlük, bir miktar boyayla hâlâ bir yerlerde duran bir şişe olup olmadığını bile merak etti, yarın yine kararıma uyarım. Ama bir bakıma hepsini attığını bildiğinden, bir bakıma da bir miktar bulursa yeni bir karar vermek zorunda kalmaktan korktuğundan, bunu aramaya koyulmadı, çünkü bu karardan da vazgeçebilirdi ve kendisinde kabul ettiğı zaafllara boyun eğmeyi reddedecek kadar iradeli olmadığı için bu karar verme ve vazgeçme oyununu sürdürebilirdi.

Raimundo Silva yıllarca önce ilk kez kol saati taktığında daha bir yeniyetmeydi ve Lizbon'da dolaşp bu yenilikle fiyaka yaparken, bu büyük gösteriş merakının tatmin olması için talih, karşısına saati öğrenmek isteyen dört kişi çıkardı, Saatiniz var mı, diye sordular, o da saatin kaç olduğunu bildiğı için ve yardımsever bir adam olduğundan soranlara hemencecik saati söyledi. Gömleğinin kolunu sıyırmak üzere dirseğini kıvrırmak ve saatin parlak yüzünü göstermek, o anda daha sonra hiçbir zaman tadamayacağı bir önemlilik duygusu veriyordu ona. Şimdiyse, yolda ve otobüsteki yolcular arasında fark edilmemeye çalışarak, yine saati öğrenmek iste-

yecek ve kendisinin sinirlerini denetim altına alıp bugün üzerindeki üç giysinin, gömleğinin, ceketinin ve pardösüsünün kolunu sıyrarak saatine ulaşmasını beklerken, kafasının üstündeki o kuşkuyla yer vermeyen beyaz ayırık çizgisine alayla bakıp duracak birisinin dikkatini çekecek en ufak bir hareketten kaçınarak yayınevine giderken, bunun tam tersi bir durum söz konusuydu, Saat on buçuk, diye cevap veriyor Raimundo Silva sonunda, öfkeli ve utanarak. Şapka işe yarayabilirdi, ama düzeltmenin hiç kullanmadığı bir şey bu, kullansaydı da, sorunları yalnızca bir oranda çözerdi, yayınevine kafasında bir şapkaıyla, Merhaba, herkes iyi mi, diye girmeye, şapka hâlâ kafasında, Size romanı getirdim, diyerek Dr. Maria Sara'nın ofisinden içeriye dalmaya kuşkusuz hiç niyeti yok, sanki kafasındaki beyaz, siyah ve boyalı renklerle doğal görünüyormuş gibi davranmak herhalde en iyisi, insanlar bir kez bakarlar, ikinci kez bakmazlar, üçüncü kez baktıklarında da hiçbir şey fark etmemişlerdir. Oysa bunu zihnen kabul etmek, tüm farklılıkları uzlaştıran görecelikten medet ummak, umursamaz bir serinkanlılıkla, kendi kendine Venüs'ün gözünde bir beyaz saçın ne önemi olabilir diye sormak başka şey, santral görevlisi kızla karşılaşmak, onun densiz bakışlarına katlanmak, birkaç gün süreyle boş saatlerde vakit geçirmeye yarayacak kıkırdaşmaları ve fısıldaşmaları gözünde canlandırmak başka şey, Senhor Silva artık saçlarını boyamıyor, öyle gülünç görünüyor ki, eskiden saçlarını boyadığı için alay ederlerdi onunla, ama hep başkalarıyla alay edecek bir şey bulan insanlar var. Ama birdenbire bütün bu aptalca kaygılar geçti, çünkü santral görevlisi Sara kendisine, Dr. Maria Sara burada yok, hasta ve iki gündür işe gelmiyor, diyordu, bu yalın sözcükler üzerine Raimundo Silva iki çelişkili duy-

gu arasında kaldı, görünen beyaz saçlarını onun görme-
yeceğini düşünerek rahatlama ve derin bir keder, bu ke-
derin nedeni kendisinin henüz ciddiyetini bilmediği has-
talık durumu değildi, sözgelimi sorun yaratmayan tür-
de bir grip, ya da kadınları etkileyen türden bir halsiz-
lik olabilirdi bu, ama birden kendisini bir boşlukta gi-
bi hissetmişti, insan bu denli çok riski göze alıyor, sıkın-
tılara katlanıyor, sırf bir romanın özgün metnini onun
eline verebilmek için, ama karşısında bir el bulamıyor,
belki de solgun bir çehrenin kenarında, bir yastığın üze-
rindedir, ama nerede, ne zamana kadar. Raimundo Sil-
va bir saniye içinde, bilinçsiz bir zevk açlığı içinde, şim-
di elinden kaçan anı beklemenin tadını çıkarabilmek için,
iş getirisinde çok oyalanmış olduğunu anlıyor. Dr.
Maria Sara burada değil, diye bilgi vermişti santral gö-
revlisi kız, çıkıp gitmeye hazırlandı, ama sonra özgün
metni birisine, örneğin Costa'ya emanet etmesi gerek-
tiğini hatırladı, Senhor Costa burada mı, diye sordu,
santral görevlisi kızın kendisini incelemesinden kaçın-
mak için özellikle yan durduğunu ansızın anlayarak, ve
bu zayıflık göstergesine sinirlenerek dünyadaki tüm me-
rakları göğüslemek üzere yüzünü döndü, ama genç Sa-
ra ona bakmadı bile, eski model telefon santralına fiş-
leri sokup çıkarmakla uğraşıyordu, düzeltmenin alabil-
diği tek cevap, kızın başını içeri koridora doğru, Cos-
ta'nın ofisinde olduğu anlamında sallaması oldu ve Cos-
ta'ya bu ziyaretçiyi haber verme gereği de yoktu, bunun
Raimundo Silva'ya söylenmesi de gerekmiyordu, çün-
kü Dr. Maria Sara'nın gelişinden önce düzeltmenin
dosdoğru içeriye girip, üretimin bizzat cisimleşmiş ha-
li olan, programdaki bir kaymadan sorumlu olsun ol-
masın, herhangi bir ofiste, hep yaptığı gibi yönetime ri-
ca etmek, itirazda bulunmak, yakınmak ya da yalnız-

ca özür dilemekle meşgul olan Costa'yı araması yeterliydi.

Dr. Maria Sara'nın ofisinin kapısı kapalı. Raimundo Silva kapıyı açıyor, içeriye bir göz atıyor ve midesinde bir düğümlenme hissediyor, onun yokluğundan çok, moral bozucu bir boşluk, terk edilmiş olma duygusu nedeniyle, belki de eşyaların düzenli bir biçimde yerleştirilmiş olmasının yarattığı bir şey bu, bir gün ancak bir insanın varlığıyla bu düzen bozulduğunda buna katlanılabileceği geçmişti aklından. Yazı masasının üzerinde, solmuş, yapraklarından ikisi şimdiden dökülmüş beyaz bir gül vazodan sarkıyor. Raimundo Silva aceleyle kapıyı kapattı, ya birisi gelirse korkusuyla orada kalamazdı, ama bir tek yaşamın, bir gülün yaşamının yavaş yavaş sarardığını, hücrelerinin giderek sönmesi yüzünden ölüme yaklaştığını düşünmek ruhunu kötücül önsézilerle, karanlık vesveselerle doldurdu, ardından bunların hepsinin saçmalık olduğunu düşündü, Benim bu kadınla ne ilişkim var, ama bu umursamazlık rolü bile onun içini rahatlatmayacak. Costa sıcak bir biçimde karşıladı onu, Evet, Dr. Maria Sara hasta, işlere ben bakıyorum, hepsi de gereksiz sözlerdi bunlar, Raimundo Silva Maria Sara'nın hasta olduğunu zaten biliyordu, onun işlerine Costa'nın bakması da beklenen bir şeydi, gerisine gelince, meraklanmaya gerek yoktu, romanın şimdiki ya da gelecekteki akıbeti onu zerre kadar ilgilendirmiyordu, gerek duyduğu şey, kendisi sormadıkça kimse-
nin vermesi olasılığı bulunmayan bir bilgiydi, bir çalışanın hastalanıp işe gelmemesi üzerine saatte bir tıbbi raporlar yayımlanmazdı ki. Bu yüzden Raimundo Silva, niye bu kadar ilgilendiği konusunda Costa'nın merakını uyandırma pahasına, sonunda cesaretini toplayıp sordu, Ciddi bir durum mu, Ciddi olan ne, dedi öbürü

cevap olarak, neden söz ettiğini anlayamayarak, Dr. Maria Sara'nın hastalığı, şimdi Raimundo Silva kızarmakta olabileceğinden kaygılanıyor, Yok, sanmıyorum, dedikten sonra konuşmayı daha mesleki konulara yönelterek ve sesine hem işe gelmeyen Dr. Maria Sara'ya, hem de karşısındaki düzeltmene yönelik hafifçe alaycı bir tınını katarak ekledi, Bir süre evde kalması bile gerekse, işin normal bir biçimde sürdürüleceğinden emin olabilirsiniz. Bu noktada Costa, yüzünde biraz fesat bir gülümsemeyle, hafifçe gözlerini kaçırdı. Raimundo Silva kaşlarını çatıp onun bir şeyler daha söylemesini bekledi, ama Costa romana bakmaya, tam olarak tanımlayamadığı bir şeyi ararcasına sayfaları karıştırmaya başlamıştı bile, ama tam da bilinçli gibi görünmüyordu, şimdi gülümseme sırası Costa'nın başka bir kitabın, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin yanlış düzeltilmiş sayfalarını karıştırdığı günü hatırlayan düzeltmene gelmişti, bu yanlışlık sonunda engellenmişti, oysa kökten değişikliklerin, bu haddini bilmez değiştirme eyleminin nedeni, yeni bir kuşatma, kimsenin önceden kestiremeyeceği bir rastlaşma, bir cıva denizindeki ele avuca gelmez dalgalar gibi yavaş yavaş kıpırdanmaya başlayan birtakım duygulardı. Costa birdenbire gözlemlendiğinin farkına vardı, bunun nedenini anladığını düşündü ve gecikmeli bir öç alma girişimindeki birisi gibi sordu, Bu kez de gereksiz bir *olumsuzluk takısı* eklemiş olabilir misiniz, Raimundo Silva sakın bir alaycılıkla cevap verdi, İçiniz rahat olsun, bu kez *olumluluk* ekledim. Costa birden kâğıt tomarını kenara itti ve acı bir sesle, Sizin için yapabileceğim başka bir şey yoksa, deyip cümleyi görünmez nokta noktalarla yarıda bıraktı, ama bir düzeltmen olarak uzun deneyimi sayesinde, Raimundo Silva'nın oradan gitmesinin zamanı geldiğini anlaması için bunlar gerekmiyordu.

Genç Sara tüm dikkatini, beş dakika önce, deli gibi fişleri takıp çıkarma telaşı sırasında kırılan bir tırnağına yoğunlaştırmak üzere, sessiz bir andan yararlanıyor, hasarı çoktan onardı ve şimdi törpüsüyle tırnaktaki pürüzleri giderme işine dalmış durumda, koridorda yürürken belki de Costa ile yürüttüğü diyalektik kaçamak cevap alışverişinin de yardımıyla aklına gelen parlak fikre kapılan Raimundo Silva'ya istediği cevabı vermeyeceği kesin, bunlar entelektüel bir jimnastik egzersizinin yararları, ama bakalım işe yarayacaklar mı, soru şöyle olacak, Dr. Maria Sara'nın sağlığının telefona cevap verebilecek kadar iyi olup olmadığını biliyor musun, onunla bir isim var da, yarıda kalan bir cümle daha, endişeli bir bakış, aslında daha kötü bir anı seçemezdi, biraz önce uzun, oval biçimli bir tırnağını kırmış olan birisinin kaçınılmaz kızgınlığı, üstelik numaranın, santral görevlisi kızın bunu açıklamaya razı olacağını varsay-sak bile, telefon rehberinde aranması gerekecek, Şansa bak, diye düşünüyor Raimundo Silva, böyle bir şeyin olması, kırılan tırnak, törpü, Ah, Senhor Silva, bu tırnaklardan çektiklerimi bir bilseniz, şu eski mereti atıp bana modern bir düğmeli santral almalarını ne kadar isterdim, sağlığının telefona cevap verebilecek kadar iyi olup olmadığını bilemem, ama yazmak isterseniz işte telefon numarası. Numarayı ezbere biliyordu, elinden geldiğince çok telefon numarası ezberlemek, belleğinin gücüyle övünmek, onun gösteriş yollarından biriydi, iyi ki Sara'nın olağanüstü bir belleği vardı, çünkü numarayı iki kez tekrarlamak zorunda kaldı, Raimundo Silva'nın eli ayağı birbirine karışmıştı, önce üzerine yazacağı bir şey bulamadığından, sonra sayıları birbirine karıştırıp üç yerine altı anladığından, aynı zamanda da dayanamayıp aklına takılan bir soruyu sanki önemsemiyormuş

gibi bir ses tonuyla sordu, Eğer kendisini buradan hiç kimse aramadıysa, belli ki telefona cevap vermiyor, Ben ona hiç telefon bağlamadım, ama yönetimden onu doğrudan bir hattan aramış olabilirler, elbette, doğrudan hat santraldan geçmez, doğrudan bir hatla herkes istediği gibi konuşabilir ve Raimundo Silva yayın müdürünün ofisinde doğrudan bir hat olduğunu hatırlar gibi oluyor. Genç Sara kırık tırnağının onarımını bitirdi ve hasarın ciddiyetini göz önüne alarak sonucu eleştirel bir gözle inceliyor, elinden geleni yaptı ve sonuç fena değil, bu nedenle de ona soruyor, İsterseniz, kendisini buradan arayabilirim, Raimundo Silva'nın nutku tutuluyor, başını şiddetle sallıyor ve neyse ki tam o sırada santraldan birisinin telefon ettiğini gösteren ışık yanıyor, hemen hemen aynı anda iki ışık yanıyor, dünya yeniden her zamanki yörüngesine giriyor ve Raimundo Silva'nın, cebinde Maria Sara'nın telefon numarasını taşıdığını bilmeyen birisine durum böyle görünüyor, oysa bu durum evrende çok büyük bir fark yaratacak.

Alışılmış cimriliğinin tersine, eve taksiyle döndü, buna şaşmamalı, zira yazı masasının başına geçip, telefonu eline alıp Maria Sara'nın numarasını çevirerek ona, Hasta olduğunuzu duydum, umarım ciddi değildir, biraz önce romanı Costa'ya verdim, kendinizi daha iyi hissettiğiniz için memnun oldum, haklısınız, hastalığa boyun eğebilmek için insanın sağlıklı olması gerekir, aptalca bir söz, ama yaşam böyle, söylediklerimizin en azından yarısı anlamsız, hayır, Costa bana başka iş vermedi, eh, zararı yok, biraz dinlenmeye gereksinim duyuyorum, evet, dinlenmeye, kâğıtlarımı derleyip toparlayayım, söz yerindeyse yaşamımı düzene koyayım diye, kuşkusuz yaşamı düşündüğümü düşünme işini yapıyorum ve aslında hiçbir konuda düşünmüyorum, ama sizi ki-

şisel sorunlarımla ve çektiğim güçlüklerle sıkmaya niyetim yok, evet, yaşamın üstesinden gelirken, çabucak iyileşmenizi diliyorum ve yakında sizi işte görmeyi umuyorum, şimdilik hoşça kalın, demek için can atıyordu. Oysa bugün günü olmamasına karşın, Senhora Maria çıkagelmmişti, yarın buraya gelmesi gerekirken yeğenini doktora götürmek zorunda olduğunu açıklıyor, bu yüzden buraya bugün gelmeye karar vermiş, bu temizlikçi kadının bir yeğeni olduğundan Raimundo Silva'nın hiç haberi yoktu, Kız kardeşim işe gitmemezlik edemez, Tamam, fark etmez, telefon edebilmek için çalışma odasına kapandı. Ama o cesareti bulamadı. Kapı kapalıyken bile, kendisinden daha üst düzeyde olan birisinin sağlık durumunu öğrenmek için basit bir telefon konuşması yapmak onu huzursuz ederdi, Nasıl oldunuz, Dr. Maria Sara, eğer üstü olan kişi kadın değil de, bir erkek olsaydı, belki farklı olurdu, mutlaka daha kolay olurdu, gerçi kendisine sorulacak olsa, Raimundo Silva bunca yılda öbür müdürlerden biri hastalandığında, telefon edip onun değerli sağlığını sormayı bir kez olsun akıl etmediğini kabul etmek zorunda kalırdı. Kısacası, eğer bu adamın içine kapanık, kararsız kişiliğine ilişkin öğrendiklerimizi hesaba katarsak, Raimundo Silva'nın, açık değil de, belirsiz bir nedenle, istemediği şey, Senhora Maria'nın patronunun bir kadınla telefon görüşmesinde bulunduğundan kuşkulanmasıydı. Bu anlamsız iç çatışması, öğle yemeğinin mutfak masasında bırakılmasını istemesiyle sonuçlanacak, bu arada kendisi, her ikisi de karıştıkları savaştan habersiz ve suçsuz olan iki varlığın saplantısından kurtulmak üzere dışarıya çıkacak, bunlardan biri telefon, öbürü de Senhora Maria. Raimundo Silva her zamanki fasulye ve sebze çorbasını içiyor, bu arada ısıtılmış bir etli patates yahnisi de ocakta onu

bekliyor, Senhora Maria ise öbür odadan seslenerek soruyor, Bu solmuş gülü çöpe atayım mı, düzeltmen neredyse panik içinde cevap veriyor, Hayır, hayır, elleme onu, ben bakarım, temizlikçi kadının son sözlerini işitmiyor, ama kadın gücendiğini dile getiren sözcükler kullanmasa bile buna benzer sözler etti, bir erkeğin, daha önce hiçbir çiçeğin görülmediği daireinde birdenbire bir gül, hem de beyaz bir gül ortaya çıkarsa, temizlikçi bile olsa, bir kadını aldatmaya olanak bulunmadığını hatırlatan bir durum daha işte, Senhora Maria'nın halk arasında ciddi kuşkular dile getiren ve Magriplilerin Portekiz topraklarından püskürtüldükten sonra durmadan kıyı-larımıza ve kıyı kentlerimize saldırıda bulundukları dönemden kalma, şimdiyse yalnızca bir sözel anıştırma, ama amaca uygun olarak kullanılan, tarihsel deyiimi söylemiş olması, Kıyıda bir Magripli gemisi var, demiş olması olasılığı da var.

Çoktan açık denize ulaşmış olan Haçlıların yardımı olmayınca, Raimundo Silva epeyce bel bağıladığımız bu on iki bin adamın askeri desteğinden yoksun buluyor kendini, geriye tüm kenti kuşatabilecek bir öncü kolu oluşturmaya yeterli olmayan, aşağı yukarı aynı sayıda Portekizli kalıyor, bunlar da tabak gibi Magriplilerin gözlerinin önünde olduklarından, sözgeliimi içerdikleri işkillendirmeden kapılardan birine bir saldırı gerçekleştirmek için, saldıracakları konumu dereyi tepeyi ve biraz da suyu aşıp gelmek zorunda olan dışardakilerle güçlendirmeye yetecek kadar bir zaman içinde, birlikte hareket etmelerine olanak bulunmayacak. Dolayısıyla, stratejilerini yeniden gözden geçirmeleri gerekli, Raimundo Silva da harekâtın gerçekleşeceği alanı incelemek üzere bir kez daha kaleye tırmanıyor, buradaki yüksek kulelerden, tıpkı bir satranç tahtasındaki gibi, kelimenin

tam anlamıyla, piyonların ve atların kral ve piskoposların bakışları altında birbiriyle savaşacakları araziye gözleyebilir, belki de, eğer bizimle kalan yabancılardan birinin, Bunları surların seviyesine kadar yükseltelim ve oraya kadar iterek surlara dayayalım, böylece bütün yapacağımız siperlerden atlayıp dinsizleri öldürmek olur, tavsiyesine uyulursa, birkaç ek kule daha kurulur, Kulağa kolay geliyor, diye cevap verdi kral, ama bakalım yeterli sayıda marangozumuz var mı, Bu sizi kaygılandırmamasın, dedi Heinrich adlı ve dini bütün bir adam olan beriki, neyse ki herhangi birisinin her işi yapabileceği bir çağda yaşıyoruz, bu kişi tohum ekebilir, buğday hasadını toplayabilir, öğütebilir, ekmek yapabilir ve sonunda bunu yiyebilir, daha önce ölmezse, ya da burada olduğu gibi, Magripliyi öldürmek yahut onun elinde ölmek üzere tahtadan bir kule kurup elinde kılıcıyla buna tırmanabilir.

Görüşme henüz hiç sonuçlanacak gibi görünmez ve sürüp giderken, yine de şimdiden kayıplar olduğu tahmin edilirken, Raimundo Silva aklından kapıların yerlerini geçiriyor, Alfafa kapısı, kendisi bu kapının yer aldığı surların üzerinde yaşıyor, doğrudan doğruya kente bakan Ferro, Alfama ve Sol kapıları ve kalenin açık araziye bakan tek kapısı olan, Martin Moniz adıyla bilinen kapı. Böylece, Kral Afonso'nun on iki bin askerinin bütün kapılara aynı insan gücüyle destek verebilmek için beş gruba ayrılmasının gerektiği kesin, hatta beş değil altı, çünkü denizi unutmamalıyız, bu aslında deniz değil, ırmak, oysa Magripliler sırf alışkanlıktan bundan hep deniz diye söz ettiler, bugün bile biz de böyle diyoruz, işte böyle, biz gruplardan söz ediyoruz, karşımızda her bir savaş cephesi için iki bin adam gibi tuhaf bir durum var. Dahası, Tanrı korusun, bir de halicin yarat-

tığı sorun. Sanki, deniz hizasında olan Alfama Kapısı dışında, çeşitli ulaşım yollarının sarp oluşu yetmiyormuş gibi, şu anda São Roque'a kadar São Fransisco tepelerine ve yamaçlarına dağılmış, dinlenmekte ve gölgeye çekilerek güç tazelemekte olan birliklerin zaten güç olan yerleştirilmesi işini daha da karmaşıklaştıran şu haliç vardı, ama bu kadar uzaktan hiçbir saldırı gerçekleştirilemezse ve oklar hedefine ulaşamazsa, aşağıdaki korumasız haliç öbür taraftan destek güçlerine ve erzak gönderilmesine serbest geçiş sağlarken, buna kuşatma denemezdi, zira deniz tarafında oluşturulacak zayıf kuşatma hattının sürekli bir engel sağlaması hiç olası değildi. Durum böyle olunca, dört bin adamı öbür tarafa sevk etmekten başka bir çözüm yoktu, bu arada ötekiler de João Peculiar ve Pedro Pitões'in elçi heyetinin gittiği yolu izleyecekler ve sonunda, daha önce belirtildiği ve burada okuru tatmin etmek ve konuyu sonuçlandırmak için tekrarlandığı üzere, kuzey ve doğuya bakan üç kapının, Martim Moniz, Sol ve Alfama kapılarının önünde konuşlanacaklardı. Oysa Dom Afonso Henriques'in her şeyin kulağa kolay geldiği yolundaki sakıngan ve ikircikli sözlerine dönecek olursak, göze alınması ve çözümlenmesi gerekli strateji ve lojistik sorunlarının karmaşıklığını anlamak için haritaya bir göz atmak yeter. Birinci sorun mevcut gemilerin sayısı ile ilgili, gemiler sayıca az, bu noktada tüm donanmaları ve yüzlerce kayık ve başka hizmet tekneleriyle Haçlıların yardımı yararlı olurdu, burada olsalardı göz açıp kapamadan düşünebilecek en kapsamlı saldırı hattını oluşturmak üzere askerleri sevk edebilirlerdi, Magripliler ırmak kıyısı boyunca dağılmak zorunda kalırlardı ve dolayısıyla savunmaları zayıflardı. İkinci ve şu andaki en ivedi sorun, çıkarma noktasına ya da noktalarına karar vermek, can

alıcı önemde bir mesele bu, çünkü yalnızca kapıların yakınlığını ya da uzaklığını değil, aynı zamanda halicin ağızındaki bataklıktan Alfofa Kapısı'na güneyden ulaşılmasına engel olan sarp kaya yüzeylerine kadar, arazideki tehlikeleri de hesaba katmaları gerekiyor. Üçüncü, dördüncü ve beşinci sorunlar, eğer bunların hepsi az çok matematiksel bir sırayla ilk iki sorunu izlemeseydi, burada sıralanabilirdi, bu yüzden yalnızca bir ayrıntıdan, daha önce söz edilen, Porta de Ferro'yu halicin kıyısından ayıran çok kısa mesafeden söz edeceğiz, ama bu anlatıdaki öbür ayrıntıların doğruluğuna ilişkin verdiği bilgi bakımından bu epeyce önemli, yüz adımı, ya da modern ölçü birimiyle seksen metreyi aşmayan bir mesafe bu, böylece buradan çıkarma yapma olasılığı hiç yok, çünkü insan ve silahlardan oluşan ağır yüküyle sandal filosu halicin ortasında ağır aksak ilerlerken, bu tarafta çoktan kent garnizonları kurulmuş olacaktı, öbürleri de suyun kenarında konuşlanmış olarak Portekizlileri oklarla delik deşik etmek üzere yaklaşmalarını bekliyor olacaktı. Böylece Dom Afonso Henriques genel kurmay başkanına, Galiba bu pek kolay olmayacak, diyecek ve onlar başka olası taktikleri tartışırken, biz bu olayların başlangıcında, ilerleyen güçlerden kaçanların perişan durumlarından söz eden, Café Graciosa'daki şişman kadını hatırlayalım, onların Porta de Ferro'dan kan revan içinde içeriye girişlerini gördüğünü söylemişti, o sırada da bir görgü tanığının sözleri olduğu için herkes bunu doğru olarak kabul etmişti. Ama biz mantıklı olalım. Kuşkusuz, halicin kıyısına yakınlığı nedeniyle, Porta de Ferro öncelikle ırmaktaki insan ve mal trafiği için kullanılıyordu ve surların bir bakıma güney ucunda yer almasıydı, böylece de kuzeyden ya da Santarém bölgesinden sürülenler için ulaşım bakımından en

uzak noktayı oluşturmasaydı, belli ki kaçakların girişini engellemezdi. Cascais ve Sintra arasındaki topraklardan sürülen birtakım bahtsızların halice varan güzergâhlardan geçerek kente ulaşmış olmaları ve oraya vardıklarında yine de kendilerini bu kıyıya geçirecek salcılar bulmuş olmaları oldukça mümkün. Oysa bunlar tek tük durumlar ve o şişman kadının, kendisi harita ve diğerk topografya gözlemcilerinin en dikkatsizinin bile bu talihsiz saldırıya uğrama bakımından daha uygun bulacağı Porta de Alfofa'ya o kadar yakinken, Sol ve Alfama kapıları için de aynı şey geçerliyken, özellikle Porta de Ferro'dan söz etmesini pek haklı çıkarmaz. İşin tuhafı, kanıtlar böylesine açıkken, orada bulunanlardan hiçbirinin yanlış olan bu yoruma karşı çıkmamaları, bu da bazı insanların, nereden gelirse gelsin ve ne derecede güvenilir olursa olsun, başka bilinen kaynaklar bir yana, ister şişman bir kadından, ister Allahtan, böylesine dogmatik bir kestirip atma karşısında, ne denli meraksız olduklarını ve akıllarının ne denli yavaş çalıştığını gösteriyor.

Kral şunu söyledi, Sizin bilgece görüşlerinizi dinledikten ve önerilen çeşitli planların yararları ve sakıncaları üzerinde düşündükten sonra, ben bir hükümdar olarak tüm ordunun buradan ayrılıp kenti daha yakından kuşatmasını irade buyuruyorum, zira dünyanın sonu bile gelse, buradan hiçbir zaman zafer kazanamayız, şu halde şöyle yapacağız, Magriplilerin surların içine alamadıkları ya da parçalayıp yok edemedikleri ve elimize geçen kayıkları sayarsak bile daha fazla adamı taşıyacak kadar teknemiz olmadığı için, denizcilikte deneyimli bin adam mavnalarla gitsin, bu adamların görevi deniz yoluyla bütün iletişimi kesmek olsun, bütün giriş ve çıkışları engellesinler, birliklerin geri kalanı ise

Monte da Graça'da yoğunlaşsın, sonunda orada bölünürüz, beşte ikimiz doğu taraftaki, bir beşte iki daha batı taraftaki kapılara hareket eder, gerisi de burada kalıp kuzey kapısını korur. Bunun üzerine Mem Ramires onun sözünü keserek, Alfofa ve Ferro kapılarına saldırmak üzere gönderilen askerler bir bakıma kent ile ha-liç arasında sıkışıp kalacaklarından, onların görevinin çok daha çetin ve tehlikeli olması dolayısıyla, hiç değil-se konumlarını sağlamlaştırmaya kadar takviye edilmelerinin daha akıllıca olacağını belirtti, çünkü Magripliler birden akın edip Portekizlileri denize doğru püskürtecek olsalar tam bir felaket olurdu, orada ya boğulur, ya da boğazlanırdık, deyim yerindeyse, iki ateş arasında kalırdık. Kral bu öğütten etkilendi ve öbür terfileri sonraya bırakarak hemen oracıkta Mem Ramires'e yüzbaşı rütbesiyle batı grubunun komutasını verdi, Bana gelince, doğal olarak ve kraliyet zorunluluklarım dolayısıyla hepinizin komutanı olmakla yükümlü olduğumdan, ordunun bir bölümünü, genel karargâhın kurulacağı Monte da Graça'daki bölümünü doğrudan kendi komutam altına alıyorum. Şimdi onun sözünü kesme sırası, Lizbon kentinin fethi için girişilen bu savaşta ölenlerin, kutsanmış topraklarda Hristiyan cenaze töreniyle gömülmek yerine, bu tepelerde ve vadilerde, orada burada, gömülmelerinin Tanrının hoşuna gitmeyeceğini söyleyen Dom João Peculiar'a gelmişti, buraya geldiklerinden beri de bazıları hastalıktan ya da bir kavga sırasında öldüklerinden ve karargâh dışında bir yere gömüldüklerinden, zaten oluşmuş bulunan mezarlık orada kurulmalıydı. Bu noktada, İngiltereli Gilbert yabancılar adına söz alarak, sözü edilen mezarlıkta Haçlıların yanı sıra Portekizlilerin de gömülmelerinin yakışık almayacağını, çünkü akıl karıştıracığını ileri sürdü, çünkü Haç-

lılar, eğer Tanrının takdiriyle buralarda yaşamlarını yitirirlerse, şehit mertebesine ermek için her hakka sahiptirler, tıpkı şu anda Kutsal Topraklar'da ölümle yüz yüze gelmek üzere yelken açmış bulunanlara şehitliğin vaat edilmiş olması gibi, dolayısıyla ona kalırsa bir değil, ölen herkese kendisi gibi olanların yanında gömülme olanağı sağlayan iki mezarlık kutsanmalıydı. Ölüm anında bile kendilerini şehitliğin şanından yoksun bırakılmış gören Portekizliler arasında kızgın mırıldanmalar işitilmesine karşın, bu öneri kralın hoşuna gitti ve çok geçmeden hiç zaman yitirmeksizin iki mezarlığın geçici sınırlarını belirlemek üzere yola koyuldular, kutsamayı, bölge şu yaşayan günahkârlardan sonunda temizleninceye kadar ertelediler, rastlantı bu ya, hepsi de Portekizli ve gelişigüzel gömülmüş bulunan ilk cesetlerin zamanı gelince mezarlarından çıkarılıp başka bir yere gömülmeleri için de emirler verildi. Bu denetimi gerçekleştirdikten sonra, kral, usule uygun olarak kayda geçen toplantıya son verdi, Raimundo Silva da akşam karanlığı bastırırken eve döndü.

Senhora Maria ev işlerinin yarısını yapmadan bıraktığı için değil, artık telefonla arasına girecek hiç kimse kalmadığı için, varlığı, yayınevindeki telefon görevlisini ince bir kurnazlıkla Maria Sara'nın telefon numarasını, gördüğümüz üzere dünyanın en iyi saklanan sırlarından birini, açıklaması için kandıran öbür benliğiyle yüzleşince üzerine çöken korkaklığı, ya da daha az aşağılayıcı bir deyimle çekingenliği mazur gösterecek pataatsız bir tanık kalmadığı için, Raimundo Silva onun evde olmayışına içerledi. Ama bu öbür Raimundo Silva ne yapacağı belli olmayan bir adam, yalnızca bir günü öbürüne değil, hatta bir saati ya da saniyesi öbürüne uymuyor, kimi zaman gerek içerden, gerek dışardan, dünya-

ları yerinden oynatabilecek bir güçle coşuyor, ama bu fazla sürmüyor, sönüp gittiğinde alevi bile görünmeyen bu güç geldiği gibi gidiveriyor. Burada, telefonun önünde alıcıyı eline alıp numarayı çeviremeyen Raimundo Silva, aşağısında kentin uzanıp gittiği kalenin tepesinde duran adamdı, üsteliyoruz, Lizbon’u kuşatıp ele geçirme gibi devasa bir iş için mümkün en iyi planı tasarlamak amacıyla orada duran adamdı, oysa şimdi başka birisinin isteklerine boyun eğdiği o pervasızca babayiğitlik anından neredeyse pişman, numarayı yazdığı kâğıdı ceplerinde aramak üzere, kullanmak amacıyla değil, belki yitirmiş olduğu umuduyla. Ama yitirmemiş, kâğıt parçası orada, buruşmuş olarak avcunda duruyor, her ne kadar Raimundo Silva hatırlamasa da, arayıp durarak harcadığı zaman içinde onu yitirmekten korkuyordu sanki, gerçi aslında bundan korkuyordu. Yazı masasına oturmuş, telefon yanında dururken, Raimundo Silva eğer numarayı çevirmeye karar verecek olsa neler olabileceğini, önceden uydurduğundan başka nasıl bir konuşma yapacağını hayal ediyor, çeşitli olasılıkları düşünürken aklına, bunun ilk kez aklına gelmesi de tuhaf, Maria Sara’nın özel yaşamına ilişkin kimsenin bir şey bilmediği geliyor, evli mi, dul mu, hiç evlenmemiş mi yahut boşanmış mı, çocukları var mı, anne babasıyla birlikte mi, yoksa bunlardan yalnızca biriyle mi oturuyor, ya da hiçbiriyle oturmuyor mu, bu bilinmeyen gerçek tehditkâr bir hal alıyor, haftalardır kaygan kum bir zeminde kurduğu düşlerin ve aptalca umutların kırılgan yapısını sarsıp yıkıyor. Ya numarayı çevirdiğimde bir erkek sesi onun telefona gelemeyeceği, yatakta olduğu cevabını verip, ama bir not bırakmak ya da soru sormak isteyip istemediğimi sorarsa, hayır, yalnızca iyileşip iyileşmediğini öğrenmek istemiştım, evet, bir iş arkadaşımı, ve konu-

şurken de iş arkadaşı sözünün bir düzeltmen ve üstü arasındaki mesleki bir ilişkide uygun olup olmadığını kendime soruyor olacağım, konuşmanın sonuna doğru da, Kiminle görüşüyorum, diye soracağım, Eşiyim, diye cevap verecek o da, parmağında bir nikâh yüzüğü olmadığı doğru, ama bu bir şey ifade etmez, nikâh yüzüğü takmayan ve kendilerini yine de mutlu hisseden bir sürü evli çift var, ya da eğer mutsuzlarsa, o zaman da bu önemli değil, üstelik durum ne olursa olsun adamın cevabı aynı olurdu, Eşiyim, derdi, eşi olmasa bile, Arkadaşıym, demezdi kesinlikle, arkadaş sözcüğü artık kullanılmıyor, Birlikte yaşadığı erkeğim, demesi olasılığı daha da az, kimsenin kullanmayacağı bayağı bir söz bu, ama Maria Sara'da evli olmadığını bana hissettiren bir şey var, yalnızca nikâh yüzüğünün olmaması değil, tanımlanması güç bir şey, konuşma biçimi, akli başka bir yerdeymiş gibi bir izlenim yaratırken aslında dikkatli olması, evli dediğimde bir erkekle birlikte yaşamayı da kastediyorum, ya da birlikte yaşamasa da yaşamında bir erkek olmasını, buna genelde bir macera yaşamak, ya da hiçbir bağ ya da sorumluluk olmaksızın özgür bir ilişki deniyor, günümüzde rastlanan en yaygın durum bu, gerçi bu gibi nimetler konusunda fazla bir deneyimim olduğunu ileri süremem, ama dünyayı gözlemleyip bilenlerden öğreniyorum, sahip olduğumuzu öne sürdüğümüz bilginin yüzde doksanını birinci elden deneyim yoluyla değil, bu yoldan ediniriz, içinde zaman zaman sezgi adını verdiğimiz o ani ışığın parladığı bir zerre önsezi, o hayal meyal bilginin kaynağı da budur, imdi, benim önsezim ve sezgim de bana, Maria Sara'nın yaşamında bir erkeğin olmadığını söylüyor, böylesine güzel birisi için olanaksız görünse de, aslında büyüleyici bir güzelliği yok, ama çok çekici, vücuduna gelince, ilk iz-

lenim olumlu, ama vücutlar ancak çıplak olduklarında değerlendirilebilir, bu öğüdü belleyin, değerlendirmeyi kanıtlara göre yapın, hatta daha iyisi sonradan, artık örtülerin altında ne olduğunu bilip bunu beğendikten sonra.

Hayal gücünün etkilerinin sonsuz olduğunu herkes bilir, Raimundo Silva'nın kendi bedenini, içinde olan bitenleri hissetmeye başlaması bunu bir kez daha kanıtlayan bir örnek, önce hafif, belli belirsiz bir yer sarsıntısını duyumsama, sonra da ısrarlı, ivedi, ani bir çarpıntı. Raimundo Silva, yarı kapalı gözleriyle sanki bildiği bir sayfayı aklından geçiriyormuş gibi bu süreci izliyor, sessiz kalarak bekliyor, sonunda kanı, alçalan suların bir mağarayı terk etmesi gibi yavaş yavaş, zaman zaman başkaldıran yeni dalgaların çalkantısıyla, geri çekiliyor, ama çalkantılar boşuna, sular çekiliyor, bunlar son saldırılar, sonunda sessizce sızan sulardan başka hiçbir şey kalmıyor, ufacık yengeçlerin, ıslak kumda pek göze çarpmayan izler bırakarak, sığınak aramak için dehşet içinde seyirttikleri kayaların üzerini yosunlar kaplamış. Şimdi Raimundo Silva bu korkunç küçük yaratıkların nereden gelmiş olabileceklerini ve sanki doğanın beklenen genel ayaklanması başlamış gibi, tuhaf, kaygı verici hareketleriyle ne söylemek istediklerini soruyor kendi kendisine, Gelecekte hepimiz birer yengeç olacağız, diye düşündü ve birden halicin kıyısında ellerindeki kanı temizleyen o zamanın yengeçlerinin, topraklı renkleri suyun gölgeleriyle karışarak, sağa, en karanlık derinliklere doğru kaçışmalarını izleyen, asker Mogueime gözünde canlandı. Bu görüntü çabucak yok oldu, bir slayt gösterisindeki gibi, başka bir görüntü geldi, yer yine haliçti, ama şimdi suyun kenarında çamaşır yıkanan bir kadın vardı, Raimundo Silva ve Mogueime onun

kim olduğunu biliyorlardı, daha önce sözü edilen şövalye Heinrich'in odalığı olduğu söylenmişti onlara, Bonn'lu bir Almandı, birkaç Haçlının içme suyu almak için karaya çıktıkları Galiçya'dan alınıp götürülmüştü, adamın uşaklarından biri onu kaçırmıştı, şimdi şövalye, uşağıyla birlikte pusuya düşürölüp öldürölümüştü, kadın da ortalıkta geziyor, hemen hemen önüne kim çıkarsa onunla birlikte oluyordu, hemen hemen diyoruz, ama dikkatli konuşmuş olmak için, bazen isteğı dışında elde edildiğı de oluyordu, buna girişen iki adam birkaç gün sonra bıçaklanmış olarak bulundular, sorumlular hiç bulunamadı, bu kadar adam bir araya gelirse kargaşa ve şiddetten kaçınmak zordur, dahası bu işi karargâha sızıp gizliden gizliye haince saldırılarda bulunan Magripliler de yapmış olabilir. Mogueime kadına yaklaştı ve birkaç adım ötedeki bir kayaya oturup onu izledi. Kadın başını çevirmedi, yaklaşırken gözücuyla görmüş, görünümünden ve bildik yürüyüşünden tanıdı onu, gerçi henüz adını bilmiyordu, yalnızca Portekizli olduğunu biliyordu, bir seferinde onu Galiçya dili konuşurken işitimişti. Kadının kalçalarının oynaması Mogueime'yi tedirgin etti. Üstelik, şövalye öleli beri, hatta çok daha önceden beri, onda gözü vardı, ama basit bir asker, hem de ortaçağ askeri, odalık bile olsa başka bir erkeğin kadınının peşinde koşmaya hiçbir zaman cüret edemezdi. Daha sonra başkalarının onu alıp götürdüklerini görünce içlenmiş ve öfkelenmişti, ama zorla sahip olmayı isteyecek kadar arzulayan ve bıçaklanarak öldürülen o adamlar dahil, onu ne kadar severlerse sevsinler, hiçbirinin yanında kalmamıştı kadın. Mogueime ona zorla sahip olmayı hiç düşünmemişti, hele bu yaban diyarda herkesin, nöbetleri biten askerlerin, efendilerinin katırlarını tımar eden seyislerin gözü önünde, beklenen ku-

şatma ve kente yapılacak saldırıyı akla hiç getirmeyen gerçekten huzur dolu bir görünüm, özellikle de, şimdiki gibi kente ve kaleye sırtımızı dönüp geniş ırmağın kabarık sularının ulaşmadığı, karanın içlerine doğru kıvrılarak sokulan halicin sularının durgun yüzeyine dalıp gidecek olursak, ötede, her dem yeşil çalılarla ya da güneşte kavrulan çayırlarla kaplı olmasına bağlı olarak, bir an sarımsı, öbür an koyu yeşil renk olan arazinin üzerinde ağaçların serpiştirildiği tepeler. Vakit öğle ve şiddetli bir sıcaklık var, parlak güneşin gözleri kamaştırması ve kör etmemesi için suya bakmamak gerek, ama kadına bakmayı sürdüren Mogueime'nin gözleri kamaşmıyor. Kadın şimdi doğruluyor, giysileri çırpma için kolunu kaldırıp indiriyor, şapırtı sesi suyun yüzeyinde yayılıyor, bilinen bir ses, yine bir şapırtı, bir şapırtı daha, sonra sessizlik, kadın her iki elini de beyaz taşla, bir eski Roma lahitine dayıyor, tam o sırada rüzgâr müezzinin uzaklık yüzünden boğuklaşan, yine de neredeyse bir aydır, günde üç kez bu haykırışı dinleyen birisinin Arapça bilmesi de anlayabileceği tiz sesini buraya kadar getiriyor. Kadın sanki müezzinin çağrısını daha iyi duymaya çalışıyormuş gibi başını hafifçe sola çeviriyor ve Mogueime de bu tarafta, biraz geride olduğundan kaçınılmaz olarak göz göze geliyorlar. Mogueime'nin hissetmiş olabileceği bir fiziksel arzu o anda öldü, kalbi paniğe kapılmışçasına hızlı hızlı çarpıyordu, bu meseleyi daha fazla irdelemek zor, çünkü o dönemde duyguların ilkel niteliğini hesaba katmak gerek, her zaman bir anakronizma riski söz konusu, sözgelimi demirden taçların üzerine elmas koymak ya da hemen işe koyulduktan sonra bunu sonuna kadar götürmekten hoşlanan bedenlerde ince erotizm ayrıntıları uydurmak gibi. Ne var ki, Mogueime Santarém'in fethi ve Magripli ka-

dınların ırzına geçilerek boğazlanmaları konuşulduğu zaman, sıradan bir askerden farklı olduğunu zaten göstermişti ve eğer o sırada hayal gücünü gelişigüzel çalıştırma eğilimini ele verdiği doğruysa, o zaman, işin tuhafı, eğer gerçek baskın gelecekse, mizacındaki farklılığın da aynı nedenle kuşkudan, ardından bir olgunun yeniden düzenlenmesinden, davranış nedenlerinin dolaylı doğrulanmasından, her birimizin başkalarının eylemleri üzerinde bilmeden gösterdiğimiz etkiyi saf saf sorgulamaktan kaynaklandığını anlayacağız, eylemlerinden tümüyle kendilerinin sorumlu olduğunu ileri sürenlerin kasıtlı olarak yadsıdıkları bir etki. Mogueime, çıplak ayakları kaba ıslak kumun üzerinde, tüm bedeninin ağırlığını hissediyor, sanki oturduğu kayayla bütünleşmiş gibi, şimdi kraliyet borazanları belki de saldırı işaretini verecek, ama büyük olasılıkla bu işitilmeyecek, onun kulaklarında ise müezzinin haykırışı yankılanıyor, kadını gözlerken bile bunu işitiyor, kadın sonunda gözlerini kaçırdığında da mutlak sessizlik çöküyor, çevrede başka seslerin de olduğu doğru, ama bunlar başka bir dünyanın sesleri, halice dökülen bir tatlı su kaynağından katırlar kana kana su içiyorlar, büyük olasılıkla yapması gereken şeye girişmenin daha iyi bir yolunu bulamadığından, Mogueime kadına soruyor, Adın ne senin, dünya var oldu var olalı bu soruyu ne sıklıkla birbirimize sormuşuzdur, Adın ne senin, bazen de konuşmayı başlatmak için, almadan önce vermek için, kendi adımızı söylemekten de geri kalmayız, Benim adım Mogueime, sonra da cevabı işitinceye kadar bekleriz, cevap gelecekse, soru suskunlukla karşılanmayacaksa, ama bu kez öyle olmadı, Adım Ouroana, dedi kadın.

Telefon numarasının yazılı olduğu kâğıt hâlâ yazı masasının üzerinde duruyor, daha kolay bir şey olamaz, al-

tı tane numarayı çevir, hattın öbür ucundan, birkaç kilometre öteden gelen bir sesi işit, ne kadar basit, bu Maria Sara'nın sesi mi, yoksa eşininki mi, artık önemi yok, önemli olan o zamanla şimdi arasındaki fark, konuşmak ya da öldürmek için birbirine yaklaşmak gerek, Mogueime ile Ouroana bunu yaptılar, Ouroana Galiçya'dan geldi, kuşatmaya zorla getirildi, artık yaşamayan bir Haçlının odalığı ve geçimini sağlamak için soylulara çamaşırcılık yapıyor, oysa Mogueime Santarém'i ele geçirdikten sonra, daha büyük bir zafer arayışı içinde geldi buraya, Lizbon'un görkemli surlarının önüne. Raimundo Silva beş numara çeviriyor, bir numara daha çevirmesi gerek, ama karar veremiyor, zevk öncesi duygunun tadını çıkardığına inandırıyor kendini, korkuyla ürperiyor, istesem son numarayı çevirirdim diyor kendi kendine, yalnızca bir numara kaldı, ama vazgeçiyor, Yapamayacağım, diye mırıldanıyor ve sanki kendisini ezecek olan ağır bir yükten kurtulurcasına alıcıyı yerine yerleştiriyor. Ayağa kalkıyor, Susadım, diye düşünüp mutfığa gidiyor. Bir bardağı musluktan akan suyla dolduruyor, ağır ağır içiyor, insan susadığında bir bardak su basit bir zevk, belki de en basiti, suyu içerken halice doğru akan dereyi, su içerlerken derenin yüzeyini çalkalandıran katırları gözünde canlandırıyor, yedi yüz kırk yıl önce seyisler onları ıslıkla güdüyorlardı, güneşin altında yeni bir şeyin olmadığı ne kadar doğru, ne kadar haklı olduğu Hz. Süleyman'ın bile aklına gelemezdi. Raimundo Silva bardağı masaya koydu, döndü, mutfak masasının üzerinde bir not vardı, temizlikçi kadından her zamanki ve gereksiz açıklama, Şimdilik hoşça kalın, her şeyi yerli yerinde bıraktım, ama bu kez öyle değildi, yükümlülüklerine hiç değinmemişti, bu kez çok farklı bir nottu, Bir hanım telefon etti, şu numarayı aramanızı is-

tiyor, Raimundo Silva'nın bu numaranın, bulmakta ya da yitirmemekte öylesine zorlandığı buruşuk kâğıt parçasında yazılı olanla aynı numara olup olmadığına bakmak için çalışma odasına koşması gerekmiyor.

Raimundo Silva'nın Maria Sara'ya telefon etmeme gerekçesi basit olduğu kadar karmaşıktı da, ilk anda kesin olmadığı izlenimini yaratan bir cümle bu, zira bu sıfatlar sözü edilen gerekçenin uyması gereken düşünce için daha kesinkes geçerli olmalı. Klasik dedektif romanlarında olduğu gibi, işin sırrı zaman faktöründeydi, yani Maria Sara'nın Raimundo Silva yokken, bilinmeyen bir zamanda telefon etmesindeydi, bu bilinmeyen zaman onun dışarıya çıkmasından tam bir dakika sonra, ya da temizlikçinin gitmesinden tam bir dakika önce olabilir, yalnızca bu uç anlar bile bilinmeyen zamanlar. Birinci durumda, Raimundo Silva'nın notu fark etmesine kadar dört saatten fazla bir zaman, ikinci durumda ise, temizlikçinin normal çalışma süresi düşünüldüğünde, yaklaşık üç saat geçmiş olmalı. Her şey hesaba katıldığında, eğer telefonla aranmayı bekliyorduyorsa, Maria Sara'nın herhalde Raimundo Silva'nın eve çok geç saatte, birisinin evine telefon etmenin, hele o kişi rahatsızsa, görgüsüzlük olacağı bir saatte döndüğünü düşünecek kadar zamanı oldu. Yine de, alaycı olmasa bile sınırlı bir ifadeyle, hastalığı, Raimundo Silva'nın kaçınılmaz olarak, Benden ne istiyor, sorusuna boşuna bir cevap aradığı, kalenin yakınındaki bu daireye kişisel amaçla telefon etmesine engel olacak kadar ciddi değildi. Düzeltmen öğleden sonranın ve akşamın geri kalanını,

bu tema üzerinde basitten karmaşığa, genelden özele, bir konuda danışmaktan, ki bu koşullarda yersiz kaçardı, daha da yersiz kaçacak bir dileğe, kadının hemencecik, sanki içinden gelen tatlı bir isteğe dayanamayıp telefon-da kendisine aşkını ilan etmesine kadar uzanan sonsuz çeşitlemeleri araştırarak geçirdi. Bu delice düşüncenin kendisini bu varsayıma kadar götürmesine izin verdiği için kendine duyduğu öfke öyle aşırı bir dereceye vardı ki, birden hiddetlenerek vazodaki zaten solmakta olan gülü kaptığı gibi çöp kutusuna attı, kesin bir kararlılıkla çöp kutusunun kapağını çarparak kapatmadan önce yüksek sesle, Ben aptalım, dedi, ama bunun nedeninin düşüncelerini gelişigüzel sürdürmesi mi, yoksa birkaç günlüğüne açan ve kokusunu saçarak, özünde gizli beyazlığını koruyarak, sessizce solmaya, kuruyup gitmeye bırakılmayı hak eden suçsuz bir çiçeğe kötü davranması mı olduğunu açıklayamadı. Bu arada, şunu da eklemeliyiz ki, gece yarısı yatağa giren ama bir türlü uyuyamayan Raimundo Silva, kalkıp mutfağa gitti, ocağın altındaki çöp kutusunu öne çekti, kirlenmiş gülü oradan çıkarıp örselemeden temizledi, sarkmış yapraklarını zedelememek için damla damla akan suyun altında çalkalayarak yeniden vazoya koydu, sarkık taçyapraklarını birbiri üstüne koyduğu kitaplara dayadı, en üstteki de ilginç bir rastlantıyla, *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nin satışa çıkarılmayan kopyasıydı. Raimundo Silva'nın uykuya dalmadan önceki son düşüncesi, Yarın ona telefon ederim, oldu, bu vaat, daha kararlı birisinin dile getirdiği gerçek bir karar olsa, Raymond Silva'nın kararsız mizacıyla ancak bu kadar uygunluk gösterirdi, gerçek şu ki her şey aynı gün gerçekleşemez, daha ertesi güne bırakmadığımız sürece, kesin bir niyet gütmek yeterlidir.

Ertesi sabah Raimundo Silva, kendisinin bulup eklediği birtakım stratejik ayrıntılarla birlikte, birliklerin saldırı için alana sonunda nasıl yerleştirileceğine ilişkin kesin bir fikirle uyandı. Ara ara gördüğü düşlerin de yardımıyla, iyi bir uyku aklında kalan, komuta kademesinde olmanın ağır sorumlulukları bir yana, gerçek bir savaşın tehlike ve risklerinin üstesinden gelmek üzere hiç eğitim görmemiş birisi için doğal olan son kuşkuları da kesinlikle dağıtmıştı. Beklenmeyen bir saldırı ögesinin, özellikle de kuşatılanları, önceden hiçbir şey sezmedikleri için, ne olup bittiğini anladıkları zaman çok geç olacağından, karşılık veremeyecek ya da tepki gösteremeyecek bir biçimde yakalayacak ani bir saldırı ögesinin söz konusu olamayacağı artık apaçıktı. Bütün bu askeri güç gösterileri, elçilerin gidip gelmeleri, kenti kuşatma manevraları sonucunda, Magripliler ne beklediklerini çok iyi biliyorlar, askerlerle dolup taşan teraslar, mızraklarla delik deşik olmuş surlar bunun kanıtları. Raimundo Silva kendisini ilginç bir durumda buluyor, tıpkı kendi başına satranç oynayan, kesin sonucu önceden bilen, ama sanki bilmiyormuş ve belirlemiyormuş, dahası bu yarışmada bilinçli olarak bir tarafı, ya da öbürünü, siyahları ya da beyazları, bu durumda renklerine göre Magriplileri ya da Hristiyanları, tutmuyormuş gibi oynamaya hazır birisi gibi. Ama Hristiyanlara ne zaman değinse, hep yüzeye çıkan bir soğukluk, sabırsızlık, hatta alaycılıkla karşılaştırıldığında, dinsizlere, özellikle müezzine gösterdiği saygı değilse bile sevecenlik bir yana, kentin sözcüsünü, onun güzel konuşma yeteneğini ve soyluluğunu betimlerken gösterdiği saygı bunu açıkça gösterdi. Yine de, Raimundo Silva'nın sevecenliğinin tümüyle Magriplilerle sınırlı olduğu sonucuna varmamalıyız, onun tutumu kendiliğinden bir iyilikse-

verlik olarak görülmeli, çünkü ne denli uğraşırsa uğraşsın, Magriplilerin sonunda yenileceklerini unutamaz, üstelik kendisi de dinsel görevleri yerine getirmese de, bir Hristiyan olduğundan, kendi tarafında açıkça görülen birtakım ikiyüzlülükleri, haset ve şerefsizlikleri yeri-riyor. Kısacası, oyun masada başladı, şimdiye dek yalnızca piyonlar ve birkaç at oynatıldı ve Raimundo Silva'nın akıllıca görüşüne göre, kuşatılanların askeri gücünü denemek amacıyla, Teb kentindekinden iki eksik olmak üzere, beş kapıya da aynı anda bir saldırı gerçekleştirilmeli, eğer talih yardım eder de onların taburlarından biri zayıf çıkarsa, çok geçmeden zafer kazanmamız sağlanır ve her iki tarafta da masum kurbanların sayısı büyük ölçüde azalır.

Bu arada, bu girişimi başlatmadan önce, telefon etmesi gerekiyor. Suskunluğu bir gün daha uzatmak yalnızca nezaketsizlik olmakla kalmayıp, aynı zamanda gelecekte aralarında kurulacak olan ilişkide de güçlükler yaratır, mesleki anlamda elbette. Dolayısıyla Raimundo Silva telefon edecek. Ama önce yayınevine telefon edecek, çünkü Maria Sara'nın kısa bir hastalık dönemin-den sonra iyileşmiş ve bugün işine geri dönmüş olması mümkün, hatta çok mümkün, temizlikçiyle olan telefon görüşmesinin nedeni bile bu olabilir, belki de ertesi gün yeni bir prova okuma görevini görüşmek için ofisine gelmesini söyleyecekti. Raimundo Silva onun kendisini telefonla aramasının nedeninin bu olduğundan öylesi-ne emin ki, santral görevlisi kız onun orada bulunmadığını söylediğinde, Kendisi hasta, Senhor Silva, bunu size dün söylediğimi hatırlamıyor musunuz, dediğinde, İşe geri dönmediğinden emin misiniz, bir bakın bakalım, diye cevap veriyor, kız bundan alınıp onu paylıyor, Ben burada kimin olduğunu, kimin olmadığını bilirim, Siz

fark etmeden gelmiş olabilir, Ben her şeyi görürüm, Senhor Silva, gözümden hiçbir şey kaçmaz, Raimundo Silva tehdit izlenimi veren bu isabetli sözleri işitince ürperiyor, sanki kız onu uyarıyor, Kimse beni enayi yerine koyamaz, beni işletebileceğinizi sanmayın, düzeltmen bu imayı sürdürme girişiminde bile bulunmaksızın, ağzında yatıştırıcı birtakım sözler geveleyip telefonu kapattı. Dom Afonso Henriques, Monte da Graça'da toplanan birliklerine sesleniyor, o çağda bile bilinen bir sözcük olan anavatanlarından, yurtlarından, kendilerini bekleyen gelecekten söz ediyor onlara, değinmediği tek şey ataları oldu, çünkü o güne kadarki atalar sayıca azdı, ama onları uyarıyor, Unutmayın ki, eğer bu savaşı kazanamazsak, Portekiz daha kurulmadan sona erecek, tahta çıkacak bir sürü kralın, bir sürü cumhurbaşkanının, bir sürü askerin, bir sürü azizin, şairin ve vaizin, çiftçinin, piskoposun, denizcinin, sanatçının, işçinin, kâtibin, keşişin, müdürün Portekizli olmasına olanak bulunmayacak, bunların hepsi erkek, ama bütün o Portekizli kadınları, kraliçeleri, azizeleri, şairleri, vaizleri, çiftçileri, kâtibeleri, rahibeleri, müdireleri de unutmuyoruz, bu yüzden, eğer bütün bu kişileri, konuşmam çok uzayacağı için ve henüz hepsini tanımadığımızdan burada sözünü etmeyeceğim öbürleriyle birlikte tarihimize katmak istiyorsak, onları tarihimize katmak istiyorsak, o zaman Lizbon'u ele geçirerek işe başlayalım, haydi yola koyulalım. Birlikler krala tezahüratta bulundular, sonra da teğmenlerinin ve yüzbaşılarının buyrukları doğrultusunda uygun adım yürüyerek mevzi aldılar, komutanları ertesi gün öğle vakti, Magripliler namaz kılarken, saldırının aynı anda beş cephede gerçekleşeceği yolunda sıkı talimat almışlardı, Tanrı hepimizi korusun, çünkü O'nun adına savaşıyoruz.

Raimundo Silva, yazgısının telefon numarasını çevirmeye başlarken, birinci tekil kişiye dönüştürerek, aynı yakarıyı, bir yeniyetmenininki kadar ürkekçe olan bu yakarıyı fısıldamıştı herhalde, ama dudaklarının arasından çıktığı belli olmayacak kadar hafif bir fısıltıyla, bedeni acaba telefonun ziline çalıp durduğu kocaman bir davul mu diye düşünecek olsa, şimdi düşünecek daha çok şey bulur, zil değil, ansızın kesilerek bir sesin cevap vermesini bekleyen elektronik sinyal, Efendim, ya da, Sizin için ne yapabilirim, belki Merhaba, belki Kim arıyor, demesini bekliyor, geleneksel sözler ve bunların çağdaş çeşitleri arasında olasılıklar sonsuzdur, oysa sersemlemiş olduğundan, Raimundo Silva söylenenleri duymadı, yalnızca bir kadının sesini duydu, bu yüzden birtakım inceliklere boş vererek, Dr. Maria Sara'yla mı görüşüyorum, diye sordu, hayır, o değildi, Kiminle görüşüyorum, Raimundo Silva sanki editörünün sesini tanımak istiyordu, tartışılmaz bir gerçeklik değildi bu, ama basit bir tanımlama olarak işe yarıyordu, kendisini Raimundo Benvindo Silva, aynı yayınevinde çalışan bir düzeltmen, diye tanıttığını söylemeyeceğiz elbette, böyle tanıtmış olsaydı bile, cevap yine aynı olacaktı, Biraz bekleyin lütfen, Dr. Maria Sara'nın sizinle konuşup konuşamayacağını kendisine bir sorayım, hiçbir an bu kadar kısa olmamıştı onun için, Kapatmayın, telefonu oraya taşıyorum, sonra bir sessizlik. Raimundo Silva sahneyi gözünde canlandırabiliyordu, mutlaka hizmetçisi olan kadın telefon fişini prizden çekiyor, cihazı iki eliyle tutarak çocuk gibi kucığında taşıyor, böyle bir görüntü gelmişti gözünün önüne, sonra karanlık bir yatak odasına giriyor, eğilerek cihazı başka bir prize takıyor, Nasılsınız, Maria Sara'nın sesi onu gafil avlıyor, Raimundo Silva hizmetçinin örneğin, Telefonu Dr. Sara'ya ve-

riyorum, gibisinden bir şey daha söylemesini beklemişti, bu da üç ya da dört saniyelik bir gecikme daha anlamına gelecekti, ama onun yerine rolleri tersine çeviren, doğrudan doğruya bu, Nasılsınız, sorusu geldi, çünkü kadının sağlığına duyduğu ilgiyi dile getirmek kendisine düşüyordu, İyiyim, teşekkür ederim, sonra çabucak ekledi, Kendinizi daha iyi hissedip etmediğinizi öğrenmek istedim, Hasta olduğumu nereden biliyorsunuz, Ofisten, Ne zaman gittiniz, Dün öğleden önce, Demek nasıl olduğumu öğrenmek için bana telefon etmeye karar verdiniz, Evet, Bu kadar düşünceli olduğunuz için çok teşekkür ederim, ilgilenen tek düzeltmen siz oldunuz, Eh, kendimi zorunlu hissettim, umarım sizi rahatsız etmemişimdir, Tersine, size gerçekten minnettarım, daha iyiyim, sanırım herhalde yarın ya da öbür gün ofise dönerim, Eh, ben sizi yormayayım, çabuk iyileşmenizi dilerim, Telefonu kapatmadan önce, numaramı nasıl buldunuz, Genç Sara verdi, Ha, öbür Sara, Evet, santral görevlisi, Ne zaman, Size söylediğim gibi, dün öğleden önce, Siz de bana telefon etmek için bugünü mü beklediniz, Sizi rahatsız etmekten korktum, Ama korkunuzu yendiniz sanırım, yoksa şu anda sizinle konuşuyor olamazdım, Bu arada, sizinle görüşmek istediğimin size söylenmiş olması gerekir. Raimundo Silva iki saniye süreyle notu almamış gibi davranmayı düşündü, ama üçüncü saniye bitmeden cevap verdiğini fark etti, Evet, Dolayısıyla ilk arayan ben olduğuma göre, beni aramamazlık edemeyeceğinizi varsayabilirim, Ne isterseniz onu varsayabilirsiniz, bu size kalmış, ama eğer santral görevlisine sizin numaranızı sorduysam, amacımın kim bilir neyi bekleyerek bunu cebimde taşımak olmadığını da varsaymalısınız, Ama kim bilir neyi bekleyerek aramadınız işte, Nedeni farklı, Nedir peki, Yalnızca cesareten yok-

sunluk, Anlaşılan cesaretiniz, benim değinmemden hoşlanmadığınız o küçük düzeltmenlik olayıyla sınırlı, Aslında, ben yalnızca sağlık durumunuzu sormak ve çabuk iyileşmenizi dilediğimi söylemek için arıyorum sizi, Peki benim sizi niye aradığımı sormanızın zamanı gelmedi mi, Beni niye aradınız, Sesinizin tonundan hoşlandığımdan emin değilim, Sözcükler bunların nasıl söylendiğinden daha önemlidir, Bense düzeltmen olarak deneyiminizin size sözcüklerin belli bir ses tonuyla söylenmedikçe hiçbir anlam taşımadıklarını öğretmiş olacağını sanıyordum, Yazılmış sözcük dilsizdir, Okumak ona bir ses verir, Sessiz okunması dışında, O zaman bile, eğer Senhor Raimundo Silva beynin sessiz bir organ olduğuna inanıyorsa o zaman başka, Ben yalnızca bir düzeltmenim, bir kunduracı gibi kunduradan ötesini göremiyorum, beynim beni tanıyor, ben beynimle ilgili hiçbir şey bilmiyorum, İlginç bir gözlem, Benim soruma hâlâ cevap vermediniz, Hangi soru, Beni niye aradınız, Bunu size söylemenin içimden geldiğinden artık emin değilim, Demek korkak olan yalnızca ben değilim, Ben korkaklık konusunda bir şey söylediğimi hatırlamıyorum, Cesaret yoksunluğundan söz ettiniz, Bu aynı şey değil, Madeni paranın iki yüzü farklıdır, ama para aynıdır, Değeri yalnızca bir yüzünde yazılıdır, Bu konuşma beni aşıyor, konuyu kapatmayı öneriyorum, ayrıca bu biçimde tartışmak sağlık durumunuz açısından hiç akıllıca değil, Böyle her şeyi küçümsemek size yakışmıyor, Küçümsemiyorum, Biliyorum, bu yüzden de numara yapmayı bırakın, İnanın, ne konuştuğumuzu bilmiyoruz, Kendiniz adına konuşun, O zaman açıklayın bana, Açıklamaya gerek yok, Soruyu geçiştiriyorsunuz, Soruyu geçiştiren asıl sizsiniz, zaten bildiğiniz bir şeyi kendinizden gizleyip benim söylememi istiyorsunuz, Lütfen, Lütfen ne,

sanırım telefonu kapatmalıyız, bu konuşma ırından ıktı, Kabahat sizin, Benim mi, Evet, çok yanılıyorsunuz, ben her şeyin açık olmasını isterim, Şu halde açık olmaya çalışın ve ne zaman benimle konuşsanız niçin böyle saldırgan olduğunuzu söyleyin bana, Ben hiçbir zaman kimseye karşı saldırgan değilimdir, bu modern kusur yoktur bende, O zaman bana karşı niye saldırgan-sınız, Bu doğru değil, Size hatırlatmak gerekiyorsa, tanıştığımız günden beri, Koşullar, Ama o koşullar değişt-i, oysa siz saldırganlığınızı sürdürdünüz, Bağışlayın beni, hiçbir zaman böyle bir niyetim yoktu, Şimdi bu kadar anlamsız sözler söylememenizi rica etme sırası bana geldi, Tamam, bundan sonra söylemem, O zaman dinleyin, size telefon ettim, çünkü kendimi yalnız hissediyordum, çünkü çalışıyor musunuz diye merak ettim, çünkü sağlığımla ilgilenmenizi istiyordum, çünkü, Maria Sara, Adımı bu biçimde söylemeyin, Maria Sara, sizden hoşlanıyorum, uzun bir sessizlik, Öyle mi, Doğrusu bu, Bunu bana söylemeniz uzun sürdü, Belki de hiçbir zaman söyleyemezdim, Niye, Biz farklıyız, farklı dünyalardanız, Aramızdaki ve dünyalarımız arasındaki farklılıkları nereden biliyorsunuz, Tahmin edebilirim, gözlemleyebilirim, kendi sonuçlarıma varabilirim, Bu üç işlem bizi doğru sonuçlara da, yanlış sonuçlara da götürebilir, Tamam, şu anda en büyük hatam da sizden hoşlandığımı itiraf etmek oldu, Neden, çünkü özel yaşamınıza ilişkin hiçbir şey bilmiyorum, acaba, Evli miyim, Evet, ya da, Modası geçmiş bir deyimle sözlü müyüm, Evet, Eh, diyelim ki evliyim ya da sözlüyüm, benden hoşlanmanıza engel olur muydu bu, Hayır, Peki ben gerçekten başka birisiyle evli ya da nişanlı olsaydım, benim sizden hoşlanmama engel olur muydu bu, eğer böyle bir duygu besliyorsam, Bilmem ki, Şu halde sizden hoşlan-

diğımı bilmelisiniz, uzun bir sessizlik, Doğru mu bu, Evet, doğru, Dinle Maria Sara, Söyle Raimundo, ama önce üç yıl önce boşandığımı, üç ay önce bir ilişkiye son verdiğimi ve o tarihten beri başka ilişkim olmadığını, çocuğum olmadığını ama olmasını istediğimi, evli bir erkek kardeşle birlikte oturduğumu, telefonu açanın da yengem olduğunu bilmelisin, benim notumu kimin aldığına bana söylemen de gerekmez, temizlikçindi, şimdi Bay Düzeltmen, sen konuşabilirsin, benim bu fevranıma aldırma, sırf sevinçten çıldırdığım için, Söyle bana, niye benden hoşlanıyorsun, Ne söyleyebilirim, hoşuma gidiyorsun, Peki beni tanıyınca artık benden hoşlanmamaktan korkmuyor musun, Bazen böyle olur, aslında çoğu kez böyle olur, Şu halde, Şu halde hiç, birbirini tanımak zaman alır, Senden hoşlanıyorum, Sana inanıyorum, Ne zaman görüşebiliriz, Şu ağırlar yatağından kalkar kalkmaz, Ağrı nerende, Her yanımda, Aslında senin neyin var, Ciddi bir şey değil, daha doğrusu, şimdiye dek geçirdiğim en berbat grip, Bulunduğun yerden beni göremezsin, ama ben gülümsüyorum, Bak bu ilginç, çünkü bugüne kadar dudaklarında bir gülümsemenin belirlediğini gördüğümü sanmıyorum, Seni sevdiğimi itiraf edebilir miyim, Hayır, benden hoşlandığını söyle yalnızca, Bunu demin söyledim, O zaman geri kalanını beni gerçekten sevdiğin güne sakla, eğer o gün gelirse, Gelecek, Geleceğe yatırım yapmayalım, bekleyip bize neler getireceğini görmek daha iyi, şimdi bu güçsüz, ateşi çıkmış kadın dinlenmek, bugün birisinin aklına tekrar telefon etmek gelirse diye gücünü kazanmak üzere sessizliğe çekilmeyi rica ediyor, Seninle konuşmak için mi, Ya da seninle, çünkü bu söz ikimiz için de geçerli olabilir, Belirsizlik her zaman bir kusur değil, Görüşmek üzere, sana bir öpücük göndermeme izin ver, Öpücük-

lerin de zamanı gelecek, Bana kalırsa gelmesi yavaş oldu, Son bir soru, Söyle, şu Senin *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'ni yazmaya başladın mı, Evet, başladım, İyi, çünkü hayır deseydin senden hoşlanmayı sürdürür müydüm emin değilim, Hoşça kal.

Hoşça kal, demişti. Yatak odasında yatan Maria Sara, yazı masasının başında oturan Raimundo Silva ile aynı zamanda alıcıyı yerine yavaş yavaş koyuyor. Yatakta kayarak kendisini tembelce çarşafların arasına gömerken, öbürü koltuğunda arkasına yaslanıyor. İkisi de mutlu, öylesine mutlular ki, ne de olsa zorunlu olacağımız üzere, birini bir kenara bırakıp öbüründen söz etmek haksızlık olacak, gerçi, daha da düş ürünü başka bir öyküde gördüğümüz gibi, iki karakterin hareketlerini, özellikle de birbirlerinden uzaktaysalar, ne derecede ikincil de olsa, şu ya da bu karakterin tümüyle meşru heveslerinden ve onun kendi halinde sözlerine, ufak tefek eylemlerine başkişisinin ve kahramanlarının eylemleri ve sözlerinin önünde yer vermekten çok, anlatısının nesnel çıkarları olduğunu düşündüğü şeylere hep daha çok yoğunlaşan bir yazarın kaprislerine ve seçimine uygun olsun diye eşzamanlı olarak betimlemeye fiziksel ve zihinsel bakımdan olanak yoktur. Söz kahramanlardan açılmışken, sözgelimi Yuvarlak Masa ya da Kutsal Kupa şövalyeleriyle yollarına çıkan bilge münzeviler yahut gizemli genç kızlar arasındaki o harikulade karşılaşmaları ele alalım, bizi yeni bir öğretici olayla avuttuktan sonra, şövalye yepyeni serüvenlere ve buluşmalara doğru yolunu sürdürür, biz okurlar da, zorunlu olarak, onunla birlikte yolumuzu sürdürür ve çoğu kez bir sayfadaki münzeviden, başka bir sayfadaki genç kızdan sonsuza dek ayrılırız, oysa onları bekleyen yazgıya ilişkin daha çok şey öğrenmeyi istemişizdir, acaba bir kraliçe

aşkı dolayısıyla münzeviyi inzivasından kurtaracak mıydı, acaba genç kız bir sonraki serüvenci şövalyeyi bekleyerek ormanda kalmak yerine, şu koskoca dünyada bir yerlerde kendisine bir erkek mi arayacaktı. Maria Sara ve Raimundo Silva'dan söz ederken her şey çok karmaşıklaşıyor, çünkü ikisi de çok önemli karakterler, davranışları ve düşünceleri de bir o kadar önemli olacak, karşımızdaki o aşılmaz sorun nedeniyle, bunlar arasından okurun gerekli sayabileceği bir tanesini seçmekten başka yolumuz yok, örneğin, Maria Sara'nın daha önce yalnızca tembelce diye betimlediğimiz hareketinde bir ölçüde şehvetlilik vardı, Raimundo Silva ise, konuşurlarken yaşadığı o heyecanlı gerilimin sonucu olarak, başından ayaklarına kadar titremeye başladığında, dudakları sanki bedeni ani bir hummaya, kasıp kavuran bir humma sarmaya tutulmuşçasına kurumuştur, birbirleriyle kısaca vedalaştıklarında aldatmaca bir gevşeme yaşayan sinirleri, şimdi de gergin teller gibi ses çıkarıyordu, ya da, o anın güzelliğine ve coşkusuna duyduğumuz saygı nedeniyle, Aeolus'un harpı gibi, kasırga kadar şiddetli bir rüzgârla uğulduyordu. Söz edilmeğe değer başka bir şey de şu, Maria Sara yüzünde gerçekten mutlu ya da öyle görünen bir ifadeyle gülümsemeyi sürdürürken, yengesi merakla sordu, Seni böyle sine heyecanlandıran bu Raimundo Silva kim, Maria Sara da hâlâ gülümseyerek, Henüz keşfedemedim, diye cevap verdi. Raimundo Silva'nın konuşacak kimsesi yok, o yalnızca gülümsüyor, şimdi yavaş yavaş kendini toparlıyor, sonunda ayağa kalktı, çalışma odasından gençleşmiş bir adam çıkıyor ve yatak odasına doğru gidiyor, aynaya baktığında kendisini tanıyamıyor, ama kendisinin aynada gördüğü adam olduğundan öylesine bilinçli ki, saçlarının diplerindeki beyaz çizgiyi gördüğünde gerçek

bir umursamazlıkla, olsa olsa biraz sabırsızca, yalnızca omuzlarını silkiyor, belki de gerçek yavaş bir ilerleme süreci gösteriyor da ondan. Maria Sara kolundaki saate bakıyor, onun yeniden telefon etmesi, ya da kendisinin ona telefon etmesini beklemek için henüz çok erken, bilgeliğin gerçek sınavı duyguların bile zamanı nasıl kullanacaklarını öğrenmelerinin gerektiğini unutmamak. Raimundo Silva saatine bakıyor ve dışarıya çıkıyor. Hiç oyalanmadan çiçekçiye giderek, bulabildiği, beyazın en hoş tonundan dört gül aldı. Güllerin tam istediği gibi olmasını sağlama almak için tezgâhtar kızla ateşli bir karşılıklı konuşma yürütmesi gerekti, sonunda da kıza, gerekenden, özellikle kendisinden beklenenden daha cömert bir bahşış vermek zorunda kaldı, çünkü ileri sürdüğü çeşitli görüşlere kızın akli kolayca yatmamıştı, önce iki tane ve on iki tane gül arasındaki farkın salt aritmetiksel olduğuna ve niteliksel olmadığına onu inandırmaya çalışmış, sonra ona sır vermeyi çok istese de, hiçbir zaman açığa vurmamaya yemin ettiği bir vaatle ilgili gizemli ve üstü kapalı imalarda bulunmuştu. Bunca sabrı ve iyiliği ödüllendirmek için başka ne yapabilirdi. Kız, bu güven verici bahşışı önlüğünün cebine koyduktan sonra, etkilenmeye razı oldu ve eğer konuşma sürseydi, kızın müşterinin olağandışı istemi karşısındaki neşeli haliyle paranın hiçbir ilgisi olmadığına inanması şaşırtıcı olmazdı, evet, olağandışıydı, çünkü neresinden bakarsanız bakın, iki tane gül on iki tane gül değildir, hatta bir orkide de değildir, zira orkide tek başına durur, hatta bunu yeğler. Maria Sara telefon ederse bunu kaçırmak iki kat daha fazla hüsrana yaratacak olduğundan, Raimundo Silva eve taksiyle döndü, kendisini birkaç dakika soluksuz bırakan bir jimnastik başarısını gerçekleştirerek yukarıya koşarak çıktı, Ne

tedbirsizlik, diye düşündü, bu yaşta Calçada da Gloria'yı böyle tırmanmak, *gloria* sözcüğünü düşünmeden söyledi, sonra da gerek fiziksel, gerek sözel bakımdan aşırıya kaçmış olmaktan memnun, gidip solmuş gülü vazodan çıkardı, vazodaki suyu değiştirdi ve bir Japon çiçekçilik uzmanına yakışacak sanatsal bir özenle gülleri vazoya yerleştirmeye koyuldu.

Pencereden, mor akşamüstü gökyüzünde karanlık ve yüklü bulutların geçişi görülebiliyordu. İlkbahar yaklaşmış olmakla birlikte, yakalarımızdaki düğmeleri açmamızı, giysilerimizin kollarını sıvamamızı sağlayan sıcağa, ılık güney rüzgârına kapılarını açmaya henüz karar vermemişti, Raimundo Silva bir ölçüde iki ayrı çağda ve iki ayrı mevsimde yaşayacak, Lizbon'un çevresindeki silahları ışılatıp parıldatan yakıcı temmuz ve bazen birdenbire yüzünü göstererek ışığa parlak, berk elmas katılığı veren güneşiyle bu nemli, boz nisan. Pencereyi açtı, dirseklerini verandanın parmaklığına dayadı ve bu sert havaya karşın dünyayla bir barışıklık duygusuna kapıldı, neyse ki dairesi şu anda köşeden doğru gelen ve yüzüne soğuk bir okşama gibi değen ani, kısa esintilerle esen kuzey rüzgârına karşı korunmalıydı. Giderek biraz üşüyor ve içeriye girmeyi düşünürken birden eğer Maria Sara telefon edecek olsa, bulunduğu yerden telefonu işitemeyeceği aklına gelince donakalıyor, tam anlamıyla donakalıyor. Aceleyle içeriye girdi ve sanki o son bip seslerini işitme çabası içinde çalışma odasına koştu, telefon orada duruyordu, sessiz, her zaman ki gibi kapkara, ama artık tehdit edici bir hayvan, dikenli bir zırha bürünmüş bir hayvan gibi değildi, daha çok kendi sıcaklığına sokulup uyuyan bir kedi gibiydi, uyanınca da çoğu zaman yırtıcı olan küçük hayvan pençeleri artık bir tehlike oluşturmayacak, şehvetle ve bir suç

ortağı gibi, kendisini okşamak için yaklaşan bir eli bekleyecekti. Raimundo Silva odaya girdi, ışığı yakmadan pencerenin yanındaki ufak masanın başında oturdu ve bekledi. Kendisine özgü bir hareketle alnını ellerine dayadı ve parmak uçlarını dalgın dalgın saçlarının diplerinden geçirmeye koyuldu, burada başka bir öykü yazılabilir, çünkü başlamış bulunan bu öyküyü ancak sezgileri güçlü ve gözleri açık olanlar okuyabilir, dokunma duyusu ne denli güçlü olursa olsun, kör bir adam okuyamaz, zira parmakları bazı saç tellerinde beliren son rengi ona söyleyemez. Akşamın çökmeye başlamasına karşın, bulutsuz günlerde bile ışığı kesen, hatta şimdi odayı gece karanlığına boğan veranda olmasaydı, odanın içindeki gölgeler böylesine koyu olmazdı, oysa hemen dışarıda, denizin gerisine çekilen güneşin son ışıkları hâlâ, bulutlarda yavaş yavaş oluşan açıklıkları delip geçerek uzayın yukarılarına doğru gökyüzüne ulaşıyor. İncecik vazodaki iki gül, odanın morumsu karanlığında daha da beyaz görünüyor, Raimundo Silva'nın elleri yazılmış olan son sayfaya birkaç anlaşılmaz kara çizgi ekliyor, belki de Arapça, keşke müezzinin haykırışına dikkat etseydik, güneş uzun süren bir dakika daha oyalanıyor, parlak ufka yerleşiyor, bekliyor, sonra gözden kayboluyor, artık sözcükler için çok geç. Raimundo Silva'nın belirsiz karaltısı giderek gölgelerin yoğunluğuyla birleşirken, güller pencere camlarında kalan ve orada yığılan neredeyse göze görünmez ışığı emiyor, bu arada da taçyapraklarının mahrem derinliklerinden hiç beklenmeyen bir koku saçıyorlar. Raimundo Silva yavaş yavaş ellerini kaldırıp onlara dokunmak için uzatıyor, önce birine, sonra öbürüne, sanki iki yanağa değer gibi, daha sonraki hareket için bir prelüd bu, dudakları ağır ağır gülün yapraklarına, çiçeğin birçok ağzına doğ-

ru yaklaşıyor. Şu anda telefon çalmamalı, kendiliğinden sona ermedikçe hiçbir şey bu anı bölmemeli, Monte da Graça'da toplanan askerler yarın bir kısıkaç gibi doğuya ve batıya doğru, ırmağın kıyısına kadar ilerleyecekler, Porta de Alfofa'nın kuzeyindeki kulenin üstlerinde oturan Raimundo Silva'nın gözlerinin önünden geçecekler ve elinde bir ya da iki gülle, merakla ne zaman terasa baksa, aşağıdan ona artık çok geç olduğunu, artık güller için çok geç olduğunu, şimdi kan dökme ve ölüm zamanının geldiğini bağıracaklar. Bu tarafta, Porta de Ferro yönünde, Mem Ramires'in komutasındaki birlik yamaçtan aşağıya inecek, askerler arasında Mogueime var ve komutan onu görüp o çağda herkeste olan sakalının altından sonunda onu tanıdığında, yüzünde yaygın bir ortaçağ gülümsemesiyle dostça seslenecek ona, Hey dostum, korkarım bu surlar Santarém'de kendimiz ve kralımız için yaptığımız gibi benim senin omuzlarına binip merdiven fırlatamayacağım kadar yüksek, bir yakınlık gören Mogueime de, o ünlü insan merdiveninin bileşenlerinin göreceli konumuna ilişkin komutanının yorumunu sorgulamaya hiç niyeti olmasızın, tıpkı savaşa giderken cipiyle yanından geçen generale, Ola ki birbirimizi tekrar görürsek, ikimizin de savaşı kazandığımızın bir göstergesi olacaktır bu, ama eğer birimiz ortalıkta görünmezse, o savaşı yitirmiş demektir, diye seslenen asker kadar filozofça bir tepki gösterecek, şimdi kalkanınızı kaldırın, komutanım, buraya doğru bir ok sağanağı geliyor. Raimundo Silva masa lambasını yaktı, ani ışık bir an için gülleri gözden sil-di, sonra sanki kendilerini yeniden oluşturmuşlar gibi yine göründüler, ama bir botanikçinin ağzından çıkan ünlü, Bir gül bir güldür bir güldür, sözü dolayısıyla herkesin inandığı gibi bir ruh ya da gizem taşımaksızın, oy-

sa bir şair yalnızca, Bir gül, deyip sessizce düşüncelere daldı.

Telefon sonunda çaldı. Raimundo Silva ayağa fırlayınca geriye ittiği koltuk sallanıp düştüğünde kendisi koridora varmıştı bile, arkasında onu hafif bir alaycılıkla gözleyen birisi vardı, Böyle bir şeyin başımıza gelebileceği kimin aklına gelirdi, dostum, hayır, bir şey söyleme, soluğunu harcama, cevabı belli sorulara cevap vermeye çalışmak vakit zıyanıdır, bunu çok kez tartıştık, git, koş, ben tam arkadayım, hiç acele etmem, bir gün sana olan, başka bir gün bana da olabilir, her zaman daha geç varan kişi benim, senin yaşadığın her anı yaşıyorum, sanki senin algıladığın ve yalnızca bellekte saklanan gül kokusunu duyuyorum, daha az şiirsel bir ifadeyle, senin tattığın sebze ve fasulyeleri de, böylece çocukluğun sürekli olarak yeniden dünyaya geliyor, ama sen bunu göremezsin ve sana söylenecek olsa inanmayı reddedersin. Raimundo Silva telefonun üzerine atıldı, bir an kuşku duyup, Ya o değilse, diye düşündü, ama oydu, Maria Sara'nın sesi ona, Bunu yapmamalıydın, diyordu, Niçin, diye sordu umutsuzluk içine, Çünkü bundan sonra ben her gün gül bekleyeceğim, Seni düş kırıklığına uğratmayacağım, Ben güllerden, söz etmiyorum, O zaman neden söz ediyorsun, Kimse daha önce verdiğinden daha azını vermemeli, bugün güller gelip yarın bunu bir boşluk izlememeli, Hiç boşluk olmayacak, Bu yalnızca bir vaat, nasıl emin olabiliriz, Çok doğru, bilemeyiz, nasıl ki ben de sana iki gül göndereceğimi bilmiyordum, bu arada sen de, Maria Sara, burada bir vazoda tıpkı seninkiler gibi iki gülüm olduğunu bilmiyorsun, hiçbir zaman olmayan bir kuşatmanın tarihinin yazıldığı sayfaların durduğu bir masanın üstünde, aslında benim gördüğüm gibi var olmayan bir kente bakan bir

pencerenin yanında, Senin yaşadığın yeri görmek hoş olurdu, Büyük olasılıkla beğenmezdin, Neden, Bilemem, basit bir daire, hatta o bile değil, hiç hoş bir yanı yok, içinde ben ve birbirine uymayan birkaç eşya var, bir sürü kitap var, bunlar benim tüm yaşamım, ama ben hep bir yabancıyım, bir baskı hatasını ya da yazarın yaptığı bir yanlışlığı düzeltirken bile, daha çok bir parkta dolaşan ve kendisini orayı düzgün tutmakla yükümlü bularak görünürdeki çöpleri toplayan, derken bunları nereye koyacağını bilmediğinden cebine tıkan birisi gibi, yanımda taşıdıklarım yalnızca bunlar, solup kurumuş yapraklar, yenmeye değmeyecek meyveler, Gelip seni ziyaret edebilir miyim, Bundan daha çok istediğim bir şey olamaz, bir saniye duraklayıp ekledi, Hemen şimdi, ama söylediğinden pişman olmuş ya da pot kırdığı duygusuna kapılmış gibi, düzeltti, Beni bağışla, ağzımdan kaçtı, kadın sessiz kalınca da, söyleyebileceğini hiç tahmin etmediği, sözlerinden sakınarak bir dolaylı anlatım oyunu uyarınca değil, dobra dobra, içten, anlamları apaçık sözler çıktı ağzından, Tabii ki ağzımdan kaçmadı ve özür dilerim, Maria Sara güldü, boğazını temizledi, Bu durumda benim sorunum, daha önce mi kızarmış olmam gerekiyordu, yoksa şimdi mi kızarmam gerekiyor, bunu bilmek, Bir seferinde senin kızardığını hatırlıyorum, Ne zaman, Ofisindeki güle dokunduğumda, Kadınlar erkeklerden daha kolay kızarırlar, biz zayıf cinsteniz, Her iki cins de zayıftır, ben de kızardım, Cinslerin zayıflıkları konusunda bu kadar çok şeyi nereden biliyorsun, Ben kendi zayıflığımı ve eğer kitaplara güvenilecek olursa başkalarının zayıflığına ilişkin de bir şeyler biliyorum, Ramundo, Söyle, Yataktan kalkar kalkmaz gelip seni ziyaret edeceğim, ama, Ben de seni bekleyeceğim, Ne güzel sözler, Ne demek istiyorsun, Ben bir kez oraya gel-

dim mi, beni beklemeyi sürdürmelisin, tıpkı benim de seni bekleyeceğim gibi, bu arada oraya ne zaman varacağımızı hâlâ bilmiyoruz, Bekleyeceğim, Yakında görüşmek üzere Raimundo, Fazla bekletme, Telefonu kapattığımız zaman ne yapacaksın, Porta de Ferro'nun önünde karargâh kurup En Kutsal Bâkire'ye Magriplilerin gece yarısı saldırmaya karar vermemeleri için dua edeceğim, Korkuyor musun, Korkudan titriyorum, O kadar kötü mü, Bu savaşa girişmeden önce, tek uğraşı yazarın iyice anlaması için doğru bir *deleatur* koymak olan basit bir düzeltmendir, Hatlar karıştı galiba, Senin duydukların, burçların üzerinden tehditler yağdıran Magriplilerin çılgınlıkları, Kendine iyi bak, Merak etme, Lizbon surları önünde ölmek için gelmedim bunca yolu.

Daha önce sözü edilen, Fray Rogeiro'nun Osberno'ya yazdığı mektuptaki olgulara dayanacak olursak, Raimundo Silva'ya Porta de Ferro'nun ya da başka bir kapının önünde fazla uğraşıp didinmeden karargâh kurmanın sözümona kolaylığı konusunda kendi kendisini aldatmamasının söylenmesi gerekecek, çünkü bu sapkın Magripli ırkı hiç savaşmadan, Galiçyalıları kötü niyetlerinden caydırabilecek olan Allahtan bir mucize bekleyerek kendilerini yedi kat kilit altına alacak kadar yüreksiz değil. Daha önce belirttiğimiz gibi, Lizbon'da surların dışında da evler var, yalnızca yazlık olarak kullanılmayan, daha çok bir kenti kuşatan başka bir kenti oluşturan, sayısı pek de küçümsenmeyecek ev ve vil-lalar bunlar, ve eğer birkaç gün içinde kuşatma sonunda geometrik bir gerçekliğe dönüşürse, askeri karargâh rahat rahat burada kurulacak ve gerek askeri, gerek dini ileri gelenler çadırların göreceli rahatsızlığından kurtulacaklar, Magripli grupları bu şirin banliyöden kovalamak için de sokak sokak, avlu avlu, teras teras, sıkı bir savaş verecekler, en azından bir hafta sürecek bir savaş, Portekizliler bu savaşı kazanabildiler, çünkü bu sefer sayıca daha fazlaydılar, Magripliler taburlarının hepsini göndermediler ve içerideki birlikler de, gönüllü ya da gönülsüz olarak ön cephede savaşarak kendilerini feda eden kendi kardeşlerini yaralama korkusuy-

la, manciniklarla ve hayvanlarla yürütölen göğüs göğöse dövöşlere katılamadılar. Dolayısıyla Raimundo Silva'yı kınamayalım, gerçi kitaplarının arasında yıllarca önce bir sahaftan satın alınmış ve hiç açılıp bakılmamış, Clausewitz'in yapıtlarının kısaltılmış bir kopyası var, ama kendisinin de hiç bıkmadan bize dediğı gibi, o askeri hizmetten bağışık tutulan ve hiç savaş deneyimi olmayan, basit bir düzeltmen yalnızca. Belki de, önemli olanın belli başlı olaylar olduğunu düşünerek, kendi anlatısını da kısaltmayı istemiştir. Günümüzde insanların tarihsel verileri ve önemsiz ayrıntıları akıllarında tutmaya ne zamanları, ne de sabırları var, Kralımız Birinci Dom Afonso'nun çağcılları için bu kabul edilebilirdi, zira öğrenmeleri gereken tarih açıkça daha azdı, onların lehine işleyen sekiz yüzyıllık bir fark hiç de şaka değil, bizim lehimize olan ise bilgisayarlarımızın olması, herhangi bir ansiklopedi ya da sözlüğü onlara yüklüyoruz, işte tamam, artık belleklerimize dayanmak zorunda değiliz, ama başka birisinden duymadan önce biz söyleyelim, bu anlayış biçimi tümüyle gerici ve kabul edilemez, çünkü anne babalarımızın kitaplıkları bu işe yarıyordu, neopallidum'a aşırı yükleme yapılmaması gerek, beynin derinliklerinde gömülü olduğı yerde, çevresini saran elektrik devreleriyle, minnacık cüssesine kıyasla zaten çok iş yapıyor, bu yüzden Mem Ramires dönüp Moguime'ye, Hazır ol, senin omuzlarına tırmanacağım, dediğinde bu sözün neopallidum'un bir marifeti olmadığını düşünebilirsiniz, oysa orada yalnızca merdivenler ve iyi askerlerle ilgili anılar değil, aynı zamanda etken ve etki arasındaki anlayış, işbirliğı ya da ilişki de yer alır, hiçbir bilgisayarın başarmakla övünemeyeceğı bir şeydir bu, çünkü her şeyi bilmesine karşın, hiçbir şeyi anlamaz. Ya da anlamadığı söylenmektedir.

Lizbon sonunda kuşatıldı, ölümler gömülmek üzere götürüldü bile, yaralılar ise onlarla birlikte aynı gemide halicin öbür yakasına, oradan da yamaçlardan yukarıya, kimisi mezarlıklara, kimisi de açıktaki hastanelere, yaralılar ayrım gözetilmeden, ölümler ise toplumsal düzey ve uyruğa göre taşındılar. Karargâhta, bu insanlar metin ve fazla sulu göz olmadıklarından çok abartılı olmasa da, yitirilenler için duyulan üzüntüyü ve tutulan yası saymazsak, geleceğe duyulan büyük güven ve bu kez Ourique’de yaptığı gibi görünme zahmetine katlanması gerekmeyen Efendimiz Hz. İsa’nın himmetine duyulan yüce inanç sezilebiliyordu, Magriplilerin geri çekilme telaşı içinde düşmanlarının karınlarını doyurmaya yetecek şeyler bırakmalarını sağlayarak zaten yeterince mucize yaratmıştı, yani tüm kenti doyuracak kadar ve yer darlığı nedeniyle, Porta de Ferro ile Porta de Alfofa arasındaki yamacın ortalarındaki açık mağaralarda saklanan bol bol buğday, arpa, mısır ve sebze. Yazgının bu mucizesi keşfedildiğinde, Kral Dom Afonso o denli genç, o sırada daha yalnızca otuz sekiz yaşında olan, delikanlı sayılacak yaşta birisinde ender rastlanacak bir bilgelikle, hemen o anda Portekiz özdeyişleri sözlüğüne geçen o ünlü sözünü söyledi, Öğle yemeğinde tutumluluk eden, akşam yemeğinde daha çok yiyecek bulur, sonra da tedbirlilikle bu erzakın vesikaya bağlanması buyruğunu verdi, bunun üzerine de bir özdeyiş daha uydurması gerekli oldu, İyi yiyecekler bozulacağına, çatlayıncaya kadar yemek yeğdir, yiyeceği vesikaya bağlamak için en iyi zaman, bolluk zamanıdır.

Raimundo Silva’nın, birliklerin Monte da Graça’dan hareket etmelerini izleyen gün öğleye kadar, düşmanın savunmasında içeriye zorla girebilecekleri bir zayıf nokta bulma, yahut buraya takviye güçlerini toplamaları do-

layısıyla öbür cepheleri korunmasız bırakarak belli sonucunu hazırlama umuduyla kentin bütün kapılarına yönelik eşzamanlı bir saldırının gerçekleşmiş olacağına ilişkin ilk stratejisi gereği, yanlış bir varsayım geliştirme-sinden bu yana bir hafta geçti. Söylenecek başka bir şey yok. Kâğıt üzerinde bütün planlar az çok makul görünü-r, oysa gerçekler karşı koyulmaz bir güdülenmeyle say-fada yazılı olanlardan sapar ve tüm planları yırtıp atar. Mesele yalnızca Magriplilerin banliyöleri tahkim et-miş olmaları değildi, gerçi çok kayıp verilmişti, ama bu sorun çoktan çözümlenmişti, şimdi mesele kendilerine siper görevi gören ve onları koruyan kuleler üzerine tü-nemiş durumdaki savaşçıların savundukları, sağlam ki-litler altındaki kapılardan içeriye girmenin, ya da mer-divenlerle ulaşılamayacak kadar yüksek duvarların te-pesinde konuşlanmış olan ve hiç uyumayan Magripli-lere saldırmanın yolunu bulmaktı. Kısacası, Raimundo Silva bu girişimin zorluklarını değerlendirme açısından mükemmel bir konumda, çünkü bu Porta de Alfofa hâlâ yerinde olsaydı, buraya yaklaştırmaya kalkışacak bir Hristiyanı öldürmek ya da yaralamak için keskin ni-şancı olmasına bile gerek olmadığını verandasından görebiliyor. Komutanlar arasında iki harekât önerisine ilişkin anlaşmazlıkların baş gösterdiği yolunda haber-ler bütün karargâha yayılıyor, bunlardan biri ellerinde-ki bütün olanaklarla, Magriplileri mazgallardan geri püs-kürtmek amacıyla, derhal ağır top ateşiyle başlayan ve kapılara kalın kütüklerle yüklenmekle son bulacak bir saldırıya geçilmesi, daha az maceraperest nitelikte olan öbürü ise, bir farenin bile Lizbon'dan içeriye giremeye-ceği yahut dışarıya çıkamayacağı, daha doğrusu, nasıl olsa sonunda kenti yola getireceğimize göre, gitmek is-teyenlerin gidebilecekleri, ama hiç kimsenin içeri gire-

meyeceği kadar sıkı bir ablukanın oluşturulması. Birinci öneriye karşı çıkanlar, sonucun, yani zaferle Lizbon'a girişin yanlış bir temele, yani top ateşinin Magriplileri mazgallardan geri püskürtmeye yeteceği varsayımına dayandığını ileri sürüyorlar, Buna, dostlarım, dereyi görmeden paçayı sıvamak denir, Magriplilerin yerlerinden bir arpa boyu bile kıpırdamamaları olasılığı var, üstelik bütün yapacakları bir biçimde siper almak, altına sığınabilecekleri bir çeşit çatı bulmak, böylece kendileri güvende olarak canları istediği gibi yukarıdan bizi vururlar, ya da âdetleri üzere üzerimize kızgın yağ döküp bizi haşlarlar. Derhal saldırıdan yana olanlar, Magriplilerin açlıktan ölmelerini beklemenin buradakiler gibi böylesine yüksek şecereli soylulara yakışmayacağı ve bütün servetlerini ve mallarını da yanlarına alarak çıkıp gitmelerine izin vermenin zaten onların hak etmedikleri bir iyilikseverlik olduğu konusunda diretiyorlar, üç yüz elli yıldan fazla bir zamandır, artık Hz. İsa'ya geri verilmesi gereken bu yerlere bulaşmış olan bu utanç verici lekeyi Lizbon'un surlarından ancak kan temizler. Kral, her iki grubun da görüşlerini dinledikten sonra, önerilerini kabul edilemez buluyor, çünkü bir yandan olgunlaşmış meyvenin ağaçtan düşmesini beklemenin kendi onuruna pek yakışmayacağını kabul ederken, bir yandan da gelişigüzel girişilecek bir saldırının, elindeki tüm kütüklerle Magriplilerin kapılarına yüklenise bile, etkili olacağı kanısında değil. Derken şövalye Heinrich izin isteyerek oradaki herkese Avrupa'da girişilen bütün kuşatmalarda kullanılan hareketli tahta kulelerle çok iyi sonuçlar alındığını hatırlatıyor, yani bunlar bir ölçüde hareketli sayılır, zira böylesine devasa bir şeyi yerinden oynatmak için bir sürü insan ve hayvan gerekiyor, önemli olan bu kule bir kez gerekli yüksekliğe va-

rınca tepesine saldırılara karşı tümüyle korunmalı olan bir köprü kurmamız, bu köprü yavaş yavaş surlara yaklaşacak, orada adamlarımız karşı koyulamayacak bir sel gibi çağlayıp hiç acımadan ve aman vermeden bu alçaklar güruhunu önlerine katacaklar, ve onlara şu sözleri söyleyerek açıklamasına son verdi, Bu denli modern bir teknolojiyi anlamada baştan biraz zorluk çekseniz de, Portekiz'in Avrupa'nın öbür bölgelerinden alıp uygulayarak olumlu sonuçlar elde edeceği birçok modern stratejiden yalnızca bir tanesi bu, bu kulelerin yapımını ben şahsen buradaki herkese öğretecek kadar biliyorum, Majesteleri'nin bana buyruk vermeleri yeter, zira ödüllerin dağıtılacağı gün geldiğinde Portekiz'in tarihindeki bu dönüm noktasında, ihanet edenlere karşın, bel bağladığı öbür velinimetlerinin katkılarının yanı sıra benimkinin de kayda geçeceğinden eminim.

Kral, bu akıllıca sözleri dinledikten sonra, kararını bildirmek üzereyken biri Normandiyalı, öbürü Fransız olan iki başka Haçlı ayağa kalkıp söz isteyerek kendilerinin de kule yapımında deneyimli olduklarını ve becerilerinin bu girişim için, kullandıkları yöntemlerin hem tasarım, hem de yapım bakımından üstünlüğü ve ehvenliği bir yana, ne denli isabetli olduğunu hemen oracıkta göstermeye hazır olduklarını açıkladılar. Koşullarına gelince, onlar da kralın âlicenaplığına ve minnet duygusuna güveniyorlar, böylelikle şövalye Heinrich'e hizmetlerini sunuyorlar ve aynı nedenlerle onun sözlerine katılıyorlardı. Tartışmadaki bu beklenmedik durum Portekizlilerin hoşuna gitmedi, ister beklemekten, ister derhal eyleme geçmekten yana olsunlar, farklı nedenlerle de olsa, her iki grup da, buralılar şerefli velinimetler listesinde adlarının geçmesine hakları olmayan, adı sanı olmayan işçilere indirgenirken, yabancıların üstünlük

kazanmaları anlamına gelen bu kuramı, şaşırtıcı biçimde makul olmasına karşın, reddetmek gerektiği konusunda hemfikirdi. Eylemsiz bir kuşatmadan yana olanların kule yapımı fikrini tam olarak reddetmedikleri doğrudu, çünkü savaşın patırtısı ve gürültüsü arasında bunların yapımının gerçekleşemeyeceği giderek açık ortaya çıkıyordu, ama vatanseverlik gururu bütün bu düşüncelerden önce gelmeliydi, bu yüzden de yabancıların önerilerinin kabul edilmesini erteleme umuduyla, sonunda hemen ve doğrudan doğruya eylem diye direnenlerle fikir birliğine vardılar. İmdi, Dom Afonso Henriques'in kral olmaya, hem de yalnızca kral değil, bizim kralımız olmaya gerçekten layık olduğunun kanıtı, aydın despotların başka bir örneği olan Hz. Süleyman gibi, çelişen kuramları birleştirerek, uyumlu ve mantıklı bir sıraya koyarak, tek bir stratejik plana dönüştürmeyi bilmesiydi. Önce, hemen saldırmaktan yana olanları cesaret ve gözü peklikleri dolayısıyla kutladı, sonra kule mühendislerinin modern icat ve yaratıcılıkla zenginleşmiş sağduyularını övdü, son olarak da, gereksiz risklerin düşmanı olan, hayranlık uyandıran bilgelik ve sabırları için ötekilere şükranlarını dile getirdi. Böylece, diye sözlerini sonuçlandırdı, harekâtların şu sıraya göre gerçekleştirilmesine karar verdim, önce bir genel saldırı yapılacak, bu başarısızlığa uğrayacak olursa, ikinci olarak Alman, Fransız ve Norman kuleleri ilerleyecek, bütün bunlar da başarısızlığa uğrayacak olursa, üçüncü olarak, kuşatma sonsuza kadar sürdürülecek, er geç teslim olacaklardır. Herkes bunu alkışladı, ya bir kral konuştuğunda zaten bu bekleneceğinden, ya da oradaki herkes alınan karardan yeterince tatmin olduğundan, bunu da her grup ayrı bir özlü söz ya da sloganla dile getirdi, birinci gruptakiler, Önde giden ışık iki kez aydın-

latır, dediler, ikinci grup buna cevap olarak, Toplanan ilk ürün serçelere gider, dedi, bu arada üçüncü gruptakiler de alay ederek, Son gülen iyi güler, dediler.

Şimdiye dek bu anlatının özünü oluşturan olayların çoğunun sağladığı kanıt, Raimundo Silva'yı, her ne kadar bir tarihe eklenen o olumsuzluk takısından adeta doğrudan doğruya kaynaklanıyor da olsa, kendi görüşünde direktmesinin anlamsız olacağına inandırdı, öyle bir tarih ki, kendisi değiştirmeden önce, başka olgularla birlikte bir anlam taşıyın taşımasın, ya da bilincimizin belli bir anında her nedense yüzeye çıksın çıkmasın, olgular adını taktığımız o özel yazgının tutsağı olarak kalmıştı. Özgürlüğünün tam o olumsuzluk takısını eklediği anda başladığını ve bittiğini, o andan sonra yeni ve hiç de daha az buyurucu olmayan bir yazgının oluştuğunu ve baştan kendi girişiminden ve düşüncesinden doğmuş gibi görünen, ama şimdi dışsal olan ve olmayı sürdüren bir mekanizmadan doğduğu belli olan şeyi anlamaya çalışmaktan başka bir seçeneği olmadığını kavırıyor, bu mekanizmanın işlevini pek az biliyor ve işleyişine de gerçek işlevini bilmeyerek, manivela ve düğmelerini rasgele kullanan birisi gibi müdahale ediyor, kendisine biçilen rolün bu olduğunun, beklenmedik dürtülerin doğuşuyla sırayla basılan düğme ya da manivela olmanın, ya da önceden kestirilebilir ve hatta bilerek bile olsa, ister yakın, ister uzak sonuçlarının hiçbir zaman önceden kestirilemeyeceğinin bilincine vararak. Dolayısıyla, burada anlatıldığı biçimiyle yeni bir Lizbon kuşatması tarihi yazacağını hiçbir zaman etkin bir biçimde öngörmediğinden, kendisini birdenbire öbürü kadar amansız bir zorunluluğun sonucuyla yüz yüze bulduğunu doğrulayabiliriz, öbüründen yalnızca bir göstergeyi tersine çevirerek kurtulabileceğini sanmıştı, ama kendisi-

ni bir kez daha, şimdi olumsuz olarak, bu tuzağa düşmüş buluyor, ya da daha az radikal biçimde söyleyecek olursak, sanki aynı müziği tüm notaları yarım ton düşürerek yeniden yazmış gibi oluyor. Raimundo Silva anlatısına nokta koymayı, Haçlıları Tajo'ya geri döndürmeyi ciddi bir biçimde düşünüyor, çok uzaklaşmış olamazlar, belki Algarve ve Cebelitarık arasında bir yerdedirler, böylece tarihin değişkenlik olmaksızın, olguların sırf tekrarı biçiminde, elkitaplarında *ve Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nde yazılı olduğu gibi gelişmesine izin vermiş olur. Toprağa diktiği Yanlışlıklar Bilimi ağaççığının şimdiden asıl meyvesini verdiğini, ya da vermeyi vaat ettiğini, bu adamı bu kadınla karşılaştırdığını düşünüyor ve mademki bu gerçekleşti, yeni bölüm de başlasın, tıpkı haritada görünmeyen bir toprak keşfedildiği anda bir deniz yolculuğu güncesine ara verilmesi gibi, gemide tutulan günceyi yazmayı sürdürmek kuşkusuz yasak değildir, ama bu başka bir öykü olur, sona eren yolculuğun değil, keşfin ve keşfedilenin öyküsü. Oysa Raimundo Silva böyle bir karar verecek olsa, bunun Maria Sara'nın hoşuna gitmeyeceği, kendisine dayanılmaz bir düş kırıklığı, hatta dahası bir gücenme ifadesiyle bakacağı kuşkusuna kapılıyor. Böyle olunca da, şimdilik kesin bir son değil, bildirilen ziyaret gerçekleşinceye kadar yalnızca bir duraklama olacak, üstelik şu anda Raimundo Silva bir sözcük daha yazabilecek durumda değil, çünkü teraslara yansıyan kızılıkla parlayan Lizbon surlarına gözleri değince, planlanan topyekûn saldırının arifesinde son günlerde birkaç kez gördüğü bir kadını, Alman kökenli bir Haçlının odalığı Ouroana'yı belki de düşünmeye koyulacak olan Mogueime'yi gözünün önüne getirdiğinde bütün huzuru kaçtı, Ouroana belki de şu anda yukarıda Monte da Graça'da, mutlaka bir evin için-

de, bir daha hiçbir Magriplinin uzanıp dinlenemeyeceği serin taşlara serilmiş bir hasırın üzerinde, efendisiyle birlikte yatıyor. Mogueime çadırın içinde boğulacaktı gibi oldu ve hava almak için dışarıya çıktı, şenlik ateşleriyle aydınlanan Lizbon surları sanki bakırdanmış gibi parlıyordu, Yaşamın tadını çıkarmadan ölmeyeyim, Tanrım. Raimundo Silva şimdi gözlerinde canlandırdığı görüntüyle kendisinin Maria Sara ile olan ilişkisi arasında ne gibi benzerlikler olduğunu soruyor kendi kendine, cinsel töreleri betimlemede artık geçerli olmayan bu kaba sözcüğü bağışlarsanız, Maria Sara kimsenin odalığı değil, söylediği şeydi, üç ay önce bir ilişkiye son verdim ve o tarihten beri başka ilişkim olmadı, durumlar açıkça farklı ve ortak noktalarının arzu olduğunu varsayabiliriz, o çağdaki Mogueime ne denli derinden hissediyorsa, Raimundo da şimdi o denli derin hissediyor, var olan farklar da salt kültürel, elbette öyle.

Raimundo Silva aklından bu düşünceleri geçirirken, Maria Sara'nın hiçbir zaman kendisinin, her şeyi kapsayan bir deyim kullanacak olursak, duygusal yaşamını merak etmediğini birden hatırlayarak endişelerini unuttu. Böylesine bir umursamazlık, en azından görünüşte, onda bir güceniklik duygusu yarattı, o kadar ileri yaşta değilim ki, ne sanıyor, derken birden çocukça düşündüğünü fark etti, ama bu bağışlanabilirdi, çünkü erkeklerin hepsinin gönlünde bir çocuk yattığı, erkekliğinin horlandığını hisseden birisinin huysuzluğu içinde gücenikliğinin arttığı çok iyi bilinir. Erkeklik gururu aptalca bir gurur, diye mırıldandı ve bu sağlam kuraldaki sözel güzellik onu etkiledi. Aslında Maria Sara'nın tutumu onun doğal ketumluğundan ileri geliyor olabilirdi, başka birisinin mahremiyetinin kapılarını zorlamak bazılarının elinden gelmez, ama düşününce, daha baştan beri bir an

duraksamadan dizginleri ve girişkenliği elinde tutan Maria Sara için bu söylenemez. Bu yüzden başka bir açıklaması olmalı bunun, örneğin, Maria Sara içtenliğinin karşılığını bekliyor ve eğer böyleyse, şu anda bile kötü düşünceler besliyor olabilir, sözgelimi, Konuşmayan adama ve havlamayan köpeğe güvenme, gibi. Ahlakla yönelik modern tutumlar açısından daha da uygun olarak, kendisinin herhangi bir ilişkisini hiç önemsiz bir mesele sayması olasılığını da göz ardı etmemeliyiz, şu anlamda, ben yalnızca kendi duygularımı gösteririm, beyefendinin özgür olup olmadığını önceden öğrenmeme gerek yok, bunu söylemek ona düşer. Hem zaten, bir düzeltmenin adresini bulmak için çalışanların dosyalarını gözden geçirme zahmetine giren birisi, bu vesileyle onun medeni durumuna da kolayca bakabilir, bu bilgi eski olsa bile. Raimundo Silva'nın dosyasında bekâr olduğu görünüyor, daha sonra evlenmiş olsa da, medeni durumundaki değişikliği kaydetmenin kimsenin aklına gelmeyeceği kesin. Dahası, herkesin bildiği gibi, bekârlık ve evlilik, yahut boşanmışlık, ya da dulluk durumları arasında, öncesinde, sırasında ya da sonrasında birkaç olası durum daha var, her birimizin, Ben kimi seviyorum, sorusu karşısında verdiğimiz cevaplarda özetlenebilir bu, birisini sevmekten bağımsız olarak, burada doğal olarak ister aktif, ister pasif, tüm belli başlı ve ikincil çeşitleri de kapsayabilir.

Sonraki iki gün, Maria Sara ile Raimundo Silva sık sık telefonda sohbet ettiler, söylemiş oldukları şeyleri tekrarladılar, bazen de yeni keşfettikleri bir şeye şaşıp, bildiğimiz gibi olanaksız olan bir şeyi başarmaya, bunu daha iyi dile getirecek sözcükleri aramaya kalkıştılar. İkinci günün öğleden sonrasında Maria Sara, Yarın işbaşı yapıyorum, evden bir saat erken çıkıp sana uğrayacağım,

diye bildirdi. Raimundo Silva erkeklerin çocukça yaratılışlarına ilişkin söylenen her şeyi doğrulayan davranışlar göstermeye başladı, sanki aşırı enerjisinden kurtulma gereği duyuyormuş gibi huzursuzdu, bu dünyadaki en ağır ilerleyen şeylerden biri oluveren zamana karşı sabırsızdı, kaprisliydi de, ya da temizlik işinin düzeninin çoğunlukla yumuşak başlı olan bir erkeğin oldukça anlamsız istekleri yüzünden bozulduğunu gören Senhora Maria'nın onu içinden nitelendirdiği üzere inatçıydı. Kadın kıyıda Magriplilerin olabileceğinden ilk kez vazodaki gülü görünce kuşkulandı, güller ikileşince, gerçi kanıtı yoktu, ama bundan hemen hemen emin oldu, sonunda da, temizlik delisi ev kadınlarına özgü nahoş bir geleneği tekrarlayarak, kapının çıkıntısında biriken toza bulanmış bir işaretparmağını sallamaya kadar varan yersiz telaşı karşısında kesin bir kaniye dönüştü. Raimundo Silva ancak Senhora Maria onu kışkırtırcasına, Çarşafı bugün değiştirmemi ister misiniz, yoksa her zamanki gibi cuma gününe kadar kalsın mı, diye sorunca kendisini toparlaması gerektiğini anladı. Erkekler yalnızca çocuksu değil, aynı zamanda saydamdırlar da. İyi ki Raimundo Silva o sırada yatak odasında değildi, yoksa Senhora Maria onun nasıl telaşa kapıldığını görecekti, aslında kulağı keskin birisinin hemen algılayabileceği, sesindeki apaçık titreme, kadının düşüncesinin isabetli olduğunu doğrulamaya yetiyordu. Ev işlerinin düzenini değiştirmek için bir neden göremiyorum, bu sözler kadını kandıramadı ve belirsiz, karmaşık başka bir sıkıntıya, derdini içtenlikle dile getirebileceği, kendi iç monoloğunda bile sarf edemeyeceği kadar kaba kaçacak sözleri söylememek için kendini tutma sıkıntısına yol açtı, Sonunda yatacak olsak, çamaşırlar yeterince temiz mi, diye sorabilirdi ve ne cevap vereceğini bilmiyor, Sen-

hora Maria'nın ne az, ne fazla, tam dozunda, şakacı sesini işitiyor, Değiştirilmelerini istersiniz diye düşünmüştüm, Raimundo Silva utanarak suskun kalıyor, canı çarşafı değiştirmek istiyorsa, kendisi bilir, buna yazgı karar verir. Ancak temizlikçi çıkıp gittikten sonra gidip bakınca onun temiz çarşafı sermiş olduğunu görüyor, bütün kusurlarına karşın, Senhora Maria iyi yürekli bir insan, ama sevinsin mi, yoksa canı mı sıkılsın, karar veremiyor. Yaşam ne kadar karmaşık.

Saat beşi biraz geçtiğinde kapının zili çalındı. Hâfif zil sesi Raimundo Silva'nın sanki yalnızca bir kez çalınacak ve bir daha da çalınmayacak kaygısıyla kapıya koşturmasına yol açıyor, yaşamda bu farklıdır, kimi zaman bize dışarda bekleyen birisi var gibi gelir ve gidip baktığımızda kimse yoktur, kimi zaman da bir dakika geç kalırız, bunun önemi yoktur, aradaki fark durmadan kendimize, Acaba kimdi, diye sorabilecek ve yaşamımızın geri kalanını bunu düşleyerek geçirebilecek olmamızdır. Raimundo Silva'nın düş kurmasına gerek yok. Maria Sara eşikte duruyor ve içeriye giriyor, Merhaba, dedi, Raimundo Silva da, Merhaba, diye cevap verdi ve ikisi de daracık koridorda, kapının kapanmasından dolayı biraz karamsarlığa kapılarak, öylece durdular. Raimundo Silva, sanki Maria Sara'nın aklından geçen, Senin asıl istediğin karanlıktan yararlanmak, iç yüzünü anlamadığımı sanma, çeşidinden bir kuşkuyu ya da belirsiz bir düşünceyi sezmişçesine, Özür dilerim, diye mırıldanarak ışığı açtı, açıkçası bu dört gözle beklenen ziyaret kötü başlamıştı. Telefonda öylesine zekice ve esprili konuşabilen bu iki insan, şu ana dek birbirlerine, Merhaba, demekten başka bir şey söylemediler, onca üstü kapalı vaatten, gül oyunlarından, Maria Sara'nın attığı cesurca adımlardan sonra buna inanmak

güç, kim bilir belki de karşılaşma biçimi onda düş kırıklığı uyandırdı. Neyse ki, böyle zor anlarda, beynin emir vermeye uygun durumda olmadığını beden bir çırpıda anlar ve kendi başına hareket ederek genellikle gerekli olanı, ve sözcüklere başvurmada ya da aralarından yalnızca en masum ve en doğal olanları seçerek en kısa yoldan yapar, işte Raimundo Silva ile Maria Sara da bu yoldan kendilerini çalışma odasında buldular, Maria Sara henüz oturmamıştı, eli Raimundo Silva'nın elindeydi, belki de ikisi de kadın geldiğinden beri bu durumda olduklarının farkında değillerdi, bütün bildikleri el ele tutuştuklarıydı, erkeğin sağ eli kadının sol elini tutuyordu, Maria Sara bir koltuk arıyor ve Raimundo Silva o anda, sanki onu bir an için bile alıkoymanın başka bir yolu yokmuş gibi, elini dudaklarına götürüyor, bu işe yaradı, evet, efendim, bir an sonra Maria Sara onun gözlerinin içine bakıyordu, Raimundo Silva onu hafifçe kendine doğru çekti, dudakları kadının alnına, saçlarının diplerine değiyordu. Böylesine yakınken, birden uzaklaştılar, çünkü Maria Sara sertlik göstermeden kendisini geri çekti, bu arada da, Bu bir ziyaret, unutma, dedi. Raimundo Silva kolunu hafifçe çekti, Unutmuyorum, dedi ve koltuğu gösterdi, Yanda daha rahat koltukları olan, ufak bir salon var, ama sanırım burada daha rahat edersin, bu sözleri söylerken de gidip çalışma masasının başına, geri kalan yegâne koltuğa oturdu, bir bekleme odasındaki gibi aralarında onları ayıran bir masa vardı, Neyin var, söyle bana, ama Maria Sara hiçbir şey söylemedi, yalnızca onu ağırlamak için bile olsa, Raimundo Silva'nın konuşması gerektiğini ikisi de biliyorlardı. Konuştu. Sözler ağzından herhangi bir kandırma yahut dokundurma amacı gütmeyen, her bir sözcüğün o an ve o koşullarda taşıyabileceği çıp-

lak anlamı, yalnızca kendi anlamını vermesini arzuladığı, değişimden yoksun, tekdüze bir tınıyla çıkıyordu. Bu dairede yıllarca tek başıma yaşadım, karşı koyulamaz bir güdü hissettiğim zamanlar dışında yaşamımda hiçbir kadın yok, o zamanlarda bile kendimi tek başıma hissediyorum, hiçbir özel niteliği olmayan birisiyim, kusurlarım bile normal, sağlığını korumak, ki bu bir nimet, ve işsiz kalmamak dışında yaşamdan çok şey istemedim, benim özlemlerim yalnızca bunlar ve belki de çok şey istediğimi biliyorum, ama şimdi yaşamdan daha önce sahip olduğumu hiç hatırlamadığım bir şey istiyorum, mutlaka var olması gereken o yaşam zevkini. Maria Sara gözlerini ondan ayırmadan dinledi, yalnızca çok kısa süren bir an yüzündeki dikkat ifadesinin yerini şaşkınlık ve merak aldı, Raimundo Silva'nın konuşması bitince de, Biz bir sözleşmeyi tartışmak için burada değiliz, dedi, üstelik zaten bildiğim şeyleri bana söylemeye gerek yok, Özel yaşamımın ayrıntılarından ilk kez söz ediyorum, Özel saydığımız şeyleri hemen hemen her zaman herkes bilir, gelişigüzel görünen iki üç konuşmadan nelerin anlaşılabileceğine inanamazsın, Sen ortalıkta dolaşıp benimle ilgili sorular mı sordun, Yalnızca bir izlenim edinmek amacıyla, yayınevinde çalışan düzeltmenlerle ilgili olağan soruşturmaları yaptım, ama insanlar çoğunlukla kendilerine sorulandan fazlasını söylemeye hazırdırlar, biraz cesaretlendirilmek, onlara belli etmeden biraz dürtülmek isterler o kadar, İlk tanıştığımızda da senin bu yeteneğini anlamıştım, Ama ben yalnızca doğru nedenlerle kullanırım bunu, Yakındığımı sanma. Raimundo Silva elini alnında gezdirdi, bir saniye durakladı, sonra, Eskiden saçlarımı boyuyordum, ama artık boyamıyorum, dedi, beyaz saç dipleri pek güzel durmuyor, kusura bakma, zamanla saçlarım doğal rengini

alacak, Benimkiler artık doğal değil, senin yüzünden bugün kuaföre gidip bu saygın beyaz saçları boyattım, O kadar azdı ki, bence zahmete değmezdi, Demek dikkat ettin, Seni iyice inceledim, tıpkı senin de beni inceleyip benim yaşımda bir erkeğin nasıl olup da saçlarının beyazlanmadığını kendine sorduğun gibi, Aklıma hiç de böyle bir soru gelmedi, saçlarını boyadığın belliydi, kimi aldattığını sanıyordun, Büyük olasılıkla yalnızca kendimi, Nasıl ki ben de kendimi aldatmaya karar verdiysem, Aynı hesaba gelir, Aynı hesaba gelir demekle ne kastediyorsun, Senin saçlarını boyama nedenin ve benim de artık boyamamam, Açıkla, Ben olduğum gibi görünmek için artık saçlarımı boyamıyorum, Ya ben, niye boyadım, Olduğun gibi görünmeyi sürdürmek için, Kurnazca bir düşünce, görüyorum ki sana yetişebilmek için her gün zihin jimnastiği yapmam gerekiyor, Ben senden daha zeki değilim, yalnızca yaşımda daha büyük. Maria Sara sessizce gülümsedi, Seni kaygılandırdağı belli olan, giderilemez bir kanıt, Aslında öyle değil, yaşımda yalnızca başkalarınınkine göre önemlidir, yetmiş yaşımdaki birisinin gözlerinde sanırım genç sayılırım, ama yirmi yaşımda bir gencin beni yaşıldı bir adam sayacağından kuşku yok, Ya bana göre nasıl görüyorsun kendini, Şimdi saçlarındaki bir iki beyaz teli boyadığına, benim de benimkilerin hepsinin görünmesine izin verdiğime göre, yirmi yaşımda bir genç kızın karşısında yetmiş yaşımda bir erkek oldum, Sen sayı saymasını bilmiyorsun, aramızda yalnızca on beş yıllık bir fark var, Şu halde ben otuz beş yaşımda olmalıyım, İkisi de güldüler ve Maria Sara bir öneride bulundu, Bir anlaşmaya varalım, Ne anlaşması, Artık insanların yaşlarından söz etmeyeelim, Bir daha bu konuyu açmamaya çalışacağım, Eğer benimle konuşmak istiyorsan, çalışmaktan fazlasını yap-

malısın, Aynayla konuşurum, İstersen kendi kendine de konuşursun, ama ben bunun için buraya gelmedim, Sanırım neden geldiğini sormak küstahlık olur, Ya da kabalık, Kendimi iyi dile getiremiyorum, birdenbire ağzımdan bir söz çıkıyor ve her şeyi bozuyor, Boş ver, hiçbir şeyi bozmuş değilsin, aslında ikimiz de ürkmüş durumdayız, Diyelim ki ayağa kalkıp seni öptüm, Bunu yapma, ama eğer yaparsan da, beni uyarmadan yap, Beterin beteri var, bu durumda benim dışımda kim olsa ne yapacağını çok iyi bilirdi, Bu durumda kim olsa, karşısında başka bir kadın olurdu, Ben pes ediyorum, Bunun yalnızca bir ziyaret olduğunu sana söylemiştim ve sabırlı olmanı rica etmiştim, Beklemeye hazırım, ama ben ne istediğimi biliyorum, İnsanın ne istediğini bilmesinin önemli olduğunu kabul ediyorum, herkesin ağzında bu söz, ama bence insanın bildiği şeyleri istemesi çok daha iyi, tabii ki daha çok zaman alıyor ve insanların sabrı yok, Bir kez daha söylüyorum, pes ediyorum, peki ne yapmamı öneriyorsun, Bana daireni göstermekle başlayabilirsin, Nasıl yaşadığını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim, Tersine, eğer bana kim olduğunu söylersen, sana nasıl yaşamaman gerektiğini söylerim, Kim olduğumu sana söylemeye çalışayım, Ben de bizim nasıl yaşamamız gerektiğini keşfetmeye çalışayım. Raimundo Silva ayağa kalktı, Maria Sara da kalktı, Raimundo Silva masanın çevresini dolaştı, yaklaştı, ama fazla yaklaşmadı, evi gezmeye başlayacaklarını belli etmek üzere kadının yalnızca koluna dokundu, oysa Maria Sara oyalandı, masaya, üzerindeki kumaşlara, lambaya, kâğıtlara, iki sözlüğe baktı, Burada mı çalışıyorsun, diye sordu, Evet, burada çalışıyorum, bir kuşatmanın izlerini göremiyorum, Görmek üzeresin, kale yalnızca bu çalışma odasından ibaret değil.

Bu çalışma odasının dışında fazla bir yer olmadığını biliyoruz, birkaç hafta öncesine kadar kozmetik laboratuvarı görevi de gören banyo, tost yapıp hep aynı basit yiyecekleri yediği mutfak, şu anda bulunduğumuz çalışma odası, sevimsiz ve ıssız salon, yatak odasına açılan şu kapı. Raimundo Silva, eli kapının tokmağında, açıp açmamakta kararsız görünüyor, sanki bir batıl inancın etkisiyle, saygılı bir tavırla duruyor, belli ki kendisi bir kadını şehveti çağrıştıran yatak görüntüsüyle yüz yüze getirerek onun edep duygusunu aşağılamaktan korkan, başka bir çağın insanı, hatta kadının kendisi, ne beklediğini iyi bildiğini varsaymamıza yol açarak, Bana evini göster demiş olsa bile. Kapı sonunda açılıyor, ağır maun mobilyalarıyla yatak odası burası, önde, uzunlamasına yerleştirilmiş yatak, kalın, beyaz yatak örtüsü, yastığın altında titizlikle serilmiş çarşaf, pencereden süzülen ışık eşyaların siluetlerini yumuşatıyor, adeta soluk alıp veren bir sessizlik var. Nisan ayındayız, akşamüstleri uzuyor, gün yavaş yavaş ilerliyor, belki de Raimundo Silva'nın ışığı yakmamasının nedeni bu, ayrıca alacakaranlığın çöküşünü de bozmak istemiyor, oysa bir yandan da Maria Sara onun niyetini yanlış anlarsa diye huzursuzluk duyuyor, hepimiz deneyimlerimizden ya da işittiklerimizden dolayı çok iyi biliriz ki, kör karanlıkta gölgeli yollarda ilerlerken çoğu zaman insanın gözü kamaşır. Maria Sara pencerenin yanındaki küçük sehpanın üzerindeki vazoda duran iki gülü ve biri yarıya kadar yazılı olan sayfaları, bunun solundaki kâğıt tomarlarını hemen fark etti, şimdi bir atmosfer yaratmak amacıyla Raimundo'nun ışığı yakması gerekiyordu, ama yakmamaya karar verdi, sanki yatağı gizlemek istercesine ayakucunda duruyor, aklına gelecek sözcükleri bekliyordu, ne gibi sözcüklerin söyleneceğini kestir-

meye çalışırken de titriyordu, davranışları ya da eylemleri değil, burada, bu odada, söylenecek sözcükleri düşünüyordu.

Maria Sara sehpaye doğru yürüdü. Birkaç saniye, sanki rehberin ayrıntılı açıklamasını bekliyormuş gibi, hiç kıınıdamadan orada kaldı, sözelimi, Çiçeklere bak, diyebilir, o da gözlerini kaçırarak güllere, kendi evindeki lerin eşi olan bu bir çift güle biraz ilgi gösterebilir, sonra da anlayışlı bir göndermede bulunabilir, belki de sevgi duygularına ilişkin üstü kapalı bir şeyler söylerdi, Bizim güllerimiz, derdi zamiri vurgulayarak, ama Raimundo Silva suskun kalıyor ve Maria Sara da yarısına kadar dolu olan sayfaya bakmak dışında bir şey yapmıyor, bunların, vakanüvisin düzgün el yazısına karşın loş ııkta yine de okunamayan, kuşatmanın harfleri olduğunun kendisine söylenmesine gerek yok. Kendisinin onun bir şey söylemesini bir yandan istemesine, bir yandan da bu gizemli sessizliği hiçbir şeyin bozmasını istemesine, ama içinde bulunduğumuz dünyaya, başka bir dünyanın, belki ölümün, aslında Marslı ile dünyalı arasında asılı kalmış olduğundan her zaman yaşamdan bir şey taşıyan tek bir öbür dünyanın saldırısını önleyecek bir şeyin olmasını istemesine karşın, Raimundo'nun konuşmayacağını anlıyor. Maria Sara tam zamanında koltuğu çekip oturdu, sol eliyle lambayı yakıyor, ılık masayı kaplayıp tüm odaya hafif ve elle tutulamaz bir hale yayıyor. Raimundo Silva yerinden kıınıdamadı, Maria Sara'nın yaptığı hareketle daha önce zihninde var olan bir şeyi somut olarak sahiplendiğine ilişkin belli belirsiz izlenimi irdelemeye çalışıyor, kendisi ne denli uzun yaşarsa yaşasın, o bu daireye ve bu odaya ne denli sık gelirse gelsin, hatta saçma bir düşünce olsa da, yaşamlarının geri kalanını burada geçirecek bile olsalar,

buna benzer başka bir anı hiçbir zaman yaşamayacağını düşünüyor birden. Maria Sara kâğıda dokunma girişiminde bulunmadı, elleri kavuşmuş olarak kucağında duruyor, bir önceki sayfada ve tarihin başladığı daha öncekilerde ne yazıldığını bilmeden birinci satırdan başlayarak okuyor, sanki bu on satır yaşamla ilgili bilmesi gereken her şeyi, kesin bir yargıyı, son bir özeti, ya da tersine, gidilecek yeni güzergâhla ilgili yönergeleri bulacağı kapalı zarf içindeki emirleri kapsıyormuş gibi okuyor. Okuyup bitirdi ve başını çevirmeden soruyor, Kim bu Ouroana ve bu Mogueime, o kim, bildiğimiz gibi orada onların adlarının dışında pek bir şey yazılı değildi. Raimundo Silva sehpaye doğru iki küçük adım atıp durdu, Hâlâ emin değilim, deyip sustu, aslında Maria Sara'nın ağzından çıkacak ilk sözlerin bu ikisinin kim olduklarını soruşturmak olacağını tahmin etmeliydi, Şunlar bunlar, kim olursa, biz. Bu cevap Maria Sara'ya yetti, yazarın yalnızca karakterlerinin geçmişte ne olduğunu bildiğini, hatta bu konuda da her şeyi bilmediğini, ne olacaklarını ise çok az bildiğini bilecek kadar deneyimli bir okurdu. Raimundo Silva, sanki yüksek sesle söylenmiş bir yoruma cevap verircesine, Onlara karakter denebileceğinden kuşkuluyum, dedi, Kitaplardaki insanlar karakterdir, diye itiraz etti Maria Sara, Benim gözümde onlar ikisinin arasında bir yerde, farklı bir özgürlükleri var, dolayısıyla karakterin mantığından da, kişinin koşula bağlı zorunluluğundan da söz etmenin anlamı yok, Madem bana kim olduklarını söyleyemiyorsun, o zaman en azından ne yaptıklarını söyle, Erkek Santarém kuşatmasına katılmış olan bir asker, kadın da Galiçya'dan alınıp getirildikten sonra bir Haçlı'nın odalığı oluyor, Demek ki bir aşk hikâyesi var, Eğer buna öyle denebilirse, Bu belirsizlik niye, Nedeni, o çağ-

da insanların nasıl âşık olduklarını bilmemem, yani onların duygularını kestiremiyorum, sıradan bir erkeğin ve kadının o günlerde duygularını nasıl dile getirdikleri konusunda hiçbir fikrim ya da kesin bir bilgim yok, bu durumda dil bir engel oluşturmuyor, ikisi de Galiçya dili konuşuyorlardı, Aşk sözcükleri içermeyen bir aşk öyküsü uydur, buna olanak varsa, Gördüklerime ve okuduklarıma bakılırsa, bundan çok kuşkuluyum, hiç değilse gerçek yaşamda, Ya bu Ouroana, tahminimce soylu olan bir Haçlının odalığıyken, nasıl oluyor da Mogueime ile ilişki kuruyor, Yaşam beklenmeyen şeylerle doludur, biz insanlar içinse daha fazlası söz konusudur, bunların sonuncusu da ölümdür, adı Heinrich olan Haçlı çok yakında ölecek, Ah, demek şu senin Haçlı, öbür *Lizbon Kuşatmasının Tarihi*'nde adı geçenle aynı karakter, Tas-tamam öyle, O zaman öldükten sonraki mucizelerini de anlatacaksın, Kaçırılmayacak kadar iyi bir fırsat bu, İki dilsizin mucizesi, Evet, ama biraz değiştireceğim, diyen Raimundo Silva bu cevabı gülümseyerek vermişti. Maria Sara elini ufak kâğıt tomarının üzerine koydu, Bakabilir miyim, diye sordu, Herhalde bunları şu anda okumak istemiyorsundur, üstelik bitmesine daha çok var, tarih henüz tamamlanmadı, Bekleyecek kadar sabrım yok, üstelik sayfa sayısı o kadar fazla değil, Lütfen, bugün olmaz, Ama Haçlıların yardımı reddetmeleri sorununu nasıl çözümlediğini merak ediyorum, Yarın fotokopi aldırıp ofisine getiririm, Olur, seni başka türlü razı edemediğime göre, anlaştık. Maria Sara ayağa kalktı, Raimundo Silva çok yakınındaydı, Geç oluyor, dedi Maria Sara pencereye bakarak, Açabilir misin, diye sordu, Merak etme, dedi Raimundo Silva, Beni ziyaret ettiğini ve başka bir şeyin söz konusu olmadığını bildiğimden, sana zarar vermem, Saçmaladığını da bilmelisin, bi-

raz hava almak ve buradan kentin manzarasını görmek istiyorum, o kadar.

Tatlı bir alacakaranlık çökmüştü, akşam serinliği belli belirsiz hissediliyordu. Maria Sara ile Raimundo Silva, birbirlerinin varlığından bilinçli, birinin kolu öbürününkini ve yavaş yavaş birbirlerinin kanlarının sıcaklığını hissederek, sessizlik içinde manzaraya bakıyorlardı. Raimundo Silva'nın kalp vuruşları kulaklarında yankılanıyor, Maria Sara'nın kiler ise onu tepeden tırnağa sarsıyordu. Erkeğin kolu biraz daha yaklaştı, kadının beklediği içinde olduğu yerde kaldı, ama Raimundo Silva korkuya kapılarak daha ileri gitmeye cesaret edemedi, Her şeyi berbat edebilirim, diye düşündü, berbat edecek ne olduğunu açıkça göremiyor, ya da görmeyi istemiyordu, ama bu belirsizlik de duyduğu panik duygusunu büsbütün artırıyor. Maria Sara, onun tüm varlığının kabuğunun korunağına daha da sokulan bir salyangoz gibi büzüldüğünü hissedebiliyordu, usulca, Güzel bir manzara, dedi. Son gün ışıklarının hâlâ oyalandığı pencere camlarında ilk ışıklar belirdi, sokak lambaları yeni yanmıştı, yakındaki Largo dos Loios'ta birisi yüksek sesle bir şey söyledi, birisi cevap verdi, ama sözler anlaşılmadı, Raimundo Silva, İşittin mi, diye sordu, Evet, işittim, Ne söyledikleri zor anlaşıyordu, Bence de, söyledikleri bir tek sözcüğü bile anlamadım, İşitilen ama anlaşılmayan bazı sözler anlaşılacak olsa, yaşamlarımızın ne ölçüde değişeceğini hiçbir zaman bilemeyeceğiz, Bence açık ve dosdoğru söylenmiş başka sözleri anlamamış gibi görünmeyerek işe başlamak çok daha iyi olur, Çok haklısın, ama bazıları, hayalperestler, kuşkuyu kesinliğe yeğliyorlar, nesnedense onun izleriyle, arkasında ayak izleri bırakan hayvandansa kumdaki ayak izleriyle ilgileniyorlar, Sen açıkça onlardan bi-

risin, Bir dereceye kadar, yine de bu yeni kuşatma tarihini yazma fikrinin benden çıkmadığını hatırlatmalıyım sana, Diyelim ki, gözlerimin önündekinin doğru kişi olduğunu sezdim, Ya da akıllılık ederek onun kurduğu düşlerin sorumlusu olmamayı yeğledin, Bu doğru olsa, burada olur muydum, Sanırım olmazdın, Aradaki fark, benim kumda ayak izleri aramamam, Maria Sara'nın neyi aradığını sormasına gerek olmadığını Raimundo Silva biliyordu, şimdi kolunu, sanki bir kasıt gütmüyormuşçasına, şu an için yalnızca kardeşçe bir davranış olarak, onun omuzlarına dolayıp tepkisini, belki bedenini hafifçe gevşetmesini, belki kim bilir bükmesini, bedeninin birazcık bir yana doğru bükülmesine izin vermesini, başını biraz eğerek bir sonraki hareketi kollamasını bekleyebilirdi. Ya da Maria Sara henüz hâlâ buna erken olduğunu gösterme kaygısı içinde sessizce karşı koyarak gerginleşebilirdi, Şu halde ne zaman, diye kendi kendine soruyordu Raimundo Silva, hissettiği korkuyu unutarak, Birbirimize söylediklerimizden, açıkça vaat ettiklerimizden sonra, mantıklı olanı en azından kucaklaşıp öpüşmek olurdu, evet, en azından. İçeriye girmeleri gerektiğini belli edercesine doğruldu, ama Maria Sara balkondan aşağıya bakmayı sürdürdü, bunun üzerine ona sordu, Üşümüyor musun, Hayır, hiç üşümüyorum. Raimundo Silva sabırsızlığını yenmeye çalışarak eski konumuna döndü, ne konuda konuşabileceğini bilmiyordu, huysuzluğa kapılarak kadının kendisiyle eğlendiğini düşünüyordu, onun evine telefon ettiğinde her şey çok daha kolaydı, ama kalkıp da ona, Evine git, ben sana telefon ederim, diyemezdi. Derken, suya sabuna dokunmayan bir konuya değinerek bu utandırıcı durumdan kurtulmak geldi aklına, Tam şuradaki binanın yerinde, bir zamanlar bu kesimdeki kapıyı savunan kulelerden biri

vardı, yerdeki işaretler hâlâ duruyor, Peki öteki kule, iki tane olduğuna göre, o neredeydi, Tam burada, durduğumuz yerde, Emin misin, Tam olarak emin değilim, ama surların bu kesiminin eski planıyla ilgili bildiklerimizi hesaba katınca, her şey haklı olduğumu gösteriyor, Şu halde, bu kulenin üzerinde duran bizler, Magripli miyiz, Hristiyan mıyız, Şu an için Magripliyiz, Hristiyanların içeriye girmelerine engel olmak için burada duruyoruz, Bunu başaramayacağız, kuşatmanın sonunu beklemeye de gerek yok, sokağın girişinde Aziz Antonios'un mucizelerini betimleyen taş panoları gördün mü, İğrençler, Mucizeler mi, Hayır, panolar, Yalnızca panolarda üç tanesi varken, bu sokağa neden tekil adla Milagre de San António adı verilmiş, Buna cevap veremem, belki de bu aziz, kentin ataları için çok özel bir tek mucize yaratmıştır, Milagres de San António kulağa daha hoş gelirdi, ama Aziz Antonios'un Lizbon'un fethine askeri nitelikte bir yardımını olduğunu kesinlikle düşünmemeliyiz, çünkü o zaman daha doğmamıştı bile, Panolardaki iki mucize bildiklerimizden, Çocuk İsa'nın ve kırık testinin görünmesi, üçüncüsünü bilmiyorum, çok dikkat etmedim ama bir at ya da katır var, Bir katır var, Nereden biliyorsun, Burada bir kitapta yazılı, bu da dahil olmak üzere bütün mucizeleri betimleyen ve on sekizinci yüzyıldan kalma, eski bir elyazması, Bunu anlatsana bana, Senin kendin okuman daha iyi olur, Başka bir zaman, Ne zaman, Ne bileyim, yarın, yarından sonra, bir gün. Raimundo Silva derin bir soluk aldı, bu sözleri anlamazlıktan gelemeydi ve Maria Sara'ya, yerine getirilmeyi gerektiren kesin bir vaat olarak, bunları kesinlikle hatırlatacağına yürekten yemin etti. Kendisini öylesine mutlu, rahat ve özgür hissetti ki, düşünmeden elini kadının omzuna koyup, Hayır, katırın öyküsünü sana ben okuyacağım, içeriye gel,

dedi, Uzun mu, Bütün öyküler gibi on sözcükle de, yüz sözcükle de, bin sözcükle de anlatılabilir ya da sonu hiçbir zaman gelmeyebilir.

Raimundo Silva pencereyi kapatıp yazı masasının başına geçti. Maria Sara onun mırıldandığını duyuyordu, Burada değil, hangi cehenneme koydum acaba, sonra salona gitti, kitaplığın kapaklarını açıp kapattı ve sonunda bildirdi, İşte burada. Elinde, deri kapaklı, eski görünümlü, özgün metin olduğu kesin görünen elyazması bir kitapla yeniden kapıda belirlediğinde yüzünde, yalnızca kitabı değil, aradığını bulmuş birisinin tatmin olmuş ifadesi vardı, Oturursan daha rahat edersin, dedi, bunun üzerine Maria Sara masanın yanındaki koltuğa oturdu, eli Ouroana ve Mogueime adlarının yazılı olduğu kâğıdın üzerindeydi, Raimundo ayakta duruyordu, çok daha genç ve mutlu görünüyordu. Şimdi dikkatle dinle, çünkü bu ilginç, başlığı okuyarak başlıyorum, şöyle, Batıdan Doğan ve Doğudan Batan Güneş, Aziz Antonios, Fransisco Küresindeki Küçük Yıldızlar Arasındaki Kilise Kubbesinde En Büyük Portekizli Aydın, Onun Örnek Yaşamı ve Olağanüstü Mucizelerine Kısa Bir Övgü, Majesteleri'nin Meclisinden, Kraliyet Temyiz Mahkemesi Yargıcı, Kutsal Engizisyon Bürosu Genel Konseyi Üyesi, Coimbra Katedrali Kutsal Kitap Doktoru, Şeriat Fakültesinden Emekli Seçkin Profesör, vb., En Muhterem António Teixeira Alveres, Tajo'nun sol yakasından, Kutsal Engizisyon Bürosu Üyesi Brás Luis de Abreu tarafından, Tanrı Onu Korusun, Şanlı Adları ve Soyadları Fransisco ve Antonios'un Kutsal Adlarıyla Onurlanan ve Bezenen En Yüce, Saygın, Soylu ve Egemen Portekiz Kraliyet Ailesine Sunulmak Üzere Yazıldı, öff be. Maria Sara güldü, Eğer doğru anladıysam, bu şahane kitabın yazarı Tajo'nun sol yakasından olan bu Brás Lu-

is de Abreu, Evet, doğru anlamışsın, tebrikler, şimdi dinle, sayfa yüz yürmi üç, kulak ver, başlamak üzereyim, O Diyarın bazı Bölgelerine bu salgının, birkaç satır yukarıda açıklanan bu sapkınlık fesadının yayıldığı haberini duyunca, António de Lemonges, ticari anlamda olduğu kadar ahlak bozukluğu bakımından da zengin olan, daha da kötüsü Kutsal Ekmek'te Hz. İsa'nın gerçek varlığını yadsıyan Sapkınlar'ın mikrop yuvası olan Toulouse'a doğru yola koyuldu. Aziz bu dinsizler batakhanelerini kendisine yer edinir edinmez, bir iç çatışma bölgesine doğru inmeye başladı, ama sonunda bir zafer arabasına binerek oradan tekrar yukarı çıktı. İçinde yanan Tanrının zaferiyle ve inancının şaşmaz doğrularıyla tutuşarak, hayırseverlik bayraklarının önüne Kuram'ın sancağını, tövbe-kârlık kalkanlarının önüne de Haç'ı çekip İlahi Kelam'ın sesini yayanlara katılarak, kötülüğü silmek için sesini yükseltti. Sapkınlar'a duyduğu amansız nefret kadar, uğraşıp didinirken bitip tükenmeyen bir şevki de vardı. Onların zalimliklerine kendini kurban ederek, sanki yaşamı boyunca bu uğurda ölmeye hazırlanmışçasına, inanç sunaklarında kendi bedenini sundu. Kendi hatalarının karanlık gecesinde yaşayan ve inatçı gururlarını yalnızca ışığın silahlarına teslim edecek olan o uğursuzlar, kötülüklerinin gücü elverdiğince onca akideyi, kutsallığın ulaştığı onca zaferi sarsıp batırmak amacıyla, onun yaşamına kasteden gizli zehirler hazırlamaktan, şerefine kasteden şeytani hileler düzenlemekten, ününe kasteden cehennemi düzenbazlıklar düzmekten geri kalmadılar. Aziz Antonios'un vermeye başladığı vaazlar bütün Katoliklerden alkış ve hayranlık kazandı, dahası onu bir yabancı olarak tanımış olmalarına karşın, kendi dillerini öyle ustalık ve kolaylıkla konuşuyordu ki, tıpkı onun gibi halkın gönlünde yer

eden bir deyimle onu kendilerinden saydılar. Çok geçmeden sözlerinin Ruhlar üzerindeki harika etkisinin haberi yayıldı, Sapkın Vaizler ise pek çok kişiye dinini değiştirten bu yeni vaizin kendi ünlerine verdiği zararı görür görmez, bu güruha özgü küstahlık ve haddini bilmezlikle, dillere destan olacak bir zafer kazanmak için aldatıcı safsatalarına güvenerek Antonios ile kurnaz bir tartışmaya girmeye karar verdiler.

Buraya kadar katırdan haber yok, dedi Maria Sara. O zamanlar yeryüzündeki yollar zorluydu, yazı yazma yolları ise daha da beterdi, yorumunda bulundu Ramundo Silva ve okumayı sürdürdü, Amaçlarına ulaşmak için, Guialdo adında, korkusuz, haddini bilmez ve zorba görünüşlü, Kutsal Kitap konusunda derin bilgi sahibi ve İbraniceyi kusursuz konuşan, keskin bir zekâya sahip ve ateşli mizaçlı, en yıldırıcı tartışmalar için hazırlıklı, Toulouse’lu seçkin bir din kuramcısının yardımına başvurdular. Aziz, tüm umudunu davasının yegâne Aracısı olarak Tanrıya bağlayarak, İnanç düellosunu yerine getirmek için, bu meydan okumayı geri çevirmedi. Karşılaşmanın gününü ve yerini belirledi. Hem Katoliklerden, hem de Mezhepçilerden oluşan büyük bir kalabalık toplandı. Sapkın, Antonios’tan önce konuştu, zira dünya sahnesinde Kötülük her zaman önde gelmiştir, kibirli bir gösteriş içinde atıp tutarak kendi öğretisinin kötüye kullanıldığından dem vurdu ve yanıltıcı önermelerle ağız kalabalığına getirerek bir sürü laf etti. Aziz desise dolu, doğruluktan yoksun bu laf selini sabırla dinledi, sonra onun fesatça hatalarını Kutsal Kitap’tan duru bir akıl yürütmeye, inandırıcı savlarla ve uygun sözcüklerle öylesine zenginleştirilmiş bir sürü alıntıyla çürütmeye başladı ki, Sapkın’ın inadı gerek akılcı söylemleri tükettiğinden lafı uzatamayacağından, ge-

rek iradesinin kendisine oynadığı şeytansı oyunlardan dolayı, çok geçmeden kırıldı. Antonios'un bu karşılıklı zekâ savaşını soylu bir düzeye çıkarmak için başvurduğu incelikli tartışmalara ilişkin ayrıntılara girmeyeceğim, çünkü anlatının çok üzerinde kalmaları dolayısıyla tıpkı ünlülüğün gizemleri gibi bunlar da tarihin sessizliğine gömülür, onun kendi kendisini aşacak ölçüde bilgece konuştuğunu söylememiz yeterli, başlangıçta olanaksız görüldüğü için, başarısı daha da büyük bir zafer anlamını taşıyor. Şimdi dikkatle dinle, Maria Sara, katırın ayak sesleri işitilmeye başladı bile. Sapkın Kuramcı, aldatmacalarının üstün geleceğini uman kibirli müritlerin huzurunda yenilip küçük düştüğünü görünce kahroldu. Yanıltmacalı safsatalarından örülü yapay ağın çözüldüğünü anlayınca da, kötücül bir söyleme başvurarak Aziz'in alçakgönüllülüğünü ve yumuşak başlılığını sınamaya koyuldu, Bakın şimdi, Peder Antonios, konuşmalar, zekâ oyunları, tartışmalar yeter, eylemlerden söz etmenin zamanı geldi, siz Katolik Kilisesi'nin bir sevgili kulu olarak mucizelere inandığınıza göre, ki çok eskiden bunlar İnanç'ın Şartları'nı doğruladıklarından inancın en güçlü dayanaklarıydı, eğer Tanrı bir mucize yaratırsa, ben de Ayin'de Hz. İsa'nın bedeninin Gerçek Varlığı'nı ileri süren şartı kabul etmeye hazırım. Bütün çatışmalardan galip çıkabilmesi için Tanrıyı hep yanında bilen Antonios, güven içinde cevap verdi, İsteğini yerine getirmek bana mutluluk verir ve Efendim Hz. İsa'nın merhametine sığınıyorum, O sizin ve rezil bir körlük içinde kendi yanlışlıklarının dinsiz Kuramlarına uyan bir sürü başkalarının ruhunu kazanmak için, Katolik gerçeğinin adına, kutsal gücünün yüzünü gösterecektir. Sapkın, bu gözü pek ve kutsal karara cevap olarak, Mucizenin seçimi bana bırakılmalı, dedi ona. Ara-

zimde bir katır besliyorum. Eğer bu katır üç gün boyunca hiçbir şey yemeyip içmedikten sonra, ne denli ayartılırsa ayartılsın, yeme dönüp bakmayacak bile olursa, Kutsal Ekmek'te Hz. İsa'nın varlığını şaşmaz bir gerçek olarak kesinlikle kabul edeceğim. Aziz, ilahi esinle coşarak, bu öneriden sessiz bir zafer müjdesi olarak pay çıkardı, yüreğindeki sessizliği bozan yegâne neden heyecandı. Bunun Tanrının davası olduğuna güvendiğinden, zaferden emin olarak hem Yumuşak Başlılığın silahları, hem de Dua kalkanıyla bu karşılaşmaya hazırlandı.

O anın ciddiyeti ve kullanılan yerel dil, dedi Maria Sara, beni heyecanlandırdı, ama şu dua kalkanı sözcüğü bana çok kötü bir ifade gibi geliyor, Öyle de olsa, her güzelin bir kusuru olduğunu unutmamak için, okumayı sürdürülim, Belirlenen gün geldi, her iki tarafta da büyük bir kalabalık toplandı, Katolikler kendilerinden emin, ama alçakgönüllü, Sapkınlar ise yalnızca kuşku içinde değil, aynı zamanda küstahtılar. Antonios en yakın Kilise'de Kutsal Ayin'e katıldı ve Kutsanmış Ekmek'i huşu içinde eline alarak, aç hayvanın ürkek ürkek durduğu köşeye gitti. Hayvanın gözlerinin önüne ve ağzına yakın bir yere bir miktar arpa koyuldu, bu arada Aziz buyurgan bir sesle, Değersiz ellerimde tuttuğum Hz. İsa'nın adına, sana bu yiyeceği reddetmeni emrediyorum, akıldan yoksun yaratık, böylelikle Yaratıcına biat etmiş olacaksın ve insanlık da, Hayvanlara özgü daha az inatçı içgüdüyle ikna olarak, kasıtlı inatçılığından vazgeçip Katolik İnancı'nın doğrularını benimsemeyi kabul edecek. Antonios daha sözlerini bitirmemişti ki, mundar hayvan yutmaya başlamış olduğu yiyeceği reddedip kendi asıl doğasına aykırı olarak ivedi açlığını yendi ve orada bulunanların şaşkın ve hayranlık dolu bakışları altında, Aziz'e yaklaşarak onun önünde diz çöküp Kutsal Ek-

mek'teki Hz. İsa'nın bedenine biat etti. Orada toplanmış olan herkes gözleri dolarak bu mucizevi sahneye tanık oldu, ama aslında tepkiler farklıydı, Katoliklerin gözlerindeki, bağlılık ve sevecenlik yaşlarıyken, Sapkınların gözlerindeki esef ve pişmanlık yaşlarıydı. Katolikler İnanç'ın zaferini kutlarken, Sapkınların çoğu Mezhap'ın düştüğü yanlışı kınıyorlardı, yalnızca bir iki asi, sunulan kanıta karşın, benimsedikleri saçmalıklardan vazgeçmeyip yüzkaralarına dalkavukluk etmeye niyetli gibiydiler. Yine de, şaşkınlıklarını gizleyemediler, böylece karşılaşmadan önce zaferi öngören bu kişiler, olaylar karşısında öylesine donakaldılar ki, adeta zaferin anısına dikilen heykellere döndüler.

Raimundo Silva okumasına ara vererek, Bir sonraki paragrafta Guialdo'nun akrabaları ve arkadaşlarıyla birlikte din değiştirmesi anlatılıyor, dedi, bu bölümü okumayacağım, ama son bölümü dinlemelisin, Aziz Antonios'un süregelen erdemi ne denli hayranlık uyandırıcı. İnsanlığı utandırmak için Hayvanları insanlara dönüştürebilen bir erdem. Hz. Davut akıldan yoksun yük hayvanlarının, onlara yiyecek sağlayan Tanrıyı görmezden gelerek, yalnızca yiyecek buldukları ahır tanıdıklarından yakınmıştı, oysa bu kez Aziz Antonios'un buyruğuyla, minnet dolu bu yaratık doğasındaki nankörlüğü unutarak, kendisine hem can, hem de besin veren gerçek Tanrıya tapmak için yiyeceğe de, ahıra da burun bükte. Ah mübarek Hayvan. Sen şimdi sağduyulu Hayvanların da var olduğunu gösterdin, zira insanlıktan uzak bir sürü İnsan'a hadlerini bildirdin. Bir zamanlar Beytlehem'de* ye-

* Beytlehem, Kudüs'ün güneyinde, İbranice "ekmek evi" anlamına gelen ve Hz. İsa'nın doğduğu yer olarak kabul edilen eski bir kent. - ç.n.

ni doğmuş Hz. İsa'yı korumak için samanı yemekten kaçınmıştın, şimdi Toulouse'da Kutsal Ekmek'teki Tanrıya ibadet etmek için arpa yemekten kaçınıyorsun. Ekmek evinde vücut bulan Çocuk İsa'ya tapınmak için Yemlik'teki samana başını çevirdin, iddialaşmamız sırasında ekmeğin hamurunda gizli Hz. İsa'ya saygını göstermek için arpaya başını çevirdin. Böylelikle akıl sahibi olduğunu gösterdin ve alkışlarımızı hak ettin. İçgüdü'nü fantezi olabilir, ama akıl yürütmeye benziyor, düşüncelerin akıllı olmayabilir, ama anlayışla eşdeğer. Bellekten yoksunsun, ama sanki saygı göstereceğin şeyi biliyorsun, iradeden yoksunsun, ama taptığın şeye karşı duyarlısın, bildiklerini anlamaksızın takdir ediyorsun. Aziz Antonios bir tek mucizesiyle sende iki mucize yarattı. Tapındığın için senin hayvansal içgüdü'nün mantıklı bir düşünce gibi görünmesini ve yemediğin için hayvansal açlığının pişmanlık perhizi gibi görünmesini sağladı. Bu olayda daha bir sürü insanlıktan uzak yaratık orada bulunduğu için, söz konusu olan yalnızca iki mucize değildi. Guialdo bu gizemi kabul edinceye dek kördü, kutsal varlığa İnanç duymakta geç kaldı, ama Antonios'un inancı bu benzersiz mucize önünde onun gözlerini açtı, daha önce hiç tanık olunmamış bu harika olay karşısında Guialdo imana geldi. İşte böylece Aziz Antonios'un bir tek eylemi üç sessiz mucize doğurdu, çünkü erdemde üç kez kök saldığından onda tek üç taneydi, gerçekleştirdikleri üç kez mucizevi olan Antonios, kendisine sonsuz hayranlık duyulmasını hak ediyordu. Âmin.

Raimundo Silva bir ciddiyet havası takınarak bu hayret uyandırıcı kitabı kapattı ve tekrarladı, Âmin. Bu âmin sözcüğü yazarın söyleminde var mı, yoksa sen mi ekledin, diye sordu Maria Sara, Böylesine şişirilmiş bir

Üslup bunu gerektiriyordu, Ne tuhaf bir dnyaymış ki, böyle şeyler yazılmış ve bunlara inanılmış, Ben olsam böyle şeylerin yazılmadığı, ama bugün bile inanıldığı bu dünya ne tuhaf, derdim, Biz kesinlikle deliyiz, Bizi mi kastediyorsun, Hayır, genellikle insanlardan söz ediyorum, Ben insanların her zaman akıldan yana denge-siz olduklarına inananlardan biriyim, Basmakalıp söz-lerden biri olarak, çok kötü değil, Eğer sana bence de-liliğin insanda kendi zekâsının yarattığı şokun sonucu olduğunu söylersem belki de daha az basmakalıp olur, üç milyon yıl sonra bile bunun yarattığı hasarı hâlâ at-latamadık, şu halde, senin bu savına göre, durumumuz gitgide daha kötüye gidiyor, Ben falcı falan değilim, ama korkarım yle. Tam Maria Sara ayağa kalkarken kita-bı yerine koymaya gitti, birbirlerine bakarak ayakta duruyorlardı, ikisi de kaamazlardı ve kaçmayı da iste-miyorlardı. Raimundo Silva onu omuzlarından tuttu, ona ilk kez böyle dokunuyordu, kadın başını kaldırdı, lambanın loş ışığında gözlerinde bir parıldı vardı, Hiçbir şey, bir tek sözcük bile söyleme, benden hoşlandığı-nı, beni sevdiğini söyleme bana, yalnızca p beni, diye fısıldadı. Erkek bedenini dokundurmaksızın onu kendi-sine doğru çekti ve dudakları onunkilere değinceye ka-dar yavaş yavaş öne doğru uzandı, hafif bir dokunuş, son derece belli belirsiz bir temasın, arkasından, biraz duraksadıktan sonra, ikisinin de dudakları hafifçe ara-landı, aniden çılgın ve doymak bilmez bir biçimde pş-tler. Maria Sara, Maria Sara, diye mırıldandı erkek, baş-ka sözcükler söylemeye cesaret edemeyerek, ama kadın hiç cevap vermedi, belki de nasıl Raimundo diyeceğini hâlâ bilemiyordu, çünkü âşık olunduğunda bir adı ilk kez telaffuz etmenin kolay olduğunu sananlar çok ya-nılır. Maria Sara geriye çekildi, Raimundo Silva onu tut-

maya çalıştı, ama kadın başını salladı, uzaklaştı, kendisini usulca onun kollarından kurtardı, Gitmeliyim, dedi, bana ceketimi ver, çalışma odasında olacak, çantamı da lütfen. Raimundo Silva geri döndüğünde, kadının elinde bir kâğıt vardı ve gülümsüyordu, Dünya böyle delilerle dolu, dedi, Raimundo Silva da cevap verdi, Mogueime, onu aşağıda görebiliyorum, Porta de Ferro'nun önünde, saldırı emrini bekliyor, artık akşam karanlığı çöktüğüne göre, Ouroana da şövalye Heinrich'in zevkini tatmin etsin diye onun çadırına çağrılacak, bize gelince, biz burada, yazgının seyrini izleyebileceğimizi sandığımız bir kuledeki Magriplileriz. Maria Sara üzerine giymeden ceketini ve çantasını aldı ve yatak odasının kapısına doğru yürüdü. Raimundo Silva ona eşlik etti, bir kez daha onu alıkoymaya çalıştı, Hayır, dedi kadın, sahanlığa çıkan kapıyı açmak için hiç zaman yitirmeden, oradan da seslendi, Yarın yine geleceğim, fotokopileri ofisime getirmene gerek yok, ve lütfen telefon etme.

Raimundo Silva akşam yemeğinde hemen hemen hiçbir şey yemedi ve geç saatlere kadar yazdı, yatma zamanı geldiğinde yatak örtüsünü açamayacağını, yeni yıkanmış çarşaflarda yatamayacağını, hatta başucu minderinin üzerindeki yastığı bile bozamayacağını anladı. Gardiroptan iki yedek yatak örtüsü çıkardı ve bunları salona taşıdı, daracık kanepenin üzerinde kendine bir yatak hazırladı ve uyumak üzere yattı.

İdama mahkûm edilmiş birisinin askerlere vur emrini kendisinin vermesi genellikle olağanüstü bir cesaret gösterisi sayılır ve en barışçıl ya da en korkak olanların bile bazı koşullara bağlı olarak, bu muhteşem ölümü gözünde canlandırdığı olmuştur, özellikle de eğer bu öyküyü anlatacak birisi sağ kalmışsa, çünkü anlatacak birisi olmazsa zaferlere daha az değer verilir. Aslında, önce boğuk ve sonra sonsuza dek suskun bir sesle, Ateş, diye bağırabilmek için çelik gibi sinirlerle dünyaya gelmiş olmak, ya da eğer sinirler titriyor ve seğiriyorsa olağanın ötesinde bir vatanseverlik yahut buna benzer bir şevk sahibi olmak gerekir, böylelikle katiller vicdanları neredeyse tüm suçluluk duygularından arınırken, kendi vicdanımız da son bir tutuşmayla fedakârlık ve tam bir feragatin yüce mertebesine erişir. Böyle davranışlar, hele ekrana yansıtıldığında, belki de izleyicide en sıradan birisini bile kahramana dönüştürebilecek bir duygu coşması yaratır, sırf o gün mutlu bir rastlantı sonucu ünlü bir oyuncunun ölmeyi nasıl oynadığını ya da bir belgeselde isimsiz bir idam mahkûmunun gerçekten nasıl öldüğünü görsünler diye sinemaya geldikleri için bu sahnede sanki kendileri de yer alıyorlardır. Bu varsayım hiçbir kötü niyet taşımıyor, biz doğru bildiğimiz bir şeyi söylüyoruz, elektrikli sandalyede, darağacında, giyotinde, boğularak ya da bir kızağa bağlanıp yakıla-

rak idama mahkûm olmuş hiç kimse hiçbir zaman elektrik şalterini ya da ayaklarının altındaki kapağı açma, bıçağı salıverme, vidayı sıkıştırma ya da kibriti çakma emrini kendisi vermemiştir, bunun nedeni belki de, idam geleneğinin en eski örnekleri de dahil olmak üzere, böyle ölümlerin vakardan yoksun olmaları, belki de kurumsallaşmış silahlanma demek olan ve kahramanlığa daha bol rastlanılan askeri faktörün burada yer almamasıdır, zira idam mahkûmu yalnızca sıradan bir vatandaşken göğsüne yediği kurşunlar onun sıradanlığının fidyesi ve zamanı geldiğinde, anlam ve neden konusunda uyumsuzluk olmaksızın, kahramanlar cennetine geçiş izni olup çıkmıştır, çünkü orada bu gibi dünyasal ayrımlar geçerli değildir.

Lafı böyle uzatmanın tek gerekçesi, insanın hemen o anda değilse bile kendi ölüm emrini nasıl olup da bilmeden verebildiğini ve kutsal amaçlarla dile getirilen sözlerin nasıl olup da dünyada hiçbir şeyin kendilerini yollarından döndüremeyeceği gazaba gelmiş canavarlara dönüşebildiğini göstermektir. Öğle vaktiydi ve müezzinler müminleri namaza çağırmak için minare şerefelerine tırmanmışlardı, zira kent kuşatma altında ve savaş kargaşasına gömülmüş olsa da, ibadet törenleri ihmal edilmeliydi ve gerçi büyük caminin müezzini Hristiyan askerlerin, özellikle de yakındaki Porta de Ferro'yu kuşatanların kendisini her yönden görebileceklerini biliyordu, ama buna aldırımıyordu, çünkü birincisi serseri bir mızrağın kendisine isabet edebileceği kadar yakında değildi, ikincisi de yüksek sesle söylemek üzere olduğu kendi ağzından çıkacak sözler, *La ilaha illallah*, Allah birdir ve tek Tanrıdır, onu her tehlikeden koruyabilirdi, ayrıca olmasa bile bunun ona ne yararı olurdu. O anda, Portekiz güçleri bu haykırışı işitir işitmez, sevgili kra-

lımızın, bildiğimiz gibi, genelkurmay başkanına danıştıktan sonra belirlediği kesin savaş planı uyarınca, üç stratejik noktadan birincisine genel ve eşzamanlı bir saldırıya girişiyorlar. Sırf alışkanlıktan, saldırı emrini masum Magriplilerin ağzından çıkmış gibi biraz kinayeli göstermeyi Machiavelli’ci bir tutum olarak tanımlama hevesine kapılabiliriz, oysa o tarihte ne Machiavelli doğmuştu, ne de onun Lizbon’un fethi sırasında yahut öncesinde yaşamış olan ataları uluslararası düzeyde aldatmaca sanatı alanında kendilerini göstermişlerdi. Sözcükler büyük bir özenle kullanılmalı, genel fikir ortamına girdikleri dönemden önce asla kullanılmamalıdır, aksi takdirde hemen anakronizmle suçlanırız, bu da yazı alanındaki kınanan eylemler arasında başka birisinin ürettiği bir yapıtı kendine mal etmekten hemen sonra gelir. Aslında, o zamanlar bugünkü kadar önemli bir ulus olsaydık, politik kurnazlığın uygulamasını ve sözcük dağarcığını zenginleştirmek için üç yüzyıl Machiavelli’yi beklememiz gerekmezdi ve bu ustalıkla girişimi duraksamadan modası geçmiş diye nitelendirebilirdik, Allah birdir ve tek Tanrıdır, diye bağırıyor müezzin ve Portekizliler tek vücut halinde, cesaretlerini toplamak için nalar atarak kentin kapılarına doğru düzgün bir biçimde ilerliyorlar, yine de en sıradan bir gözlemci bile, tarafsız olduğu sürece, sanki ellerindeki o kadar az olanakla bunca ilerlemelerini görünce gözlerine inanamazmış gibi, ilerleyen ordularda bir ölçüde inançsızlık sezmeden edemezdi. Nöbetçileri geriletmek ve ön safta saldıranların balta ve tokmaklarla kapıları kırmaya girişmeleri sırasında onları koruyabilmek için yaylardan ve arbaletlerden mazgallara doğru sağanak halinde ok ve başka şeyler fırlatılıyor, bu arada ötekiler de ağır mancınıkları düzenli bir hızla ileriye doğru itiyorlar, ama Magrip-

liler bir türlü pes etmiyorlardı, çünkü birincisi kurdukları korunaklar onları koruyordu, sonra da, bunlar büyük mızrakların ucuna takılmış meşalelerle tutuşturularak yanmaya ve surların tepesinden Portekizlilerin üstüne düşmeye başlayınca, öldürülüp kızartılan domuzlar gibi kavrulan Portekizliler geri çekilmek zorunda kaldılar. Mem Ramires'in askerlerinden bazılarının halicin sularına atlayıp oradan titreyerek ve merhem isteyip bağırarak çıkmalarına neden olan tehlikeli ateşler söndürülür söndürülmez, topçu birliği bu kez daha dikkatli davranarak ve taş ve sertleştirilmiş kilden daha sert mermiler kullanmayı yeğleyerek yine top ateşine başladı, zira bu yezit Magripliler bizi kendi cephanemizle vurarak, kendisinin fırlattığı okun geri fırlatılmasıyla en azından bir Portekizli askerin ölmesine neden olup kimsenin yazgısından kaçamayacağını gösterdiler.

Minarenin şerefesinden müezzin, Haçlılar oradan ayrılırken, aynı yerde kulaklarına gelen neşeli şamata dan çok farklı olan o uğursuz uğultuyu işitebiliyordu. Bu kez neler olduğunu öğrenmek için acele aşağıya koşması gerekmiyordu, yakındaki banliyönün yitilmesini izleyen fasıladan sonra savaşın yeniden başladığını çok iyi biliyordu, ama kaygılı değildi, işittiği çığlıklar kardeşlerinin umutsuzluk ya da yenilgi değil, cesaret çığlıklarıydı, onun kulağına öyle gelmişti, yanılmadığını biliyordu, çünkü körlüğüne karşılık işitme duyusu ileri yaşta bile son derece keskindi. Kentin başından ucuna kadar ki öbür minarelerde müezzinler, öbür camilerde görevlendirilmiş ve gökyüzüyle yeryüzü arasında zifiri karanlıkta tünemiş yedi kör adam, büyük olasılıkla aynı uğultuyu işitiyorlardı. Bu saldırıdan hepsi de sorumluydu, ama saf olduklarından söylenmiş sözlerle bunların besbelli sonuçları arasında bir bağlantı kurmuyorlardı, her

biri kuşkusuz kendi kendine, Ne rastlantı, diyor ve kut-sal namaza çağrı sesleri, her ne kadar savaşçıların fer-yatlarına ve küfürlerine çoktan karışmış olsa da, hava-da yankılanmayı sürdürürken, sanki Allahın elle tutu-lur varlığının kenti, kaleden ırmağa kadar tepenin yama-cı boyunca uzanan, heyecan verici sayısız küçük kubbe-den oluşan muazzam kubbeyi koruduğunu düşünmeyi yeğliyorlardı, oysa kentin çepçevre dışında Hıristiyan-ların Tanrısının anlaşılan kuşku içindeki askerlerini te-peden yağın ok ve mermilerden korumaya yetecek sa-yıda kalkını yok. Bu yamaçlarda kargaşadan ürken kö-pekler havlıyor, kendilerine sığınacak yer arıyor ve ke-mikleri gömmeye başlıyorlar, düşünme yetisi bahşedilmiş insanlar bile kendilerini kötü günlerin beklediğini tah-min ederlerken, onların içgüdüleri de bir işe yaramalı.

Magriplilerin köpeklerine olan bu anıştırma, yani o sırada hâlâ Magriplilerle birlikte, hayvanların en mek-ruhu konumunda yaşayan, ama çok yakında Allahın in-san yaratıklarının bir deri bir kemik kalmış bedenleriyle kendi mundar canlarını besleyecek olan köpeklere olan bu anıştırma, Raimundo Silva'ya Escadinhas de São Crispim'deki köpeği hatırlattı, öte yandan, düşünce ile içgüdüye ilişkin o kısa yorumla birlikte çizdiği alegorik tabloyu araya sokmasına yol açan bilinçdışı bir hatırlamaydı bu. Raimundo Silva tramvaya, daha uzakta ol-masına karşın, hiç şaşmadan, Portas do Sol'da biner ve aynı yoldan geri döner. Niye böyle yaptığını kendisine soracak olsanız, işini hep oturarak yaptığı için yürüme-nin ona iyi geldiğini söyleyecektir, ama bu tam anlamıyla doğru değil, aslında eğer erkekliğe toz kondurmama uğruna, bu yolu kullanan herkes için kaçınılmaz olan, ortalıkta gördüğümüz az sayıdaki dağcılarda gözlemle-diğimiz bitkinlik pahasına basamakları bir de tırman-

ma zorunluluğu hissetmese, zamandan kazanarak ve her bir dizinin altmış yedi kez bükülmesinden yarar sağlayarak yüz otuz dört basamağı inmenin onun için sakıncası olmazdı. Bu yoldan Porta de Ferro'ya kadar gidip daha uzun, ama daha kolay olan güzergâhtan geri dönmek makul bir çözüm yolu olabilirdi, ama böyle yapmak, akciğerlerinin ve bacaklarının artık eskisi gibi olmadığını açıkça kabul etmek olurdu, bu yalnızca bir varsayım, çünkü Raimundo Silva'nın genç ve dinç olduğu dönem bu Lizbon kuşatmasının tarihinin kapsamına girmiyor. Son haftalarda, iki üç kez bu yoldan geçtiğinde, Raimundo Silva köpeğe rastlamamış ve onun eli sıkı komşulardan bir nebze olsun yiyecek beklemekten bıkararak daha zengin yemliklere kapağı attığını, yahut bekleyecek hali kalmadığından ruhunu teslim ettiğini düşünmüştü. Kendi yardımseverliğini hatırlayıp bunu daha sık yapabileceğini söylemişti kendi kendine, ama köpekler söz konusu olduğunda nasıl olduğunu bilirsiniz, kendilerine bir sahip edinme saplantısıyla yaşarlar, onları cesaretlendirip beslemek sonsuza dek ayağınızın dibinde olmaları demektir, o nörotik kaygı içinde gözlerini bize dikerler ve boyunlarına bir tasma bağlayıp, ruhsat parasını ödemek ve onları alıp eve götürmekten başka çare yoktur. Öbür seçenek ise onları açlıktan ölmeye bırakmak ve, eğer olanak varsa, bunu hiç kimsenin yolunun düşmediği Escadinhas de São Crispim'de yapmaktır.

Cesetlerin koyak ve bataklıklardan ta Monte de São Francisco'ya dek taşınırken bir çuval balıktan daha çok hırpalanmaları ve bu sıcak havada yaşayanlardan bile daha berbat kokmaları yüzünden, kalenin karşısındaki bir ovada, kraliyet karargâhının solundaki yamacın altında, başka bir mezar alanının belirlendiği yolunda haberler geldi. Bu yeni mezarlıkla birlikte, São Vicente

mezarlığı iki bölüme ayrıldı, bir yanda Portekizliler, öbür yanda da yabancılar, her bakımdan gereksiz bir yer kullanımı, ama sonuçta insan doğasının özündeki işgal arzusuna cevap veriyor, bu bakımdan da hem yaşayanların, hem de ölülerin işine yarıyor. Eceli geldiğinde şövalye Heinrich'in de sonu burası olacak, şu anda, kapı ve surlara doğrudan saldırılar artık başarısızlığa uğradığına göre, stratejik planın birinci sırasında yer alan saldırı kulelerinin taktiksel kusursuzluğunu kanıtlama zamanı geldi. Onun bilmediği, kimsenin de ona söyleyemeyeceği şey, o zamanlarda bile var olan kıskanç kişiler dışında, askerlerin umut dolu gözlerinin ona çevrildiği anda, zaferin eşiğinde olduğu o anın onun talihsiz ölüm anı olacağı, askeri açıdan talihsiz diyelim, çünkü çok uzaklardan gelen bu adamın yazgısı daha büyük olan öbür zaferdi. Ama acele etmeyelim. Porta de Ferro'ya yapılan saldırı girişimi sırasında yaşamlarını yitiren Portekizli otuz kişinin cesedi gömülmeyi bekliyor, bu cesetler kayıkla halicin öbür yakasına, sonra da kaba tahta parçalarından yapılmış uyduruk sedyelerle yamaçtan yukarıya taşınacak. Ortak mezarın yanı başında, çok fazla kan lekesi olmadıkça, yaşayanların kullanabilecekleri bütün giysileri çıkarılacak, hatta fazla titiz ve müşkül-pesent olmayanlar kullanılamaz durumda olanları bile kapıp alacaklar, böylece ölümler onları kucaklayan toprak kadar çıplak bir halde mezara koyulacak.

Çıplak ayakları, gelgitler ve dalgalar yüzünden nemli ve yumuşak kalan çamurun kenarına değecek biçimde sıra sıra dizilerek kayıklara bindirilmeyi bekleyen cesetlere surların üzerindeki galip Magripliler bakıp alay ediyorlar. Taşınmaları biraz gecikti, çünkü aslında gerekli olandan daha çok gönüllü var, giysilerle ödüllendirilme gibi bir özendirmeyi hesaba katsak bile, yapıla-

cak iş böylesine üzücü ve hazin iken bu da şaşırtıcı, ama aslında herkes kayıkçı ya da cenaze taşıyıcısı olarak görevlendirilmeye çalışıyor, çünkü kısa bir süre önce savaşın sonucunu bekledikleri koyaklardan ve çevre mahallelerden gelen fahişeler mezarlık boyunca toplandılar, eğer bu bir *veni, vidi, vici* durumu olacaksa gelip geçici bir ilişkiyle idare edebilirler, ama kuşatma uzun süreli olup, ki öyle görünüyor, daha esaslı bir dirlik aramak zorunda kalacaklarsa, emekleri karşılığında dinlenebilecekleri, hengâmeden uzak kuytu bir köşe bulup çerçöpten kulübeler yaparak, zamanla humusa dönüşüp ölülerin külleriyle karışacak olan bir kucak dolusu saman yahut örülmüş bitkiden başka hiçbir şey gerektirmeyen bir yatağın üstüne tente olarak da dalları kullanabilirler. Kilise'nin klasik benzetmeleri kınamasına karşın, Eros ile Thanatos'un, bu kez Hermes'in aracılığıyla, nasıl işbirliği içinde olduklarını görmek için, o ortaçağ dönemlerinde olduğu kadar bugün de, fazla bir öğrenime gerek yok, zira henüz erken evrelerinde olan bir ulusta, sanatlarının çocukluk döneminde olan ve müşterileri zevkin doruğuna varırken onlara hâlâ gerçekten zevkle eşlik eden kadınların hizmetlerinin karşılığını ölülerin giysileriyle ödemek yaygın bir uygulamaydı. Bu durum karşısında, şöyle fikir yürütmek şaşırtıcı olmamalı, Ben gideyim, Ben gideyim, diye tutturmaları ne yitirdikleri yoldaşları için bir merhamet göstergesi, ne de savaşın ön cephesinde başlarına geleceklerden birkaç saatliğine kaçma bahanesi değil, inanır mısınız, bir erbaşın keyfi seçimine bağlı olarak doyum bulacak olan tensel özlemlerin göstergesiydi.

Şimdi kayıklara yüklenmeyi beklerken omuz omuza dizilmiş bu pis, kanlı cesetlerin önünden geçelim, kiminin gözleri hâlâ açık ve gökyüzüne çevrilmiş, kimi ise ya-

rı kapalı gözkapaklarıyla sanki karşı koyulmaz bir kahkahayı koyverme arzusunu bastırmaya çalışıyor gibi görünüyor, iltihaplı yaralardan, sineklerin üşüştüğü delik deşik yaralardan oluşan içler acısı bir manzara, bu adamların kim olduklarını ya da olabileceklerini kimse bilmiyor, ya aynı yerden geldikleri için, ya da yan yana düşüp aynı tehlikelere uğradıkları için, adlarını yalnızca yakın arkadaşları biliyor, anılarına son saygı gösterisinde bulunmak için kral buraya gelecek olsa, Anavatan için öldüler, derdi, ama Dom Afonso Henriques'in kendi karargâhında buraya kadar gelmesini gerektirmeyen kendi cesetleri var, bir konuşma yapacak olsaydı, aşağı yukarı bu sıralarda, kayıklarda kimin tayfa olacağı ya da mezarlıkta kimin kazıcılık yapacağı gibi önemli meseleler tartışılırken, görevlendirilmeyi bekleyen herkesi gözünde eşit tutan birisinin konuşması olarak yorumlanması gerekirdi bunun. Ordunun ölenlerin akrabalarına telgraf çekerek onları, Soysuz bir Magriplinin yukarıdan fırlattığı ağır bir taş kafasını paramparça etti, diye açıklamaktan çok daha zarif sözlerle, Görevini yerine getirirken, şerefli bir mertebeye yükseldi, diye bilgilendirmesi gerekmiyor, aslında bu ordularda henüz hiç kayıt tutulmuyor, generaller olsa olsa ve belli belirsiz olarak başlangıçta on iki bin adamları olduğunu ve bundan böyle her gün belli bir sayıyı bundan çıkarmaları gerektiğini biliyorlar, ön cephede savaşıyan bir askerin adı olmasa da olur, Dinle, budala, eğer geri çekilirsen, taşı kafana yersin, asker geri çekilmedi ve yukarıdan fırlatılan taş onu öldürdü. Adı Galindo idi, şurada yatan adam, öylesine acıklı bir durumda ki kendi annesi bile onu tanıyamazdı, kafasının bir yanı paramparça, yüzünü kaplayan kan pıhtılaşmış, sağında da Remigio yatıyor, bedenine yan yana iki ok saplanmış, çünkü ay-

nı anda onu hedef alan iki Magriplinin gözleri kartal gibi keskin, kolları Samson gibi güçlüymüş, ama ölümün gecikmesinin yararı yok, birkaç gün içinde onların da sırası gelecek, kentin içinde gömülmeyi beklerlerken onlar da güneş altında kalacaklar, kuşatma altında olduklarından Galiçyalıların en galiz saygısızlıklarda bulundukları mezarlığa gidemeyecekler. Magriplilerin lehine olan durum, eğer böyle bir şey söylenebilirse, yalnızca aileleriyle vedalaşabilmeleri, kadınlarının feryat ve figanını, ama kim bilir, belki de bu keder ve acı, Oğlum benim, oğlum benim, sözcükleriyle dışa vurulan tesellisiz hayıflanma gözyaşları askerler için moral bakımından daha kötüdür, oysa Hristiyan karargâhında yalnızca erkekler var, çünkü kadınlar varsa bile, bir asker ister ölü, ister işbaşında olsun, karşısına çıkan ilk erkeğe bacaklarını açmak gibi başka neden ve amaçlarla oradalar, bir süre sonra boy bos gibi farklar, bazı kuraldışı durumlar dışında, fark bile edilmiyor. Galindo ve Remigio, eğer halici bu anlamda daha önce geçmişlerse, son kez geçmek üzereler, kuşatma henüz erken aşamalarında olduğundan, burada gizli beden sıvılarından kurtulup rahatlayan adam sayısı az değil, kimseye yararı dokunmayan bir yaşamla dopdolu olarak öldüler. Onlarla birlikte, kayığın dibinde yer darlığı nedeniyle birbiri üstüne yığılmış olarak, Diogo'nun, Gonçalo'nun, Fernão'nun, Martinho'nun, Mendo'nun, Garcia'nın, Lourenço'nun, Pêro'nun, Sancho'nun, Álvaro'nun, Moço'nun, Godinho'nun, Fuas'ın, Arnaldo'nun, Soeiro'nun ve daha adları sayılabilecek olanların cesetleri de var, kimi aynı adı taşıyor, ama kimse, Onun adı geçti, diye yakınmaya başlamasın diye burada söz etmiyoruz, oysa bu doğru olmazdı, aynı adı taşıyan otuz ceset varken, Bernardo da kayıkta, diye yazabilirdik, çünkü biz tekrarlamaktan hiç-

bir zaman yorulmayız. Bir adın önemi yoktur, Allahın doksan dokuz tane adının olmasına karşın, sonunda Tanrı diye anılması da bunun kanıtıdır.

Mogueime de kayıkta, ama yaşıyor. Saldırıdan sağ salim çıktı, bir çizik bile almadı, bir yere sığınıp savaştan kaçtığı için değil, tersine, hep savaş hattında olduğuna yemin bile edilebilir, tıpkı Galindo gibi, oysa o daha talihsizdi. Cenazeye gönderilmek resmi bir çağrı almak kadar iyi, birlikler resmi geçit yaparlarken anma törenine katılmak, bir gün izinli olmak, çavuş adamlarının gidip gelmeleri arasında geçen zamanı nasıl kullanacakları konusunda hiç kuşku duymuyor, ama heyette yer almamak onun için büyük bir düş kırıklığı, yüzbaşı Mem Ramirez ile prensin karargâhına gidiyor, komutanlar saldırının açıkça olumsuz olan sonucunu tartıp biçmek için orada toplandılar, bu da gösteriyor ki, yüksek mevkilerde yaşam her zaman bir gül bahçesi gibi değil, üstelik kralın bu fiyaskonun suçunu yüzbaşılara yüklemesi de olasılıktan öte bir varsayım, onlar da çavuşları eleştirecekler, zavallı çavuşlar ise mazeret olarak askerleri korkaklıkla pek suçlayamazlar, zira herkesin bildiği gibi, bir asker değerini çavuşuna borçludur. Böyle bir şey olursa, gömme izinlerinin verilmeyeceği kesin, çünkü neresinden bakarsanız bakın, tek başlarına yol alan bu cesetler için dönüş yolu yok ve şimdi de hayalet gemilerin öyküsünü anlatmaya başlamanın zamanı geldi. Karşı yamaçtan, kapılardaki kadınlar cesetlerle ve arzularla yüklü kayıkların yaklaşmasını izliyorlar, bir erkekle birlikte içerde olan bir kadın da onu çabucak savabilmek için nankörce bir telaşa kapılacak, zira bu cenaze gondollarıyla birlikte gelen askerler, belki de ölüm musibetini yaşamın gerekleriyle dengelemek için bilinçdışı bir gereksinim duyduklarından, olağan görevini yerine getiren

herhangi bir asker ya da sivilden çok daha tutkulular ve, bildiğimiz gibi, cömertlikle arzusun doyumu arasında her zaman doğru orantı vardır. Bir ad ne denli önemsiz olursa olsun, bu kadınların da, aldıkları genel orospu unvanına ek olarak, birer adları var, bazılarının adı Kral'ın annesininki gibi Tareja, ya da geçen yıl Savoie'dan gelen kraliçe gibi Mafalda, yahut Sancha, ya da Maiores, ya da Elvira, ya da Dórdia, ya da Enderquina, ya da Urraca, ya da Doroteia, ya da Leonor, ikisi değerli adlar taşıyor, biri Chamoia, öbürü Moninha, bu da insanın onları sokaklardan kurtarıp eve götürme isteği duymasına yeter, bunun nedeni Raimundo Silva'nın Escadinhas de São Crispim'deki köpeğe duyduğu gibi, bir acıma duygusundan değil, bir insanla taşıdığı ad arasında ne gibi gizli bağlantılar olduğunu keşfetmeye çalışmak, hatta o kişi adıyla pek bağdaşmadığı zaman bile.

Mogueime halici, biri özel olmak üzere, iki amaçla geçtiğini bildirdi. Bu yolculuğun bildirilen amacına ilişkin zaten çok şey söylendi, orada ölüleri içine alacak kazılmış çukurlar ve yaşayanları içine alacak açılmış bacaklar var. Mogueime pantolonunun düğmelerini açacak ve giysilerini hiç çıkarmadan ceketini yukarı çekip seçtiği kadının yanına gidecek, kadın da eteğini sıvayıp beline dolayacak, bu yeni fethedilen topraklarda sevişme sanatı daha yaratılmadı, Magriplilerin aşkla ilgili tüm bilgilerini birlikte götördükleri söylenir ve bu fahişelerden Magrip kökenli olan biri koşullar gereği yabancılarla hizmet sunmak zorunda kalmışsa, ırkına özgü aşk becerileri gibi yenilikleri daha yüksek bir fiyatla satabilineye dek, bunları hiç belli etmeyecektir. Söylemeye gerek yok, Portekizliler bu konuda hepten cahil değiller, zira olasılıklar tüm ırklar için az çok ortak olan yöntemlere bağlı, ama incelik ve hayal gücünden kesinlikle yok-

sunlar, o ince davranış ya da öngörölü kendini tutma yöntemi konusunda yetenekleri yok, kısacası, uygarlıktan ve kültürden yoksunlar. Bu öykünün kahramanı olarak, Mogueime'nin bütün yoldaşlarından daha becerikli ve incelikli olduğunu unutmayın. Onun bitişiğinde yatmakta olan Lourenço'nun ağzından bir zevk hırıltısı çıktı ve Elvira haykırdı, Mogueime ile orospusu da aynı ateşlilikle tepki verdiler, Doroteia, Elvira'dan geri kalmamaya niyetli, durumun tadını çıkaran Mogueime'nin de ses çıkarmaması için hiçbir neden yok. Şair Dom Dinis kral oluncaya dek, elimizdekiyle yetinelim.

Kayıklar çok daha hızlı öbür yakaya döndüğünde, Mogueime onlarla dönmeyecek. Fırar etmeye karar verdiğinden değil, ünü dolayısıyla ve *Portekiz'in Büyük Tarihi*'nde çoktan yerini aldığından, böyle bir fikir aklından bile geçmez, bunlar bir anda düşüncesizce gözden silinecek şeyler değil, zaten Santarém'in fethine katılan Mogueime bu, bu kadarı yeter. Galindo'dan bile sakladığı gizli amacı, ordunun Monte de São Francisco'dan Monte da Graça'ya hareket etmesi sırasında betimlenen yollardan geçerek, buradan Haçlıların ayrı ayrı çadırlarda kaldıklarını bildiği kralın karargâhına gitmek, orada mutlu bir rastlantı sonucu, bir köşede Alman'ın odalığını bulmayı umuyor, adı Ouroana olan bu kız hiç aklından çıkmadı, aslında onu elde edebileceği hayaline kapılmıyor, çünkü rütbesiz bir asker yalnızca bir fahişeyi düşleyebilir, odalıklar beylerin zevkine ayrılmıştır, olsa olsa değiş tokuş edilirler, ama hep eşit düzeydekiler arasında. İçinden bir ses onu görece kadar talihli olacağına inanmamasını söylüyor, ama iki sefer midesinde duyumsadığı o zonklamayı bir kez daha hissetmeyi ne çok isterdi, her şeye karşın, yakınması için neden yok, fırsat kollayan bir sürü çapkın adam ortalıkta dolaşırken

kadınlar hele biraz temiz hava almak için dışarı çıkarlarsa daha da çok gözetim altında tutuluyorlar, Ouroana'ya hep şövalye Heinrich'in uşaklarından birinin, yalnızca bir hizmetkâr olduğu halde savaşa gidiyormuş gibi silahlanmış olarak eşlik etmesi bunu kanıtıyor.

Barış ve savaş arasında muazzam farklar var. Haçlıların gitsinler mi, kalsınlar mı diye karar verdikleri sırada, birlikler burada karargâh kurmuşken ve kısa çarpışmalar ya da karşılıklı ok ve sövgü yağdırmalar dışında bir savaş yokken, Tepesinde, göz alıcı yeşil ve mavi mozaikleriyle kale camisinin yer aldığı Lizbon, güneşin şehvetli ışıklarıyla pırıl pırıl parlayan, dağa oturtulan bir mücevher gibiydi adeta, nüfusun henüz geri çekilmemiş olduğu bu yana bakan yamacın manzarası ise cennetin kapıları ardında yer alabilecek güzellikteydi. Oysa şimdi, surların dışında, evler yanmış, duvarlar yıkılmış, yıkımın büyüklüğü uzaktan bile sezilebiliyor, sanki Portekiz ordusu tahtayı kemirdiği kadar taşı da kemirebilen bir beyaz karınca sürüsü, ama gördüğümüz gibi bu çetin uğraş sırasında dişleri kırılabilir ve yaşamsal lifleri kopabilir, bununla da kalmayacak. Mogueime ölmekten korkup korkmadığından emin değil. Başkalarının ölümünü çok doğal buluyor, savaşta bu olağandır, yoksa savaşlar bu nedenle mi yapılır, ama şu anda aslında neden korktuğunu kendine sorabilecek olsaydı, belki de bunun, kim bilir belki de hemen bir sonraki saldırıda ölme olasılığından çok, yalnızca yitirme diye adlandıracağımız başka bir şey olduğu cevabını verirdi, yaşamı yitirmek değil, eğer yazgı ya da Efendimiz Hz. İsa kendisinin yarın ölmesini takdir ederse, bir sonraki gün yaşanacakları kaçırmak, sözgelimi Ouroana'nın ertesi gün kendisine ait olması takdir buyurulmuşsa, bunu görememek. Bunların Mogueime'nin düşünceleri olmadı-

ğını biliyoruz, o daha dolaysız bir yol izliyor, ölüm mü geç gelecek, yoksa Ouroana mı önce gelecek, onun gelmesiyle kendisinin gitme saati arasında yaşam olacak, ama bu düşünce aynı zamanda çok da karmaşık, dolaşısıyla Mogueime'nin gerçekte ne düşündüğünü bilmediğimizi kabullenip düşüncelerin ifadesi olan eylemlerdeki gözle görünen açıklığa dönelim, yine de düşünce-den eyleme geçişte birtakım şeyler hep yitirilir ya da eklenir, bu da demektir ki, sonuçta ne yaptığımız konusunda ne denli az şey biliyorsak, ne düşündüğümüz konusunda da o denli az şey biliriz. Güneş tepede, yakında ögle olacak, Magripliler mutlaka müezzinler müminleri namaza çağırırken Galiçyalıların dünkü gibi bir saldırıya daha girişip girişmeyeceklerini anlamak amacıyla karargâhtaki hareketleri gözlüyorlardır, demek ki bu kalpsiz yaratıklar başkalarının dinine pek saygı göstermiyorlar. Mogueime yolunu kısaltmak için, suların alçaldığı saatte, halici Praça dos Restauradores hizasındaki sığ bölümden yürüyerek geçiyor. Porta de Alfofa'da görevlendirilen müfrezenin askerleri savaş dehşetini zihinlerinden kovalamak için bir uğraş arayarak ve halicteki ufak balıkları yakalamaya çalışarak buralarda dolaşıyorlar, epeyce uzaklardan geldiler ve o günlerde bile şöyle bir özdeyiş vardı, Gözden ırak, gönülden ırak, ama burada söz konusu olan kesilen aşk ilişkileri değil, duyarlıların bir kez savaşın kıyameti sona erdiğinde dayanılmaz bir görünüm saydıkları savaş arenasından uzak molalar aramak. Komuta eden subaylar da, firarları önlemek için, bu alanda devriye geziyorlar, başka çare yok, çünkü askerlere Ağustos'a kadar paraları ödendi ve bu süre bitinceye kadar, başka bir süre, yaşam süresi, bitişi için daha önce ortaya bir engel çıkmazsa her gün yapılacak çok şey var. Mogueime halicin ikinci kolunu yü-

rüyerek geçemiyor, çünkü burası sular alçaldığında bile daha derin, bu yüzden kıyıya tırmanıp tatlı su derelerine varıncaya kadar yürüyor, orada bir gün Ouroana'yı çamaşır yıkarken görecekti ve ona, Senin adın ne, diye soracak, aslında bir konuşma başlatabilmek için yalnızca bir bahane bu, zira eğer Mogueime bu kadınla ilgili bir şey biliyorsa, bu da onun adı, kendi kendine bu adı öylesine sık söyledi ki, görünüşün tersine, kendilerini tekrarlayanlar yalnızca günler değil, Senin adın ne, diye sordu Raimundo Silva ve kadın da cevap verdi, Maria Sara.

Maria Sara geldiğinde akşam saat yediye geliyordu. Raimundo Silva saat beşten beri yazıyordu, dikkati sürekli dağılıyordu, büyük bir güçlkle iki üç satır yazıyor, sonra pencereden dışarıya, gökyüzündeki bulutlara, ara sıra balkona konan ve aynı zamanda hem hızlı, hem de süregelen olan hareketlerle kafasını sallayarak camın gerisinden o keskin kırmızı gözüyle kendisine bakan bir güvercine dalıyordu, çalışma odasından buraya getirdiği çöp sepeti yırtılmış kâğıt parçalarıyla doluydu, bu bir felaketti, eğer bundan sonraki bütün günler böyle olacaksa, yazdığı tarihin hiçbir zaman bitmemesi tehlikesi vardı, Portekizliler sonsuza dek bu yenilmez Lizbon kentinin önlerinde, ne onu ele geçirme cesareti, ne de bundan vazgeçme gücü bulamayarak kalacaklardı. Gündüz içinden gelen telefon etme dürtüsünü binlerce kez bastırmak zorunda kalmıştı, bu da onun dikkatini yazmak istediği şeylerden daha da uzaklaştırmıştı, sonunda da çalışması ancak bir sayfa kadar ilerleyebilmiş ve bu da katlanılmaz olmama dışında iyi bir yanı olmayan şeyleri hoş görmemizi sağlayan o iyi niyetlilik sayesinde olmuştu. Son yarım saati beklediğinin bilinmesine ve bunun dedikodusunun yapılmasına aldırmaz etmez

görünerek, sık sık verandaya çıkıp açıkça kendisini göstererek, ama hemen hemen sürekli olarak pencerenin iç pervazına yaslanıp bedeninin yarısını gizleyerek, Maria Sara'nın arabasını park edeceği Largo dos Lóios'a kaçamak bakışlar fırlatarak geçirmişti. Aziz Antonios'un duvar resimleri olan binanın köşesinde, ne hızlı ne de yavaş denebilecek, düzgün adımlarla yürürken gördü onu, üzerinde daha önce gördüğü bir ceketle etek vardı, çantasını omzuna asmıştı, saçları esintide uçuşuyordu, duyduğu arzuyla midesinde bir düğüm hissetti, ama Mogueime'ye olduğu gibi değil, çünkü onun kalbinde de bir çarpıntı olmuştu. Bunun gerçek bir arzu olduğunu anladı, çünkü daha çok hızlı bir fiziksel temasla giderilebilecek, boşalırsa da hüsrana, ya da daha kötüsü büyüünün bozulmasına yol açacak, tüm bedenini saran kasılmalı ve sürekli bir zonklama gibiydi. Kapıyı açmaya gitti ve sahanlıkta durdu, Maria Sara merdivenleri tırmanmaya başlamıştı ve gülümseyerek yukarıya doğru bakıyordu, kendisi de gülümsedi, Niye bu kadar geç kaldın, diye sordu ve kadın cevap verdi, Trafiğin ne durumda olabileceğini biliyorsun, dün farklıydı, çünkü ofisten erken çıkmıştım, sahanlığa ulaşınca düzeltmenin yanına ufak bir öpücük kondurdu ve daireye girdi. En yakın kapı, bildiğimiz gibi, yatak odasının kapısı, görünüşe bakılırsa, başka bir kapı aramanın anlamı yok, dahası bu yatak odası yalnızca bir yatak odası değil, geçici olarak bile olsa, bir çalışma odası ve bu yüzden de, tekrarlıyoruz, oldukça tarafsız bir bölge. Oysa Raimundo Silva, ağır ağır, sanki onun giysilerini üzerinden çıkarıyormuş gibi, çantasını omzundan aldı, önceden düşünülmemiş bir hareketti bu, bilimin bazen etkisiz kaldığı yerde sezgilerin yardım ettiği anlardan biriydi, Dün, hoşça kal dediğinde, sesin sanki daha sıcaktı, Bağışla be-

ni, yakınlaşmış olmaya alışmak için biraz daha zamana gereksinim duyuyorum, diye cevap verdi Maria Sara, alışma odasına geçmek ister misin, Hayır, burası iyi, ama sana oturacak koltuk yok, Bekle, gidip bir koltuk getireyim. Geri döndüğünde, Maria Sara müsveddenin son sayfasını okuyordu, Fazla ilerlememişsin, dedi, Peki niye böyle oldu, diye sordu Raimundo Silva, Evet, niye böyle oldu, diye cevap verdi kadın, bu kez gülümsemeden ve sanki bir tepki bekler gibi ona bakarak, Yatağa bir bak, Yatakta ne var, sonra başka bir ses tonuyla, Resmiyeti bir kenara bırakmada galiba tek başına kaldım, dedi, Belki de yakınlaşma benim için daha zor, ama yeniden deneyelim, bana yatağa bakmamı söyledin, ben de sana soruyorum, Yatakta ne var, Dnkünden farklı bir şey dikkatini çekiyor mu, Aynı yatak, Elbette aynı yatak, bana söylemeni istediğim şey, üzerinde yatılmış gibi görünüp görünmediği, bir kadın olarak çarşafların bozulmamış olduğunu, minderde ve yastıkta hiçbir buruşukluk bulunmadığını, yatak örtüsünün el değmemiş olduğunu ve pskllerin dümdüz durduğunu grmen zor değil, Evet, doğru, Aynen dn temizlikimin bıraktığı gibi duruyor, yleyse sen dn gece burada uyumadın, Hayır, Niye, o zaman nerede uyudun, Sorunun önce ikinci bölümünü cevaplandırayım, şuradaki kanapede uyudum, Ama niye, çünkü ben bir ocuk, saçları çok erken ağarmış olan bir yeniyetme gibiyim, çünkü burada tek başıma uyumak içimden gelmedi, hepsi bu. Maria Sara elindeki kâğıdı masanın üzerine koydu, onun yanına gidip sarıldı ona, Beni sevdiğini bana söylemen hiç gerekmeyecek, Evet, söyleyeceğim, Ama bu biçimde değil, Bunu sözcüklerle dile getireceğim, Ben de bunları duymak istiyorum, çoğunu, o anı, yeri, saati unutacağımı biliyorum, ama bu anı ve gle dokunduğun anı hiçbir

zaman unutmayacağım. Birbirlerinin kollarındaydılar, ama daha öpüşmemişlerdi, birbirlerine bakıp bol bol gülümsüyorlardı, yüzlerinden mutluluk okunuyordu, derken toprağın soğurup özümsediği su gibi, gülümsemeleri yavaş yavaş silindi, ikisi de ciddileştiler, birbirlerine bakıyorlardı, odada hızlı hareket eden, belli belirsiz bir gölge dolaştı, belirttiği gibi de kayboldu, sonra kocaman ve güçlü kanatlar Maria Sara'yı ve Raimundo Silva'yı sararak onları tek bir beden halinde birbirlerine doğru yaklaştırdı, öpüşmeye başladılar, dün burada paylaştıkları öpücükten çok farklı bir öpüşmeydi bu, aynı insanlardı ve farklıydılar, ama bu sözcükler bir şey ifade etmiyor, çünkü bir öpüşmenin nasıl olduğunu kimse bilmez, belki olanaksız bir yutma eylemi, şeytansı bir ayin belki, belki de ölümün başlangıcıdır. Maria Sara'yı yatağa doğru iten Raimundo Silva değildi, kadın da onu usulca ve hiçbir şey olmamış gibi oraya sürüklemedi, kendilerini bir anda orada buldular, önce beyaz yatak örtüsünü buruşturarak şiltenin kenarına oturdular, sonra Raimundo Silva onu sırtüstü yatırdı ve öpüşmeyi sürdürdüler, kadının kolları onun boynuna dolanmıştı, sağ koluyla kadının başını desteklerken, sol kolu ne yapacağını bilmiyormuş, ya da biliyor da buna cesaret edemiyormuş gibi duraksıyordu, sanki bir saniye içinde aralarında görünmez bir duvar örülmüştü, sonra, kolu yönlendiren bilge el Maria Sara'nın bedeni boyunca kayarak kalçasına kadar indi, neredeyse hissedilmeyecek kadar hafifçe baldırı üzerinde durdu, yavaş yavaş yine yukarıya doğru çıkarak göğsüne kadar geldi, şimdi parmakları ilk kez dokunduğu bu bluzun yumuşak dokusunu algılıyor, bu erkeğin değersiz elinin altında mucizevi bir göğüs bulunduğunun altüst edici farkındalığı karşısında, duyduğu heyecan bir anda yok oluyor. Bu te-

masla sersemleyen Raimundo Silva başını kaldırdı, bakmak, oradakinin kendi eli olduğunu görmek, bilmek, bundan emin olmak istedi, görünmez duvar gerçekten yıkılıyordu şimdi, ötede sokaklar ve alanlardan, gölgelerden ve ışıktan, kim bilir nerelerden gelen bir ezgiden, sonsuz pencerelerden, bitip tükenmeyecek bir yolculuktan oluşan bir kent vardı. Maria Sara elini onun elinin üzerine koydu, Raimundo Silva bunu öpücüklerle boğdu, sonunda kadın elini onunla birlikte çekti ve hâlâ giysisinin altında olan dimdik göğsünü erkeğin öpücüklerine sundu. Hiç acele etmeksizin düğmeleri çözüp soyunan Maria Sara oldu, sutyeninin beyaz dantelinin altında teni mat bir danteldi adeta, göğüs uçları pembeydi, Tanrım, derken Raimundo Silva'nın eli usulca, sonra vahşice yine göğsü buldu ve kararlı bir tek hareketle onun esnek ve diri göğsünü çıplak bıraktı. Onun göğsünün ucunu ihtirasla dudaklarının arasına alırken Maria Sara inledi, tüm bedeninde bir ürperme oldu, sonra Raimundo Silva'nın eli karnına, oradan da doğal olarak cinsel organına doğru inip ısrarla, kendine yol açmaya çalışınca daha da derinden ürperdi. Hâlâ giyiniktiler, yalnızca Maria Sara'nın ceketinin önü açılmış ve bluzunun düğmeleri çözülmüştü, onun göğsünü yeniden örten de Raimundo Silva oldu, öylesine nazikçe bir hareketle bunu yaptı ki, Maria Sara'nın şaşkın gözleri yaşla doldu. Odadaki gölgeler birden ışığa boğuldu, kuşkusuz boğazın oradaki akşam bulutları dağılmış ve güneşin son ışıkları pencereden içeriye dolmuştu, eğik olarak giren bu ışıklar duvarda kızıl renkli titrek parıltılar oluşturuyor, böylece tüm odaya yayılan görünmez bir kıpırtı, solan ışığın harekete geçirdiği heyecan verici bir atom titreşimi yaratıyordu, sanki yeryüzü daha yeni doğmuş ve hâlâ güçsüzmüş, ya da bunca yaşamaktan

sonra yaşılanmış ve gücünü tümünden yitirmiş gibiydi. Maria Sara ile Raimundo Silva, ya utandıklarından, ya da sezgilerinden dolayı tümüyle soyunmadılar, mahrem yerlerini kapalı tuttular, Maria Sara'nın üzerinde hâlâ sutyeni vardı. Yatak örtülerinin altında yan yana yatar-ken titriyorlardı. Raimundo Silva kadının ellerini tutup öptü, o da aynısını yaptı, bedenlerini kıvrarak birbirlerine öylesine yakınlaştılar ki, solukları karışıyordu, derken ağızları birleşti ve birbirlerinin dudaklarını ve dillerini yutarcasına, açlıkla öpüştüler, elleri birbirlerinin bedeninde geziniyordu, sımsıkı sarılmışlar, birbirlerini okşuyorlardı, sonra ağızlarından sözcükler döküldü, kopuk kopuk, zorlukla, soluk soluğa, sevgilim, seni istiyorum, bu nasıl oldu, bilmiyorum, olması gerekiyordu, sarıl bana, seni arzuluyorum, bu sözcüklerle ya da daha da tatlı, yahut kaba saba, yahut sert, ya da hoyrat olanlarıyla o en eski mırıltı, eğer bu ifadeyi bir kez daha tekrarlamamıza izin verilirse, zamanın başlangıcından beri, tanımlanamaz olanın izini sürer. Raimundo Silva beceriksizce onun sutyeninin kopçasıyla boğuşuyordu, ama Maria Sara yalnızca omuzlarını hafifçe kımıldatarak sutyenini açtı ve göğüslerini tutsaklıktan kurtarıp onun bakışlarına, ellerine ve dudaklarına sundu. Sonra birbirlerine yardım edip cesaret vererek tümüyle soyundular, Soy beni, diyorlardı, oysa zaten çıplak kalmışlardı, ama şimdi birbirlerine dokunabiliyor, birbirlerini yoklayabiliyor, keşfedebiliyorlardı, Raimundo Silva birden yatak örtülerini açtı, işte Maria Sara oradaydı, göğüsleri, karnı, kabarmış cinsel organı, uzun bacaklarıyla, kendisi de hiçbir utanma duymadan, korkularını unutmuş olarak, kalan azıcık ışıktaki çıplak kaldı, yalnızca beyaz çarşaf parlıyordu, ay ışığına boğulmuş gibiydi, kente yavaş yavaş akşam çöküyordu, sanki dış dün-

ya yeni bir mucizeyi beklemeye koyulmuştı, oysa mucize gerçekleştiğinde, burada, bu iki sevgilinin cinsel organları ilk kez buluştuğunda, iki sevgili ilk kez birbirlerinin kollarında zevkten inlediklerinde, boğuk seslerle haykırdıklarında, yeryüzündeki tüm su bentleri açıldığında kimse farkına varmadı bunun, sonra Tajo'nun durgun, geniş halicinde iki beden yan yana, el ele sürüklendi; biri, Ah, aşkım, derken öbürü, Sonsuza dek sürse bu, diyordu, derken birdenbire ikisi de söyledikleri sözlerden korktular, sarıldılar birbirlerine, oda karanlıktı, Işığı yak, dedi kadın, bütün bunların gerçek olup olmadığını bilmek istiyorum.

Maria Sara geceyi Raimundo Silva'nın dairesinde geçirdi. Ondan ışığı yakmasını isteyip gerçekten yanındaki, kendisine bakan ve dokunan çıplak adamla birlikte, kendi çıplaklığı içinde ve kendisini alabildiğine onun gözlerine ve ellerine sunarak orada olduğunu bütün duyularıyla doğruladıktan sonra, iki öpüşme arasında, Yengeme telefon edeceğim, dedi. Beyaz yatak örtüsüne sarınarak çıplak ayakla çalışma odasına koştu, Raimundo Silva yatak odasından onun numarayı çevirdiğini ve, Benim, dediğini işitebiliyordu, sonra bir sessizlik oldu, büyük olasılıkla yengesi onun daha önce aramaması karşısında duyduğu şaşkınlığını dile getiriyor ve sözgelimi, Bir şey mi oldu, diye soruyor, anlatacak çok şeyi olan Maria Sara da, Hayır, yalnızca bu gece eve gelmeyeceğimi haber vermek istedim, diyordu, boşandıktan sonra ağabeyinin evinde yaşamaya başlayalı beri böyle bir şeyin ilk kez olduğunu düşünürsek, bu durum epeyce olağandışıydı. Yine bir sessizlik oldu, yengesinin bu sözler karşısındaki sağduyulu şaşkınlığı onu bir anda suç ortağı yapmıştı, Maria Sara güldü, Sonra açıklarım, ağabeyime de dullarla genç kızların koruyucusu rolünü oynamamasını söyle, çünkü benim durumumda pek yerinde olmaz bu. Hattın öbür ucunda yengesi doğal olarak benzer durumlarda söylenebilecek şeyler arasında en azından, Umarım ne yaptığını biliyorsundur, gi-

bisinden kaygılarını dile getirmiştir, Maria Sara da buna cevap olarak, Tek bilmem gereken bunun gerçek olduğu, diye cevap verdi, bir kez daha sessizlikten sonra da, Evet, öyle, dedi ve Raimundo Silva'nın Maria Sara'nın yengesinin, Şu düzeltmen mi, diye sorduğunu ve Maria Sara'nın da cevap olarak, Evet, öyle, dediğini tahmin etmesi için bu kadarı yetiyordu. Telefonu kapattıktan sonra birkaç dakika orada kaldı, birden her şey, bu mobilyalar, bu kitaplar, gerçekdışı bir görünüme bürünmüştü, yatak odasında uzanmış yatan bir erkek vardı, baldırlarının iç kısmında soğuk bir temas hissetti ve içinden, Bu onun teması, diye geçirince ürpererek yatak örtüsüne daha sıkıca sarındı, oysa bu hareket kendisinin çırılçıplak olduğunun farkına varmasına yol açtı, biraz önceki duyumların anısı şimdi onu huzursuz eden ve savuşturamadığı bir düşünceyle karışıyordu, Ya hâlâ yatağın üzerinde çıplak olarak yatıyorsa, bu düşünce orada durdu, yahut kendisi bu düşünceyi sürdürmeyi reddetti, oysa bu açıkça bir tehditti, gerçi kimin tehdit altında olduğu pek belli değilse de, alınmış bir karardı. Onun niçin kendisine seslenmediğine şaşıtı, telefonu kapattığını duymuş olmalıydı, sessizlik sinsi ve huzursuz edici bir düşman gibi daireye çöküyordu sanki, sonra bir açıklama bulduğunu düşündü, kendisine nasıl sesleneceğini bilmiyordu, evet, Maria Sara diye seslenebilirdi, ama sorun sözcüklerde değildi, söylenirken kullanılan ses tonunda, kendisinin şimdiden bir bedenın sahibi olduğuna inanan birisinin buyurucu ses tonuyla, yapmacık olarak tanımlayamayacağımız, ama doğal olamayacak kadar çekingen, sevecen bir sevgiyi yansıtan bir ses tonu arasında seçim yapmaktaydı sorun. Koridorda yürürken, sanki burada söylenen bütün sözler ve gösterilen bütün davranışların akıbeti buna bağlıymış gibi bir

kaygı içinde kendi kendine, Üstü örtülüdür, üstü örtülüdür, diye düşünerek yatak odasına yöneldi. Raimundo Silva yatak örtülerini omuzlarına kadar çekmişti.

Baixa'daki bir restoranda yemek yediler, Maria Sara kuşatmanın tarihinin nasıl gittiğini sordu, Ne kadar saçma olduğu düşünülürse, oldukça iyi gidiyor diyebilirim, Bitmesi ne kadar sürer sence, Sonra evlenip mutlu bir yaşam sürdüler, ya da bizim öyküye göre, Portekizliler üstün bir uğraş vererek kenti ele geçirdiler türünden bir son benimseyecek olursam, üç satır yeterli, yahut silahları ve öteberiyi sıralamaya koyulacak olursam hiçbir zaman sonunu getiremem, başka bir seçenek ise, artık birbirimize rastlamış olduğumuza göre, metni bu haliyle bırakırım. Ben bitirmeni yeğlerim, şu Mogueime ile Ouroana'nın yaşamlarını kararlaştırmalısın, gerisi daha az önemli, öykünün nasıl bitmesi gerektiğini zaten biliyoruz, ne Magripli, ne de Magripli topraklarındaki turistler olmamamıza karşın burada, Lizbon'da yemek yememiz bunun kanıtı, Kent kapılarına saldırırken yaşamlarını yitirenlerin cesetlerini taşıyan kayıklar büyük olasılıkla buradan geçtiler, Eve döndüğümüzde başından başlayarak okuyacağım, Eğer daha ilginç bir şey yapmıyor olursak, Önümüzde bütün bir zaman uzanıyor, sayın bayım, Üstelik tarih de kısa, yarım saat içinde hepsini okumuş olursun, Göreceğin gibi, aslında Haçlıların Portekizlilere yardım etmeden kalkıp gitmelerinden kaynaklanan durumla sınırlandırdım kendimi, Bu da iyi bir roman için yeterli, Belki de, ama bana bu görevi verdiğinde, benim sıradan, başkaca nitelikleri olmayan, özelliksiz bir düzeltmen olduğumu biliyordun, Ama böyle bir işe girişmek için yeterli nitelikleri olan, Kışkırtma daha iyi bir sözcük olurdu, Pekâlâ, kışkırtma diyelim, Beni buna yönlendiren sözleri söylerken aklında ne

vardı, neyi arıyordun, O sırada, bir açıklama isteseydin, kendime ya da sana birçok gerekçe gösterebilirdim, ama birçok şeyi açık açık göremiyordum, oysa şimdi aslında seni arıyor olduğum besbelli, Beni mi, sahipsiz bir köpek kadar hüznü, saçlarının boyası açılmış bu zayıf, ciddi adamı mı, Görür görmez tutulduğum adamı, düzeltmek zorunda olduğu bir yanlış kasıtlı olarak yapan adamı, *hayır* ile *evet* arasındaki farkın yalnızca sağ kalmayı düşünen zihinsel bir işlemden kaynaklandığını anlayan adamı, Yeterince iyi bir neden, Bencil bir neden, Ve toplumsal bakımdan da yararlı, Kuşkusuz, yine de her şey bu *evet* ile *hayır*'ın sahiplerinin kim olduğuna bağlı, Kılavuzumuz oybirliği ve ortamı temel alan normlar olsun, zira ortamdaki herhangi bir değişiklik anlamayı değiştirir, Hiç kaçış noktası bırakmıyorsun, Çünkü kaçış noktası olamaz, bir odaya tıklmış olarak yaşıyoruz ve bunun duvarlarına dünyayı ve evreni resmediyoruz, İnsanların çoktan aya gittiklerini unutma, Kendi kapalı odalarını da birlikte götürdüler, Sen kötümserisin, Hiç değil, ben yalnızca radikal türden bir şüpheciyim, Şüpheli sevmez, Tam tersine, sevgi şüphecinin hâlâ inanabildiği belki de son şeydir, İnanabildiği mi, Daha doğrusu inanmak zorunda olduğu diyelim. Kahvelerini içip bitirdiler, Raimundo Silva hesabı istedi, ama Maria Sara çabucak cüzdanından bir kredi kartı çıkarıp fincan tabağına koydu, Ben senin patronunum, yemek parasını senin ödemene izin veremem, astlar üstlerine üstünlük taslayacak olsalar, kimsenin hiyerarşiye saygısı kalmazdı, Bu seferlik izin veriyorum, ama unutma ki çok geçmeden ben bir yazar olacağım ve o zaman, O zaman hiçbir koşulda ödeme yapmayacaksın, bir yazarın editörüne yemek ısmarladığını kim duymuş, sen gerçekten de halkla ilişkiler konusunda çok az şey biliyorsun, Ben

hep editörlerin zavallı yazarlarının sırtından geçinerek yiyip içtikleri kanısındaydım, Ne utanç verici bir iftira, sınıf düşmanlığının alçakça bir göstergesi, Basit bir düzeltmen olarak, ben bu çatışmaya dahil değilim, Ama eğer bu fikir seni rahatsız ediyorsa, Hayır, hiç de değil, ödeyebilirsin, ama buna izin verme nedenlerim senin sandığın gibi değil, Nedir nedenlerin, Yalnızca bu uzun, bitmez tükenmez kuşatma tarihi yüzünden pek metin okuyamamış olmam ve maddi kaynaklarımın düştüğü tehlikeli durumdan sen sorumlu olduğuna göre de, senin ödemen daha doğru, bunu telafi etmek için sana yarın kahvaltıda tost yaparım, Beni büyük bir borç altında bırakacaksın.

Maria Sara otomobilini Largo dos Lóios'ta park etmişti ve böylesine hoş bir akşamda bir yürüyüş yapmak ikisinin de içinden geldi. Limoeiro'ya inmeden önce Tajo'yu, bu geniş, gizemli iç denizi izlemek için gezi alanında oyalandılar. Raimundo Silva kolunu Maria Sara'nın omzuna dolamıştı, bu bedeni tanıyordu, tanıyordu onu, tanıması ona bir yandan sonsuz bir güç duygusu, bir yandan da sonsuz bir boşluk duygusu, yeryüzünün üzerinde uçup durarak yere konmayı erteleyen büyük bir kuş gibi, ağır bir tembellik duygusu vermişti. Artık eve dönüyorlardı, gece sonsuz gibiydi, saatleri durdurmak ya da hızlandırarak ilerletmek için koşturmak gerek yoktu, çünkü zaman bundan fazlasına izin vermezdi, Maria Sara, Senin yazdıklarını merak ediyorum, bir yazar olma yolunda olduğunu söylemekle haklı olabilirsin, dedi, Demek beni ciddiye almadın, Belli olmaz, belli olmaz, en iyi giysilerimizi sırf lekelenirler diye giymeyiz, Eğer bir düzeltmen olarak zaten cehennemde cezalandırılmaya mahkûm edilmişsem, bir yazar olarak yazgımı bir düşün, Cehennemden de beter, sanırım geriye yalnızca *lim-*

bo * kalıyor, Doğru, ama ben *limbo* için fazla yaşlıyım ve vaftiz ediliğime göre, cezalardan kurtulsam bile, ödül-lerden kurtulamam, çünkü başka seçenek olmadığı söy-leniyor, Porta de Ferro buradaydı, iki yüz yıl kadar ön-ce onu, tabii ki geriye ondan ne kalmışsa, yıktılar, Mag-ripli kapısına gelince, onun neye benzediğini kimse bil-miyor, Konuyu değıştirme, bu iyi bir fikir, Hangi fikir, Senin yazdığın kuşatma tarihinin yayımlanması, Bizim yayınevince mi, Neden olmasın, Yayın müdürü olarak, duygularının kararlarını bulandırdığı, umutsuz bir va-ka olurdun, Ama kitabın yeterince iyi olması ilkesinden hareket ediyorum, Patronlarımızın kendilerini alay ko-nusu olarak gördükten sonra buna razı olacaklarını mı düşünüyorsun, Eğer bir espri anlayışları varsa, Aklım-dan bile geçmedi, ama uyanık olmadığımından benim su-çum olabilir bu, Sen kitabı bitir, sonra düşünürüz, de-nemekle bir şey yitirilmez, Evde duran bir kitap değıl, yalnızca ayrı ayrı olayları ele alan birkaç düzine sayfa, Bu bir başlangıçtır, Tamam, ama bir koşulla, Yani, Ken-di kitabımın son okumasını ben yapmalıyım, Ama ne-den, kendi yapıtını düzeltmede güvenilecek en son kişi-nin yazar olduğunu herkes bilir, Benim *hayır*'ımı birisi *evet*'e çevirmesin diye. Maria Sara güldü ve, Senden ger-çekten hoşlanıyorum, dedi. Raimundo Silva da buna ce-vap verdi, Ben de hoşlanmayı sürdürmen için elimden geleni yapıyorum. Calçada do Correio Velho'dan, Ra-imundo Silva'nın hep kaçınmaya çalıştığı basamaklar-dan tırmanıyorlardı, ama bugün sevinçli ve rahattı, his-settiğı yorgunluk ise farklıydı, dinlenmeden çok da yo-rulma isteğı veriyordu. Bu saatte sokak ıssızdı, yer ve ko-

* Limbo, Hristiyanlarda vaftiz olmadan ölen çocukların ruhlarının gittiğı yer. – ç.n.

şullar elverişliydi, Raimundo Silva Maria Sara'yı öptü, günümüzde ortalıkta öpüşmekten daha yaygın bir şey yok, ama Raimundo Silva'nın, bırakın arzularını, duygularını belli etmeye alışık olmayan, çok daha sakıngan bir kuşaktan olduğunu unutmayalım. Zaten pervasızlığı da bundan öteye gitmeyecekti, sokak boştu ve fazla aydınlık değildi. Tırmanmayı sürdürdüler, Escadinhas de São Crispim'in dibinde durdular, Yüz otuz dört basamak var, dedi Raimundo Silva, ve Aztek tapınaklarındakiler kadar dik, ama bir kez tepeye vardık mı eve gelmiş sayılırız, Yakınan kim, gidelim, Yukarıya bakarsan, şu kocaman pencerelerin altında, hiç değilse uzmanlara göre, Gotların yaptıkları duvarın kalıntıları hâlâ duruyor, Sen de şimdi o uzmanlardan birisin, Yok canım, ben yalnızca biraz okudum, kendimi azar azar eğittim, bakma ve görme, görme ve gözlem arasındaki farkı keşfettim, Kulağa ilginç geliyor, Bu, işin temeli, hatta gerçek bilginin bir algılama düzeyinden adeta başka bir algılama düzeyine, Barbarca, herkesten çok daha Gotça, bir düzeye geçişin bilincine varmamıza bağlı olduğunu düşünüyorum, bu dağa tırmanmaya başladığımızdan beri bir algılama düzeyinden öbürüne geçen de benim, soluklanıncaya dek bu basamakta biraz dinlenelim. Bu sözler ve ardından gelen eylem birdenbire Raimundo Silva'ya öfkeli ve tehditkâr Costa ile karşılaşmaktan dehşete kapıldığı, Escadinhas'tan aşağıya doğru koşup, hayalindeki suçlayıcı bakışlardan yalnızca korkaklığını değil, aynı zamanda bunun yaratacağı utancı da gizlemek için bu basamaklardan birine oturduğu günü hatırlattı. Bir gün, aralarında doğan bu aşk macerası konusunda kendisini daha güvenli hissettiğinde, Maria Sara'ya kendi doğasındaki bu aşağılık özellikleri anlatacak, gerçi, öte yandan, günün birinde yaratacağı ve ko-

ruyacağı bir olumlu görüntüye leke sürmektense, hiçbir şey söylememeye de karar verebilir. Oysa şu anda bile, sonunda ne yapacağına ilişkin henüz hiçbir karar vermemişken, bastırılan bir kuruntunun rahatsızlığını, başarısızlık öncesi pişmanlığı, zihnine takılan bir diken hissedebiliyor. Vicdanının bir önsezi gibi kendisini uyarışını unutmayacağına söz veriyor ve birden aralarına giren sessizliğin, belki bir uzaklaşmanın, farkına varıyor, ama hayır, kendilerini bir anda buldukları ve hiçbir sokak lambasının olmadığı bu yerdeki gölgeleri biraz seyrelten küçülmüş bir ayın ışığı altındaki Maria Sara'nın yüzünde huzur, dinginlik okunuyor, kendi kendine hissettiği bir huzursuzluk bu, bir şey gizlediğini bilmesinden başka bir nedeni de yok, korku utancından çok, utanç korkusu diyelim buna. Maria Sara konuşmuyorsa, suskun kalması gerektiğini hissettiği için, Raimundo Silva konuşmak üzereyse, bu da suskun kalmasının gerçek nedenini açıklamak istemediği için, Bir süre önce burada bir sokak köpeği vardı, ama kayboldu, bu cümleyle başlayarak, daha gerçek ve özgün kılmak için hayal gücüne bağlı yeterince ayrıntı ekleyerek, hayvanla karşılaşmasının öyküsünü anlatmaya başladı. Buradan ayrılmamakta diretiyordu, bir iki kez ona yiyecek verdim, sanırım bazı komşular da yiyecek veriyordu ona, ama fazla değil, çünkü zavallı hayvan açlıktan ölecekmiş gibi görünüyordu, ona ne olduğunu, yaşamını ve talihinin peşinden koşma cesaretini mi buldu, yoksa beslenemediği için şuracıkta öldü mü, bilmiyorum, daha fazlasını yapmalıydım diye düşünüyorum şimdi, ona her gün biraz kısıntı vermek ya da bugünlerde her yerde yok pahasına satılan köpek mamalarından almak benim için pahalı olmazdı ki. Raimundo Silva birkaç dakika sorumluluklarını ve ihmallerini tekrarlayıp durdu, bu

arada gerçek pişmanlığını sahte pişmanlıkla örttüğünün farkındaydı, gerçek olanı kuşkulu, öbürü ise belirsizdi, derken birden sessizleşti, kendisini gülünç ve çocukça hissetti, başıboş bir köpek yüzünden vicdanı rahatsızdı, şimdi Maria Sara'nın, Zavallı hayvan, gibisinden gelişigüzel bir şey söylemesi gerekiyordu, nitekim o da ayağa kalkıp, Hadi gidelim, demeden önce, tam da böyle dedi, Zavallı hayvan.

Lizbon Kuşatmasının Tarihi'ni yazdığı ufak masaya oturmuş, bir çekim ya da itim yoluyla yazının yeniden akmasını sağlayacak o Tanrı vergisi sözcüğü bekleyerek yazdığı en son sayfaya bakarken, Raimundo Silva kuşkusuz kendi kendine, dün gece Escadinhas de São Crispim'de Maria Sara'nın, Hadi gidelim, dediği gibi, Hadi, yazalım, ilerleyelim, geliştirelim, kısaltalım, not düşelim, kusursuzlaştıralım, diyordu, ama öbür Hadi gidelimdeki yumuşaklık olmaksızın, bu öbürü boşlukta asılı kalmayarak, içlerinde giderek yükselerek sürekli yankılanmış, sonunda da yatak örtüleri bir kez daha onları içine almak için açıldığında utku dolu bir şarkıya dönüşmüştü. O muhteşem gecenin anısı, sabah uyanıp yanında çıplak bir bedeni görmenin ve duyumsamanın sürprizi, ona sanki kocaman bir gülmüş gibi yavaşça dokunmanın verdiği anlatılmaz zevk, kendi kendine, Yavaş, onu uyandırma, seni tanımak istiyorum gül, beden, çiçek, demesi, sonra istek dolu elleriyle uzun uzun, ısrarla okşayışı, derken Maria Sara gözlerini açıp gülümsüyor, bir ağızdan, Aşkım benim, diyorlar ve birbirlerine sarılıyorlar. Raimundo Silva uygun sözcüğü arıyor, başka bir durumda aynı sözcükler uygun olurdu, Aşkım benim, ama Mogueime ile Ouroana'nın bu sözcükleri kullanacakları kuşkulu, dahası bu aşamada, dile getirilmesi onların anlayışlarını aşan

bu gibi ani duyguları iletmeleri bir yana, daha tanışmalar bile.

Bu arada, yazgının aracı olduğundan habersiz, şövalye Heinrich içten içe bir muhasebe yapıyor, acaba Ouroana'yı Mem Ramires'in karargâhına mı götürse, yoksa kraliyet karargâhında güvendiği silahtarının bakımı ve gözetimine mi emanet etse diye. Ama bu silahtarının yanında olmasına o denli alışık ki, onun hizmetlerinden yoksun kalmak içinden gelmiyor, böylece meseleyi dikkatle düşündükten sonra, onu çağırttı ve Porta de Ferro'da toplanan birliklere katılmak üzere ertesi sabah erkenden bu korunmalı yaylalardan aşağıya inecekleri için eşyalarını ve silahlarını hazırlamasını söyledi ona, orada kendisinin buyruğu ve yetkisi altında bir saldırı kulesi kuracaklardı, Bakalım kim önce bitirecek, biz mi, Portas do Sol'daki Fransızlar mı, Porta de Alfama'daki Normanlar mı. Peki odalığınız Ouroana ne olacak, diye sordu silahtar, O benimle gelecek, Bir sürü tehlike var, aşağıda Magriplilerle Hristiyanlar karşı karşıya, Ne yapılması gerektiğine daha sonra bakarız, çünkü bu dinsizlerin surların dışında savaşa girişmeye cesaret edemediklerinden eminim. Bunları kararlaştırdıktan sonra, silahtar Ouroana'ya haber vermeye ve yola çıkma hazırlıklarını yapmaya gitti, şövalye Heinrich'e silahlı beş koruması da eşlik edecekti, çünkü bu Alman şövalyesi emrine özel bir ordu verilecek kadar büyük bir lord değildi, uzmanlığı daha çok mühendislik alanındaydı, bu da hemen hemen her zaman makineleri kuracak çok sayıda adamın olmasına ve her zaman da mühendisin bilgisine, becerisine ve hayal gücüne bağlıydı. Daha önce de söylendiği gibi, ertesi sabah erkenden şövalye Heinrich, kutsal ayine katıldıktan sonra, kralın elini öpmeye gitti, Hoşça kalın, Majesteleri, kuleyi kurmaya gidi-

yorum. Biraz ötede, kralla konuşmaya yetkili olmayan silahtarı, silahlı korumaları ve cildinin beyazlığını sergilemekten çok, zira kaçırıldığı Galiçya tarlalarındayken bir köylü kıızıydı ve tıpkı onlar gibi çift sürüyordu, efendisinin gösteriş merakını tatmin etmek üzere bir tahtırevanın içine oturtulmuş olan Ouroana vardı. Dom Afonso Henriques şövalyeyi kucakladı, Kutsal Bakire Meryem yanınızda olsun ve sizi korusun, dedi, ve buralarda eşi benzeri görülmemiş bu kuleyi kurmanız için size yardım etsin, geminin marangozlarıyla birlikte çalışacaksınız, bu iş için uygun olarak ancak onları bulabildik, ama eğer onların sizin iyi bir usta olduğunuz kadar iyi çıraklar oldukları ortaya çıkarsa, o zaman saldırı kuleleriyle girişeceğim başka kuşatmalar yabancı işçiler kiralanmadan yalnızca yerli ustalarla yürütülecek, Majesteleri, ailelerine ve anavatanlarına hizmet etmeye her zaman hazır olan Portekizlilerin alçakgönüllülükleri, tutumlulukları ve özverilerine yağıdırılan övgüler benim ülkeme kadar ulaştı, şimdi bunca ender niteliklere eğer biraz zekâ ve çok daha yüksek bir karakter ve irade gücü de eklerlerse, o zaman Haşmetli Kralımı temin ederim ki hiçbir kule, ister yarın, ister başka bir zamanda kurulsun, onların olanaklarını aşamaz. Bu inandırıcı duygular kralda derin bir etki yarattı, özellikle bunları söyleyen kişiden gelince, ve kral öylesine tatmin oldu ki, şövalye Heinrich'i bir kenara çekerek aklına takılan özel kaygıyı ona açtı, Bazı kurmay başkanlarımın bu saldırı kuleleri kullanma fikrinden mutsuz olduklarını fark etmiş olmalısınız, onlar eski moda savaş yöntemlerine bağlı gelenekçilerdir, bu yüzden ola ki aralarından biri şu ya da bu bozguncu bahaneyle engel olmaya ya da çalışmayı geciktirmeye kalkışacak olursa, bunu o anda söyleyin bana, çünkü çağdaş bir kral ol-

makla iftihar ettiğim için bu girişimi hiç gecikme olmaksızın sürdürmeye niyetliyim, bir de üstelik bu savaş benim tüm maddi kaynaklarımı tüketti ve askerlere Ağustos sonunda yeni bir ücret ödemeyi hiç ama hiç istemiyorum, çünkü üç aylık dönem Ağustos sonunda bitiyor, birliklerimizin ücretlerinin düşük olmasına karşın, toplamı adamaklı yüksek bir meblağ tutuyor, talihimiz el verir de bu arada kenti ele geçirmeyi başarırsak çok iyi olur, böylece bu kulelere ne denli bel bağladığımı görüyorsunuz, dolayısıyla bu planı yürütmek için ben tam desteğim ve teşvikimle arkanızdayım, cömertçe ödüllendirilme konusunda da hiçbir korkunuz olmasın, çünkü kendinizi on kat daha çok ödüllendirmeniz için Magrip-lilerin varı yoğu elinizde olacak. Şövalye Heinrich krala içinin rahat olması için güvence verdi, Tanrının yardımıyla zaferi garanti edecekti, hazinenin içine düştüğü güçlüklerden kimseye söz etmeyecekti, kral hiçbir biçimde hizmetleri için kendisini ödüllendirme kaygısına kapılmamalıydı, Zira, Majesteleri, en iyi ödül cennettedir ve cennetin kalesine ulaşabilmek için başka kuleler gerekir, hayırlı işler için kurulan kuleler, örneğin inatla teslim olmayı reddetmeyi sürdürürlerse, bir tek Magrip-liyi canlı bırakmama andımız gibi. Kral şövalyeyle veda-laştıktan sonra bu adamı aklında tutması gerektiğini düşündü, çünkü böyle birisi bir general kadar piskopos olarak da işe yarardı, eğer bu kule projesi başarılı olursa onun Portekiz uyruğuna geçirilmesi ve yeni bir yaşama adım atmak üzere toprak ve unvan verilerek ödüllendirilmesini önerecekti.

Çok geçmeden anlaşıldı ki, şövalye Heinrich'in zaman yitirmeye hiç niyeti yoktu, zira Porta de Ferro'ya varır varmaz, Mem Ramires ile bu gözü kara proje için gerekli adam sayısını tartışmaya ve derhal, bazısı doğanın

ürünü, bazısı ise resmen kendilerini kurban edecek tahratları sağladıklarını öngöremeyecek olan Magriplilerin dikmiş oldukları, o bölgedeki ağaçları kestirmeye başladı, bir kez daha tekrarlayalım, bunlar yazgının cilveleridir. Ama önce şövalyeyle maiyetinin gelmesinin yarattığı heyecandan söz etmeden, bu betimlemeleri daha fazla sürdürmeyelim, bunda da şaşılacak bir şey yok, çünkü karşılarında yabancı bir teknisyen, hem de iki kez daha fazla teknisyen olması gereken bir Alman vardı, yaratılıştan şüpheli ya da başkalarının etkisinde kalan bazı kişiler bu projeye ve sonucuna sakıngan bir yaklaşım gösteriyorlardı, ötekiler ise henüz değerini kanıtlayabilecek kadar zamanı olmamış bir şeyi lanetlemenin yanlış olduğu düşüncesindeydiler, son olarak pratik ve yansız görüşlüler Magripliler yukarıdan taşlar fırlatırken ve yerçekiminden yararlanırken kendileri aşağıda bunun sonuçlarına katlanacaklarına, göğüs göğüse ve aynı yükseklikte çarpışmanın daha uygun olacağını kabul ettiler. Sürmekte olan askeri ve sınai projeye ilişkin bu polemiklerden uzakta kalan ve gözünde yalnızca bir tahratırevanda gelen kadın olan Mogueime, gözlerine inanamadı. Artık Graça karargâhının çevresinde kendisine, Kendi karargâhından bu kadar uzakta ne arıyorsun, diye sorabilecek bir askeri polis devriyesine rastlama tehlikesi altında, gizlice dolaşması gerekmeyecekti, dağ gerçekten Peygambere gelmişti şimdi, Peygamber dağa gitmek istemediğinden değil, Çünkü hepimiz çabalarının tanığıyız, bu Peygamberin üzerinde bir başçavuş, bir teğmen, bir de yüzbaşı olmasından ve bir savaşta bulunduğu için verilen izinlerin, yaratıcı bir zekâyla da desteklenebilen uydurmaca mutlu durumlarla ilgili izin taleplerinden sayıca daha az olmasından dolayı. Buraya doğru gelmekte olan bu Ouroana, eğer tüm zamanını ça-

dırına kapanıp şövalye Heinrich'in marangozluk işine ara vererek, Tanrı ile mistikleşmeyi isteyen bir ruhtan kolayca yalnızca tenle mistikleşmeyi özleyen bir ruha dönüşebilecek olan kaygıları rahatlatmaya gelmesini beklemekle geçirmiyorsa, bu Ouroana, bu harekât arenasındaki yer darlığını da hesaba katarsak, alacakaranlığın dingin saatlerinde, birlikler gündüzün kavurucu ve savaşın daha da kavurucu sıcaklığı altındaki yorgunluklarını gidermeye çalışmak üzere uzaklaştıklarında, karargâhta gezinip düş kurarken ya da yavru orkinosların sıçrayışlarını izlemek için ırmağın kıyısında dururken çok daha sık ve daha kolay görünür durumda olacak. Bu arada, şimdi tüm çabaların o kulelerin kurulmasına yoğunlaştırılması umuluyor, çünkü güçlü kuvvetli adam kıtlığı dolayısıyla, marangozlar sessiz sedasız riskli işlerini sürdürsünler diye arada bir düşmanı oylamakla görevlendirilmeleri dışında bu insanları başarı olasılığı az olan etkinliklere dağıtmak intihar demek olur. Fray Rogeiro, Osberno'nun mektubuna düştüğü notlarda, şövalye Heinrich'in Porta de Ferro'daki karargâha gelişinin ayrıntılı bir betimlemesini vermiş, eşlik eden kadına da değinmeden geçememiş, oysa asıl kitapta bundan hiç söz etmemişti, adı Ouroana'ydı, rahibin sözleriyle, gündeğümü kadar güzel, ayın doğuşu kadar gizemliydi, ama bir yandan kendi disiplinli sağduyusu, öte yandan da hitap ettiği kişinin nazik ahlak anlayışı, ona bu sözcükleri sildirmişti. Fray Rogeiro'nun Alman şövalyesinin sözlerini ve eylemlerini kaydederken gösterdiği özenin nedeni, onun talihsiz olsa da, zamanla görüleceği gibi, hiç de onursuzca olmayan ölümünden sonra büyük bir olasılıkla bu ve yüceltme yöntemiyle bastırıldığı başka ruhsal kıpırtılar olabilir. Daha açık söylemek gerekirse, Ouroana'ya duyduğu şehveti tatmin ol-

madığı için, Fray Rogeiro'nun saklı tuttuğu mazeretin ötesinde, Ouroana'nın güzelliğinin tadını çıkaran erkeği göklere çıkarmaktan daha iyi bir mazeret bulamadığını söyleyebiliriz. Konu insan doğası olunca, her şey beklenir.

Senhora Maria öğle yemeğinden sonra her zamanki saatte geldi ve gelir gelmez aynı zamanda hem üstü kapalı, hem de açık bir edayla mırıldanmaya başladı, bunu başarmak zordur, çünkü bir şey bildiğinizi gizlemeye çalışırken, aynı zamanda karşınızdakinin masum rolü oynamasına izin vermeye niyetli olmadığınızı göstermek gibi ikili bir amacı vardır bunun. Kusursuz bir diplomasi sanatıdır, ama içgüdü değilse de, sezgiye dayanır, genel anlamda da asıl amacına ulaştı, yani düzeltmende sanki en gizli sırları ortalığa dökülecekmişçesine belli belirsiz bir panik duygusu yarattı. Senhora Maria, kendisi farkında olmasa da, bir sadist. Yatak odasının kapısında durup Raimundo Silva'yı selamladı ve iki defa gürültülü bir biçimde burnunu çekerek, kendisi zavallı bir temizlikçi olsa da, havada kalan parfüm kokusunu duyacak kadar aklının yerinde olduğu yolunda iki kez mırıldanarak onu uyardı. Raimundo Silva onun selamına karşılık verdi ve neler olup bittiğini bilmez görünmeye karar vererek, ona şöyle bir göz atıp yazı yazmayı sürdürdü, Senhora Maria baştan şaşırdı, sonra yüzünde, Tahmin ettiğim gibi, dercesine tuhaf bir ifadeyle dönüp, Raimundo Silva'nın ustaca çarçabuk düzeltmesi yerine, kusursuzca düzeltilmiş ve her haliyle bir kadının elinin değdiği belli olan yatağa baktı. Dikkati üzerine çekmek için öksürdü, ama Raimundo Silva, yüreğinde aptalca bir çarpıntı hissetmesine karşın, işine dalmış gibi göründü, Yaşamımla ilgili açıklama yapmak zorunda değilim, diye düşündü, böylesine ciddi bir aşk ma-

cerasına yeni girişmiş birisi olarak, korkakça mazeretler aradığı için de kendi kendisine kızdı, bu yüzden başını kaldırıp kuru ve ters bir ses tonuyla, Bir şey mi istiyordunuz, diye sorması kadının münasebetsizliğini etkisiz kıldı, Hayır, efendim, hiçbir şey, yalnızca bakıyordum. Bu mahçup cevap Raimundo Silva'ya yetebilirdi, ama kadını iğnelemeyi yeğledi, Neye bakıyordunuz, Hiçbir şeye, yatağa, Yatağın nesi var, Bir şeyi yok, düzeltilmiş, Düzeltilmişse ne olmuş, Hiçbir şey, hiçbir şey, Senhora Maria dilinin ucundaki, Kim düzeltti, sorusunu soramayacak kadar sindirilmiş olarak arkasını dönüp gitti, böylece de Raimundo Silva'nın ne cevap vereceğini hiçbir zaman bilemeyecekti, gerçi bunu Raimundo Silva kendisi de bilmiyordu. Bundan sonra Senhora Maria evin o bölümüne kendi yetki alanı dışında gözüyü baktığını Raimundo Silva'ya bildirircesine, bir daha yatak odasına ayak basmadı, öte yandan, uğradığı hüsrânın yol açtığı hırçınlığını bastıramadığı ya da bastırmak istemediğinden ve ev işini sessizce yapmak için hiçbir çaba göstermeden, gürültü yapmak için elinden geleni ardına koymadı. Raimundo Silva buna gülümseyerek omuz silkmeye karar verdi, ama öylesine bir patırtı kopuyordu ki, koridora yürüyüp, Lütfen daha az gürültü yapar mısınız, çalışmaya uğraşıyorum, diye rica etmek zorunda kaldı, Senhora Maria kendisinin de işini yapmaya çalıştığını ve bazıları gibi sessiz ve huzur içinde oturarak geçimini kazanacak kadar talihli olmadığını söyleyerek buna cevap verebilirdi, ama zorunluluk, bu kadar çatışmalı durumlarda bile, istekten daha güçlü olduğundan, hiçbir şey demedi. Senhora Maria'yı en çok kızdıran şey, bu çarpıcı değişikliklerin kendi bilgisi dışında gerçekleşmesi, bu kadar kurnaz birisi olmasa günün birinde hiç ummadığı bir anda öteki kadını da-

irede bulacak ve aklına takılan soruyu Raimundo Silva'ya soramayacak, Kim bu kadın, buraya gelmesini kim istedi, Şu erkekler ne duyarsız aptallar, kendisine sırlarını açsa bunun Raimundo Silva'ya ne zararı olurdu, zira ne denli kırıacı olursa olsun, böylesi acı verici bir kıskançlığı hafifletici bir etkisi olurdu, çünkü kendisi farkında olmasa da Senhora Maria'nın iini kemiren kurt bu. Gündelik ve basit türde başa düşünceler de aklına takılıyor, bunlar arasında, bunun yalnızca rasgele bir macera olmadığını varsayarak, eğer bu öteki kadın onun işlerine karıŐmaya kalkarsa işini kaybetme tehlikesi ağır basıyor, kapının pervazında biriken toza sürülmüş kirli parmağını göstererek, Őurayı yeniden temizleyin, diyecek olursa, nefret uyandıran bu davranış karşısında hiçbir temizlikçinin gelecek kuşaklara kalsın diye kayda geçecek bir sözle cevap verdiği görülmemiŐtir, O parmağını alıp gtne sokarsan, daha da çok pislik toplarsın. Bu dünyaya yalnızca emredilmek üzere gelmiş olanların Tanrı yardımcısı olsun, diye düşünüyor Senhora Maria, ve kapıyı ikinci kez siliyor, bu arada, banyodaki aynaya gözü değince hiç nedeni yokken gözlerine yaŐlar doluyor, o anda güzelim saçlarının görüntüsü bile onu teselli edemiyor. Öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde telefon çaldı, Raimundo Silva telefonu açtı, yayıncılar arıyorlardı, Senhora Maria'yı düş kırıklığına uğratan, işle ilgili sıradan bir konuşma geçti, Evet, zamanım var, diyordu Raimundo Silva, Metni ne zaman isterseniz gönderin bana, ama isterseniz ben gelip alayım, konuşmanın geri kalanı da hemen hemen aynı yöndeydi, yeniden okumalar, işin bitim tarihleri, Senhora Maria bu monologları daha önce çok duymuştu, tek fark hattın öbür ucundaki kişinin sesinin duyulmamasıydı, eskiden bu Costa adında birisi olurdu, Şimdiyse bir ka-

dındı, belki de bu yüzden Raimundo Silva'nın sesi çapkın çapkın çıkıyordu, Senhora Maria sık sık söylediği bir sözü aklından geçirdi, Ah şu erkekler, ama tüm kurnazlığına karşın, Raimundo Silva'nın, ancak kendilerinin başka bir dile, duyguların diline çevirebilecekleri ve başka anlamlar çağrıştırabilen sıradan sözcükler kullanmalarının, kitap deyip öpücük sözcüğünü duymanın, evet demenin ve bunu hep diye anlamanın, iyi günler sözünü duyup karşısındakinin aslında, Seni seviyorum, dediğini sezmenin anlatılmaz zevkini duyumsayarak, dün gece yattığı kadınla konuştuğu hiç aklına gelmedi. Şayet Senhora Maria'nın şifre sanatına ilişkin en ufak bilgisi olsaydı, buradan gizemi çözmüş olarak çıkıp giderdi, kendisiyle alay edebileceklerini sananların karşısında katıla katıla gülerdi, gücenikliği dolayısıyla bu biraz zoraki bir düşünce, çünkü ne Raimundo Silva, ne de Maria Sara, Senhora Maria'ya acı çektirdiklerinin hiç farkında değiller ve farkında olsalardı onunla dalga geçmezlerdi, zira o zaman böylesine mutlu olmaya layık olmazlardı. Her şeye karşın, Senhora Maria'nın zamanla Maria Sara'yı sevmesi olasılık dışı değil, insan kalbinde her şey beklenebilir, düştüğü çelişkiler arasında uyum kurması bile.

Raimundo Silva yeniden yalnız başına kaldı, birkaç saniye Senhora Maria'nın, hoşça kalın derkenki tatlı ses tonunun ne anlama geldiğini merak etti, bir an huysuzken sonra hemen sevecen kesilerek insanın aklını karıştıran bir kadındı, ama *Lizbon Kuşatmasının Tarihi* onu başka bir gerçeklikle, Magriplilerin direncini kesinkes kıracak olan kulenin kurulması gerçeğiyle karşı karşıya bıraktı, gerçi Raimundo Silva hiç bilmediği uygulamalarla boğuşmaktansa Maria Sara'nın burada yanında olmasını yeğlerdi, ama bir ulusun varoluşunun bu-

na bağı olduğunu bildiğimizden bu işi aksatamayız, kirişlerin kaplanması, kalasların kesilmesi, çivilerin kalıba dökülmesi, halatların bükülmesi, bütün bu gereçler Babil Kulesi olmasa da bir kulenin yapımına katkıda bulunacak, bu kule yalnızca surların üzerindeki mazgalların yüksekliğinde olacak, konuşulan dillere gelince de, bu çoğulluğu artırmaya Dom Afonso Henriques'in hiç niyeti yok, tersine gerek mecazi ve alegorik anlamda, gerek düz ve kanlı anlamda bu çoğulluğu silmeye niyetli. Maria Sara çıkıp giderken söz verdiği gibi, yarın gece ve öbürsü gece, hem de pazar gününe rastladığından aradaki gün boyunca da burada kalmak üzere, yarın akşam geldiğinde, yazdıklarında ilerleme kaydetmiş olacağını umuyor, çünkü ilgilenmesini gerektiren başka meseleler de var, şimdilerde bunların adı değişip ivedi adını aldı, Sakin ol, diyecek Maria Sara ona, sırf biri dakika, öbürü yıl diye, bir dakikaya sığdırdığından daha çok şeyi bir yıla sığdıramazsın, önemli olan bardağın büyüklüğü değil, taşsa ve ziyan olsa bile, her birimizin onun içine ne kadar koymayı başarabildiğimizdir. Tıpkı bu kulenin de ziyan olacağı gibi.

Yapım işi bir haftadan daha çok sürdü. Sabahtan akşama kadar, şövalye Heinrich yalnızca bu proje için yaşadı, hatta çadırında dinlenirken bile destekleyici kirişlerden birinin yeterince sağlam olmadığı kuruntusuna kapılarak uyanıyordu, bu öyle bir aşamaya vardı ki, bir takım ek yerlerinin sağlamlığını ve halatların gerginliğini denetlemek için gece yarısı yatağından kalkıyordu. Kendisi öylesine hayranlık uyandıran ve sevecen bir insandı ki, herkesin işi başından aşkın olduğu zamanlar, eğer askerlerden biri yorgunluk belirtileri gösterecek olsa, yardım eli uzatmaktan geri kalmazdı. Böyle bir anda, Mogueime'yi arkasında buldu, çünkü kulenin yapı-

mına Mogueime de yardım ediyordu, bir rastlantıyla Ouroana da çalışmanın nasıl gittiğini görmek ve doğal olarak da sahibi ve efendisini yoklamak için oraya gelmişti, gözünde ondan başkası olmaması gerekirdi, ama gerideki uzun boylu askerin durmadan kendisine baktığını fark etmesine engel olmadı bu, nerede karşılaşsalar gözlerini kendisine diktiğini ilk günden beri fark etmişti, Monte de São Francisco'daki karargâhta, sonra kraliyet karargâhında, şimdi de bu daracık toprak parçasında, burası o denli dardı ki, bütün birliklerin birbirlerinin ayaklarına çarpıp tökezlenmeden burada toplanabilmeleri bir mucizeydi, örneğin birbirlerine bakmaktan öte bir şey yapmamış olan bu adam ve bu kadın. Mogueime, Alman'ın toz ve terle matlaşmış kum rengi bir saç yelesiyle örtülü, kalın ensesini bir karış ötesinde görebiliyordu, bütün bu hengâme içinde onu öldürüp Ouroana'yı özgür kılmak zor olmazdı, ama bu onu kendisine şu andakinden daha yakın da kılmazdı. İnsanın duyduğu pişmanlığı koyultan, şiddete başvurarak öldürme dürtüleri günah çıkarırken itiraf edilmelidir, ama rahibe, bir odalık bile olsa, kurbanın kadınına göz diktiğini itiraf edebilmek göze alamayacağı bir şeydi. Hırs ve öfkeye kapılarak sert bir hareket yapıp sırtına çarpınca, Alman dönüp baktı, ama sakindi ve şaşkınlık göstermedi, bu gibi olaylar bunca büyük bir amaç peşindeki topluluklarda olağandı, dimdik bakışları Mogueime'nin gazabını yatıştırmaya yetti, sırf kadınına göz diktiği için, kendisine hiçbir zaman zarar vermemiş bir adamdan nefret edemezdi.

Sonunda kulenin yapımı bitti. Kocaman tekerlekler üzerinde hareket eden ve dikey yapıyı belirleyen dört platformu bir arada tutan karmaşık bir iç ve dış dayanak sisteminden oluşan, olağanüstü bir askeri mühendislik ürü-

nüydü, platformlardan biri altta, tekerleklerin sabit dingili üzerinde, öbürü tepede kente doğru tehditkâr bir çıkıntı oluşturacak biçimdeydi, aradaki ikisi ise yapının bütününe desteklemeye yarıyor ve askerler tırmanmaya hazırlanırlarken onlara geçici bir korunma sağlıyordu. Aşağıdan çalıştırılacak bir makara silah dolu sepetlerin savaşın en sıcak anında bile gecikmeden yukarıya çekilmesini sağlayacaktı. İşin bittiğine karar verildiğinde, saldırıya girişmeye hevesli ve kentin ele geçirilmesinin artık kolay olacağından emin birlikler alkışlarla tezahürat yaptılar. Hatta Magripliler bile herhalde korkuya kapılmışlardı, çünkü şaşkınlık içindeki bir sessizlik yukarıdan sürekli yağan hakaretleri susturmuştu. Fransızların ve Normanların kulelerinin henüz hazır olmadığı bildirildiğinde, Porta de Ferro karargâhındaki heyecan daha da arttı, demek ki zafer ellerinin altındaydı, bütün yapacakları saldırı kulesini itip surlara dayamaktı ve Mem Ramires'in yüzbaşı olarak emri vermesinin zamanı gelmişti, İtin, çocuklar, üstlerine yürüye- lim, ve olanca güçleriyle abandılar. Ne yazık ki, önlerindeki arazinin yokuş olduğunu kimse fark etmemişti, dolayısıyla düşman ateşinin altına girip ilerlerlerken, kule geriye ve yukarıya doğru eğildi ve surlara ulaşırsalar bile en üstteki platformun işe yaramayacak kadar uzakta kalacağı belli oldu. Bunun üzerine şövalye Heinrich, öngörüsüzlüğünün utancı içinde, durup her şeye yeniden başlamaları emrini verdi, şimdi marangozlar yerlerini istihkâmcılara bırakacaktı, tabak gibi olan arazi üzerinde düz bir yol açmak gerekiyordu, bu gerçekten tehlikeli bir görevdi, zira kazıcılar yukarıdan çığ gibi yağın ve yaklaştıkça daha da ölümcülleşecek her çeşit şeyin altında korunmasız çalışmak zorundaydılar. Buna karşın ve bir sürü kayıp verdikleri halde, kulenin ilerleyebile-

ceği ve dolayısıyla bir sonraki saldırıya karşı korunma sağlayacağı yirmi metrelik bir yol açıldı. Durum buydu, bir yanda Magripliler, öteki yanda Hristiyanlar, herkes elinden geleni yapmaya çabalarken birdenbire bir yandaki toprağın çökmesiyle tekerleklerden üçü poyralarına kadar toprağa gömüldü ve kule tehlikeli bir biçimde sallandı. Portekiz karargâhında hep bir ağızdan korku ve kaygı, kara derili Magriplilerin mazgallardaki gözetleme konumlarından da iblisçe zafer feryatları koptu. Kule dengesini bulmaya çalışırken baştan başa gıcırdadı, ahşap iskelet kimsenin hesaba katmadığı gerilmelere uğradı, bağlamalardan bazıları çoktan kopmuştu. Kendi hünerinin muhteşem bir gösterisi olması gereken şeyin başarısızlıkla sonuçlanmasını umutsuzluk ve üzüntü içinde izleyen şövalye Heinrich saçını başını yoldu, atıp tuttu ve kendi ününe ve niteliğine pek yakışmayacak, ama o ilkel zamanlara özgü kabalığın fazlasıyla haklı kılacağı biçimde Alman dilinde küfürler savurdu. Sonunda kendini toparlayınca, durumu değerlendirmeye ve hasarı kendi gözleriyle incelemeye gidip tek çözümün, eğer işe yararsa, kaykılan tarafın karşı köşesindeki üst kirişleri uzun halatlarla sıkı sıkıya bağlamak ve toprağa gömülü tekerlekleri kurtarmak için adamların hep birlikte olanca güçleriyle yüklenip kule eskisi gibi dimdik durana kadar altlarına birer birer takoz yerleştirmeleri olduğu sonucuna vardı. Bu plan kusursuzdu, ama, istenen sonucu elde edebilmek için önce son derece riskli olan tekerlekleri kurtarma ve toprağı eşeleme işlemine koyulmak gerekiyordu, oysa bu noktadaki toprak hâlâ bu ağır yapıyı taşıyordu, çünkü kaykılan alt platform buraya sıkışmıştı. Bu bir engel, bir kördüğüm, bir köstek, son derecede belirsizlik taşıyan korkunç bir denklemdi, ama başka hiçbir çözüm yolu yoktu, hatta, söz-

cüğün tam anlamıyla, başka en ufak bir olasılık bile olmadığını söylememiz gerekir. Tam bu anda Magripliler tepeden, gelişigüzel dört bir yana düşmeden önce bir arı sürüsü gibi havada vızıldayan, uçlarına yanan meşaleler takılı mızraklar yağdırmaya karar verdiler, neyse ki şiddetli rüzgâr mızrak fırlatıcılarının hedeflerini şaşırttı, ama su testisi su yolunda kırılır, bir tek mızrağın hedefe isabet etmesiyle öbürleri de onun peşinden geldi, aksilikler sonunda kuleyi devirdi, toprağın kazılmasının kaykılmayı artırmasından çok, tutuşan yerleri söndürmek için gösterilen telaşlı çabalar yüzünden. Bu ani çöküşle, kulenin tepesinde halatları bağlayan askerler ya öldüler, ya da ağır yaralandılar, tekerleklerin çevresinde küreklerle çalışanlar da aynı akıbete uğradılar, giderilemeyecek bir kayba daha uğrandı, şövalye Heinrich'in kendisine de, cömertçe akan kanıyla söndürdüğü, ucu alevli bir mızrak isabet etti. Onunla birlikte, ama düşen bir kirişin göğsüne rastlamasıyla ezilerek, sadık silahtarı da öldü, böylelikle Ouroana bu dünyada bir başına kaldı, bu olaydan bir başka zaman söz edilebilirdi, ama bu tarihsel anlatının sürdürülmesi için önemli olması göz önünde tutularak, burada anlatıldı. O lanetli kulenin dillere destan olacak yıkılışıyla Allahın Tanrıya üstünlüğüne inançları tazelenen Magriplilerin, şayet böyle bir tazelenme gerekiyorduyorsa, gösterdikleri sınırsız sevinci anlatmaya olanak yok. Portekizlilerin keder, öfke ve aşağılanmışlık duygularını anlatmak da bir o kadar zor, yine de aralarından birkaçı, bir zerre sağduyusu ve savaş deneyimi olan kim varsa, savaşların yararlı olabileceği kadar sakıncalı da olabilecek yabancı icatlarla değil, kılıçla kazanıldığını mırıldanmaktan kendilerini alamadılar. Kule yıkıldıktan sonra dev bir şenlik ateşi gibi yandı ve kaç kişinin düşen parçaların al-

tında kalarak kavrulup kül olduğu hiçbir zaman bilinmedi. Bir felaket.

Şövalye Heinrich'in cesedi çadırına taşındı ve orada bu acıklı olayın haberini zaten almış olan Ouroana bir odalıktan bekleneceği üzere, ağladı, hepsi bu. Şövalye ranzasına yatırıldı, kolları dua eder gibi kavuşturuldu ve göğsüne bağlandı, ölüm bir çırpıda geldiğinden yüzü oldukça dingindi, adeta uyuyormuşçasına dingindi, yakından bakılınca sanki cennetin kapılarının önündeymiş gibi, dünyada yaptıklarının erdeminden başka hiçbir kule ya da silahı olmadan, ama öldüğünden ne denli eminse, sonsuz mutluluğa erdiğinden de o denli emin olarak, gülümsüyordu bile. Sıcaklık öyle yoğun ki, birkaç saat içinde yüz hatları çarpılacak, mutlu gülümsemesi silinecek, bu anlı şanlı ceset ile özel niteliklerden yoksun başka bir ceset arasında hiçbir fark olmayacak, ölüm karşısında hepimiz eşit oluruz. Ouroana bütün Galiçyalılar gibi sarı olan saçlarını salmıştı ve ağlıyordu, yakındığı yegâne şeyin kendisini zorla kaçırmış olması olan bu adam için belli belirsiz bir acıma duygusundan başka hiçbir üzüntü duymamaktan biraz yorgun düşmüştü, çünkü aslında, sekiz yüzyıl önce bir odalıkla efendisi ve sahibi arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu gözümüzün önüne getirebilirsek, adam ona her zaman iyi davranmıştı. Ouroana sadık silahtara ne olduğunu merak ediyordu, çünkü burada olup efendisi için yas tutmadığına göre, ya ölmüş ya da ağır yaralanmıştı, cesedinin derhal halicin öbür yakasındaki mezarlığa taşındığını söylediler ona, manevrayı engellememesi için kömürleşmiş kiriş ve kütükleri ortalıktan temizlemek için de bu fırsattan yararlanılmış, böylece bir tek harekâtla hem enkaz, hem de parçalanmamış cesetler götürülmüştü, bu arada rastlanan daha ufak kalıntılar, Kıyamet Günü'nde

borular alındığında dirilmelerinin zor olacağı, bu yamaçtaki bir çukura çabucak gömülmüştü. Böylece artık Ouroana'nın dolaylı ya da dolaysız hiçbir sahibi yoktu, bunu da ilk fırsatta, valye Heinrich'in silahlı muhafızlarından biri onu tek başına bulur bulmaz ölüye hiçbir saygı duymadan saldırınca göstermekten geri kalmadı. Ouroana bir anda, valyeyi çadırına getirdiklerinde tedbirli bir öngörüyle onun kemerinden aldığı hançeri savurdu, neyse ki kimsenin fark etmediğı bir suçtu bu, çünkü bir valye mezarına bütün silahlarıyla olmasa da, en azından küçük olanlarla birlikte gitmeliydi. Toprağı işlemeye ve hayvanlara bakmaya alışkın olsa bile, bir kadının güçsüz ellerindeki bir hançer, kuşkusuz kendi Ari ırkının üstünlüğünün bilincinde olan bir Germen savaşsını caydırabilecek çeşitten bir tehdit değildi, ama bazı gözler dünyadaki bütün silahlara bedeldir ve bu gözler bu vicdansız adamın yüreğine ışık saamasada, üç adım öteden onu sindirebildiler, bundan daha açık bir ileti olamazdı, Bana parmağın dokundurursan, ya seni öldürürüm, ya da kendimi, dedi Ouroana ona, her ne kadar zavallı kadının ektiğı acıya dayanamayarak gözlerinin önünde kendi canına kıydığını her zaman ileri srebilirse de, ölmekten çok onun ölümünden sorumlu tutulmak korkusuyla, adam geri çekildi. Aslında geri çekilmeyi yeğledi, yabancı topraklardaki bu maceradan sağ çıkıp, ya burada, tabii burada kalacak olursa ya da uzaklardaki Almanya'da bir gün, Ari olmasa bile büyük bir zevkle kabul edeceğı, bu Ouroana gibi bir kadına rastlamak için Tanrıya yalvardı.

Raimundo Silva kalemini bıraktı, yorgun gözlerini ovuşturdu, sonra kendi kaleminden çıkılmış olan son satırları bir kez daha okudu. Okudukları epeyce hoşuna gitti. Ayağı kalktı, ellerini beline dayadı ve bir rahatla-

mayla soluk vererek geriye doğru kaydıldı. Saatlerdir çalışıyordu, akşam yemeğini yemeyi bile unutmuştu, konuya ve bazen bulamadığı sözcüklere öylesine dalmıştı ki, Maria Sara aklına bile gelmemişti, onun gönlündeki varlığı, biraz abartılı bir eğretilenle, damarlarından akan kan gibi olmasaydı, bu unutma hiç bağışlanamazdı, tam anlamıyla düşünmediğimiz, ama orada akıp durarak mutlak bir yaşam koşulu olan bir şey gibiydi bu. Ama tekrarlıyoruz, biraz abartılı bir eğretilenle. Vazodaki iki gül kendilerini besleyen suda duruyor, uzun süre dayanmadıkları doğru, ama göreceli olarak, biz de öyleyiz. Pencereyi açıp aşağıdaki kente baktı. Magrip-liler kulenin çöküşünü kutluyorlar. *Amoreiralar*, diye gü-lümsedi Raimundo Silva. Şu ötedeki yamaçta, yarın São Vicente mezarlığında toprağa verilecek olan şövalye Heinrich'in çadırı duruyor. Ouroana, gözlerinde bir damla yaş olmaksızın, kokmaya başlayan cesedin başında bekliyor. Silahlı beş muhafızdan yaralanmış olanı ortada yok. Ouroana'yı kısıtırmaya çalışanı arada bir ona bakıp kara kara düşünüyor. Burada dışarda, Mogueime kimseye görünmeden, çadır bezinin aralıklarından sızan meşale ışığına kapılmış bir pervane gibi çadırın çevresinde dolaşıyor. Raimundo Silva saatine bakıyor, eğer Maria Sara yarım saat içinde kapının zilini çalmazsa ona telefon edecek, Kendini nasıl hissediyorsun, aşkım, diyecek ve o da, Capcanlı, diye cevap verecek ve kendisi de, Bu bir mucize, diyecek.

Fray Rogeiro'ya göre, tam da bu sırada Magripli kalesinde kıtlık belirtileri görülmeye başladı. Bu surların arkasında boyunlarına idam halkası takılmışçasına hapsolmuş altmışı aşkın ailenin bulunduğunu düşünürsek, bunda şaşılacak bir şey yok, ilk bakışta ürkütücü ve ikinci kez bakıldığında daha da ürkütücü bir sayı bu, çünkü bu geri zamanlarda bir anne, baba ve çocuktan oluşan aileler kuraldışı kuşkulu durumlardı ve her ailede böylesine az sayıda kişi bulunduğundan bile yola çıksak, iki yüz bin kişilik bir nüfusa ulaşırız, bu hesaplama biçimi başka bir bilgi kaynağına göre de kuşkulu, buna göre Lizbon'da yalnızca erkeklerin sayısı yüz elli dört bini buluyordu. Şimdi, Kuran'ın her bir erkeğin dört karısı olmasına izin verdiğini ve bunların hepsinin de doğal olarak çocuk doğuracaklarını düşünür ve pek insan muamelesi görmemelerine karşın yine de yemek yemek zorunda olduklarını ve dolayısıyla yiyecek yoksunluğunu önce onların hissedeceklerini hesaba katarsak, sağduyumuzun çok tedbirle yaklaşmamızı salık verdiği bir sayıya, dört ya da beş yüz bin kişiye ulaşırız, bir düşünün hele. Hem zaten, nüfusun bu kadar kalabalık olmasa da, en azından çok kalabalık olduğunu, ve özellikle orada yaşayanların açısından fazlasıyla kalabalık olduğunu biliyoruz.

Ezelden beri krallara, cumhurbaşkanlarına ve aske-

ri liderlere bir an huzur vermeyen o dinmek bilmez zafere susamışlık olmasaydı, Lizbon sessiz sedasız Magriplilerin elinden alınabilirdi, zaten bir aslanı yiyeceksiz bırakarak oturup onun açlıktan ölmesini izlemek dururken, ancak bir aptal kafesine girip onunla boğuşur. İşin doğrusu şu ki, yüzyıllar geçtikçe bir şeyler öğreniyoruz, günümüzde inatçılıkları yahut anlayış kıtlıkları yüzünden teslim olmayı reddedenleri yola getirmek için yiyecek ya da başka gereçlerden yoksun bırakma yöntemi oldukça alışılmış bir uygulama. Gelgelelim, nasıl bu beş yüz bin kişi farklıysa, tarihleri de o kadar farklı olacak. Burada önemli olan, iki ayrı olayın eşzamanlılığı, yani Porta de Ferro'daki kulenin çöküp yanması ve kentte ilk kıtlık belirtilerinin başgöstermesi, bu olayların kralın kurmay başkanlarının zihinlerinde bir araya gelip karşılaştırılması sonucunda, iyi bir stratejinin, Portekiz ordusunun şerefi için sözcüğün tam anlamıyla boğuşmayı sürdürürken, kuşatmayı da yoğunlaştırmayı gerektirdiği açıkça ortaya çıktı, zira zamanla Magripliler yalnızca son ekmek kırıntısına ve son fareye varıncaya dek ellerindekileri yiyip bitirmekle kalmayacaklar, sonunda birbirlerini yemeye de başlayacaklardı. Fransızlar ve Normanlar kulelerini kurmayı sürdürecek olsalar, Lusitanyalılar savaş makinelerini kurmak için şövalye Heinrich'ten edindikleri bilgileri uygulamaya koyacak olsalar, topçu birliği sürekli top yağdıracak ve okçular oklar, mızraklar ve kargılar fırlatarak Braço de Prata'daki silah işliklerinin günlük üretiminin işe yaramasını sağlayacak olsalar da, bunlar son ve kesin çözüm yolu olan kıtlıkla karşılaştırıldığında, ancak destanlara geçecek simgesel eylemler olurdu. Böylece yüzbaşılar ordularına, yalnızca kapıları değil, kalenin dış duvarlarını da, öncelikle korunak sağlayacak kuytu köşeleri, gizli girinti-

leri, ayrıca denize uzanan çıkıntıları gece gündüz kollamaları için kesin emir verdiler, bunun nedeni kente bu yoldan erzak sokulabilmesi değil, çünkü bu kadarı gereksinimlerini kolay kolay karşılayamazdı, ulakların ablukayı aşıp Alentejo'daki köylerden gerek erzak bulmak, gerek kıyı boyunca konuşlanan saldırganlara saldırarak gönüllüler toplamak üzere yardım istemelerini önlemektir, bu iki yardım türünün hangisi olsa Magrip-lileri sevindirirdi. Aldıkları önlem çok geçmeden işe yaradı, ay ışısız bir gece karanlığında donanmanın gemileri arasından gizlice kaçmaya çalışan ufacık bir sandal ele geçirildi, kürekçi amiralin huzuruna getirildiğinde Almada ve Palmela valilerine sunulacak mektuplar götürdüğünü itiraf etti, bu da Lizbon'da yaşayan zavalı insanların ne denli umutsuzca yiyecek gereksindiklerini açıkça ortaya koydu. Gözetlemeye karşın, ulaklardan biri hattı geçmiş olmalıydı, çünkü haftalarca sonra ırmağa bakan surların dibindeki suda bulunan bir Magriplinin cesedi en yakındaki gözetleme kulesine çekildiğinde Evora Kralı'ndan gelen, neyse ki yerine ulaşmamış olan bir mektup taşıdığı görüldü, bu insanlar aynı ırk ve dinden kardeşler oldukları halde, mektup son derece zalim, insanlık dışı ve ikiyüzlüydü, mektupta şunlar yazılıydı, Evora Kralı Lizbon halkı için özgürlük diyor, bir süre önce Portekiz Kralı ile bir ateşkes imzaladım ve şimdi sözümü geri alıp onu ve uyruğundakileri savaş külfetine sokamam, sizin yaşamlarınız için sizin paranızla fidye ödeyemem, böylece kurtuluşunuz için kullanılması gereken para mutsuzluğunuz için kullanılmayacaktır, elveda. Bu adam kraldı ve bizim kralımız Afonso Henriques ile yaptığı antlaşmayı bozmamak için, Afonso'nun bunu bozarak Santarém'e saldırıp onu ele geçirdiğini unutarak, kara yazgılı Lizbon halkının alçak-

ça bir ölüme kurban gitmesine göz yumuyordu, bu arada yardım istemek üzere Lizbon'dan ayrılmış olan ulak bunu fırsat bilip güvenli bölgede kalmayarak kötü haberle geri dönmüş, ama sırt çevirme ve ihanet içeren iletiyi yerine ulaştıramadan ölmüştü. İnsanların her zaman hak ettikleri yerde bulunmadıkları ne kadar doğru, bu Magripli eğer Evora Kralı'nın yerinde olsaydı, koşa koşa Lizbon'a giderdi, ama Evora Kralı, mutlaka daha ilk elçilik görevinde sıvıştırdı, ne var ki onu cevapla birlikte muhafızlar eşliğinde Cacilhas'a kadar getirip, Git kendini denize at ve sakın geri dönmeye kalkışma, dediler ona.

Şövalye Heinrich'in cesedini, atılan taşlardan yahut daha beterinden korumak için sudan iki adım öteden, dimdik yamacın eteğindeki o eğri büğrü yollardan São Vicente mezarlığına götürmek, herkesin birbirine söylemeye başladığı gibi, çok tehlikeli bir işti. Ama vefat edenin soylu olması ve son başarısının boyutları bu zor girişimi haklı gösteriyordu, oysa bu, şu anda kendilerini Porta de Ferro'nun önünde bulan ve aynı yolu izleyerek buraya gelen birliklerin çektikleri, o zamanlarda oldukça yüzeysel bir biçimde betimlenen eziyetle kıyas kabul etmez. Tabutu, Mem Ramires'in gönderdiği Portekizli askerlerin eşliğinde, silahlı dört muhafız taşıyordu ve Ouroana da, onuruna ve şatafatına hizmet ettiği efendisini yitiren birisinden bekleneceği üzere, geriden yürüyordu. Başka bir deyişle, yalnızca rasgele bir odalık olduğundan, korteje eşlik etmek zorunda değildi, ama vicdanı ona bir Hristiyan olarak efendisini bu son saygı gösterisinden yoksun bırakmanın kendisine yakışmayacağını söylüyordu, günlerce efendi ve odalık olarak yaşayan bu iki kişiyi ölüm, yaşamdan daha fazla ayrı kılmamıştı. Gelgelelim, o anda ve ivedilikle, başka bir yaşam geliyor arkadan, korteji değil, bu kadını uzaktan iz-

leyen bir asker, kadın onu fark edince kendi kendine soruyor, Ne istiyorsun benden, be adam, ne istiyorsun benden, buna cevap alamıyor, ama çok iyi biliyor ki, bu adam şövalye Heinrich'in yerini almak istiyor, şu anda bu sarsılan tabutun içinde bir kefenin altındaki yerini değil, başka bir yeri, yaşayanların birbirlerine bedenlerini teslim ettikleri herhangi bir yeri, gerçek bir yatağı, bir çayır parçasını, bir saman yığını, kumların üzerindeki rahat bir yeri. Mogueime, Ouroana'yı gözüne kestiren bir lordun onu elde edeceğinden hiç kuşku duymuyordu, yine de bu onu rahatsız etmiyordu, çünkü belki de yüreğinin derinliklerinde, yazgının yardımıyla bile olsa, günün birinde ona dokunabileceğine inanmıyordu ve ola ki, Ouroana kendisine hiç kimse ilgi göstermediğinden öbür yakadaki kadınlara katılmaktan başka çare bulamazsa, bu durumda bile herkes yararlandığı için hiçbir zaman kendisine ait olamayacak bir bedenle erkekçe şehvetini tatmin etmek için onun kaldığı kulübenin kapısını açıp içeri girmezdi. Mogueime adlı bu asker, okuma yazma bilmeyen, doğduğu ülkeyi artık hatırlamayan ve niçin kendisine bir Hristiyan'dan çok Magripli'yi çağrıştıran bir ad verildiğini bilmeyen Mogueime adlı bu asker, Santarém'e girerken basit bir merdiven basamağı niyetine kullanılan ve şimdi bu Lizbon kuşatmasında doğru dürüst silah bile taşımayan bir piyade, Mogueime adlı bu asker, sanki ölümden kaçmanın başka bir yolunu bulamayan birisi gibi Ouroana'nın izini sürüyor, oysa ölümlle defalarca yüz yüze geleceğini biliyor ve yaşamın yalnızca sonsuz bir dizi erteleme olduğuna inanmak istemiyor. Ne var ki, şu anda asker Mogueime'nin düşünceleri bundan çok uzakta, asker Mogueime bu kadını istiyor ve Portekiz şiiri de daha doğmadı.

Geleceği gören, hiçbir akılcı açıklaması olmayan o duru sezgi anlarından biri sayesinde, bir gün Mogueime'nin kanlı ellerini halicin sularında yıkadığı ve Ouroana'ya zorla sahip olan ve daha sonra bıçaklanarak öldürülen, kraliyet karagâhından iki askerin cesetlerinin bulunduğu daha önce yazılmıştı. Ouroana'nın ırzıma geçmeye çalışan ilk silahlı adama karşı şövalye Heinrich'in hançerini ne kadar çeviklikle kullandığını bildiğimizden, aynı Ouroana'nın incinen onurunun öcünü almak için, akşamın ya da gündoğumunun soluk ışığında tanıklar görmeksizin, fırsat kollayıp saldırganlar yaklaştıklarında hançerini onların zırhlarının hemen altına, midelerine sapladığını kolayca gözümüzün önüne getirebiliriz. Bu askerler kesinlikle cinayete kurban gitmişlerdi, ama öldüren Ouroana değildi. Öte yandan hayal gücü üretkenliğini sürdürüyor ve Mogueime'nin tutkunluğunun onu bu cinayetleri işleyecek kadar kiskançlığa sürükleyebileceğini hesaba katarsak, Mogueime'nin ellerindeki, eğer tıpkı yaşamın zaman içinde uçup gitmesi gibi suların eritip dağıttığı, o iki zavallının kanı olsaydı, kanlı ellerini yıkamasıyla ilgili daha önceki betimleme mantıklı olabilirdi. Durum böyle olabilirdi, ama aslında hiç de böyle olmamıştı, o adamların ölümü yalnızca bir rastlantıydı, gerçi kimse çok önem vermiyordu, ama rastlantılar o zamanlarda da oluyordu. Bir gün sonunda birbirleriyle konuşup başka türlü yakınlaştıklarında, Ouroana o şehvet düşkünü askerlerin ölümünden sorumlu olup olmadığını Mogueime'ye soracaktı, Hayır, diye cevap verecekti Mogueime, bu kadının aşkına daha çok layık olabilmek için onları öldürmüş olması gerektiğini düşünerek.

Her bulut gümüşle kaplıdır, yumurtlanan bütün o felsefi göreceliklerin hepsinden önce var olan ve yaşamın

olaylarını sanki sapı samandan ayırıyormuşuz gibi yargılamaya çalışmanın ne denli anlamsız olduğunu bize bilgece öğreten, ne hoş bir özdeyiş. Bizim Mogueime, eğer soylu birisi, sırf kapris ya da horozlanmak uğruna, yahut kim bilir, daha ciddi ama vefasız bir duygu yüzünden, Ouroana'ya sahip çıkarak onu en azından savaş süresince yaşamın vadisinden uzağa götürecektense, onun kalbini kazanma umutlarını tümünden yitirmekten korkmuştu. Talih eseri, böyle olmadı, ama olmamasının nedeni çok talihsizdi, zira bu yalnız kadının, fahişe olmadığı halde, ikisi gizemli koşullarda ölen alelade askere kadınlığını satmış olması bir skandal olarak görülmüştü, bu olay tarihsel bakımdan gerçek bir önem taşıyor, ama bildiğimiz gibi, başka erkeklerin artıklarını istemeyen ve, böylesine göz alıcı güzellikte bir kadın kılığına girmiş bile olsa, şeytana uymayacak kadar batıl inançlı olan beylerin onu göz ardı etme nedenlerini pekiştirdi. Dolayısıyla, bu denli çelişkili nedenlerle herkesin dışladığı Ouroana, nereye gitse peşinden gelen askerinin yaklaştığını göz ucuyla gördüğünde, sularını halice akıtan bir dere, geçimini kazanmak için sürdürdüğü namuslu bir işi yapıyor, çamaşır yıkıyordu. Gerçi sakallı erkekler hep birbirine benzer, ama bu adamı tanımak o kadar zor değil, çünkü öbürlerinin hepsinden yarım kafa yüksekliği kadar daha uzun boylu ve olumlu bir görünümü var. Adam bir kayaya oturdu ve ses çıkarmadan kaldı, izliyordu, kadın şimdi doğruluyor, kolunu kaldırıp indirerek çamaşırları dövüyor, bu ses suyun yüzeyinde yayılıyor, başka hiçbir sese benzemeyen bir ses, bir vuruş öbürünü izliyor, sonra bir sessizlik oluyor, kadın iki elini de beyaz taşın üzerine koyuyor, eski bir Roma lahiti bu, Mogueime bakıyor, ama kımıldamıyor, tam o anda rüzgâr müezzinin tiz haykırışını ta-

şıyor, kadın sanki onun çağrısını daha iyi duymak ister gibi başını çabucak sola çeviriyor, Mogueime de bu yanda, biraz geride olduğundan göz göze gelmemeleri olanaksız. Kalın, ıslak kumlara yalınayak basan Mogueime, sanki oturduğu kayanın bir parçasıymış gibi, bedeninin tüm ağırlığını hissedebiliyor, şayet bu anda kraliyet borazanları saldırı işaretini verecek olsa, hiçbir şey işitmeyecek, kafasının içinde müezzinin haykırışı yankılanıyor ve kadını izlerken bu sesi işitiyor, kadın sonunda gözlerini kaçırdığında sessizlik mutlak oluyor, çevrenin seslerle dolu olduğu doğru, ama bunlar başka bir dünyanın sesleri, katırlar soluyor ve dereden su içiyorlar, belki de gerçekleşmesi gereken şeye başlamanın daha iyi bir yolunu bulamadığından, Mogueime kadına soruyor, Senin adın ne, dünya var olalı beri bu soruyu birbirimize ne sık sormuşuzdur, Senin adın ne, bazen başlamak için, almadan önce vermek için kendi adımızı söyleyerek devam ederiz, Ben Mogueime, sonra da cevabı işitinceye dek bekleriz, eğer cevap bir sessizlik olmayacaksa, ama bu kez böyle olmadı, Adım Ouroana, dedi kadın ona, adam bunu zaten biliyordu, ama ilk kez onun dudaklarından duyuyordu.

Mogueime ayağa kalkıp onun yanına gitti, altı adım, bir adam yaşamı boyunca fersah fersah yürür ve sonunda yorgun düşer, ruhu bir yana, ayakları su toplar, derken bir gün gelir, yalnızca altı adım atar ve burada, bu Lizbon kuşatması sırasında, aradığını bulur, diz çökmüşken beni selamlamak için şimdi ayağa kalkan bu kadını bulur, elleri ıslak, eteği sırlıklam ve nasıl olup da kendimizi sığ suyun içinde bulduğumuzu bilmiyorum, ayak bileklerimde akıntının hafif okşayışını duyumsuyorum, altımızda ufacık çakıl taşlarının çıtırtısı, katırları suya getiren seyislerden biri savuşmadan önce şaka olsun di-

ye, Hey, baba, dercersine, Hey, koca adam, dedi, Mogueime hiçbir şey işitmiyor, gözleri yalnızca Ouroana'yı görüyor, kadının yüzü yaklaşıyor, öylesine yakın ki bir çiçek guncasına dokunur gibi ona dokunabilir, onun yanaklarında ve ağzında, kaşlarından önce birinin, sonra öbürünün üzerinde gezinen, derken alnında ve saçlarında dolaşan yalnızca iki parmağıyla onu okşadıktan sonra elini onun omzuna koyup soruyor, Bundan sonra benimle birlikte kalmayı ister misin, kadın da cevap veriyor, Evet, isterim, derken Mogueime kulak kesildi, kralın bütün borazanları şenlik borusu çalıyorlardı ve öylesine avaz avaz çalıyorlardı ki, sanki cennetteki borazanlar da buna katılmıştı. Ouroana çamaşırları yıkar-ken, Mogueime de ona kendi yaşamını anlattı, görevle-
rinin sona ermesi, vaat edilen günün gelmiş olması yüzünden değildi, tanımadığı için ailesinden hiç söz etmedi, öte yandan Ouroana da ona kaçırılmasından sonraki yaşamından hiç söz etmedi, geri kalanı ise taşrada yaşayan herhangi birisinininki gibiydi, o zamanlar bile böyleydi, hem de böyle olması bir rastlantı değildi. Ouroana çamaşırları, o sırada kalmakta olduğu Monte de Graça'daki karargâha götürdü, ücretini almasını söylediler, karşılığında erzak vereceklerdi elbette, ama Ouroana bu gecikmeye aldırmadı, orta sınıfa verdikleri hizmetin karşılığını bekleyen hiç kimse de buna aldırmamalı, çünkü yanındaki bu adamla başka bir yaşama başlamak üzere buradan gidiyordu ve beni bulmak isteyenlerin savaşın en kızıştığı yerde, Porta de Ferro'nun önünde, beni aramaları gerekir, ama bu gece değil, çünkü karıkoca olarak birlikte ilk gecemiz bu, karargâhtan elimizden geldiğince uzakta, yıldızlı gökyüzünün altında, birbirimize teslim edişimizi hiç kimsenin göremeyeceği bir yerde, dalgaların kıyıya çarpışını dinleyerek, ve ay yükseldiğin-

de bizim gözlerimiz hâlâ açık olacak, Mogueime, Bundan başka bir cennet yok, diyecek, ben de, Âdem ve Havva için cennet olmadı, çünkü Tanrı onlara günah işlediklerini söyledi, diye cevap vereceğim.

Maria Sara belirlenen saatte geldi. Yiyecek getirdi, erzak demek daha doğru olur, çünkü savaş çıkarsa yetecek kadar çok getirdi ve sorumluluklarının son derece bilincinde, Evet, bir öpücük, iki, üç, ama dikkatin dağılmasın, sen çalışıyordun, devam et, her şeyin kısa da olsa bir zamanı var, hem önümüzde tam iki gece ve bütün bir gün var, yani sonsuzluk, bana bir öpücük ver, şimdi otur, tarihin nasıl gittiğini söyle bana, Mogueime ve Ouroana tanıştılar, Basit bir deyişle, yattılar demek istiyorsun, Evet, bir bakıma, Niye bir bakıma, Çünkü yatakları yoktu, yıldızların ışığı altında yattılar, Ne kadar talihliler, Sıcak bir geceydi, birlikteydiler ve sular yükseliyordu, Umarım bu sözcükleri yazdın, Hayır, bunları yazmadım, ama daha zamanım var. Maria Sara elindeki paketleri mutfığa taşıırken, Raimundo Silva, ayakta, yüzünde başka bir düşünceye dalmış birisinin ifadesiyle sayfaları inceliyordu, Artık yazamıyor musun, diye sordu Maria Sara yeniden odaya gelerek, yoksa ben geldiğim için dikkatin mi dağıldı, Senin burada olman ya da olmamanla ilgisi yok bunun, biz duygularını ve hatta bunları taşıdıklarının anısını bile yitirmiş yaşlı bir çift değiliz, tersine, başlangıçtaki Ouroana ve Mogueime'yiz biz, Şu halde ben senin dikkatini dağıtıyorum, Tanrıya şükür, ama burada yazmayı sürdürmeyeceğimi düşündüm, Neden, Söylemesi zor, çalışma odasının dışına taşınmak, başka bir çağa geçmeme yardım edebilir umuyla, günlük tekdüzelikten kaçmanın, bir alışkanlığı kırmanın bir yoluydu, ama artık vazgeçmek üzere olduğuma göre, düzeltme yaptığım koltuğa ve masaya dön-

mek geliyor içimden, ne de olsa, bu benim mesleğim, Niye kendini bir düzeltmen olarak tanımlamakta diretiyorsun, Mogueime ve Ouroana arasında her şeyin apaçık olması için, Açıkla bunu, Nasıl ki o hiçbir zaman yüzbaşı olmayacaksa, ben de hiçbir zaman bir yazar olmayacağım, Sen de Ouroana'nın, hiçbir zaman bir yüzbaşının karısı olmayacağını anladığı zaman Mogueime'ye sırt çevireceğinden korkuyorsun, Bu daha önce de oldu, Oysa bu Ouroana şövalyesiyle birlikteyken daha iyi bir yaşam sürüyordu, ama şimdi Mogueime ile sevişti, adamın onu zorlamadığını sanıyorum, Ben Ouroana'dan söz etmiyorum, Benden söz ediyorsun, biliyorum, ama işittiklerimden hoşlanmıyorum, Tahmin edebiliyorum, İlişkimiz ne kadar uzun sürerse sürsün, bunu dürüstçe yaşamayı istiyorum, senden sen olduğun için hoşlandım ve umarım benim ben olmam senin benden hoşlanma-na engel olmaz, işte bu kadar, Bağışla beni, Durmadan bağışlanmayı isteme, suç siz erkeklerde, sizin gibi maçolarda, sorun mesleğiniz değilse yaşıyorsunuz, yaşıyorsunuz değilse toplumsal sınıfınız, toplumsal sınıfınız değilse para oluyor, siz erkekler kendi doğal benlikleriniz neyse öyle olmayı ne zaman öğreneceksiniz, Hiçbir insan doğal değildir, Bunu bilmek için bir düzeltmen olman gerekmiyor, bir zerre zekâsı olan herkes bu olgunun farkındadır, Gören de savaşıyoruz sanır, Elbette savaşıyoruz ve bir kuşatma savaşı bu, ikimiz de birbirimizi kuşatıyoruz ve birbirimizce kuşatılıyoruz, kendi surlarımızı korurken birbirimizin surlarını yıkmak istiyoruz, sevgi bütün engellerden kurtulmak demektir, sevgi bütün kuşatmaların sonudur. Raimundo Silva gülümsedi, Bu tarihi sen yazmalıymışsın, Bu düşündüğün şey benim hiç aklıma gelmezdi, tartışılmaz bir tarihsel olguyu olumsuzlamak, Bunu neden yaptığımı bugün kendim de bil-

miyorum, Açıkçası, insanlar arasındaki büyük ayrımın evet diyenlerle hayır diyenler arasında olduğu kanısındayım, sen bana hatırlatmadan önce söyleyeyim, zenginler ve yoksullar, güçsüzler ve güçlüler bulunduğunun farkındayım, ama mesele bu değil, hayır diyenler aziz olsunlar, çünkü yeryüzünün krallığı onların olmalıdır, Niçin Olmalıdır dedin, Zorunluluk kipi kasıtlı değildi, yeryüzünün krallığı bir *evet*'in yerine *hayır* koyacak zekâya sahip olanlarındır, *hayır*'ın suçlusu olarak bunu çabucak silip yeniden *evet*'i koyuyorlar, Doğru söylüyorsun sevgili Ouroana, Teşekkürler sevgili Mogueime, ama tüm öğrenimime karşın ben yalnızca basit bir kadıyım, Ben de, düzeltmen olmama karşın, basit bir adamım. İkisi de güldüler ve sonra birlikte kâğıtları, bir sözlüğü, öbür başvuru kitaplarını çalışma odasına taşıdılar, Raimundo Silva içinde iki gül bulunan vazoyu kendisi taşımakta diretti, Bunu bana bırak, çünkü bunu düşünen benim. Her şeyi yazı masasının üzerine yerleştirdi, oturdu, sanki ortam değişikliğinin etkisini Maria Sara'nın oradaki varlığına göre değerlendiriyormuş gibi büyük bir ciddiyetle ona baktı, Şimdi, ölümünden ve toprağa verilmesinden sonra, Bonn kentinden bir Alman şövalye olan bu çok ünlü Heinrich'e atfedilen ve Fray Rogeiro'nun, vakanüvis olarak ünlenecek Osberno'ya yazdığı, pek güvenilmeyecek, ama önemli olan, büyük bir inanç taşıyan bir mektupta anlattığı mucizevi olayları yazacağım, Ben de, diye cevap verdi Maria Sara, bu akşam evde hazırlanıp yenecek olan akşam yemeği vaktine kadar şuradaki divana yerleşip, sen katırın Kutsal Ekmek karşılığında arpayı geri çevirdiği o müthiş anı okuyarak iştahımı kabarttığın için, Aziz Antonios'un mucizelerini anlatan bu aydınlatıcı kitabı okuyacağım, ama bu olay bir daha hiç tekrarlanamazdı, zira sözü ge-

çen katır bütün katırlar gibi kısır olduğundan, geriye yavru bırakmadı, Hadi başlayalım, Hadi başlayalım.

Şövalye Heinrich'in savaşta ölen yabancılara ayrılmış olan São Vicente mezarlığına gömülmesinden en çok bir hafta sonra Fray Rogeiro, gerçekten de türünün tüm özelliklerini taşıyan, ama iflah olmaz bir oburlukla sarı dişleriyle geriye bir tek ot ya da mısır tanesi bırakmayan sadık katırının sırtında karargâhları dolaşırken aldığı notları derliyordu, Fray Rogeiro gecenin ilerleyen saatlerine kadar çalıştı, dolaşmaktan yorgun düştüğü için üç kez uyukladıktan sonra hemen hemen doğaüstü denebilecek derin bir uykuya daldı. Burada yazılanlara göre, Noel gecesi ölmekte olan bir papaza son duasını yaptırmak üzere revirde olduğundan koroyu kaçırdıktan sonra, kutsal ayın sırasında Kutsal Ekmek'i görebilsin diye Aziz Antonios'un karşısındaki duvarlar yarıldı. Fray Rogeiro uyurken, çadırına hançerinin yanı sıra bütün küçük silahlarını kuşanmış olarak bir şövalye girdi ve onun yanına giderek omzundan tutup üç kez sarstı, birincisinde hafifçe, ikincisinde sertçe ve üçüncüsünde şiddetle. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios açık bir yerde vaaz verirken, yağmur yağmaya başlamış, ama yağmur damlaları yalnızca çevreye düştüğünden onu dinleyenler hiç ıslanmamış. Fray Rogeiro ürkerek gözlerini açınca karşısında bulduğu şövalye Heinrich ona şöyle dedi, Kalk ve Portekizlilerin benim silahtarımı benden uzakta gömdükleri yere git, onun cesedini al ve benim mezarımın yanına gömülmek üzere buraya getir. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios kendisinden bir fersah uzaktaki dindar bir kadının yakarışını duymuş, başka bir kadının da kesilen saç buklelerini yeniden onun kafasına yerleştirmiş. Fray Rogeiro baktı, ama ne şövalyeyi, ne de mezarı görmediğinden, uyuduğunu ve düş

gördüğünü düşündü, düşü sürdürmek için de yeniden uyudu. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios bağışlanmayı hak ettiğine inandığı bir tövbekâra rastladığında, onun günahlarını bağışladı ve aynı zamanda bu günahkârın taksiratının dökümünün yazılı olduğu sayfadaki bütün harfleri sildi. Fray Rogeiro yediği bayatlamış bir yiyeceğin o kötü düşe neden olduğu düşünüyordu, derin bir uykuya dalmıştı, ama şövalye yeniden göründü, bir kez daha onu uyandırıp, Kalk, rahip, çünkü ben sana gidip silahtarımın gömüldüğü, benimkinden uzakta olan o mezarı bulmanı emrettim, sen de beni işittin, ama emrimi duymazlıktan geldin. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios bir mahzende yere şarap döktükten sonra, bunu yeniden fıçıya aktarmış. Fray Rogeiro, önce isteği, sonra da emri hafife alarak yeniden uykuya daldığına göre, herhalde çok yorgundu, ama bu kez uykusunun çok geçmeden bölüneceğinin farkındaymışçasına rahatsız uyuyordu, nitekim böyle oldu, şövalye öfkeden köpürerek içeriye girdi, yüzünde sert ve korku salan bir ifadeyle onu ciddi bir sesle uyardı, Eğer senden emirlerimi yerine getirmeni bir kez daha istemek zorunda kalırsam, başın fena halde derde girecek. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios istavroz çıkararak bir kurbağayı horoza dönüştürdü, sonra yine istavroz çıkararak horozu balığa dönüştürdü. Rogeiro, insanın iki kez yadsıyabileceğini ya da reddedebileceğini, ama horoz ötmese bile, hele araya maddesel güçleri yaşayanlarınkinden her zaman kat be kat fazla olan hayaletler girmişse, bunu üçüncü kez yapmanın bedelini ağır ödeyeceğini Aziz Petrus'un örneğinden öğrenmemiş olsaydı, kutsal görevine layık birisi sayılmazdı. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios istavroz çıkararak bir zındığı cezalandırmak için onun gözlerini oydu, ama daha sonra acı-

arak onun gözlerini yine yerlerine yerleştirdi. Ot yatağından bir çırpıda kalkıp eline bir lamba alan Fray Rogeiro, bir hayalet gördüklerini sanan birçok nöbetçinin ödünü patlatarak halice indi, bir kayığa atladı, küreklerle yüklenerek öbür yakaya geçti. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios, ondan şefaati isteyen bir kadın için, kırılmış iki kadehi mucizevi bir biçimde onararak ve döken şarabı fıçıya geri aktararak mucizelerin, etkinlikleri azalmaksızın yenilenebileceklerini gösterdi. Sırf korku yüzünden değilse, Fray Rogeiro'nun kendisine verilen ve Herkülvari bir güç gerektiren bu görevi yerine getirme gücünü nereden bulduğunu söylemek zor, ama mezarı açıp silahların cesedini çıkararak kayığına taşımakta hiç zaman yitirmedi, sıcak ve soğuk terler dökerek yola çıktığı yere döndü, ağır yükü yokuş yukarı São Vicente'ye kadar taşıdı ve şövalyenin mezarının yanı başında başka bir mezar kazıp silahların cesedini oraya yeniden gömdü. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios Sicilya'dayken, kendisine inanan kadınlardan birinin bir batıklığa düştüğünü gördü ve onu oradan yarasız beresiz, tertemiz durumda çıkardı. Fray Rogeiro çadırına girip gecenin artakalan bölümünde kütük gibi uyudu, ertesi sabah uyanıp neler olduğunu hatırladığında yalnızca kuşkulananmakla kalmadı, çünkü ellerine ve giysilerine çamur ve başka çirkin lekeler bulaşmıştı, aynı zamanda da değerli uykusunu bölecek kadar kaba davrandıktan sonra kendisine teşekkür etmek için bile gelmemiş olan şövalyenin nankörlüğüne öfkeleni. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios Roma'dayken bir tek dilde vaaz veriyordu, oysa başka başka ulusların insanları onu eksiksiz anlıyorlardı. Bu marifet, şövalye Heinrich'in olağanüstü mucizelerinin sonuncusu değildi, çünkü bir de baktılar ki mezarın başucunda üç yüzyıl sonra hacıların

Kudüs'ten alıp taşıdıklarına benzer bir palmiye bitti. Burada yazılanlara göre, Ferrara'da, Aziz Antonios, yeni doğmuş bir bebeği konuşturup ona annesinin suçsuz olduğunu söylettirerek, bir kadını kocasının gizlice planladığı haksız bir ölümden kurtardı. Palmiye büyüdü, yapraklandı ve boyu gittikçe uzadı, kral ve karargâhtaki bütün askerler ve halktan insanlar oraya gelip hep birlikte Tanrıya yürek dolusu şükranlarını sundular. Burada yazılanlara göre, zındıklarca taş yağmuruna tutulduğu Rimini'de, Aziz Antonios deniz kıyısında yürüdü ve balıklara seslenerek harikulade bir vaaz verdi. Hastalar oraya gelmeye başladılar ve o palmiyeden kopardıkları yaprakları boyunlarına takınca hemen oracıkta bütün illetlerinden kurtuldular. Burada yazılanlara göre, Rimini'den Padova'ya geçtiğinde, Aziz Antonios bir tek vaazla yirmi yedi hırsıza Hıristiyanlığı kabul ettirdi. Ne büyük harika, ne kadar aydınlatıcı bir mucize. Burada yazılanlara göre, kendi annesine tekme vuran bir çocuğu sert bir dille azarladıktan sonra, delikanlı kabahtından o denli acıya ve üzüntüye boğuldu ki, gidip bir kılıç getirdi ve kimseye bir şey söylemeksizin suçlu ayağını kesti. Bazı hastalar palmiye yapraklarını toplayarak bunları ateşe tutup ezdiler, bu tozu su ya da şarapla karıştırarak içtiklerinde, bütün ağrı ve sızıları bir anda geçti. Burada yazılanlara göre, tövbekâr bir delikanlı öyle çok kan kaybetti ki, yaşamını yitirme tehlikesi başgösterdi, kopardığı çığlıklar üzerine çevredeki herkes neler olup bittiğini anlamak için oraya geldi, delikanlı acı gözyaşları dökerek Aziz Antonios'un kendisine, hak ettiği cezanın bu olduğunu söylediğini açıkladı, o sırada annesi oraya gelip rahibin oğlunu öldürdüğünü, oğlunun düşüncesizliğinin azizin aşırı dindarlığı yüzünden olduğunu bildirdi. Palmiyenin sağaltım gücüyle ilgili haber-

ler çok geçmeden çevreye öyle bir yayıldı ki, kısa sürede toprakta ne yaprak kaldı, ne de sap, doğru dürüst bir gözetim olmadığı için de, bazıları geceleri oraya gelerek toprağın içinde kalanları koparıp götürdüler. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios delikanlının yardımına koştu ve bacağından kopan ayağı yerden alarak kendi elleriyle yerine taktı, çabucak istavroz çıkardı ve ayakla bacak eskisi kadar sımsıkı ve sağlam bir biçimde birbirine yapıştı. Şövalye Heinrich'in bütün mucizelerini bütün ayrıntılarıyla bir bir sıralayacak olsak bile, bu kutsal dökümün sonu gelmez, dahası yalnızca herkesin bildiği bir şey olan Lizbon'un yazgısını izlemeyi değil, ama Haçlıların yardımı olmaksızın, bu adın birinci taşıyıcısı ve her şeyde birinci olan kralımız Afonso'nun kahramanca girişimini nasıl başarıyla sonuçlandırdığımızı açıklamayı amaçlayan bu anlatının kapsamı dışına çıkarız. Burada yazılanlara göre, Aziz Antonios Milano'da vaaz verirken aynı zamanda Lizbon'da görüldü ve babasını aslında almamış olduğu bir borçtan kurtardı, yine yazılanlara göre, Padova'da vaaz verirken, aynı zamanda Lizbon'da görüldü ve ölü bir adamı konuşturarak onun babasını ölümden kurtardı. Bakın, bunca harikulade olaylara tanık olduktan sonra, donanmayla oraya gelen, ama İngiliz mi, Akitanyalı mı, Breton mu, Flaman mı yoksa Kolonyalı mı olduklarını kimsenin bilmediği iki sağır-dilsiz bir gün gidip şövalyenin mezarının yanı başına uzanarak tam bir huşu içinde ondan merhamet ve sevecenlik dilediler. Burada yazılanlara göre, bunlar Aziz Antonios'un yaşamı boyunca yarattığı en anlamlı mucizelerdi, ama ölümünden sonra kaydedilen sayısız mucizeler de onun yaşadığı sürece gerçekleştirdikleriyle kıyaslanamayacak kadar ünlendi, bunlara yalnızca bir örnek vermek gerekirse, Aziz Antonios kısır bir

kadını doğurgan hale getirdi ve hamile kaldığı biçimsiz et parçasını sevimli bir canlıya dönüştürdü, böylelikle de bir yarım mucizeyi tam bir mucize haline getirdi. Şimdi, iki sağır-dilsiz orada uzanmışlarken ikisi de uyuya kaldı ve şövalye Heinrich bir hacı kılığına girerek düşlerinde onlara göründü, elinde bir asa taşıyordu ve bu iki gence seslenerek şunları söyledi, Kalkın ve sevinin, benim ve burada yatan savaşta ölenlerin marifetleriyle Tanrının lütfunu kazandığınızı ve bunun hep yanınızda olacağını bilerek gidin, bunları söyledikten sonra da kayboldu, uyandıklarında işitip konuşabildiklerini gördüler, ama öyle çok kekeleyorlardı ki, hangi dili, İngilizce mi, Akitanya dili mi, Breton mu, Flaman mı, yoksa Kolonya lehçesi mi, ya da birçoğunun ileri sürdüğü gibi Portekizce mi konuştuklarını anlamak olanaksızdı, Sonra, Sonra iki kekeme, dahası mümkünse, daha da büyük bir huşu içinde şövalyenin mezarına döndüler, ama duaları işe yaramadı ve yaşamlarının geri kalanı boyunca kekeme kaldılar, bu da olağan, çünkü mucize denince şövalye Heinrich ile Aziz Antonios karşılaştırılmaz.

Hadi yemek yiyelim, diye önerdi Maria Sara ve Raimundo Silva ona sordu, Ne yemek var, Belki biraz balık, belki bir horoz, ama eğer mucizeler tersine işliyorsa, tavadan bir kurbağa fırlayacak olursa, şaşırma.

Kuşatmanın başlamasından bu yana iki aydan fazla zaman, askerlere en son ücret ödenmesinden bu yana da üç ay geçmişti. Dom Afonso Henriques'in, zamanında öğrendiğimiz üzere, şövalye Heinrich'in ve isimsiz Fransız ve Normanların askeri mühendislik becerilerinden büyük beklentileri vardı, ama daha başka mucizelere gebe olsa da, mübarek adamın vahim ölümü ve Porta de Ferro'nun güneyindeki surlara saldırmak için kullanılacak olan kulenin yıkılması, yabancıların çalışmalarındaki gecikmeden ve Alman'ın icadının, patente uyarak mı, yoksa kurulacak kuleye bir bakıma ulusal bir üslup katabilecek yapısal değişiklikler uygulayarak mı tekrarlamaya degeceği konusunda uzlaşmaya varamayan Portekizli ustabaşı marangozların zamanlarını boşa harcadıkları bitmez tükenmez tartışmalardan görülebileceği gibi, herkesin savaşıma hevesini akkor kızgınlığından hafif bir aleve dönüştürdü. Kralın söz edilen beklentileri, biri doğrudan doğruya öbüründen doğan, iki nedenle güçlenmişti, birinci neden saldırının olumlu sonuçlanması kentin ele geçirilmesi anlamına geliyordu, dolayısıyla da ikinci neden, askerleri terhis edip bir sonraki seferberliğe kadar evlerine göndererek ücretlerini ödemekten kurtulabilirdi. Dom Afonso tükenmiş olan hazinesiyle içinde bulunduğu darlığı gizlemeyecek kadar dürüsttü, ama bu durumu kendi lehine çevirebilirdi, çün-

kü yalınlık ve içtenlik, bizim yöneticilerimiz dışında, dünyayı yönetenler arasında sık sık rastlanabilecek nitelikler değildir. Ama böyle siyasi oyunlara kalkışmanın hiçbir zaman ödülü yoktur ve karşımızda gözlerinin önünde dururken ulaşamadığı sevgili Lizbon kentiyle, daha- sı gecikmeden dolayı zaten homurdanmaya başlamış bir orduya ödeme yapabilmesi için kasasının dibini kazımak zorunda. Tabii ki hükümdar ilk kez ödeme yapmakta gecikiyor değil, hele bir savaş durumu varken, çarpışma sırasındaki koşulları bir düşünelim, parayı toplama sorunu, gönderme, değişik tokuş sorunları, bütün bu faktörlerin bir araya gelmesi ödeme için çağrıda bulunmanın genellikle gecikmesi ve uygunsuz bir saate rastlaması demektir, öyle ki talihsiz bir asker çoğu zaman ücretini alamadan, hatta bazen bir iki dakika kala, ölür.

Eğer para Dom Afonso Henriques'in eline birkaç gün önce geçseydi, o zaman bu kuşatmanın tarihi, bilinen sonucu bakımından değil, hemen arkasından ortaya çıkan durumlar bakımından farklı olurdu. Aslında zaman ilerlemiş olduğundan Eylül ayının ortalarına gelinmişti ve benzeri görülmemiş bu fikrin nasıl ve nereden geldiğini kimse bilmeseydi, askerler aralarında, Haçlılar kadar mert ya da namert olduklarından, ödüllendirilmeye de o kadar layık sayılmaları ve aynı ölüme maruz kaldıklarından, iş ödemeye gelince berikilerle aynı haklara sahip olmaları gerektiğini mırıldanmaya başladılar. Açık konuşmak gerekirse, hangi bağtın Haçlılara kenti yağmalama izni verdiğini öğrenmek istiyorlardı, biçare Portekizli askerler yabancıların kendilerine ziyafet çekip eğlenmelerini izlerken kırım kırım maaşlarla yetinirlerken çoğunun içlerinde bu kuşatma için bir heves kalmadığını söylemek gerekir. Bu huzursuzluklarla ilgili söylentiler yüzbaşılardan kulaklarına geldi, ama onların istekleri öylesi-

ne saçma ve gerek yazılı, gerek kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü yasalara öylesine aykırıydı ki, bunlara yalnızca omuzlarını silkerek ve başlarından atarcasına, Çocukça davranıyorlar, diyerek tepki gösterdiler, Bunların düşüncesi kıt, demek istiyorlardı aslında, henüz reşit olmadığı besbelli olan birisi için, iftira nedeniyle mahkemeden gelecek bir celbi göze almaksızın çocukça diyemeyeceğiniz bugünün tersine, o günlerde insanlar etimolojiye saygı duyuyorlardı. Kararsız kalan yüzbaşılar Dom Afonso Henriques'e daha fazla gecikmeden ücretleri ödeme tavsiyesinde bulundukları bir mektup gönderdiler, zira disiplin bozuluyor ve çavuşların her saldırı emri verişlerinde birlik giderek daha huzursuzlanıyor, kendi kendilerine, Şeritleri o taktığına göre, niye kendisi saldırmıyor, diye mırıldanıyorlardı, bu çok haksız bir yorumdu, çünkü hiçbir çavuşun, şan şöhret uğruna ilerlemesi ya da korkak kaçakları kınamak için kalması gerekirken bir saldırının sonucunu izleyerek siperlerde kaldığı yoktu. Bir hafta daha geçtikten sonra, bozguncu görüşler artık fısıltıyla dile getirilmeyip kendiliğinden ya da kararlaştırılarak toplanan askerler arasında yüksek sesle haykırıldığında, askerlerin ücretlerinin ödenmek üzere olduğu söylentisi yayıldı. Yüzbaşılar derin bir soluk aldılar, ama mutemetlerin kimsenin gelip ücretini almadığını bildirmesi üzerine solukları kesildi. Kralın karagâhına bile gelenler çok azdı ve bunun bile çekingenliğin sonucu olarak yorumlanması gerekiyordu, zira askerler her an Dom Afonso Henriques ile burun buruna gelme tehlikesi altındaydılar, Demek ücretini aldın, diye soracaktı onlara, çekingen er de, Hayır, Majesteleri, Haçlılara ödenen kadar para ödenmedikçe, artık savaşmayacağım, diye cevap verme cesaretini nereden bulacaktı.

Yüzbaşılar en çok Hristiyan karargâhlarında yürek-

lere giren soğukluğu Magriplilerin öğrenmeleri ve bu huzursuzluktan yararlanıp aynı anda beş kapıdan birden dışarıya saldırarak kimisini denize dökmeleri, kimisini de yamaçlardan aşağıya yuvarlayıp öldürmelerinden korkuyorlardı. Dolayısıyla, iş işten geçmeden önce, subayları değil, çünkü hiç subay yoktu, her zaman seslerini yükselttiklerinden öbürlerine karşı belli bir üstünlük kazanan bir grup askeri çağırdılar, yazgının bir cilvesi olarak Porta de Ferro'daki askerlerden biri de, Ouroana'ya duyduğu aşk yüzünden topluma karşı sorumluluklarına, kişisel ve toplumsal çıkarlarına yan çizmeyen Mogueime idi. Böylece yüzbaşının karşısına üç temsilci geldi ve sorulduğunda dertlerini anlattılar. Mem Ramires'in, kuşkusuz başka karargâhlarda dile getirilenlere benzeyen hırslı söylevi kahramanlıktan dem vuran uyarılarla doluydu, yine de, tüm özgünlüklerine karşın askerleri caydıramadı, bunları izleyen yüksek sesli tehditler bile pek etkili olmadı, sonunda duygusallaşan Mem Ramires Mogueime'ye dönerek, Nasıl oluyor da Mogueime, senin gibi birisi bu suç ortaklığına katılıyor, sen ki Santarém'de benim silah arkadaşımydın, mazgallara sonradan hepimizin tırmandığı halat merdiveni fırlatabileyim diye hiç esirgemedi bana omuzlarını ve uzun boyunu sundun, şimdi ise, o utku dolu günde oynadığın yaşamsal rolü unutarak, yüzbaşını tanımayıp kralına karşı nankörlük ederek, açgözlü bir serseriler güruhuyla bir olup komplo kuruyorsun, bu nasıl oluyor, diye haykırdı, bunun üzerine Mogueime, kılını kıpırdatmadan, yalnızca şu cevabı verdi, Yüzbaşım, Lizbon'daki en yüksek mazgala elinizdeki kılıçla, yahut ellerinizle ya da bir merdivenle ulaşabilmek için eğer yine benim omuzlarıma tırmanmanız gerekirse, bana güvenebilirsiniz, isterseniz hemen gidelim, ama mesele bu

değil, bizim kaygımız yabancılar kadar ücret almak, ayrıca Yüzbaşım, isteklerimizin ne kadar mantıklı olduğuna da dikkat edin, çünkü yabancılar bize ödendiği kadar para ödenmesini istemeye gelmedik. Öbür iki temsilci bu sözleri sessizce onayladılar, zira bu denli güzel bir konuşma tekrar gerektirmezdi ve görüşme sona erdi.

Mem Ramires özünde öbür yüzbaşılarının eşi olan raporunu krala gönderdi ve saygılarını sunarak Haşmetmeapları'nın silahlı kuvvetlerdeki bu hareketin önderlerini çağırmasını önerdi, belki de Majesteleri'nin huzurunda daha az küstahlık ve mantıksızlık gösterirlerdi. Dom Afonso Henriques böyle bir ödün verme konusunda kararsızdı, ama durum ciddiydi, Magripliler düşmanlarının bocaladığını birden fark edebilirlerdi, ve son çare olarak, ama öfke içinde, önderleri çağırttı. Beş adam çadıra girince, kral yüzünde sert bir ifadeyle, güçlü kollarını göğsünde kavuşturmuş olarak, öfkesini kustu, Sizi buraya getiren ayaklarınızın mı, yoksa haddinize düşerse küstah sözler savuracağınız kafalarınızın mı kesilmesi için emir vereyim, karar veremiyorum, ve alev saçan gözleriyle temsilcilerin en uzun boylu olanına baktı, bu da tahmin edileceği üzere Mogueime idi. Mogueime'nin, belki de ancak o masum dönemlerde mümkün olabileceği gibi, vakarındaki artışı görmek hoştu ve cevâp verirken ağzından duru bir ses yükseldi, Eğer Haşmetmeapları bizim kafalarımızın ve ayaklarımızın kesilmesini emrederlerse, tüm ordu kafasız ve ayaksız kalır. Dom Afonso Henriques, piyade birliğinden alelaide bir kiralık askerin kendi soysuz kardeşlik anlayışına dayanarak soylu süvari sınıfına tanınan ayrıcalıklara talip olma cüretini gösterdiğini işitince kulaklarına inanamadı, zira gerçek ordu onlardır, piyadeler yalnızca savaş alanında düşmanın çevresini sar-

maya ya da böyle bir kuşatma sırasında bir kordon oluşturmaya yararlar. Yine de, doğanın kendisine o zamanın koşullarına uygun bir nükte anlayışı kazandırmış olması dolayısıyla, temsilcinin cevabını, içerdği tartışmaya bile değmeyecek fikir bakımından değil de, isabetli sözcük oyunu bakımından eğlendirici buldu. Orada toplanmış bulunan öbür dört temsilciye dönerek, neşeli ve alaycı bir sesle, Bu ülke anlaşılan kötü bir başlangıç yapıyor, dedi, sonra ifadesini değiştirip doğrudan doğruya Mogueime'ye bakarak ekledi, Seni daha önce görmüştüm, kimsin sen, Ben Santarém'in fethine katılmıştım, Majesteleri, diye cevap verdi Mogueime, şurada duran yüzbaşı Mem Ramires'e omuzlarımla destek veren de bendim, Bunun sana buraya gelip yakınma ve olanaksız isteklerde bulunma hakkını verdiğini mi sanıyorsun, Kesinlikle hayır, Majesteleri, ama arkadaşlarım kendilerine sözcülük etmem için ısrar ettiler, Tam olarak ne istiyorsun, Majesteleri ne istediğimizi biliyorlar, ganimetten payımıza düşenin verilmesini istiyoruz, çünkü buraya, yabancı Haçlılarıinkiyle aynı renkte olan kanımızı dökmeye hazırlıklı olarak geldik, tıpkı eğer ecelimiz gelir de ölürsek, çürüyen cesetlerimizin kokusunun onlarınkiyle aynı olacağı gibi, Ya ganimetten pay almanızı reddedersem, O zaman, efendim, kenti burada kalan birkaç Haçlıyla ele geçirirsiniz, Sen bir ayaklanma suçu işliyorsun, Efendim, size yalvarırım bu tutumu takınmayın, çünkü bizim bir kazanma arzusu içinde olduğumuz doğru, ama unutmayın ki eşit iş için eşit ücretin ödenmesi bir adalet konusudur, eğer baştan makul düşüncelerle başlamazsa bu yeni ülke kötü bir başlangıç yapar, atalarımızın sözlerini hatırlayın efendim, Çarpık doğan bir şey ender olarak düz büyür, Portekiz'in çarpıklaşmasına izin vermeyin, efendim, size yalvarırım, Bir piskopostan daha güzel konuş-

mayı kim öğretti sana, Sözcükler ortada, Efendim, açıkta, herkes bunları öğrenebilir. Dom Afonso Henriques'in kaşları artık çatık değildi, sağ eliyle sakalını sıvazlayarak düşünmeye başladı, yüzünde sanki verdiği ve gelecekte karşısına çıktığı andaki ruhsal durumuna göre tartıp biçeceği, henüz bilinmeyen birçok kararı sorguluyormuş gibi bir ifade vardı, birkaç dakika kimsenin bölme cesaretini göstermediği bir sessizlik içinde düşüncelere daldı, sonunda konuştu, Gidin, yüzbaşılarınız yakında tartışmalarımızın sonuçlarını size bildirecek, dedi onlara.

Beş karargâhta da sevinç gösterileri vardı, hatta Monte da Graça'da, birliklerin resmi geçit için toplanmalarından sonra, haberciler gelip kralın cömertlikte bulunarak rütbe ve kıdemleri ne olursa olsun, bütün askerlerin o günlerde geçerli törelere uygun olarak ve saraya ayrılan ile Haçlılara vaat edilen ganimet dışında, kenti yağmalamada eşit haklara sahip olduklarına karar verdiğini bildirdiklerinde bütün korkular yatıştı. Öyle büyük ve uzun bir tezahürat yapıldı ki, gerçi kendilerini uyaran hiçbir ön hazırlık olmamıştı, ama Magripliler son saldırının zamanı geldiğine gerçekten inandılar. Aslında böyle bir saldırı gerçekleşmedi, ama surların tepesinden baktıklarında karargâhlardaki yoğun heyecanı görebiliyorlardı, adamlar birden bir yolun kenarında üzeri yiyeceklerle dolu, ama şimdiye dek yalnızca kuru buğday kılçıkları ve tek tük kırıntıları alıp götürdükleri bir masayı keşfedince karıncalar gibi koşuşturuyorlardı. Bir saat içinde usta marangozlar bir karara varmış, iki saat içinde doğramacılar yapımlarındaki kuleleri aşındıran çürükleri onarmaya girişmişlerdi, bu mecazi bir ifade, çünkü *hylotrupe* ve *anobia* gibi tahta kurtlarının yaş tahtayı kemirip yiyebilecek kesici ve delici organları yoktur, üç saat içinde de birisinin aklına, surla-

rın altına derin bir tünel kazılarak bunun içine tahta doldurulup ateşe verilirse, böyle bir fırından çıkan ısının taları genileteceği ve ek yerlerinin uflanmasına neden olacağı fikri geldi, böylelikle, Tanrının da biraz yardımıyla, tüm surlar ıp diye yerle bir olacaktı. Burada pheciler ve insan doğasına hep çamur atanlar, önceden anavatan sevgisine duyarsız ve gelecek kuşakların geleceğine kayıtsız kalan bu adamların sırf kirli paraya duydukları sevgi uğruna, yalnızca zor fiziksel emekleriyle değil, aynı zamanda ruh ve zihnın görünmez ve üstün süreçleriyle kendilerini ortaya koyduklarını mırıldanacaklardır, ama onların çok yanıldıkları belirtilmelidir, çünkü iradeleri güden ve mutluluk getiren şeylerin kökeninde daha çok bütünsel ve amaz bir hak olarak herkes için eşit adalet üretmenin manevi doyumunu vardır.

Hıristiyanlar arasındaki uzaktan bile belli olan bu moral yenilenmesiyle, Magriplilerin cesaretleri kırılmaya bağladı, birçoğu ba göstermeye bağlayan zayıflığa karşı giriştikleri zorunlu savaşımda yeni bir g ararlarken, gerçek ya da hayali korkulara kapılanlar ve çabuk tarafından bir Hıristiyan vaftizi yoluyla Müslüman ruhlarını lanetlemeyi seçerek postu kurtarmaya çalışanlar da oldu. Gece yarısı, bulup buluşturdukları halatlarla surlardan aşağıya indiler ve çevredeki enkazın ve çalıların arasında gizlenerek gün ışığında ortaya çıkmak üzere gündoğumunu beklediler. Teslim olduklarının ve boyun eğeceklerinin bir işareti olarak kollarını havaya kaldırarak ve aşağı inmek için kullandıkları halatları boyunlarına dolamış olarak, şimdiye dek sarsılmaz bir imanla lanetledikleri bir sözcüğün kurtarıcı erdemine güvenip, Vaftiz, vaftiz, diye bağıra bağıra karargāha doğru yürüdüler. Portekizliler, teslim olan bu Magriplileri uzaktan görünce, kenti teslim etmek üzere görüşmeye gel-

diklerini sandılar, gerçi ne onların çıkmaları için kapılar açılmış, ne de bu gibi durumlar için belirlenen askeri protokole uyulmuştu, dahası sözcü sanılan adamlar yaklaştıkça, kirli ve yırtık pırtık giysilerinden üst düzeyde bir toplumsal konumda olmadıkları açıkça anlaşıldı. Ama ne istedikleri sonunda belli olunca askerlerin kapıldıkları öfkeyi ve çılgınca gazabı betimlemek olanaksız, ortalıkta bir kasap dükkânını dolduracak kadar kesik dil, burun ve kulak olduğunu söylemekle yetinelim, bu da yetmiyormuş gibi, darbeler ve hakaretler yağdırarak onları yeniden surlara doğru kovaladılar, aralarından bazıları, belki de, ihanet ettikleri insanların kendilerini bağışlayacağı yolunda boşuna bir umut besliyordu, ne var ki, üzücü bir durumdu bu, hepsi de sonunda ölümcül yaralar alarak, kendi kardeşlerinin attıkları taş ve oklarla delik deşik bir halde can verdiler. Bu acıklı olaydan sonra, sanki kendilerini daha derin bir yastan, belki dinin aşağılanmasıyla yasından, belki kardeşin kardeşi öldürmesinin dayanılmaz pişmanlığından kurtarma zorunluğu duyuyorlarmışçasına, kente ağır bir sessizlik çöktü, işte tam bu sırada kıtlık onurun ve tedbirliliğin en son engellerini de aşarak en feci haliyle kente kendini gösterdi, zira birbirleriyle dövüşmekten vazgeçip ölümsüz olduklarından, ezeli ve ebedi sıkıntılarından kurtulsunlar diye, öldürdükleri için kazananları ve öldükleri için de kaybedenleri alkışlayarak oyalanan tanrıların umursamaz ve alaycı bakışları altında bir beden açlıktan tükenmesine kıyasla, o beden mahrem tezahürleri daha az müstehcendir. Yaşça küçüklerden büyüklere doğru, yaşamlar gazı bitmiş lambalar gibi söndü, önce annelerinin kurumuş memelerinden bir damla bile süt ememeyen, son çare olarak zorla yutturulan uygunsuz besinler yüzünden iç organları çürüyen kun-

daktaki bebekler, sonra yetişkinlerin kendi ağızlarından çıkarıp verdikleri yiyeceklerin hayatta kalmaları için yeterli olmadığı daha büyük çocuklar, özellikle kadınlar, çünkü onlar erkekler surları savunmak için yeterli güç bulsunlar diye yoksunluğa katlandılar, belki de onları son ırmaktan öbür yakaya taşıyacak olan kayığı aşırı yüklemektense ölüme olabildiğince hafif gitmeye kendi başlarına karar veren bedenleri az besine gereksinim duyduğundan en dirençliler yaşlılardı. Bu sırada kedilerle köpekler zaten ortadan yok olmuştu, kovalanan fareler ko-kuşmuş karanlıklara sığınmışlardı, avlu ve bahçelerdeki bitkilerin kökleri kurutulmuştu, insanların kendilerine bir köpekle ya da kediyle çektikleri ziyafetlerin anıları, üzerlerinde et kalmış kemik parçalarını çöpe atma lüksünü hâlâ yaşayabildikleri bolluk dönemini düşlemeleriyle eşdeğerdi. Çöp yığınları deşilip bulunan kırıntılar ya hemen tüketiliyor yahut şu ya da bu yoldan yiyeceğe dönüştürülüyordu, çöpleri karıştırma öylesine canla başla yapılıyordu ki, gecenin karanlığından çıkıp gelen fareler seçici olmayan oburluklarını doyuracak hemen hemen hiçbir şey bulamıyorlardı. Lizbon sefaletten inliyordu ve açlık oruç tutmayı olanaksız kılmışken Magriplilerin Ramazanı kutlamak zorunda olmaları insana hem gülünç, hem de korkunç bir alay gibi geliyordu.

Derken, Kuran'ın, peygambere inen ilk vahyi zikreden ve geleneğe göre yıl boyunca olan bütün olayların kaydedildiği doksan yedinci suresinde betimlenen Kadir Gecesi geldi çattı. Oysa Lizbonlu bu Magripliler için yazgı bu kadar beklemeyecek, birkaç gün içinde gerçekleşecek, nitekim hiç beklenmedik bir biçimde geldi, zira bir yıl önce bu Gece bunun haberi verilmemişti, ya da Magripliler onun sırlarını nasıl okuyacaklarını bilmiyorlardı, o melun Ibn Arrinque ve Galiçyalılar ordusuyla

Hıristiyanların hâlâ kuzeyde, uzaklarda olduklarını düşünerek kendilerini aldatıyorlardı. Magriplilerin mazgallar boyunca, kenti dolanan, alevlerden oluşmuş kocaman bir taş gibi bütün gece yanarak Portekizlilerin yüreklerine korku ve pişmanlık salan büyük ateşleri yakma gereği duymalarının nedeni bilinmiyor, Portekizliler sefil düşmanlarının düştüğü umutsuz durumu güvenilir bir kaynaktan haber almamış olsalar, bu ürkütücü görünüm yüzünden zafer umutları sarsılırdı. Gündoğumunda, müezzin müminleri namaza çağırdığında, son kara duman sütunları duru gökyüzüne doğru yükseliyordu, bunlar yükselen güneşle kızıla boyanarak, hafif bir esintiyle, bir felaket habercisi gibi, ırmağın üzerinden Almada yönünde sürüklendiler.

Artık vakit gelmişti. Tünelin kazılması bitmişti, üç kule, Normanların, Fransızların ve çok geçmeden bu ikisinin yüksekliğinde kurulan Portekizlilerin kulesi, onu şimdiye dek savunmuş olanların irade gücünden ve yiğitliğinden oluşan çirşleri hızla erimekte olan bir duvarı moloza ve küllere indirgeyecek güçlü yumruklarını kaldırmaya hazır devler gibi surların önünde dikilmişlerdi. Uyku sersemi Magripliler kulelerin yaklaştığını görüyor ve kollarında kılıçlarını kaldıracak ve yaylarını çekecek gücü zor buluyorlar, uykulu gözleri artık uzaklıkları kestiremiyor, bütün ölümlerden daha beter olan yenilgiyle yüz yüzeler. Aşağıda, alevler surları sarıyor, sanki can vermekte olan bir ejderhanın burun deliklerinden çıkar gibi, tünelden duman püskürüyor. Bu sırada Magripliler, kendi umutsuzluklarından geriye kalan güçlerini toplamaya çalışarak, son bir çabayla, iyi korunduğu için yukarıdan yok edemeyecekleri o tehditkâr kuleyi bir kez daha ateş vermek amacıyla Porta de Ferro'dan dışarıya huruç ediyorlar. Her iki tarafta da insanlar öldürüyor ve ölüyor-

lar. Kule tutuşuyor ama alevler yayılmıyor, Portekizliler onu Magriplilerinkine denk bir gazapla savunuyorlar, ama öyle bir an geliyor ki, dehşet içinde kimi yaralı, kimi yaralı numarası yaparak, silahlarını atıyorlar, ya da hâlâ kuşanmış olarak kimi suya atlayarak kaçıyor, ne utanç verici, iyi ki orada onların korkaklıklarını görüp şan şöretin bir çırpıda kazanılıp bir çırpıda yitirildiği dış ülkelerde bunu anlatacak hiç Haçlı yok. Fray Rogeiro'ya gelince, tehlikede değil, o sırada başka bir yerdeydi, eğer birisi ona burada neler olduğunu soracak olsa, her zaman şu soruyu sorabiliriz, Orada değildiyse, nasıl emin olabilir. Şimdi, Magripliler güçlerini yitirmeye başladıklarında, Portekizliler, bütün azizlerden ve Kutsal Bakire Meriem'den yardım dileyerek, daha büyük bir cesaretle ilerliyorlardı, ya bu sayede, ya da bütün maddelerin dirençlerinin bir sınırı olması dolayısıyla, surlar gerçekten yıkılıp çöktü, böylece, toz ve duman bulutu dağılır dağılmaz, sonunda daracak sokakları, yanyana yığılmış evleri, her yerde panik içinde koşuşan insanlarıyla kent göründü. Magripliler, burukluk içinde geri çekildiler, Porta de Ferro sımsıkı kapandı, ama bunun önemi yoktu, çünkü hiç kapının olmadığı bir yerde bir boşluk daha açılmıştı ve bunu yalnızca Magripliler arasındaki umutsuz bir gazap içinde deliği kapatmaya koşan yürekli koruyuculardı, öyle ki, Portekizliler yeniden bocalamaya başladılar, kuleyi burada surların yüksekliğine çıkarmayı bu daha da ivedi kıldı, bu sırada surlara yanaştırılan öbür iki kulenin askerler için birer köprü oluşturduğu kentin öbür bölümünden korku ve kaygı feryatları duyulabiliyordu, askerler mazgallara doluşurken, Cesaret, cesaret, Lizbon fethedildi, diye bağırıyorlardı, Lizbon yitirilmişti. Kalenin teslim olmasından sonra kan dökülmesi durdu. Gelgelelim, güneş deniz yönünde alçalmaya baş-

layıp bulutsuz ufka değdiğinde, müezzinin büyük cami-
den, sığındığı yükseklikten son kez seslenen sesi duyul-
du, *Allahü ekber*. Magripliler korkudan titreyerek çıkıp
geldiler, ama çağrı sonucuna ulaşmadı, çünkü çoğundan
daha şevkli olan, ya da savaşı sonuçlandırmak için bir ka-
yıp daha verdirilmesi gerektiğini düşünen bir Hıristiyan
asker, minarenin merdivenlerini koşa koşa çıkıp bir kı-
lıç darbesiyle yaşlı adamın kafasını kesti, ölüm anında mü-
ezzinin kör gözlerinde bir ışık yanıp söndü.

Saat sabahın üçü. Raimundo Silva kalemini bırakı-
yor, sanki yaşamak zorunda olduğu önündeki yıllarının
yükünü hissediyormuş gibi, masanın üzerinde duran iki
eline birden dayanarak yavaş yavaş ayağa kalkıyor. Loş
bir ışığın belli belirsiz aydınlattığı yatak odasına gidiyor,
dikkatle soyunuyor, gürültü yapmamaya çalışarak, ama
yüreğinin derinliklerinde Maria Sara'nın uyanması
umudunu besleyerek, bunun belli bir nedeni yok, yal-
nızca yazdığı tarihin sona erdiğini ona söyleyebilmek is-
tiyor, o da zaten uyumuyor, soruyor, Bitirdin mi, cevap
veriyor, Evet, bitirdim, Nasıl bittiğini bana söylemek is-
ter misin, Müezzinin ölümüyle, Ya Mogueime ve Ouro-
ana, onlara ne oldu, Bence Ouroana Galiçya'ya geri dö-
necek, Mogueime de onunla birlikte gidecek, gitmeden
önce Lizbon'da, gizlendiği için hayatta kalan ve onla-
ra yolculuklarında eşlik edecek bir köpek bulacaklar, Ni-
ye gitmeleri gerektiğini düşünüyorsun, Söylemesi zor, on-
lar için mantıklı olanı kalmaları olurdu, Boş ver, biz ka-
lıyoruz burada. Maria Sara'nın başı Raimundo'nun om-
zunda, Raimundo sol eliyle onun saçlarını ve yanağını
okşuyor. Hemen uyumadılar. Verandanın çatısının üze-
rinde bir gölge içini çekti.

